

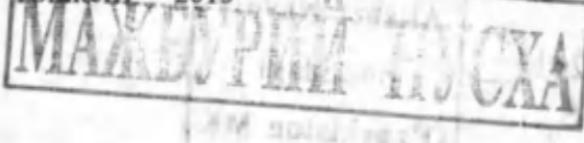
Ўзбекистон Республикаси
Вазирлар Маҳкамаси ҳузуридаги
Тошкент ислом университети

ҚУРЬОН ҚИССАЛАРИ

*Пайғамбарлар
қиссалари*

«Тошкент ислом университети»
нашриёт – матбаа бирлашмаси

Тошкент – 2013

УЎК: 297

КБК: 86.38

Қ, 80

- Ислом

Куръон қиссалари / таржимон: А.Шоший;
муҳаррир: А.Мансур; Ўзбекистон Республикаси Вазирлар Маҳкамаси ҳузуридаги Тошкент ислом университети. - Тошкент: Тошкент ислом университети, 2013. - 256 б.

КБК 86.38

Таржимон:

Абдуқаҳҳор Шоший

Масъул муҳаррир:

Шайх Абдулазиз Мансур

Тақризчи:

**Зоҳиджон Исломов, филология фанлари доктори,
профессор**

Нашрга тайёрловчи ва муҳаррир:

Неъматулло Муҳамедов, тарих фанлари номзоди

Маълумки, Куръони каримда 25 та пайғамбарнинг ҳаёти ва фаолиятига доир қиссалар берилган. Ушбу китоб ана шу қиссалар асосида тайёрланди.

«Куръон қиссалари» ягъалийнинг юксаклиги, мақсадларининг олижаноблиги, мушоҳадаларининг кенглиги билан ажралиб туради. Улар асосан инсон табиатини тарбия қилиш, унинг хулқатворини гўзаллаштириш, кишилар орасида одоб-ахлоқни тарғиб қилиш каби улуғвор ҳикматларни ўз ичига олган.

Шу боис китоб кенг ўқувчилар оммасига мўлжалланган.

Ўзбекистон Республикаси Вазирлар Маҳкамаси ҳузуридаги Дин ишилари бўйича қўмитанинг 2013 йил 11 июль № 1836 рақамили тавсияси билан чоп этилди.

N1 31788
291

ISBN 978-9937-54-000-4

nomidagi

O'zbekiston MK

2015/154

A 10494

© «Тошкент ислом университети»
нашриёт-матбаа бирлашмаси, 2013.

ИБРАТОМУЗ ҚИССАЛАР

Ҳеч кимга сир эмаски, Қуръони карим ўзининг илоҳий таълимотлари билан ўн тўрт асрдан бери дунёдаги турли миллат ва элатларга мансуб халқларни ахлоқий покликка асосланган турмуш тарзини барпо этишга, жамиятда том маънодаги адолатни қарор топтиришга, Курраи заминнинг гултожи бўлмиш инсонлар орасида ўзаро ҳурмат ва эҳтиромни шакллантириб, уларни тинч-тотув ва осойишта ҳаёт кечиришларига тинмай даъват этиб келмоқда. Қуръон оятлари замирига жо этилган ва қадимги замон халқларининг тарихидан ҳикоя қилувчи ибратомуз қиссалар мазмун ва моҳият жиҳатидан ўта аҳамиятга моликдир. Улар нафақат оддий халқлар ва ҳатто, қалам аҳлининг, хусусан, шоирларнинг илҳом манбаи бўлиб хизмат қилиб келган. Шарқнинг забардаст шоирларидан Абдураҳмон Жомий, Фирдавсий, Рабғузий ва Дурбек кабилар Қуръон қиссаларидан таъсирланиб ўлмас бадиий асарлар ёзиб қолдиришган.

Афсуски, миллатимиз тарихининг маълум бир даврида Қуръон қиссалари тўғрисидагина эмас ва ҳатто, унинг мундарижасидан ҳам халқимиз етарли тасаввурга эга эмас эди. Аллоҳга беадад шукурки, ватанимизнинг мустақиллиги ва хусусан, Юртбошимизнинг эътиборлари боис оз муддат ичida Қуръони каримни бевосита араб тилида ўқиб тушуна оладиган, уни она тилимизга таржима қила оладиган ва унинг туб моҳиятини англаб ета оладиган мутахассислар этишиб чиқди. Бунинг натижаси ўлароқ Қуръони карим маъноларининг таржималари она тилимизда чоп этилиб, китоб ҳолида ўқувчилар қўлига бориб етди. Айниқса, юртимиз уламоларидан Абдулазиз Мансур

томонидан қилинган таржима ўзига хос академик нашр бўлиб, бошқа таржималардан фарқ қиласди. Унда оятлар мазмуни имкони борича сўзма-сўз ифодалантанки, бу Қуръон илмлари билан шуғулланувчи талабаларга қулайлик туғдиради. Шунингдек, Қуръони каримни ўрганиш борасида йирик олим, филология фанлари доктори, марҳум Ботирбек Ҳасановнинг «Қуръони карим сўзларининг арабча-ўзбекча кўрсаткичли лугати» қуръоншунослар учун энг қимматли манба бўлганлигини алоҳида таъкидлаб ўтишни истар эдим.

Юртимизда Қуръони каримни жиддий ўрганиш мақсадида унинг олижаноб ғояларининг моҳиятини очиб бериш ва хусусан, Қуръони каримнинг тарбиявий аҳамиятга молик ибраторумуз қиссаларини ҳеч бир бадиий бўёқларсиз ҳалқ оммасига етказиш, назаримизда, энг долзарб масалалардан биридир. Зоро, Қуръони карим динимизнинг муқаддас китоби, эътиқодимизнинг пойдевори ва ҳаётимизнинг дастуриламали бўлиши билан бирга у миллий мафкурамизнинг ҳам ажралмас бир қисмидир.

Қуръон қиссалари мавзу жиҳатидан жуда бой ва ранг- барангдир. Масалан, Одам алайҳиссалом қиссасида эътиқодимизга бевосита даҳлдор бўлган коинот ва унинг бағридаги Ер, Куёш ва Ой каби сайёралар, ғайбиёт олами вакиллари фаришталар, Инсоннинг абадий душмани Иблис ва одамзотнинг биринчи отаси Одам Атоларнинг вужудга келиши ва яратилиши тарихига оид зарур маълумотларни билиб оламиз. Одам алайҳиссаломнинг илк жигаргўшаси Қобил ва Ҳобилларга бағишлиланган қиссада отага итоат қилмаган саркаш ўғилнинг қилмишлари ва зулм қурбони бўлган фарзанднинг бевақт ҳаётдан кўз юмиши таъсиричан иборалар билан ҳикоя қилинган бўлса, ўтган пайғамбарларга бағишлиланган қиссалар-

да асосан эътиқодий кураш, Ер юзидаги элчилари-нинг Аллоҳ бор ва У ягонадир, деган илоҳий даъватларига ишонмаган ва уларнинг сўзларини писанд қилмаган қадимги халқларнинг аянчли тақдирлари, залолатда яшаган қавмларнинг бало-ю оғатларига дучор қилинишлари ривоят қилинган.

Куръон қиссалари қаламкаш ижодкорлар томонидан таълиф этиладиган бадиий асарлар эмас, албатта. Шунинг учун Куръон қиссалари замирида ўз ифодасини топган воқеа ва ҳодисалар кўхна дунё тарихида содир бўлганлигига чин дилдан ишонмоғимиз ҳар биримизнинг эътиқодий бурчимиздир. Чунки уларни пайғамбаримиз Мұҳаммад алайҳиссалоту вассалом ваҳий орқали Аллоҳдан билиб ўз умматларига етказганлар. У зот Аллоҳнинг таъбири билан айтганда: «Сизларнинг соҳибингиз (Мұҳаммад) залолатга ҳам кетган эмас, йўлдан ҳам озган эмас ва ўз ҳоҳиши билан сўзламас» («Нажм» сураси, 2-3-оятлар).

«Куръон қиссалари» номли ушбу китоб араб мамла-катларидаги ва хусусан, Мисрдаги машҳур «Ал-Азҳар» дорилғунунининг толиби илмлари орасида шуҳрат қозонган. У мазкур ўқув юртининг бир гурӯҳ мутахассис олимлари томонидан тасниф этилиб, дарслик сифатида истифода қилишга тавсия қилинган.

Биз китобни ҳеч бир ўзгаришсиз бевосита араб тилидан таржима қилдик. Баъзи бир қиссалар сўнгида тушуниш қийин бўлган сўз ва ибораларга қисқача изоҳлар илова қилдик.

Хуллас, Куръон қиссалари қадимдан шарқ ва мусулмон халқларининг оғзаки ижоди билан бойитилиб, кўп тилларда талқин этилмоқда. Бинобарин, улардаги шахс ва жой номлари ҳар бир тил, ҳар бир асарда турлича битилиб, турлича талаффуз касб этган бўлиши табиий. Ушбу таржима ҳам бундан мустасно эмас. Шунинг учун зиёли китобхонларимиз-

дан илтимосимиз, ишимизда шу каби фарқлар учраса, маъзур тутадилар. Энг муҳими, қиссадан ҳисса чиқаришда. Аминмизки, Қуръон қиссалари ёш авлодни маънавий ва маърифий жиҳатдан баркамол этиб тарбиялашда ўзининг муносиб улушини бахш этади.

Абдуқаҳҳор ШОШИЙ.

ОДАМ АЛАЙҲИССАЛОМ ҚИССАСИ

Аллоҳ Ерни икки кунда яратди ва у тебраниб кетмаслиги учун унинг устига баланд-баланд ва мустаҳкам тоғларни бунёд этди. У Ерни баракали қилди ва одамларнинг эҳтиёжларини қондириш учун ундан унадиган ноз-неъматларни тўрт кун мобайнида расамади билан тақсимлаб қўйди ва ундан кейин осмонга «истиво» қилди. Осмон дуд ва тутун эди. Аллоҳ Еру осмонга, ихтиёрий ёки мажбурий суратда келинглар, деб амр қидди. Улар Аллоҳга «амрингга итоат қилган ва бўйин сунгани ҳолда ихтиёrimиз билан келдик», дедилар. Шундан сўнг У Аршга «истиво» қилиб, Қуёшу Ойнинг ҳар бирини белгиланган муддатда ва тайинланган маконда ҳаракат қилишга таслим қилдиргач, Унга ҳамду сано айтадиган ва амрига сўзсиз итоат қиладиган фаришталарни вужудга келтирди. Сўнgra Аллоҳнинг хоҳишу иродаси ва ҳикмату дониши заминда яшаб, уни обод қилиши учун Одамини ва унинг зурриётини яратишни истади. Шундан сўнг Аллоҳ таоло фаришталарига Ерда ҳаёт кечиралигани, унда ўсиб-унадиган набототлар билан озиқланадиган, унинг остидан бойликлари чиқариб оладиган, наслу насаби Ер юзига тарқалиб кетадиган ва ўзидан кейин ворисларини қолдириб кетадиган бир вужудни яратажаги ҳақида хабар берди.

Бу хабардан фаришталар саросимага тушдилар. Чунки Аллоҳ уларни ўзига бандачилик қилишлари учун танлаб олиб, уларга бекиёс инъомларини ато этган, ўз фазлу карамига мушарраф қилган, ўзининг ризосини топиш ва итоатда бўлиш йўл-йўриқларини кўрсатиб, уларни ҳидоятга бошлаган эди. Шунинг учун уларни Аллоҳ таолонинг улардан ўзга вужудни

яратажаги безовта қилди ва фаришталар Аллоҳга таъзим бажо қилишда бирор камчилик содир бўлиб қолганлигилан қўрқиб кетдилар ва ўзларини оқлашлик учун тезда Аллоҳга:

— Парвардигоро, нега энди биздан бошқа вужудни яратмоқчисан? Биз Сенга доимо ҳамду сано айтиш ва номингни улуғлаш билан машғулмиз-ку! Сен Ер юзида ўзингга халифа (ўринбосар) қилмоқчи бўлганларинг Ердаги бойликларни талашиб ўзаро низо қилсалар ва ҳатто, бир-бирлари билан уришиб қонларни дарё каби оқизсалар, бегуноҳ ва маъсум руҳларни нобуд қилсалар ва натижада заминни хароба ҳолига келтирсалар, не ажаб?! - дедилар.

«Ерни ҳаробага айлантирадиган ва унинг устида қон тўқадиган вужудни яратасанми?! Ваҳаланки биз Сенга ҳамду сано айтамиз ва номингни улуғлаймиз-ку» («Бақара», 30).

Фаришталар бу гапларни, янги вужудга нисбатан шубҳа-гумонларни Аллоҳга ўзларидаги васвасалардан халос бўлиш мақсадида айтган эдилар. Улар ўзларини Аллоҳнинг неъматларига риоя қилишда, Унинг ҳақларини тўғри англаш ва адo этишда ҳақлироқ деб ҳисоблар эди. Шунинг учун улар ўзларини Аллоҳ Ер юзида ўзининг халифаси қилишини умид қилар эдилар. Зоро, Аллоҳга берган саволлари зинҳор Унинг ишларини инкор этиш, Унинг илму донишига шубҳа билан қараш, У яратажак халифаси ва зурриётига қарши туришликни англатмас эди. Чунки улар Аллоҳнинг муқарраб ва мукаррам махлуқотидирлар. Ҳеч қачон улар Аллоҳнинг сўзини рад этмас ва Унинг буйруғу фармойишларини сўzsиз бажарувчилардир.

Аллоҳ фаришталарнинг қалблари таскин топиши ва ором олиши учун уларга жавоб қилди:

«Мен албатта, сиз билмайдиган нарсаларни билувчироқман». Мен Ер юзида ўз халифамни яратишдаги сизлар идрок қила олмайдиган ҳикматни билувчи-

роқман. Мен хоҳлаган нарсамни яратаман ва хоҳлаганимни Ўзимга халифа қиласман. Унинг сирларини сизлар кейинчалик билиб оласизлар. «Уни ростлаб ва унга Ўз руҳимдан дам урганимда, дарҳол туриб унга сажда қилинглар» («Ҳижр», 29).

Аллоҳ Одамни шаклу шамойили бор, пишитилган, қорамтири лойдан бунёд қилди. Сўнгра унга Ўзининг руҳидан дам ургач, унга жон кирди ва одам суратига айланди. Аллоҳ фаришталарга Одамга таъзим қилишни буюрди. Фаришталар дарҳол Аллоҳ амрига итоат этиб, пешоналарини ерга қўйиб Одамга сажда қилдилар. Аммо улардан Иблис Аллоҳнинг амридан бош тортди, саркашлик қилди, такаббурлик қилиб гуноҳга ботди ва охир-оқибат кофирлар сирасидан бўлиб қолди.

Аллоҳ Иблисдан унинг Одамга сажда қилишдан бош тортганлиги сабабини сўраб, шундай деди:

«Мен Ўз қўлим билан яратган нарсага сажда қилишингга нима монелик қилди, фурурингми, такаббурлигинги ёки юқори зотдан бўлганлигинги?!» («Сод» 38).

Иблис ўзини унсур жиҳатидан Одамдан кўра яхшироқ ва жавҳар жиҳатидан ҳам ундан кўра покизароқ деб ўйларди. Шунинг учун у ўзининг қадр-қиммати юқорилигига ва мартабасининг улуғлигига тенглашадиган зот борлигига гумон қиласман эди. Шундан келиб чиқиб, у Аллоҳга: «Сен мени оловдан яратгансан, Одамни эса тупроқдан яратдинг, шу боис мен ундан кўра яхшироқдирман», - деди.

Иблис Аллоҳнинг ишига қарши исён кўтарди, очиқ-оидин Унга муҳолифлик қилди. Унинг амрига итоат этишдан бош тортди. Аллоҳ томонидан яратилган Одамга сажда қилишдан юз ўгирилди ва оқибатда кофирлар қаторидан жой олди.

Аллоҳ Иблиснинг бу қилмиши учун уни жазолади ва унга нидо қилди:

«Бас, ундан (жаннатдан) чиқ. Энди сен малъунсан (бадарға қилингансан). Албатта, Қиёмат куни келгүнича сени бошинг узра лаънат ёғилгай». («Ҳизжр», 34-35).

Иблис Аллоҳдан унга Қиёмат кунигача муҳлат беришини, одамлар қайта тирилтириладиган кунга қадар ҳаётини узайтиришини сўради. Унинг сўровига Аллоҳ: «Майли, сен маълум вақт бўлган Қиёмат кунигача муҳлат берилгандардансан» («Ҳизжр», 37-38), - деб жавоб берди.

Иблис сўровига ижобий жавоб олишига ва умиди рўёбга чиқишига қарамай, ношукрлик қилди. Аллоҳнинг марҳаматини инкор қилди, унга кўрсатган фазлу карамининг қадрига етмади, тан олмади ва:

«Мени йўлдан оғдирганинг сабабли, албатта, уларни (одамларни) ифво йўли билан адаштирмоқ учун Сенинг тўғри йўлинг бўйида ўтириб олажакман» («Аброф», 16). Уларни йўлдан оздириш учун кутиб ўтираман ва ҳидоятдан адаштириш учун жидду жаҳд қиласман ва «Сўнгра, албатта, уларнинг ўнгу сўли-дан, олди-орқаларидан дучор бўламан ва Сен уларнинг кўпларини ношукур бўлган ҳолларида топасан» («Аброф», 17), - деди.

Аллоҳ Иблисни ўз даргоҳидан бадарға қилди ва унинг ҳаётини узайтирди ва унга: «Сен ўзинг хоҳланган ва танлаган ёвузлик йўлида юра бер! «Улардан кучинг етганини овозинг билан ўзингга жалб қил, улар устига навкару отлиқларинг билан от сол, уларнинг молу дунёларига, авлоду фарзандларига шерик бўл» («Ал-Иср», 64). Уларга ёлғон-яшиқ ваъдалар бер, уларни амалга ошмайдиган умидлар билан умидвор қил. Билиб қўйгинки, эътиқодлари мустаҳкам ва чин ихолосли бандаларимни ҳеч қачон йўлдан оздира олмайсан ва улар ҳеч қачон сенинг сўзларингга учмайдилар, уларнинг қалблари сендан юз ўгирган, улар устидан ҳар қанча уринсанг ҳам ҳукмронлик қила олмайсан. Одамларни ифво қилиб йўлдан урганинг учун,

билгинки, оғир жазога мустаҳиқ бўласан. Мен сен ва сенга эргашганлар билан жаҳаннамни тўлдиражакман», - деди.

Иблисдан ўзга ҳамма фаришталар Одамга таъзим қилдилар, унинг Аллоҳ ҳузуридаги фазлу карамани, мартаба ва даража жиҳатидан улардан афзал ва Аллоҳга яқинроқ эканлигини эътироф этдилар. Фаришталар Одамдан кўра ўзларини билимдонроқ ва идроклироқ деб ўйлаганлари сабабли Аллоҳ Одамга ўз илмидан ато қилди ва Ўз нуридан мунаввар этиб, унга коинотнинг барча илмларидан таълим берди. Сўнгра Аллоҳ коинот илмларини фаришталарга тақдим этиб мурожаат қилди:

«Агар сизлар ростгўй бўлсаларингиз, у илмлардан Менга хабар беринглар-чи?!»

Аллоҳ фаришталарнинг ожизликларини, уларнинг илмлари маҳдуд эканлигини, Унинг ҳикмати Одамини аъло ва афзаллигини тақозо қилганини ва у Аллоҳнинг Ердаги халифаси бўлишга, сўзсиз, лойиклигини билдириш учун ушбу саволни берган эди.

Фаришталар бу саводдан даҳшатга тушдилар, чандон уринмасинлар унга жавоб топа олмадилар ва ўзларининг ожизликлари, илмларининг ноқислигини эътироф этиб:

«Сен барча айбу нуқсонлардан холи зотсан, Сен ўргатган илмдан ўзга илм бизда йўқ. Сўзсиз Сен ўта билгувчи ва донишманд зотсан», - дедилар.

Одам раббоний файзу баракотдан озиқлангач, илложий илм нуридан зиё олгач, Аллоҳ унга фаришталар билишдан ожиз қолган, идрок қилишга ақллари етмаган нарсалардан хабар беришни буюрди. Бу билан Аллоҳ фаришталарга Одамнинг фазилати ва уни Ер юзига халифа қилишлигининг ҳикматини изҳор қилди. Одам Аллоҳнинг буйруғини бажо келтиргач. У фаришталарга қараб:

«Мен сизларга, Еру осмонларнинг сиру асрорларини ҳамда сизлар ошкор қилган ва яшириб юрган нарсаларни билувчироқман, демаганмидим?!», - деди.

Аллоҳнинг ушбу танбеҳидан сўнг фаришталар Одамнинг фазилатини тушуниб, яратилиш сирини идрок қила олдилар, уни Ер юзида Аллоҳнинг халифаси бўлишининг ҳикматини англаб етдилар.

Аллоҳ Иблисни ўзининг азобига дучор қилиб, инъомларидан маҳрум қилди. У Одамни ва унинг умр йўлдошини жаннатга жойлаштириди ва унга ваҳий орқали «Менинг сенга қилган инъомларимни унтурмагин, сени ўз қўлим билан яратдим, сени истаганимдек шаклу шамоил ва қадду қоматли қилиб ростладим, Ўз руҳимдан сенга дам урдим, фаришталаримни сенга таъзим қилдирдим, Ўз илмимдан сени файзлик қилдим, Иблисни эса раҳматимдан ноумид қилиб қўйдим, у Менинг итоатимдан чиққач, лаънатладим, мана бу абадий ҳаёт уйини сенга қароргоҳ қилиб қўйдим, агар сен буйруқларимга фармонбардор бўлсанг, сендан хайру эҳсонимни аямайман ва жаннатда абадий қолдиражакман, агарда сен саркашлик қилиб аҳдимни бузсанг, бу уйдан сени ҳайдаб чиқараман ва азобимга дучор қиласман, ёдингда тутки, Иблис сен ва аёлинг учун ғанимдур, у ҳеч қачон сизларни жаннатдан чиқара олмайди, агар у шунга эришса, билгинки, баҳтсиз бўлажаксан», - деди.

Аллоҳ Одамга ва унинг умр йўлдошига жаннатдаги истаган нарсаларидан хоҳлаганларича истеъмол қилишга, истаган дараҳтларининг меваларидан ейишга ижозат берди. Аммо Аллоҳ уларга жаннатдаги дараҳтлардан бирига яқинлашмасликни амр қилди. Улар ман қилинган дараҳтдан адашмасликлари ва кўнгилларида у дараҳтга нисбатан шак-шубҳа уйғонмаслиги учун Аллоҳ айнан ўша дараҳтга ишора қилди. Агар улар унга яқинлашсалар ёки унинг мөвасидан тановвул қилсалар, ўз-ўзига зулм қиласиди-

ғанлардан бўлиб қолишларини ва жазога мустаҳиқ бўлишларини ва аксинча у дараҳтдан тийилсалар, ўзларини сақласалар, турли-туман инъомларга мұяссар бўлишларини ва жаннатда уларни очлик ҳам, чанқоқлик ҳам безовта қилмаслигини уларга ваъда қилди ва:

«Эй, Одам, сен ва аёлинг жаннатда қарор топинглар, унинг (нозу неъматларидан) хоҳлаганингизча тўйиб-тўйиб енглар, бу дараҳтга яқинлашманг, акс ҳолда золимлардан бўлиб қоласизлар», - деди.

«Сен унда (жаннатда) зинҳор очиқмайсан ҳам, яланғоч ҳам қолмайсан, зинҳор ва зинҳор унда чанқамайсан ҳам, иссиқламайсан ҳам», - деди.

Одам жаннатда яшай бошлади, унинг нозу неъматларидан кўнгли тусаганича истеъмол қиласр ва кўзлари қувонганича дараҳтлар орасида сайр қиласр, уларнинг сояларида ором олиб, унинг гулларидан узар, меваларидан еб, ширин ва тотли сувларидан ичиб кўрар эди. Бу ишларда хотини ҳам доимо унга ҳамроҳ эди. Улар шу зайлда бир неча муддат саодат манбаидан totib яшадилар.

Одамнинг аёли билан бирга фаровон турмуш кечириши, ўзининг эса Аллоҳ раҳматидан бенасиб қолгани ва жаннатдан йироқлаштирилгани Иблисга алам қила бошлади. Унинг нияти бузилди. Одамнинг саодат хонасини вайрон этишга, уни жаннатнинг нозу неъматларидан маҳрум қилишга бел боғлади. Чунки Иблиснинг юқори мартабадан пастга тушишига, Аллоҳнинг инъомларидан узоқлаштирилишига сабабчи бўлган нарса унинг Одамни эътироф этмаслиги ва уни инкор этишлиги эмасмиди?! У ўзига-ўзи "интиқом вақти етди, мен таъзим қилиб афзаллигини эътироф қилишга буюрилган Одамни обрўсизлантириш пайти келди", деди. Шу мақсадда у аста-секин жаннатга борди. Худди сирдошдек Одамга оқиста сўзлади, унга ўзининг содиқ эканлигини намоён қилди.

Панду насиҳатлари холис эканлигини англатди ва уни ўзига оғдириш учун турли-туман йўлларни ишлатиб, унга ва аёлига ўзини меҳрибон қилиб кўрсатди, уларнинг бахтиёр ҳаётлари заволга учрамаслигига ҳамният эканлигини билдириб:

«Раббиларингиз сизларни фаришталарга айланиб қолмасинлар ёки жаннатда авадий қолувчилардан бўлмасинлар деб ушибу дарахтдан қайтарган» («Аъроф», 20), -деди.

Одам ва Ҳавво Иблиснинг гапларига ва маслаҳатларига писанд қилмадилар. Унинг гапларига қулоқ тутишни ва насиҳатларини эшитишни истамаётганликларини кўрган Иблис ўзининг холис насиҳатгўй эканлигига қасам ичди, уларга фақат эзгуликнираво кўришини, нияти холислигини ва ўзининг фикри тўғри эканлигини таъкидлаб, уларни йўлдан ура бошлиди. Иблис уларни адаштириш мақсадида ҳатто, дарахтнинг хушбўй ҳидини, мазали таъмини ва гўзал рангини ширин сўзлар билан чунонам мақтадики, охир-оқибат Одам ва Ҳаввони у ўзининг макрига илинтириди.

Одам ва Ҳавво Парвардигорларининг амрига итоатсизлик қилганларидан кейин Аллоҳ ўзининг инъомларини улардан тортиб олиб, жаннатлан маҳрум қилди ва уларга:

«Сизларни ўша дарахтдан қайтармаганмидим ва Шайтон сизлар учун очиқчасига ғанимдир, демаганмидим?!» («Аъроф», 22), - деб нидо қилди,

Одам ва Ҳавво қилмишлари учун афсус ва надомат қилдилар ва Аллоҳга ёлвориб:

«Эй, Парвардигоримиз, биз ўзимизга ўзимиз зулм қилдик. Агар Сен бизни кечирмасанг ва бизга раҳм қилмасанг, сўзсиз зиён кўргувчилардан бўлиб қоламиз», - дедилар. Аллоҳ уларга:

«Бир-бирингизга ғаним бўлиб тушинглар. Ер юзи сиз учун қароргоҳ ва маълум муддатгача рўзгор кешириш маконидир», - деди.

Аллоҳ Одам ва Ҳаввонинг тавбаларини қабул қилди, уларнинг хатоларини кечирди. Буни эшишиб кўнгиллари кўтарилиди, кўзлари чақнаб кетди, қалбларида жаннатда қолишга ва унинг нозу неъматларидан баҳраманд бўлишга нисбатан умид учқунлари пайдо бўлди. Аллоҳ уларнинг кўнглидан кечган кечинмаларни билди ва уларни жаннатдан тушишга буюрди ва улар билан Иблис орасида мангуда довлат давом этишидан огоҳлантириди ва унинг ифво-ю фитналаридан эҳтиёт бўлишга чақириб:

«Иккалангиз жаннатдан тушинглар. Авладингизнинг баъзиси баъзисига ғанимдир. Албатта, сизларга Мен томондан ҳидоят келажак. Ҳидоятимга эргашган кимса залолатга ҳам кетмайди, баҳтсиз ҳам бўлмайди» («Тоҳо», 123), -деди.

Аллоҳ Одам учун ҳаётий мақсадни белгилаб қўйди, унга етиш учун умидворлик ҳиссиётини қалбига жоқилди ва унинг учун роҳату фароғат ва мўл-кўлчилик даври тугаганини хабар қилди.

Дарҳақиқат, Одам жаннатдан чиқиб, унинг нозу неъматларидан маҳрум қилинганидан сўнг унинг олдида икки йўл, яъни ҳидоят ва залолат, имон ва қуфр, нажот ва нажотсизлик йўли бошланди. Аллоҳ белгилаб берган ҳидоят йўлини танлаган, У кўрсатган тўғри йўлдан юрган бандага Шайтон васвасаси ва ифвосидан ҳеч қандай хавфу хатар йўқ. Аксинча, Аллоҳнинг зикридан бош тортган, Унинг йўлидан бошқа йўлни ихтиёр этган банданинг ҳаёти беҳуда кечажак, Аллоҳнинг инъомларидан маҳрум қилинажак ва бу дунёдаги саъй ҳаракатлари залолат каъридан жой олажак. Афсуски, бу хилдаги одамлар ўзларини эзгу ишлар қиляпмиз, деб ўйлаб юраверадилар.

Эслатма: Одам алайҳиссалом қиссаси Куръони қаримнинг қўйидаги сураларида бот-бот батафсил баён этилган:

«Бақара», 29-38; «Аъроф», 10-23; «Тоҳо», 23, 114-125; «Исрө», 60-64; «Ҳижр», 27-43; «Сод», 71-85; «Фуссилат», 9-12; «Раъд», 2.

Таржимондан:

1. Борлиқ ва Одамни яратишга оид ҳадисларда Аллоҳ таоло Ер куррасини якшанба ва душанба, тоғларни сешанба, дарахтлар ва сувларни чоршанба, осмонларни пайшанба, Қуёш, ой, юлдузлар ва фаришталарни жума кунида ва Одамни эса жума кунининг охирида яратганлиги ҳақида маълумотлар берилган (Абдулазиз Мансурнинг «Куръони карим маъноларининг таржима ва тафсири» китобидан, «Фуссилат» сураси, 10-оят, 477-бет).

2. Матнданаги «Аллоҳ осмонга..., Аршга «истиво» қилди» деган иборалардаги «истиво» сўзининг лугавий маъноси «кўтарилиди», «тенглашди», «баробар бўлди», «ўрнашди» кабилардир. Аммо «истиво» калимасини мазкур маъноларда Аллоҳга нисбатан қўллаш эътиқод нуқтаи назаридан дуруст эмас. Чунки Аллоҳ жисмдан-моддадан холи зотdir. Ақоид уламолари таъкидлаганларидек, «истиво» сўзининг асл маъноси ва моҳиятини Аллоҳга ҳавола қилиб, ҳеч ўзгаришсиз истифода қилмоғимиз лозимдир. Шунингдек, Қуръони каримда ворид бўлиб, Аллоҳга нисбатан ишлатилган «келмоқ», «кетмоқ», «кўрмоқ», «эшиитмоқ», «айтмоқ», «демоқ» каби сўзлардан ташкил топган феъллар ва «юз», «қўл», «қўз» каби исмлар, отлар ҳам бизнинг тушунчамиздаги маъноларни англатмайди. Чунки «Аллоҳнинг қўли» ёхуд «Аллоҳнинг қўзи» дейилганда бизнинг тасаввуримиздаги ушлаш воситаси бўлган қўлимиизни ёки қўриш воситаси бўлган қўзларимизни англамаслигимиз керак.

3. Одам алайҳиссаломга Аллоҳ ейишни ман этган дарахт - узум ё анжир ёки олма; ёхуд буғдой экани ҳақида ривоятлар бор (Абдулазиз Мансурнинг юқорида зикр этилган китобидан. «Тоҳо» сураси, 115-оят, 320-бет).

4. Қуръони каримда ёвузликнинг рамзи ва тимсоли бўлган Иблис ҳақида бақадри имкон изоҳ бериб ўтишни лозим топдик. Зеро у тўғрисида турли-туман фикрлар айтилган. Иблис сўзи Қуръони каримда ўн бир ўринда зикр қилинган: «Бақара», 34; «Аъроф», 11; «Хижр», 31-32; «Исрө», 61; «Каҳф», 50; «Тоҳо», 116; «Шуаро», 95; «Сабаъ», 20; «Сод», 74-75.

Ватандошимиз Имом Насафий «Тафсири Насафий» номи билан машҳур «Мадорик ат-Танзил ва Ҳақоиқ ат-Таъвил» асарида Иблис хусусида қуйидаги уч хил ривоятни нақл қиласди:

а) Ибн Аббос ва Ибн Масъуд шундай деганлар:

Иблис фаришталарданdir, Аллоҳнинг «У жинлардан эди...» («Каҳф», 50) деган иборасининг маъноси, Иблис жинларга айланиб қолганлардан эди, деганидир. Масалан, араблар «у фарқ бўлганларидан эди», дейдилар. Уларнинг бундай деганлари, у фарқ бўлганларга айланиб қолганлардан эди, деган маънони англатади;

б) Ҳасан ва Қатода бошқачароқ фикрни илгари сургандилар:

Иблис фаришталардан бўлмаган, балки у жинларданdir. Чунки фаришталар нурдан, Иблис эса оловдан яратилган, Бундан ташқари Иблис Аллоҳга осий бўлди ва кибрланди. Фаришталар эса Аллоҳга осий бўлмайдилар, Унинг фармонини сўзсиз бажарадилар, Унга ибодат қилишда кибрланмайдилар. Аллоҳнинг «Энди сизлар Мени қўйиб уни (Иблисни) ва зурриётини дўст тутасизларми?!» («Каҳф», 50) ояти каримасига биноан ҳам Иблис фаришталардан бўлмаган. Чунки фаришталар насл кўрмайдилар.

в) Жоҳиздан қилинган ривоятда айтилишича, фаришталар ва жинлар бир жинсандирлар. Улардан поқизаси фаришта ва пок бўлмагани Шайтондир. Улар ўртасида аросатда қолганлари жинлардир. («Мадорик ат-Танзил», I жилд, 40-43-бст).

Кўпчилик муфассирлар Иблисга оид «Бақара» сурасидаги 34-оятни тафсир қилганларида унинг жинлардан эканини таъкидлайдилар.

Машхур Ибн Касир тафсирида Иблис хусусида «Иблис фаришталар жинсидан бўлган эмас. Аммо у фаришталар билан бирга бўлган. У фаришталардан бўлганда эди, Аллоҳга итоатсизлик қилмаган бўлур эди, деб таъкидлайди. Унга қуидаги ривоятлар ҳам қўшиб қўйилган:

«Ибн Аббосдан Товус шундай ривоят қилган:

— Иблис осий бўлишидан илгари фаришталардан эди, унинг номи Азозил бўлган. У фаришталарнинг энг мужтаҳиди ва энг билимдони бўлган, шунинг учун ҳам у кибру ҳавога берилиб кетган».

«Саъид ибн ал-Мусаяб шундай деган:

— Иблис бу дунё осмонидаги фаришталарнинг йўлбошчиси бўлган» (Ибн Касир тафсири, 1-жилд, 53-бет).

«Иблис» сўзи «абласа» сўзидан таркиб топган бўлиб, у «ноумид» деган маънони англатади. У шайтонларнинг барчасига берилган умумий номдир. Чунки шайтонлар Аллоҳнинг раҳматидан ноумиддирлар («Ал-Мунжид», «Ал-Қомус ал-Жадид»).

Бизнинг ноқис ақлимида, Иблис жинлардандир, дейилган фикрнинг далиллари кучлироқдир. Яна Аллоҳ билади. Чунки У тўғрисини билувчи зотdir!

5. Қиссадаги фаришталарнинг Одамга сажда қилиши бизнинг тасаввуримиздаги пешонани ерга қўйиб сажда қилишликни ифода қилмайди. Фаришталарнинг саждалари бошни энгаштириб таъзим бажо келтиришдан иборат. Улуғларга бу каби таъзим қилиш илгари жоиз бўлган. Аммо Пайғамбаримиз алайҳиссалом Салмон Форсийни ўзларига бу каби таъзим қилишдан қайтаргандар. Шундан сўнг исломда ҳеч ким ва ҳеч нарсага бошни эгиб таъзим қилишликка рухсат этилмаган.

Фаришталарнинг табиий одатларига кўра Аллоҳ-нинг буйруғига дарҳол бўйсуниб, Одамга сажда қилмаганлари итоатсизликлари аломати эмас, балки уларнинг ўта ҳайрону таажжубда қолганларининг ифодасидир («Мадорик ат-Тан- зил», 1-жилд, 40-43-бет).

ҚОБИЛ ВА ҲОБИЛ ҚИССАСИ

Ҳавво ўзини ва умр йўлдоши Одамни баҳтли қилажак фарзандларининг — инсоннинг гулшанида очилажак энг аввалги гул ва башарият бўстонида пишиб етилажак нишонанинг дунёга келишини кутаётган бир пайтда ҳаёт низоми камолот сари одим таштай бошлаган эди.

Одам ва Ҳавво туғилажак авлодларининг Ер юзини тўлдириб, унинг атрофи жавонибларида кезиб, Аллоҳнинг неъматларидан еб юришларини кўришга ўта интиқ эдилар.

Одам фарзандларининг таваллуд топишини интизорлик билан кутар, Ҳавво эса ҳомиладор аёлларга хос бўлган мاشаққатларга қарамай ўзида йўқ хурсанд эди. Чунки фарзандлар оналарнинг қувончи, уларнинг нури дийдалари ва қалбларининг овунчоғидир.

Ҳавво Одамга икки марта эгизак фарзандлар ҳадя этди. Эгизаклар бир қиз ва бир ўғилдан иборат эдилар. Ота-она ўғилларига Қобил ва Ҳобил деб ном қўйдилар. Болалар тезлик билан ота-оналари тарбиясида вояга етдилар ва куч-қувватга тўлдилар. Қизлар ўй ишлари билан машғул бўлдилар, ўғил болалар эса ризқ-рўз топиш мақсадида дунё кездилар.

Қобил деҳқончиликка меҳр қўйди, Ҳобил эса чорвачилик билан машғул бўлиб чўпон бўлди. Бу икки

ўғлоннинг меҳнатлари туфайли Одам оиласи тинч, осуда ва бахтли ҳаёт кечира бошлади. Кунлар кетидан кунлар ўта бошлади. Йигитлар балоғат ёшига етиб, уларнинг таналарида эркаклик түйғулари хуруж қила бошлади. Уларнинг ҳар бири уйланиб қалбларига соқинлик ва ором беришга мойиллик ҳис қилиб, бу ширин орзуларга эришиш учун турли йўлларни излай бошладилар.

Қадим-қадимдан Аллоҳнинг иродаси Ер юзидағи Одам авлодларини имтиҳон қилиш ҳикматини тақозо зо қилган. Шу имтиҳон боис молу давлат, бола-чақа кўпаяди. Ер юзи обод бўлади ва гўзаллашади, Одамларнинг бир хил халқ бўлиб қолмасликлари балки, катта-кичик миллату элатларга бўлинишлари, турли-туман эътиқоду фикрга ва шаклу шамойилга эга бўлишлари, баҳтиёру баҳтсиз ҳаёт кечиришлари тақдир тақазосидир, албатта.

Аллоҳ Одамга катта ўғли Қобилни Ҳобил билан эгизак туғилган қизига ва кичик ўғли Ҳобилни эса Қобил билан бирга туғилган қизига уйлантиришлини ваҳий орқали билдириди. Бу хабарни у ўзининг сўзи қатъий бўлишига умид қилган ҳолда, ўғилларига етказди. Инсон нафсининг қайсарлиги ва итоатсизлиги, шу боис уни ҳалокат ёқасига олиб бориши бўлмаганида эди, сўзсиз Одамнинг умиди амалга ошар эди. Афсуски, инсон табиатан ҳою ҳавасга ҳирс кўювчи ва унга берилувчан қилиб яратилган. Аммо шаҳвоний нафсини тия олган, ҳою ҳавасга бўлган ҳирсни жиловлаган ва нафси устидан ақлини ҳукмрон қилган кимсаларни Аллоҳ икки дунё саодатига мушарраф қилажак. Лекин ақлининг жиловини нафсининг ихтиёрига топшириб қўйган ва шаҳвоний ҳою ҳавас ботқофига ботиб кетган бандаларнинг бу дунёдаги хатти-ҳаракатлари, гарчи улар хайрли ишларни амалга оширяпмиз, деб ўйласалар ҳам, сўзсиз бехудадир ва улар ҳеч қачон Аллоҳнинг азобидан нажот

топмайдилар. Зеро, бу дунё инсон табиатини ва унинг нафсини синов ва имтиҳондан ўтказадиган макондир.

Одам кўнглида яшириб юрган сирини ўғилларига етказганида Қобил бирдан тутоқиб кетди ва отасининг хоҳиш-иродасига қарши чиқди. Чунки унинг чекига тушган қиз хусну жамодда укасининг бўлажак ёстиқдошидан кўра кўрксиз эди. У укасига ҳasad қилиб, отасининг сўзларига рози бўлмади. У ўзи билан бирга туғилган қизга уйланишни истар эди.

Зоҳирий гўзаллик инсон нафсини кучли бўрон каби қамраб олиб ҳалокат қаърига итқитиб юборадиган нарсадир. У ҳамон шундай. Унинг сабабидан Қобил ва Ҳобил ўртасида оға-иничилик риштаси узилиб кетди, уларнинг бири отасининг итоатидан бош тортиди, унинг қатъий қарорига қарши чиқди ва унинг ҳукмини инобатга олмади.

Ота ҳаётида бирор кун ҳам дуч келмаган ва хаёлига ҳам келтирмаган қуюнли шамол унинг боши узра эса бошлади. У икки ўслини муросага келтириш, уларнинг истакларини қондириш, улар ўртасида тотувликни қарор топтириш йўлини излай бошлади ва охир-оқибат Аллоҳнинг инояти билан қуюнли шамолни тўсиб қола оладиган ва ундан кутқарадиган чорани топди. Одам икки ўғлидан Аллоҳ йўлига қурбонлик қилишларини ва улардан қайси бирининг қурбонлиги Аллоҳ томонидан қабул қилинса, у ўз хоҳишини амалга оширишга ҳақли эканлигини хабар берди. Улар рози бўлдилар. Ҳобил чорва молларидан бир туюни ва Қобил эса бир фарам буғдойни қурбонлик учун ажратди. Уларнинг ҳар бири ушбу мусобақада зафар қозонишдан умидвор эди.

Ҳобил иқболи баланд, хушбаҳт ва қутлуғ қадам бўлганлиги сабабли унинг қурбонлиги Аллоҳ наздида ҳусни қабул қилинди. Акаси Қобил эса отаси ҳумигига саркашлик қилганлиги ва қурбонлик қилишда

холис ниятли бўлмаганлиги учун унинг қурбонлиги қабул қилинмади. Бу ноxуш хабардан унинг нафаси ичига тушиб кетди, умиди сўнди, ҳасадгўйликнинг қурбонига айланди, ичидаги яширинган ёвузликлари намоён бўлди ва аламига чидай олмай укасига:

— Мен ўзимни бахтсиз, умиди пучга чикқан, ҳистуйғуси сўндирилган ва сени эса баҳтиёр, орзу умидига эришган ҳолда кўришни истамайман. Шунинг учун сени албатта ўлдиражакман, - деди. Юраги афсус ва надоматга тўлган укаси:

— Касаллик сабабини билиб уни даволашинг, дардан фориғ бўлиш йўлларини излаб унга интилишинг яхшироқдир, эй, ака! Зеро, Аллоҳ шубҳасиз тақводорларнинг амалларини қабул қилгай, - деди.

Аллоҳ Ҳобилга соғлом ақл ва идрок ато этган эди. У омонатга хиёнат қилмайдиган, илму ирфонни эъзозлайдиганлар сирасига кирап, Аллоҳнинг ризосини топишга интилар, ота-онага итоат этишдан роҳатланар, Парвардигорининг қисматига тан берар, бу дунёни ўткинчи ва арзимас матоҳ эканлигини англар, акасига меҳру шафқат кўрсатиб унга панду насиҳат қиласар эди. Шунингдек, унга Аллоҳ куч-куват ҳам ҳадя қилган эди. Шунинг учун акасининг қилган таҳдидлари унга писанд эмас эди. У ўзига ишонтан, мағрур бўлишига қарамай тақдир ўйинларини ўз ҳолига ташлаб қўйган ва акасига ёмонлик қилиш у ёқда турсин, ҳатто, озор беришни ҳам истамас эди. Чунки Аллоҳ унинг табиатини покиза яратган ва у фақат Парвардигоридангина қўрқар ва Ундан ҳайиқар эди. Шунинг учун у сўнгги марта акасига панду насиҳат қилиб, унинг қалбидан ҳасад ва кўра олмаслик касалини улоқтириб ташлаш, дардига даво бериш мақсадида унинг ҳузурига бориб:

Эй, ака! Сен ноҳақсан, тўғри йўлдан адашгансан, азму қарорингда ҳам гуноҳкорсан, фикринг ҳақиқатдан йироқ. Аллоҳга тавба қилишинг, Ундан

гуноҳингни мағфират қилишини сўрашинг, қора ниятингдан қайтганинг сенинг учун яхшироқдир. Агар сен шум ниятингни амалга оширишга қасд қилган бўлсанг, начора. Мен Аллоҳга гуноҳкор бўлиб қолишдан ёки Унинг иродасига қарши кўнглимда бирор асар пайдо бўлишидан қўрқиб қисматимни Унга ҳавола қиласман. Сен ёлғиз ўзинг гуноҳни бўйнингга олиб, дўзах аҳлидан бўлажаксан. Дўзах эса золимлар учун муносиб жазо оладиган қароргоҳдир, - деди.

Оға-инилик риштаси Қобил сийнасида мақкам ўрнашиб олган ҳасад ва кўра олмаслик касаллиги олдида ожизлик қилди. Қобил меҳр-оқибат, шафқат ва марҳамат каби инсоний туйғулардан маҳрум бўлганлиги учун уни на Аллоҳдан қўрқиши, на ота-онани ҳақ-хукуқига риоя қилиш жиноят қилишдан тўхтата олди. У башарият ичидаги биринчи бўлиб жиноятга қўл урди. Қайсар нафснинг гумроҳлиги сабабли бу фалак остида мудҳиш воқеа содир бўлди. Ҳобил акаси томонидан ўлдирилди, жаҳолат, ҳасад, кўра олмаслик, телбалик қурбони бўлди.

Ақлли ва ювош уканинг чироги сўнди, у ҳаёт уфқидан фойиб бўлди. Ота уни соғина бошлади, ўзига таскин бериш учун унинг изидан излашга тушди ва акаси Қобилдан у ҳақида сўради. У отасига бепарвогина:

— Мен унинг қўриқчисиманми ёки ҳимоячисиманми? -деди.

Одам кейинчалик ўғли ўлдирилганлигини билди. У ғам- андуҳдан тўлиб-тошса ҳам сукут сақлади.

Ҳобил Ер юзида ўлдирилган бандаларнинг биринчisi бўлди. Инисини ўлдириб қўйган Қобил унинг жасадини қаерга яширишни билмас эди. У мурдани қопга солиб орқалаб олди. У нима қилишини билмай, ҳайронликдан юраги сиқилиб, изтироб чека бошлади. Тунда у худди ор-номус ва ғам-ғуссадан

қилингандык ёстиң устида ёттандек, тонгтата ухлай олмай беором бўлди. Нега ҳам у азоб чекмасин! Шундай бўлиши ҳам лозим эди. Чунки унинг нафси меҳру шафқат каби инсоний туйғута қарши жанг қиласар эди.

Қопдаги мурдадан ёқимсиз ҳид тарқала бошлади. Кобил уни яна орқалаб олди. Лекин ундан қутилиш йўлини билмас эди.

Шу пайт мурданинг ҳаққини адо этиш, одамларга йўл-йўриқ кўрсатиш, Аллоҳнинг ваҳий илҳомидан маҳрум, тажрибасиз Қобилни қарғага шогирд қилиб қўйиб, унинг фаҳму фаросатини кичик бир қора қушнинг тажрибаси олдида нақадар ночор эканлигини кўрсатиб, унга аччиқ сабоқ бериб қўйиш учун Аллоҳнинг марҳамати нозил бўлди.

Аллоҳ икки қарғани юборди. Улар бир-бирлари билан уришиб, бири иккинчисини ўлдириб қўйди. Қотил қарға тумшуғи билан ерни қазиб ўлик қарғанинг мурдасини унга кўмди. Буни кўрган Қобил ҳасрат-у надомат билан:

— Ҳолимга вой бўлсин! Наҳотки, шу қарғадек бўлишдан ҳам ожизроқ бўлсан?! Энди инимнинг мурдасини кўма қолай, - деди.

Эслатма: Қобил ва Ҳобил ҳақидаги қисса «Моида» сурасининг 27-31-оятларида мухтасар баён қилинган.

НУҲ АЛАЙҲИССАЛОМ ҚИССАСИ

Нуҳ алайҳиссалом қавми узоқ асрлар давомида бутларга сажда қилишар эди. Санамларни илоҳлар деб ўйлаганликлари боис ҳар бир яхшиликни улардан умид қиласар ва ҳар бир ёмонликни улар воситасида даф қилишга уринар ва турмушда учраб турадиган ҳар қандай муаммоларни бартараф этиш учун бут-

ларга илтижо қилар эдилар. Улар ўзларининг ҳою ҳаваслари, гумроҳликлари туфайли бутларни Вадд, Сувоъ, Яғус, Яъуқ ва Наср каби турли номлар билан атар эдилар.

Аллоҳ таоло бу қавмга Нуҳ алайҳиссаломни пайғамбар қилиб юборди. У фасоҳатли сухандон, юксак ақлу заковатга эга ва юмшоқ табиятли бўлиши билан бирга Аллоҳ унга баҳсу мунозара асносида ўта сабру тоқатли бўлиш, ҳақиқатни исбот қилиш учун рад қилиб бўлмайдиган далил ва ҳужжатларни келтириш ва суҳбатдошини ўзининг гапларига қаноат ҳосил қилдира олиш фазилатларини ҳам ато қилган эди.

Нуҳ алайҳиссалом ўз қавмини Аллоҳни тан олишга, Унинг мавжуд ва ягона зот эканлигини эътироф этишга даъват қила бошлади. У одамларни савобли ишлар қилишга тарғиб қилар ва гоҳида уларни Аллоҳнинг жазоси билан кўрқитар эди. Аммо кўпчилик унинг гапларини писанд қилмади. Ўзларини кар ва кўр қилиб, ундан юз ўғирдилар ва такаббурлик қилдилар. Шунга қарамасдан Нуҳ алайҳиссалом ҳақ йўлида баҳсу мунозарани шириңсўзлик ва ҳалимлик билан давом эттираверди ва зинҳор умидсизликка юрагидан ўрин бермади. Аксинча у пайғамбарлик бурчими адо этиш учун ўз қавмининг имон келтиришига тўла ишонган ҳолда, туну кун тиним билмай очиқдан-очиқ ва гоҳида яширинча ташвиқот қилаверди. У одамлар нигоҳини Аллоҳнинг мавжуд ва ягона зот эканлигига далолат қилувчи ва Унинг бетакрор илоҳий қурратига шоҳидлик берувчи вужудиятнинг сирасорларига, коинотнинг ажабтонур яратилиш синоатига, буржаларга эга бўлган осмону фалакка, унинг бағрида сузуб юрувчи Ойга, оламга зиё таратиб турувчи Қуёшга, Ер ва унинг қўйнида ҳар томонга оқаётган дарёларга, Ер юзида ўсиб-унаётган турли туман мевалар ва зироатларга қаратди. Аммо Нуҳ алайҳиссаломнинг шунча уринишларига қарамай, Аллоҳ-

нинг бор ва бирлигига имон келтирганлар ва Нуҳ-нинг пайғамбарлигини тасдиқ қилувчилар сони унчалик кўп бўлмади. Имон келтирмаганлар ва қалблари ҳидоят нуридан бебахра қолганларнинг кўпчилиги обрў-эътиборли оиласардан бўлиб, юқори табақага мансуб кишилар эди. Шунинг учун улар Нуҳ алайҳиссаломни менсимасдан ва унинг гапларини масхара қилиб:

— Эй, Нуҳ, сен ҳам биз каби одам боласисан, яъни бизлардан биримизсан. Агарда Аллоҳ бизларга пайғамбар юборишни истагандан эди, албатта, У бирорта фариштани юборган ва биз Унинг даъватига ижобий жавоб берган ва Унга итоат этган бўлур эдик. Сен ўзингга эргашган одамлар тоифасига бир қарагин. Уларнинг барчаси қавмимизнинг энг паст табақасига мансуб, чуқур фикрлашга ожиз, яхши-ёмонни фарқлай олмайдиган майда-чўйда хунар эгалариdir. Агарда улар оқил ва фаросатли бўлганларида эди, бизлардан олдин сенга эргашиб кетмаган бўлур эдилар. Сенинг гапларинг ҳақ эканлигига ишонч ҳосил қилганимизда эди, биз улардан илгарироқ сенга эргашган бўлур эдик. Чунки бизлар қавмнинг эътиборли ва ақли расо кишиларимиз, - дедилар.

Қавмнинг киборлари Нуҳ алайҳиссалом билан жиддий бахсу мунозара қилиб, ўзларининг фикрларини маъқуллашга уринар эдилар. Улар:

— Эй, Нуҳ! Сен ва сенга эргашган биродарларинг ақлу идрокда узоқни кўра билишда ҳам, умумжамоа манфаатини кўзлашда ҳам дарнинг оқибатини олдиндан билишда ҳам биздан ҳеч қандан устунликка эга эмассиз, шунинг учун сизларни алдамчилар, деб гумон қиласиз, дедилар. Уларнинг бундай жоҳилона сўзлари Нуҳ алайҳиссаломни қуюшқондан чиқариб, жунбушга келтира олмади ва жиндек бўлса ҳам унинг мустаҳкам фикрига салбий таъсир кўрсата олмади. У:

— Агарда мен Аллоҳнинг фазлу инояти билан менга ато қилган пайғамбарлигига, Унинг томонидан

элчилигимнинг ростлигига қатъий далил ва ҳужжатлар келтирсам ҳам сизлар улардан кўз юмасиз ва уларга ҳам гумонлар билан қарайсиз. Шундай эмасми?! Зеро, сизлар кафтларингиз билан Куёшни тўсмоқчи, кўлларинтз билан юлдузларни беркитмоқчи бўласиз. Мен эса сизларни зўрлаб имон келтиришга мажбур қилишга қодир эмасман, ундан қилишга қўлимда ҳокимият ҳам йўқ, - деди. Улар:

— Эй, Нуҳ! Агарда сен бизни тавфиқу ҳидоятга бошлишни истасанг ва бизларни сенга пушти паноҳу мададкор бўлишимизни хоҳлассанг имон келтирган ўша зоти паст одамлардан воз кеч, уларни даргоҳингдан йироқ қил ва ҳимоянгдан узоқлаштири. Зеро, биз ундейлар билан бир сафда бўла олмаймиз, улар юрган йўлдан юра олмаймиз, улар эътиқод қилган нарсага эътиқод қила олмаймиз. Шоҳу гадони, бою камбағални бир хил кўрадиган динга итоат қила олмаймиз ва унга эргашмаймиз. - дедилар. Нуҳ алайҳиссалом уларга шундай жавоб қилди:

— Мен даъват қилаётган дин барча учун умумийдир. Унинг назарида саводхон ҳам, оми ҳам, машхур ҳам, номашхур ҳам, бадавлат ҳам, мискин ҳам, амалдор ҳам, амалсиз ҳам тенгdir. Тасаввур қилиб кўрингчи, агарда мен талабингизга биноан сизга ёқмаган одамдарни ўз сафимдан қувиб юборсам, қандай қилиб даъватимни тарғибу ташвиқ қиласман ва ўз бурчимни адо этнішда кимларга суюнаман? Менга мададкор бўлганларни ўз сафимдан чиқариш инсоф юзасидан ҳам адолатдан эмас. Ваҳоланки, у вақларда сизлар мени масхара қилган эдингиз. Менинг сўзларим уларнинг қалбларидан мустаҳкам ўрин олган пайтларда сизлар мени инкор қилдингиз, даъватими ни рад этдингиз. Улар эса ҳамон ўз динларида собитқадам бўлиб, Аллоҳга илтижолар қилишмоқда. Агар мен сизларнинг гапингизга кириб, уларга зулм қилсам ва улар Аллоҳга менинг устимдан шикоят қил-

салар, Яратган эгам ҳузурида менинг ҳолим не кечади. Буни ўйлаб кўрдингизми?! Албатта, йўқ. Чунки сизлар гумроҳ бандаларсиз.

Нуҳ алайҳиссалом ва қавм киборлари ўртасидаги баҳс ва тортишув жуда авжига чиқди. Улар орасидаги мухолифлик уларни бир-бирларидан борган сари узоқлаштира бошлади. Қавм киборлари Нуҳ алайҳиссаломнинг тортишувидан зерикиб кетдилар, уларнинг юраклари сиқила бошлади ва:

— Эй, Нуҳ! Биз сен билан кўп тортишдик, сен ҳам биз билан кўп тортишдинг. Бас, энди сен ростгўйлардан бўлсанг, бизга ваъда қилганингни келтир, - дедилар. Нуҳ алайҳиссалом истеҳзоли кулиб:

— Шунчалик гумроҳ ва ақлдан озғанмисизлар? Мен кимманки сизларни азоб билан жазоласам. Мен ҳам сизларга ўхшаш бир инсон боласиман. Фақат ўртамиздаги фарқ шундаки, менга Аллоҳ таоло яккаю ягона илоҳидир, деб ваҳий қилинган. Менинг бурчим - нимага буюрилган бўлсам ўшани сизларга етказиш, эзгулик савоб эканлигидан башорат бериш, ёмонлик жазога мустаҳиқ эканлигидан қўрқитишдир. Ҳар бир иш охир-оқибат Аллоҳнинг қўлидадир. Агар У истаса, сизларни ҳидоятга бошлайди, истаса ўз ҳузурига шошилтиради. Агар У истаса, сизларни қаттиқроқ қийнамоқ ва ўч олмоқ учун атайлаб бу дунёда кўпроқ яшашингизга муҳлат бериб қўяди, - деди.

Дарҳақиқат, пайғамбарлар ўз бурчларини мукаммал адо этмоқликлари учун Аллоҳ таоло уларга азиятларга бардош бериш, қийинчиликларга чидаш ва сабр-тоқат қилиш каби хислатларни ато этган. Инчунин улар учун орзулар уфқларини кенгайтирган ва умидлар ришталарини узайтирган.

Одамлар «бизни ҳеч ким ҳидоят сари бошлаган эмас», деб Аллоҳ ҳузурида далил ва ҳужжат келтира олмасликлари ва кофирлар эса, «бизни ҳеч ким за-

лолатдан огоҳлантиrmаган», деб узр айтмасликлари учун Аллоҳ Ер юзига пайғамбарларни юборган. Нуҳ алайҳиссалом пайғамбарларнинг ичида энг кўп азијатга дучор бўлғанларидан бири эди. У ўз қавми орасида 950 йил турли-туман жабру ситамларга сабр қилган, қавмининг таҳқири истеҳзоларига бардош берган ҳолда яшади. Аммо у қавмининг инсофга келишига ва имонга киришига умр бўйи умид боғлади. Афсуски, унинг умидлари пучга чиқди. Кундан-кунга улар ҳаддиларидан оша бошладилар. Нуҳнинг даъватига нисбатан уларда нафрат кун сайин зиёда бўла бошлади. Қавмини имонга келтиришга чора топа олмаганидан сўнг у Аллоҳга илтижолар қилди, Унга ялиниб ёлворди, Ундан мадад сўради ва қавмини ҳидоят сари бошлишини илтимос қилди. Шунда Аллоҳ таоло унга ваҳий орқали:

«Қавмингдан имон келтирганлардан ташқари бирортаси имонга келмайди. Уларнинг қилмишлари учун сен қайғурмагин!», - деди.

Нуҳ алайҳиссалом Аллоҳнинг сўзи ҳақ, Унинг бундан кейин ҳеч ким имонга келмаслиги ҳақидаги ваҳийси барҳақ эканини англаб ётгач, шунингдек, қавмидан аксариятининг қалблари муҳрланганлигини ва уларнинг кўнгилларига қулф уриб қўйилганлигини, Аллоҳнинг бор ва бирлигига далолат қилувчи бирорта далилу ҳужжатни эътироф этмасликларини ва имонга мойиллик қилмасликларини билгач, унинг сабр косаси тўлди ва Аллоҳга хитоб қилиб:

— Парвардигорим! Ер юзида кофирлардан бирортасини ҳам қолдирмагин! Агар Сен уларни қўйиб берсанг, улар Сенинг бандаларингни йўлдан урадилар ва фисқу фужур қилувчи ашаддий кофирдан бўлак фарзанд дунёга келтирмайдилар, - деди.

Аллоҳ Нуҳ алайҳиссаломнинг дуосини ижобат қилди ва унга: «Бизнинг кўрсатмаларимиз ва ваҳий-имиз билан кема ясагин! Зулм қилганлар хусусида

Менга мурожаат қилмагин. Улар, албатта, фарқ қилинүвчилардир», - деди.

Нуҳ алайҳиссалом кема ясаш учун шаҳар четидаги бир жойни танлади ва керакли бўлган тахта, ёғоч ва мих кабиларни ҳозирлаб ишга киришиб кетди. Нуҳ алайҳиссаломнинг бу қилаётган ишини қавмидагилар мазах қила бошладилар ва унга:

— Эй, Нуҳ, бир кун илгари ўзингни пайғамбарман, Худонинг элчисиман, деб даъво қилаётган эдинг. Бугун эса дурадгор бўлиб қолибсан-ку! Ёки пайғамбарликни тарқ этиб дурадгорлик қилишни афзал кўрдингми? - десалар, бошқалари эса:

— Денгизу дарёлардан узоқда ясаётган кеманг қандай қилиб сувга тушади? Ёки уни сувгача судраб бориши учун ҳўқизларни тайёрлаб қўйганмисанки, у уни кўтариб сувгача элтиб кўйса? деб Нуҳ алайҳиссалом устидан кула бошладилар

Нуҳ алайҳиссалом қавмининг масхараомуз ва истеҳзоли гапларига писанд қилмай:

— Сизлар бизнинг устимиздан кулсангиз, биз сизларнинг устингиздан, албатга, сизлар каби кулажакмиз. Кимга хору зор қилувчи азоб келишини ва унга азоб доимий бўлишини яқин келажакда билажаксиз, - деди.

Нуҳ алайҳиссалом кемага юзланиб, ўз ишини давом эттираверди. У кеманинг барча қисмларини йифди ва эшкакларини ўз ўрнига қўйди. Ажойиб ва мустаҳкам бир кема бўй чўзди. Нуҳ алайҳиссалом Аллоҳнинг буйругини кута бошлади. Бир оздан сўнг унга «бизнинг буйруғимиз келгач ва тўфон аломатлари зоҳир бўлгач, кемангга бор, қавмингдан ва аҳли аёлларингдан имонга келганларини ўзинг билан бирга ол, ҳар бир нарсадан бир жуфт-бир жуфт қилиб кемангга ортиб ол», деган ваҳий келди. Нуҳ алайҳиссалом яна кута бошлади. Тўсатдан осмоннинг эшиклиари ланг очилиб жала қўйди. Ердаги булоқлардан сув-

дар вулқон бўлиб отилиб чиқиб, ҳаммаёқни сув босди. Нуҳ алайҳиссалом шошилтанича кема томон югурди ва Аллоҳ ваҳий қилган имонли одамларни кемага чиқарди ва ҳайвону набототдан намуналарни унга ортди Тезда кема Аллоҳнинг номи билан сув устига кўтарилди. У гоҳида енгил шабада таъсирида тебранар, гоҳила кучли бўрон остида қалқир эди. Сув устидаги шиддатли тўлқинлар ўз бағриларидан кофирлар учун қабрлар ҳозирлай бошлади, кўприклар эса улар учун кафандик бўлиб хизмат қила бошлади. Сувга фарқ бўлаётганлар ўлимни енгишга чунонам уринар эдиларки, аммо ўлим улар устидан кулиб келар, тўлқинлар билан шундай курашар эдиларки, аммо тўлқинлар уларни сув қаърига сингдириб юборар эди.

Нуҳ алайҳиссалом кема устидан туриб ўғли Кањонни кўриб қолди. Кањон отасини тарқ этгани ва унинг динидан юз ўтиргани боис Аллоҳнинг фазабига учраган эди. У сув юзида ўлим билан тинмай олишар, тўлқинлардан ғолиб келишга уринар, ўлимдан қутулиш учун бирор тепаликка чиқиб олишга ёки бирор хас-чўпга илиниб қолишга интилар эди. Ўлим эса борган сари унга яқинлашаётган ва сув уни ўз қаърига тортиб кетишига оз қолаётган эди. Бу ҳолни кўрган Нуҳ алайҳиссалом ўғлига ачиниб кетди, унда оталик меҳри жўш уриб раҳми келди. Ўғлининг қалбida озгина бўлса ҳам имон учун ўрин топилишига ва оталик шуури унинг кўнглида меҳр-шафқат ҳиссиятини уйғотишига умид боғлаб нидо қилди:

— Эй, ўғилгинам! Аллоҳнинг бир қазою қадаридан Унинг бошқа қазою қадарига қочаяпсанми?! Буёққа кел, имон келтир ва кемага чиқ! Руҳинг ақлинг билан бирлашсин ва жисмингни ҳалокатдан кутқариб қол! («Эй, ўғилгинам! Биз билан кемага мин! Кофирлар билан бирга бўлма!»)

Нуҳ алайҳиссаломнинг ушбу оталик меҳри билан тўла сўzlари ўғлининг юрагига бориб етмади, унинг

қалбини ром қила олмади. У ўзини тақдир чангалидан қутила олишга қодирман, деб ўйлади ва:

— Мени ўз ҳолимга қўй! «Мен тоғдан паноҳ то-пажак ман ва у мени сувдан асраб қолажак», - деди.

Ушбу сўзларни эшигтан Нуҳ алайҳиссаломнинг бутун вужудини қайғу-алам қамраб олди ва деди:

— Эй, ўғилгинам! «Бугун Аллоҳ раҳм қилган бандаларидан бошқаларини Унинг ғазабидан қутқариб қола оладиган ҳеч бир зот йўқ!»

Нуҳ алайҳиссалом сўзини тутатиб улгурмасданоқ катта тўлқин уларнинг орасини тўсиб қўйди. Нуҳ алайҳиссалом жигарбанди ва қалбининг қувончи бўлмиш фарзандини кўролмай қолди. Унинг юраги қинидан чиқиб кетаёзди ва Аллоҳга нола қилиб ёлворди:

— «Парвардигорим! Ўғлим менинг аҳлимдан-ку». Сен мени ва аҳлимдан имон келтирганларни тўфондан қутқариб қолажакман, деб ваъда бергансан. Ваъданг ҳақлигига имоним комил. Инчунин Сен ҳакамларнинг энг одилисан!

Аллоҳ Нуҳ алайҳиссаломга ваҳий орқали хабар берди:

— Эй, Нуҳ! Ўғлинг сенинг аҳлингдан, хешингдан ҳам эмас. У илгариёқ менинг нафратимга учраган. Унинг пешонасига кофир бўлишлик битилган. Сен имон келтирган, сенинг пайғамбарлигингни тасдиқ қилган ва сенинг даъватингга ижобий жавоб берган мўминларнигина аҳлингдан, деб ҳисоблагин. Мен шундайларнигина тўфондан қутқаришга ва ҳаётларини сақлаб қолишга ваъда берганиман («Мўминларга мадад бермоқлик Бизнинг бўйнимиздаги бурчимиздир»). Сенинг пайғамбарлигингни рад этгандар, Аллоҳнинг сўзларини ёлғонга йўйғанлар аҳлингдан эмаслар. Ундейлар, гарчи сенинг қариндошинг бўлсалар ҳам шафоатингга лойиқ эмаслар. Ундейлар, гарчи тоғ тепасига чиқиб олсалар ҳам ёки қариндош-

лик риштасини рўкач қилсалар ҳам ҳалокатга йўли-
қишига маҳкумдирлар. Сен Мендан ҳикматини бил-
майдиган ва ақлинг идрок этмайдиган нарсалар
ҳақида сўрама! («Мен сени гумроҳлардан бўлиб қоли-
шингдан қайтишга насиҳат қиласман»).

Аллоҳнинг ушбу дашномидан сўнггина Нуҳ алай-
ҳиссалом қариндошлиқ ҳис-туйфуси унинг ҳақ йўлдан
адашишига сабабчи бўлганини ва қариндошлиқ меҳ-
ру шафқати унинг кўзларини пардаланиб қолишига
боис бўлганини фаҳмлади. Шунингдек, Нуҳ алайҳ-
иссалом уни ва унга имон келтирганларни тўфондан
кутқариб қолганлиги ва кофирларни ўлим ва ҳало-
катга дучор қилганлиги учун Аллоҳга беадад шукр-
лар айтмоғи лозим эканлигини англаб етди. У содир
қилган хато-ю гуноҳи учун Аллоҳдан мағфират сўраш
учун дуога қўл очди:

«Парвардигорим! Мен (ҳикматини) билмаган нар-
сани Сендан сўраб гуноҳкор бўлиб қолишиқдан ўз
паноҳингда асрashingни илтимос қиласман. Агар Сен
мени мағфират қилмасанг ва раҳм қилмасанг зиён
кўргувчилардан бўлиб қоламан».

Шу пайт ота ва ўғил ўртасида шиддатли тўлқин
пайдо бўлди ва ўғилни сувнинг қаърига тортиб кет-
ди. Тўфон эса золим қавмни ғарқ қилиб ўз вазифаси-
ни адо этиб бўлгач, тин олди. Осмон ҳам ярақлаб
очилиб кетди. Ер ўз бағридаги сувларни сингдириб
юборди. Нуҳ алайҳиссаломнинг кемаси ал-Жудий то-
тининг тепасида қарор топди ва Нуҳ алайҳиссаломга:

— Сен ва қавмингдан имон келтирганлар хотир-
жамлик билан Ерга тушинглар. Аллоҳнинг баракаси
ва Унинг инояти Ер юзида сизларни сарафroz қила-
жак, - деб хабар берилди.

Эслатма: Нуҳ алайҳиссалом ҳақидаги қисса Куръ-
они каримнинг қуидаги сураларида батафсил баён
этилган:

«Оли Имрон», 33; «Нисо», 163; «Анъом», 84;
«Аъроф», 59-62; «Юнус», 71-83; «Худ», 25-49;

«Анбиё», 76-77; «Фурқон», 37; «Шуаро», 105-122; «Анкабут», 14-15; «Софбот», 75-82; «Нуҳ», 1-28; «Қамар», 9-16; «Мұмминун», 5-6, 23-31.

Таржимондан:

Нуҳ алайхиссаломнинг номи Куръои каримнинг 43 жойида зикр этилган. У ҳақидаги қисса асосан «Аъроф», «Ҳуд» «Мұмминун», «Шуаро» ва «Қамар» сураларида кенг ёритилган. Унинг номи билан боғлиқ маҳсус «Нуҳ» сураси ҳам мавжуд.

Уламоларнинг сўзларига қараганда Нуҳ алайхиссалом Ер аҳлига юборилган биринчи пайғамбардир. Улар бунга далил сифатида Имом Бухорий ва Имом Мұслимнинг саҳиҳ қитобларида ривоят қилингандай күйидаги ҳадисни келтирадилар. Ҳадис қисқартыриб олинди:

«...Шундан сўнг улар Нуҳ алайхиссалом ҳузурига келиб, Эй Нуҳ, сен Ер аҳлига юборилган пайғамбарларнинг биринчисисан...»

Бу ҳадисдан Аллоҳ таоло Ер юзига Нуҳ алайхиссаломдан илгари найғамбар юбормаган экан, деган маъно англанилмайди. Зоро, Нуҳ алайхиссаломдан илгари ўтган Одам, Идрис ва Шис алайхимуссаломлар ҳам пайғамбар бўлганлар. Аммо улар элчи бўлмаганлар. Пайғамбар (набий) ва элчи (расул) деган сўзлар ўртасида фарқ бор. Пайғамбар шундай инсоники, Аллоҳ томонидан унга ваҳий орқали билдирилган кўрсатмани ўзининг шахсий ҳаётига татбиқ этиш масъулиятигина юклатилади. Аммо расул (элчи) пайғамбардан фарқли ўлароқ, унга Аллоҳ томонидан ваҳий орқали юборилган таълимотни нафақат ўзининг ҳаётига, балки уни одамларга етказиш ва ҳаётларига татбиқ этиш масъулияти ҳам юклатилади. Шу маънода Нуҳ алайхиссалом элчиларнинг биринчиси бўлган.

Муфассирларнинг кўпчилиги Вадд, Сувоъ, Яғус, Яъуқ ва Наср бутлари аслида солиҳ кишиларнинг

номлари бўлган, одамлар уларнинг эзгу ишларини хотирлаб юриш, уларга бўлган хурмат ва эҳтиромларини бажо келтириш мақсадида уларга хайкаллар ясаганлар, уйларининг тўрига қўйиб қўйғанлар ва замонлар ўтиши билан бу хайрли анъана унутилиб, уларга сифиниб кетганлар, шундай қилиб бутпарастлик дунёга келган, дсб таъкидлайдилар. Улар ўзларининг фикрларига қўйидаги ҳадисни далил қилиб кўрсатадилар:

«Умм Салама билан Умм Ҳабиба Ҳабашистонда бўлган вақтларида ерли ҳалқнинг ибодатхонасига борганлар ва унда ҳашаматли бинони ва унинг ичидага ҳар хил суратларни кўрганлар. Сафардан қайтиб келгач, улар бу ҳақда Пайғамбаримиз алайҳиссаломга сўзлаб берадилар. Шунда у зот: «Улар шундай қавм эдиларки, улардан бирор солиҳ одам вафот этса, унинг қабри устига ибодатхона қуар ва унинг ичига мазкур ўлган кишининг суратини осиб қўяр эдилар», деганлар».

(Маълумотлар Мұҳаммад Али ас-Собунийнинг "Пайғамбарлик ва пайғамбарлар" китобидан олинди).

ХУД АЛАЙҲИССАЛОМ ҚИССАСИ

Од қавми узоқ вақт Яман билан Уммон ўртасида жойлашган Аҳқоф деган жойда мўл-кўлчиликда фаровон ҳаёт кечирган. Аллоҳ таоло уларга яхши турмуш кечиришлари учун барча шароитларни яратиб берган. Улар ер остидан булоқлар чиқариб, ерларни экинзорларга ва бофу бўстонларга айлантирганлар ва баланд-баланд ҳашаматли иморатлар барпо қилгандар. Бундан ташқари улар жисмонан кучли ва бақувват ҳам эдилар. Аммо улар ушбу нозу неъматлар ва инъомларнинг қаердан пайдо бўлиши, қандай яра-

тилиши ҳақида ўйлаб ҳам күрмаганлар ва билишга ҳаракат ҳам қылмаганлар. Уларнинг ожиз ақллари ва заиф идроклари фақат бутларни илоҳ қилиб олишга, пешоналарини ерга қўйиб уларга сажда қилишга, уларнинг пойларига яноқларини суркашга, эзгуликка дучор бўлганларида уларга миннатдорчилик изҳор қилишга, балою оғатларга йўлиққанларида улардан мадад сўрашгагина етар эди. Улар борган сайин ер юзида ҳаддан оша бошладилар, уларнинг кучлилари заифларни, катталари кичикларни оёқ ости қилиб хор қила бошладилар.

Аллоҳ кучлиларни ҳидоятга бошлаш, кучсизларга мададкор бўлиш, одамларни тарбият қилиб жаҳолат ботқофидан халос қилиш ва уларнинг кўзларидан гумроҳлик пардасини олиб ташлаш учун Од қавми ичидан уларнинг тилида сўзлашадиган ва улар каби муомала қиласидиган, уларни коинотнинг Яратувчиси томон бошлаб борадиган, бутларга ибодат қилишнинг илоҳий эмаслигини баён қилиб берадиган пайғамбарни юборишни ирова қилди. Бу эса Аллоҳ томонидан уларга нисбатан раҳмат ва марҳамат эди.

Ҳуд алайҳиссалом насаб жиҳатидан ўз қавми ичидан энг мўътабари, ахлоқ жиҳатидан энг майин ва юмшоги, қалби кенглик жиҳатидан энг босифи ва вазмини эди. Аллоҳ уни залолатга кетган ақлларни ҳидоят сари бошлаш ва эгри нафсларни ростлаш учун ўз даъватига соҳиб қилди ва унга пайғамбарлик масъулиятини юклади.

Аллоҳнинг амрига бўйин сунган Ҳуд алайҳиссалом пайғамбарлик либосини ҳар бир пайғамбар каби қалқон қилиб кийиб олди, тоғларни титратгудек азму қарор билан шайланди, жаҳолат ботқоғига ботиб кетган гумроҳларни лол қолдирадиган ҳалимлик фазилати билан зийнатланди ва шундан кейин у бутларни мутлақо рад этиш ва уларга ибодат қилиш беҳуда эканлигини тушунтириш учун қавмининг олдига чиқиб деди:

— Эй, қавмим! Бу қандай гапки сизлар ўз қўлларингиз билан тошлардан ҳайкаллар ясайсиз, ўзингиз ясаган нарсаларга ўзингиз сифинасиз ва улардан паноҳ сўрайсиз. Уларнинг на фойдаси бор ва на зарари. Улар сизлардан бирор балони даф қила олмайдилар ва шунингдек, бирор манфаатли ишда сизларга мададкор ҳам бўла олмайдилар. Уларга сифинишингиз инсоний шарафингизни оёқости қилиш, ақлу идрокингизни хўрлашдан бошқа нарса эмас. Шундай ҳақиқий илоҳ борки, Унга ҳар қанча сажда қилинса ҳам, илтижо қилинса ҳам арзиди. У сизларни яратган ва сизларга ризқу рўз берган зотдир. У сизларни йўқдан бор қилди, жон ато қилди, Ер юзида яашшингиз учун барча шароитларни муҳайё қилиб, турли-туман ноз-неъматларии ҳозирлаб кўйди, Ердан экин-текинларни ундириб чорва молларини бисёр қилди. Ана шундай зотга имон келтиринглар. Ҳақ йўлидан бурилишдан огоҳ бўлинглар, Аллоҳга нисбатан беадаблик қилманглар! Акс ҳолда яқиндагина дунёдан нест-нобуд бўлиб кетган Нуҳ қавмининг бошига тушган бало-ю оғатлар сизларнинг ҳам бoshingizga тушиши ҳеч гап эмас!

Ҳуд алайҳиссалом ушбу сўзлари одамларнинг юрагига етиб бориб имон келтиришларини ёки бўлмаса уларнинг ақлларига таъсир қилиб ўйлаб кўришларини ва ҳидоят топишларини жуда-жуда умид қилар эди. Афсуски, уларнинг афт-англорларида бирорта ўзгариш аломатини сезмади ва уларнинг кўзларида ҳайратланишдан ўзга нарсани кўрмади. Улар ўзларини гўё илгари эшитмаган нарсаларини эшитгандек ва илгари одатланмаган нарсаларини тинглаётгандек тутар эдилар. Ниҳоят улар:

— Сен бизга нима демоқчисан, ўзи? Бизларни қаерга бошламоқчисан? Бизларнинг нима қилишимизни истайсан? Қандай қилиб биз бутларсиз ёлғиз Аллоҳга сифинамиз? Бутларга ибодат қилишимиздан

мақсадимиз улар бизни Аллоҳга яқинлаштирадилар ва улар Унинг ҳузурида бизга шафоат қиласидар, - дедилар. Ҳуд уларга жавобан:

— Эй, қавм! Тушунсангиз-чи, Аллоҳ яккаю ягодадир. Унинг ҳеч қандай шериги йўқ. Унинг ёлғиз ўзигагина сифинмоқ ибодат қилмоқликнинг асли, жавҳари ва сарчашмасидир. Аллоҳ узоқда эмас, балки У яқиндир. У сизларга тилингиз остидаги томирингиздан кўра ҳам яқинроқдир. Аммо Аллоҳга яқинлашиш ён Унинг наздида шафоатга сазовор бўлиш мақсадида сифинаётган бутларингизга келсак, сиз ўйлаганингиздек, улар сизларни Аллоҳга яқинлаштирмайдилар, аксинча Ундан узоқлаштирадилар. Бутларга сифинишингизни ўзиёқ, гарчи ўзингизни билувчи ва фаҳмловчи деб ўйласангиз ҳам жоҳил эканликларингизга далолатдир. - деди. Қавм Ҳуд алайҳиссаломнинг сўзларига эътиroz билдириб, деди:

— Эй, Ҳуд! Сен ақлдан озиб қолган кўринасан. Чунки сен бизнинг ибодатларимиз хусусида ёмон фикрдасан ва бизни оталаримизга тақлид қилиб келаётган амалларимиз учун айблаяпсан. Сен бизнинг орамиздан эмасмисан? Бизнинг бирортамиздан ортиқча жойинг борми? Сен биз каби ейсан ва ичасан, бизнинг ҳаёт тарзимиз сингари ҳаёт кечирасан. Бас, шундай экан, қандай қилиб Аллоҳ пайғамбарлик учун сени танлади ва илоҳий даъвати учун фақат сенинига ихтиёр қилди? Биз сени ёлғончилардан бўлсанг керак, деб гумон қиласиз.

Уларнинг сўзларига Ҳуд:

— Эй, қавм! Мен ақлдан ҳам озиб қолганим йўқ, идрокимни ҳам йўқотганим йўқ. Мен сизларнинг орангизда узоқ муддат яшадим. Бирор марта ҳам менга ножӯя иш қилдинг, деб танбеҳ бердингизми? Ёки бирор марта бўлса ҳам мен томондан аҳмоқона иш содир бўлганини кўрганмисиз? Албатта йўқ. Аллоҳнинг қавм ичидан кимнидир пайғамбар қилиб юбо-

ришига ва унга илоҳий даъватни юклашига келсак, бу ажабланарли ҳол эмас. Балки, одамларни пайғамбарсиз ўз ҳолига ташлаб қўйишлиқ ва уларнинг тизгинидан ушлаб турувчи ва йўл кўрсатувчисиз бебошлиқда ва бошбошдоқликда қолдиришилик ажабтовур ҳолдир. Мен сизларнинг имонга келишингиздан ноумид эмасман, сизларни жоҳиллигингиз учун ҳам юрагим сиқилмайди. Ақлингиз билан ўйлаб кўринглар. Ҳар бир нарсанинг ҳақиқатига очиқ кўз билан боқсангиз, бу фаройиб дунё низомида, ажойиб мавжудотларнинг яратилишида, осмону фалакларнинг беустун туришида, чараклаб турган юлдузларда ва ҳамма мавжудотларда Аллоҳнинг ягона эканлигини кўрасиз ва бунга амин бўласиз. Шоир айтганидек, «Ҳар бир нарсада бордур далолат, Унинг ёлғизлиги га аломат». Бас, шундай экан, Аллоҳга имон келтиргинглар, ундан мағфират сўранглар! Шундай қиласларингиз, У сизлар учун осмондан оби ҳаёт ёғдира жак, бойлигу давлатларингизни зиёда қиласажак, кучингизга куч қўшажак. Зинҳор юз ўтириб, гуноҳкор бўлиб қолманглар. Билингларки, ўлганларингиздан сўнг қайта тирилтирилажаксиз. У вақтда солиҳ амал қиласан кимса унинг ажру савобини тотажак, ёмон амал қиласан банда эса унинг азобини бошидан кечиражак. Буларни ўйлаб кўриб, охират учун тайёр гарлик кўринглар! Мен буюрилган нарсаларни сизларга етказдим. Зеро, мен сизларни охират азобидан очиқдан-очиқ огоҳлантирувчи ва қўрқитувчи Аллоҳнинг вакилидурман.

Ҳуд алайҳиссаломнинг сўзларини тинглаб бўлгач, унга дедилар:

— Шубҳасиз, сен эй, Ҳуд, илоҳларимиздан бирининг ғазабига дучор бўлиб қолгансан. Чунки сен ақлдан озиб қолибсан, фикрлаш қобилиятини йўқотибсан. Сенинг гапларинг хаёлингдан, тасаввурларингдан бошқа нарса эмас. Улар ҳеч бир ҳақиқатга

түғри келмайди ва ҳеч бир мезонга сиғмайди. Аллоҳдан мағфират сўрашлик билан Унинг ёғдиринши, бойликларни зиёда қилиши ва кучга-куч қўшиши қайси мантиққа түғри келади? Ёки бўлмаса биз ўлиб сұякларимиз чириб битгандан ва баданларимиз тупроққа айланиб кетганидан сўнг қайта тирилтирилажагимиз қайси ақл тарозусига сиғади? Сенинг ваъда-ю ваъидларингга ҳеч кандай ақл бовар қилмайди. Бу дунё ҳаётидан бўлак ҳаёт мавжуд эмас. Биз яшаймиз ва ўламиз. Бизнинг жонимизни замон олади. Сен бизга ваъда қилаётган ва бизнинг дучор бўлишимизни кутаётган азобинг қанақа азоб ўзи? Биз ҳеч қачон сенинг айтгандарингга итоат қилмаймиз, оталаримиз илоҳларига ибодат қилишдан бош тортмаймиз. Агар сен ростгўйлардан бўлсанг, айтган азобингни келтиргин-чи!

Қавмнинг бемаъни ва тутуруқсиз гап-сўзларини эшигтган Ҳуд алайҳиссалом уларга:

— Мен Аллоҳни шоҳид қиласманки, Унинг кўрсатмаларини ҳеч бир ўзгаришсиз мукаммал ҳолда сизларга етказдим. Илоҳий даъватни тарғибу ташвиқ қилиш учун бундан кейин ҳам бор кучимни аямайман ва шу зайлда давом этавераман. Мен сизларнинг эътирозларингизга эътибор ҳам бермайман ва қахру фазабингиздан қўрқмайман ҳам. Менга қарши қандай ҳийла-найранглар ишлатсангиз ишлатаверинглар ва кучларингизни кўрсатаверинглар! Мен парво қилмайман. Чунки мен Парвардигорим ва Парвардиғорингиз бўлмиш Аллоҳга таваккал қиласман ва Унга суюнаман. Зоро, ҳар бир нарсанинг тақдирини Унинг тизгинидадир. Менинг Раббим түғри йўлга бошлигувчидир, - деб қавмини даъват қилишда давом этаверди. Аммо қавм ўз сўзларида оёқ тираб туриб олдилар ва Ҳуд алайҳиссаломнинг гапларига қулоқ солмадилар. Шу пайт ногаҳон осмонда қора булут пайдо бўдди. Уни кўрган қавм хурсанд бўлиб кетдилар ва бир-бирларига:

— Тезроқ уй-уйларингизга тарқалинг ва ёмғир ёғишини кутиб туринглар, ерларингизни сугоришга тайёрлаб қўйинглар, — дедилар. Аммо Ҳуд алайҳиссалом уларга:

— Шошилманглар! Осмондаги қора булут сизлар ўйлаганингизча оби раҳмат эмас, балки у имонга келмаганликларингиз учун азобу уқубат олиб келаётган бало-ю оғатдир, — деди.

Шамол авжига чиқиб саҳродаги чўпонларни қўю моллари билан бирга осмонга кўтариб, узоқ-узоқларга олиб кета бошлади. Кўрқинч қавмни даҳшатга сола бошлади. Улар омон қоламиз деб гумон қилиб уйларига беркиниб олдилар ва ҳатто эшикларини ҳам танбалаб қўйдилар. Аммо улар ёпирилиб келаётган бало-ю оғатдан бирор жон қутилиб қолиши мумкин эмаслигини билмас эдилар. Кучли шамол саҳродаги қум ва тошларни осмонга олиб чиқиб ҳар томонга ёғдира бошлади. Бу ҳолат кетма-кет етти кун давом этди. Натижада, қавмнинг мурдалари хурмо дарахтининг шох-шаббалари каби ҳар томонда бетартиб сочилиб ётар эди.

Шундай қилиб Од қавмииииг номи тарих зарва рақларидан ному нишонсиз ўчиб кетди.

«Аҳолиси солиҳ бўлган ҳеч бир қишлоқни Парвардигорим зулм билан ҳалокатга учратмайди».

Ҳуд алайҳиссаломга имон келтирган биродарлари унинг ҳузуридан паноҳ топдилар. Уларнинг атрофида ўқираёттан шамол ҳам, осмондан тинимсиз ёғаётган кум ёмғири ҳам уларнинг имонлари сабабидан уларга зарар келтирмади. Улар омон қолдилар.

Шамол тин олиб аҳвол яхшилангач, Ҳуд алайҳиссалом Ҳазрамавт томонга йўл олди ва умрининг охиригача у ерда яшади.

Эслатма: Ҳуд алайҳиссалом ҳақидаги қисса Қуръони каримнинг куйидаги сураларида муҳтасар баён этилган:

«Аъроф», 65-72; «Ҳуд», 50-60; «Шуаро», 123-140.

СОЛИХ АЛАЙҲИССАЛОМ ҚИССАСИ

Од қавми гуноҳлари сабабли ҳалок бўлгач, Аллоҳ уларнинг ўлкасини ва уй-жойларинн Самуд қавмига ато қилди. Бу қавм ҳам Од қавми каби мамлакатни обод қилдилар, булоқлар очиб сувлар чиқардилар, дараҳтлар экиб боғу бўстон яратдилар, табиий оғатлардан ва замон балоларидан эмин бўлмоқ учун тоғлар устида тошларни тарошлиб иморатлар бунёд этдилар ва шоҳона қасрлар курдилар. Улар мўл-кўлчилик ва роҳату фароғатда ва ҳеч бир камчиликсиз ҳаёт кечирадар эдилар. Аммо улар бундай фаровон турмуш учун Аллоҳга миннатдорчилик билдирамас, Унинг фазлу карамини қадрламас ва аксинча такаббурлик қиласар, Ер юзида фиску фужурнинг авж олишига кўмаклашар, ҳақ йўлдан борган сайин йироқлашар, буту санамларга сифинар, Аллоҳга ширк келтириб, Унинг таълимотларидан бўйин товлар ва абадий баҳту саодат ва кўнгилхушликда умр кечирамиз, деб ўйлар эдилар.

Аллоҳ наслу насабда Пок оилада тарбия топган, ахлоқу-одобда намуна бўладиган, ақлу заковатда тенги йўқ Солиҳни ўз қавми Самудга пайғамбар қилиб юборди. У қавмини ёлғиз Аллоҳагина бандачилик қилиб, ибодат қилишга даъват қилди. Солиҳ алайҳиссалом қавмига Аллоҳ якка эканлигини, уларни тупроқдан яратиб, Ер юзида ўзининг халифаси қилиб кўйганлигини, Солиҳ алайҳиссалом улар воситасида заминни обод қилганлигини, У улар учун барча зоҳирий ва ботиний неъматларни муҳайё қилиб ҳадя қилганлигини таъкидлади. Шунингдек, Аллоҳ уларга фойда ҳам, зарар ҳам келтира олмайдиган бутларга сифинишдан уларни ман қилганини баён қилди.

Солиҳ алайҳиссалом қавми билан сўзлашганда уларни ўзаро бирлаштириб турадиган насл-насаб

ҳамда хеш-акраболик ришталарини инобатга олар эди. Дарҳақиқат, Самуд унинг қабиласи, қавм-қариндоши эди. Шунинг учун ҳам Солиҳ алайҳиссалом уларга фақат әзгуликни истар, улар учун манфаатли ишларни қилишни ёқтиар ва зинҳор уларга нисбатан қалбида нафрат уругининг ниш уришига йўл қўймас ва заррача бўлса ҳам ёмонликни раво кўрмас эди. Шунинг учун у қавмидан Аллоҳга илтижо қилишларини, хатою камчиликлари учун Унга тавба қилишларини ва Ундан кечирим сўраб ёлворишларини талаб қилар эди. Зоро, Солиҳ алайҳиссалом Аллоҳнинг Унга дуо қилиб талпинувчиларга яқин эканлигини, дуоларни ижобат этувчи зотлигини яхши биларди.

Солиҳ алайҳиссалом ҳар қанча уринмасин қавми унинг сўзларига қулоқ тутмас эди. Чунки уларнинг қалбларини жаҳолат пардаси қоплаб олган ва кўзларини гумроҳлик асорати кўр қилиб қўйган эди. Шунинг учун улар Солиҳ алайҳиссаломнинг пайғамбарлигини инкор этар, унинг даъвати устидан масхара қилиб кулар ва уни ҳақ йўлдан адашган ва рост сўзлашдан йироқ, деб маломат қилиб ҳақорат қилар эдилар. Ваҳоланки, Солиҳ алайҳиссалом ақли расо, соғлом фикрли инсон эди.

Самуд қавмининг обрў-эътиборли одамларидан бир туруҳи Солиҳ алайҳиссаломга қараб:

— Эй, Солиҳ! Биз сени оқил, эс-хуши жойида, әзгуликка тимсол, турмушдаги қоронғу кунларни ақл нури билан чароғон қилиб турувчи, ўзининг нозик фаросати билан ҳаётдаги муаммоларни ҳал қилишга қодир бир инсон деб биламиз. Бундан кейин ҳам сенинг бошимизга тушган турли балоларни бартараф қилиш учун бош бўлиб қолишингни орзу қиласиз. Аммо бугун сен биз учун бегона ва номаъқул гапларни сўзладинг. Бизни нимага даъват қиляпсан, ўзи?! Бизни узоқ йиллар давомида оталаримиз ибодат қилиб келган ва биз уларга тақлид қилиб да-

вом эттириб келаётган бутларга сиғинишимиздан қайтармоқчимисан? Бундай одатимиз турмушимизнинг бўлинмас бир бўлагига айланиб қолган ва биз шу руҳда тарбия топиб вояга етганимиз, улғайганмиз. Шунинг учун ҳам биз сенинг даъватингга шубҳа билан қараймиз, унинг ростлигига ишонмаймиз ва қониқмаймиз. Биз ҳеч қачон ота-боболаримиз удумини тарк этиб сени ҳою ҳавасингга эргашмаймиз, дедилар.

Барча пайғамбарларнинг одатлари каби Солиҳ алай-ҳиссалом ҳам қавмининг имонга келмаслигидан умидсизликка тушмади. Аксинча, у ўз даъватини улар орасида кўпроқ тарғибу ташвиқ қилишга киришди. У қавмига Аллоҳнинг уларга берган инъомларини эслатди. Унга итоат этмаганлар сўзсиз Унинг қаҳру ғазабига дучор бўлажаклари билан қўрқитди. Шунингдек, у даъват қилаётгандиги учун ҳеч бир моддий манфаат кўзламаётгандигини, бойлигу мансаб тамақилмаётгандигини, одамларни ҳидоятга бошлиётгандиги учун сўрамаётгандигини, панду насиҳати учун мукофот талаб қилмаётгандигини, ажр-савобни эса унга Аллоҳ таоло беражагини таъкидлади. Солиҳ алай-ҳиссалом ўз сўзларида қавмининг кўнглидан ўтиши мумкин бўлган, фаразли мақсадларни кўзлаётган бўлса керак, қабилидаги шак-шубҳа ва гумонларга ўрин қолмаслигига катта аҳамият берди. Шундан кейингина Самуд қавмининг ночор тоифаларидан баъзиларигина имонга келди. Аммо уларнинг обрў-эътиборли гуруҳлари ҳамон такаббурлик қилишда давом этар, ўз сўзларида каттиқ туриб олар ва буту санамларга сиғинишда давом этар эдилар. Улардан баъзи бирлари:

— Эй, Солиҳ! Сен ақлингни еб қўйибсан, эсҳушингдан ажралиб қолибсан. Бирорта одамнинг шайтони сенинг елканнга миниб олибди ёки сени

сөхрлаб қўйибди. Шунинг учун билмаган ва ақлинг етмаган нарсалар ҳақида гапирайпсан. Ахир насл-на-сабда ҳам, ҳурмат-эътиборда ҳам, молу дунёда ҳам бирортамиздан ортиқча еринг йўқ ва бирортамиздан афзал ҳам эмассан. Бизнинг орамизда сендан кўра пайғамбар бўлишга муносиброқ ва даъват юкини кўтаришга қодирроқ одамлар бор. Сен бошқалардан устун бўлиш, қавмга йўлбошлилик қилиш каби ғараз-ли мақсад учун шу йўлни танлагансан, дедилар ва ҳатто, Солиҳ Алайҳиссаломни ўз динидай воз ке-чишга ва даъватини тарқ этишга унладилар.

— Солиҳ алайҳиссалом уларнинг туҳмату бўхтон-ларига парво қилмади, уларнинг иғволарига учмади ва уларга:

— Парвардигорим томонидан менга берилган пай-ғамбарлик фазилатига эга бўла туриб, сизнинг га-пингизта кирсам, сизнинг йўлингиздан юрсам, у вақтда Аллоҳ наздида гуноҳга ботиб, Унинг ғазаби-га дучор бўлиб қолмайманми?! Унинг азобу уқуба-тидан мени ким ҳимоя қиласди ва Унинг жазосидан ким мени қутқариб қолади?! Сизлар туҳматчи ва иғвогардирсиз! - деди.

Қавм йўлбошчилари Солиҳ алайҳиссаломнинг ўз эътиқодига содиқлигига ва ундан мутлақо қайтас-лигига ишонч ҳосил қилдилар. Бу эса Солиҳ алайҳиссаломга эргашувчиларнинг сони кундан-кунга зи-ёда бўлишини, унинг тарафдорлари кучайиб кети-шини, қавмнинг дикқат марказида бўлишини ва уларнинг йўлбошчисига айланиб қолишини яхши билар эдилар. Шунинг учун улар хавотирга туша бош-ладилар.

Дарҳақиқат, Солиҳ алайҳиссалом қавм орасида обрў-эътибор қозонгудск бўлса, у вақтда у йўлчи юлдузга айланиши, одамларнинг паноҳгоҳи бўлиб қолиши, ҳожатмандлар туну кун унинг эшиги тур-мини бузишлари ва бундан фойдаланган Солиҳ алай-

ҳиссалом эса уларни даъват қилиб ҳидоятга бошлаши ва натижада улар қавмнинг йўлбошчиларидан юз ўгиришлари аниқ эди.

Мансабу ҳокимиятни қўлдан бой беришдан кўркиб кетган қавм пешволари нима бўлса ҳам Солиҳ алай-ҳиссаломнинг халқ орасида обрўсини тўкишга ва унинг ночор эканлигини кишилар олдидা кўз-кўз қилишга отландилар. Улар Солиҳ алайҳиссаломдан унинг пайғамбарлиги ростлигига ва даъвати илоҳий эканлигига далолат қилувчи мўъжиза кўрсатишини талаб қилдилар. Солиҳ алайҳиссалом уларга:

— Яхши. Мана бу - туя. У менинг мўъжизам. Аллоҳ томонидан сизларни синаш учун юборилган. У маълум бир кун сув ичади ва маълум бир кунда сиз сув ичасиз. Сиз сув ичган қунингиз туя сув ичмайди ва аксинча, туя сув ичган қуни сиз сув ичмайсиз. Аллоҳнинг заминида бемалол ўтлаб юриши учун туюни ўз ҳолига қўйиб қўясизлар, унга озор етказмайсизлар. Акс ҳолда бошингиз узра Аллоҳ томонидан ба-лою офат ёғилажак, - деди.

Одамлар ҳайратларидан ёқа ушлаб қолдилар. Чунки улар то шу кунга қадар сувларига хўжайнлик қиласидиган туюни ва уларни сувларидан маҳрум қиласидиган бошқа бир нарсани кўрмаган эдилар.

Солиҳ алайҳиссалом қавминнинг аксарияти туя хусусидаги шартларини бажармасликлари, ўз эътиқодларидан қайтмасликлари, беҳуда ибодатларга ёпишиб олишдан воз кечмасликлари аён эди. Шунингдек, у қатъий далиллар ва рад этиб бўлмайдиган хужжатлар асосида ўзининг ҳақлигини исбот қилиши сўзсиз рақибини даҳшатга солишини, далил- исботларнинг гувоҳлик бериши кўркувга сабаб бўлиши, кўркув эса қалб тубида яшириниб ётган ғазаб ўтини аланга олдиришини ва кўнгилдаги ҳасад ва кўра олмаслик туйгулари хунук оқибатларга олиб келишини яхши билар эди. Шунинг учун Солиҳ алайҳиссалом туюни

ўлдиришга қасд қилишларидан хавотир олиб, уларни огоҳлантирди:

— Туяга зинҳор ёмонлик қилманг. Акс ҳолда зудлик билан азобу уқубатга дучор бўласиз!

Туя бир муддат Самуд қавми орасида яшади. У Аллоҳ заминида ўтлар ва бир кун сув ичиб, иккинчи куни ўзини сувдан тияр эди. Туянинг мавжудлиги ва унинг бундай ғайри одатий ўзини тутиши аксарият қавм назарида Солиҳ алайҳиссаломнинг пайғамбарлиги ростлигига, унинг барҳақ пайғамбар эканлигига далолат қилаётгандек эди. Шунинг учун улар туяга катта ҳурмат ва эҳтиром билан қарай бошладилар ва Солиҳнинг ҳақиқатдан ҳам Аллоҳнинг элчиси эканлигига ишонч ҳосил қила бошладилар. Аммо бундай ҳолат қавм киборларини ташвишга сола бошлади, улар мансабу ҳокимият қўлларидан кетиб қолишидан кўрқиб, бунинг олдини олиш учун чора излай бошладилар. Улар қалблари имон нури билан муҳаввар бўлган, сийналари унинг зиёсидан баҳра олган ва камбағал тоифадан бўлганларни ўз томонлари Ҳа оғдириш мақсадида уларнинг кўнглига кўл солиб қўрмоқчи бўлдилар:

— Дарҳақиқат, Солиҳ Раббиси томонидан юборилган элчи экан. Буни биласизларми? - деб сўрадидар майин оҳангда.

— Ҳа, биз бунга амин бўлиб, унга имон келтирганимиз, - дедилар мўминлар.

Мўминлар қавм киборларининг ҳаддан ташқари юмшоқлик билан сўзлаганликларидан ҳайрон бўлдилар. Бу ҳайронлик узоқча чўзилмади. Киборлар мўминларнинг қатъий сўзларини эшигтгач, умидлари пучга чиққанини англадилар ва яна эски одатлари бўйича дағаллик билан ўзларининг имонсиз эканликларини баралла ошкора қилиб:

— Биз ҳеч қачон сизлар имон келтирган Солиҳга эргашмаймиз ва уни инкор этамиз, - дедилар.

Аллоҳ томонидан юборилған түя бошқа туяларга үхшамас, жисмонан баҳайбат ва шаклан ғаройиб эди. Үндан чорва моллари ва ҳатто, туялар ҳам ҳайиқар эди. Бундан ташқари у туфайли одамларнинг истаган вақтларида ва хусусан, муҳтож бўлған вақтларида сув ича олмасликлари уларнинг жонига тега бошлиди. Ҳаммадан ҳам туяниң камбағал аҳолини ўзига жалб қилиши ва шу сабабли мўминлар сонининг кўпайиши ва Солиҳ алайҳиссаломга тақлид қилади-ган ва унга эргашадиганларнинг сафи кундан-кунга кенгайиб бориши қавм киборларининг иззат-нафсига тегиб, уларни жунбушга келтира бошлиди. Шунинг учун улар, туяга озор етказсалар ҳалокатга дучор бўлишлари аниқ, деб огоҳлантирилишларига қарамай туяни сўйиб, үндан қутилиш пайига тушдилар. Аммо ҳеч ким туяни ўлдиришга журъат қилас- мас ва уни сўйиш масъулиятини бўйнига олмас эди. Ҳар ким туяга озор етказса, ўзига зарар етишидан чўчир ва ҳаётидан хавотирда эди. Ҳар гал туяни ўлдириш учун боргандарида уларни қалтироқ босар ва ҳалокатга йўлиқишдан қўрқиб, шошганларича изларига қайтиб кетар эдилар. Улар бошқа чора излай бошладилар ва ўз мақсадларига эришиш учун аёлларни ёрдамга чақиришга қарор қилдилар. Чунки аёл зоти гўзаллиги билан ҳар қандай эркакни ўзига ром қила олар ва ўз хусну жамолидан фойдаланиб, ҳар қандай ғаразли мақсадни амалга оширишга қодир эди ва бундай гўзал аёл бирор эркакдан бирор нарсани илтимос қилса борми, у ҳолда эркаклар сёёкларини қўлларига олиб югуриб, ўзаро мусобақа қилишга тайёр эканликларини яхши билар эдилар. Шунинг учун улар Садуқ бинт ал-Муҳайё номли гўзал аёлни ва Унайза деган кампирни ўз мақсадларини амалга оширишга ёрдам беришга кўндиридилар. Садуқ бинт ал-Муҳайё туяни сўйиш эвазига танасини Мисдаъ ибн Муҳрижга фидо қилишга, Унайза эса қизларидан биринн

Кудор ибн Сешифга ҳадя қилишга ваъда қилдилар. Бу икки эркак ўзларининг шаҳвоний ҳирсларини қондириш мақсадида ишга киришиб кетдилар ва қавм орасида кезиб уларга ёрдам берадиган одамларни излай бошладилар ва ўзлари каби бузуқ ниятли етти кишини топдилар. Улар биргалашиб тия томон йўл олдилар ва уни узоқдан кузатиб пайт пойлаб турдилар. Тия сув ичиб қайтаётганида Мисдаъ унга қараб камонидан ўқ отди. Ўқ тиянинг сонига тегди. Шу пайт Кудор қиличи билан унинг олдига югуриб бориб, тиянинг товони тепасига қилич солди, тия ерга қулади. Шу заҳоти Кудор тиянинг бўйини шартта узиб ташлади. Бу икки бузуқ ниятли эркакнинг назарида уларнинг елкаларидан катта бир тоғ ағдарилгандек бўлди. Улар қавм ҳузурига шоду хуррамлик билан хушхабар олиб боришга ошиқдилар. Одамлар уларни гўё зафар қозонган қўмондондек ёки ғолиб подшоҳдек иззат-икром билан гуллар тақдим этиб, шаънларига ҳамду санолар айтган ҳолда кутиб олдилар.

Шундай қилиб, Самуд қавми тияни сўйиб, Аллоҳнинг буйруғига итоат этишдан бош тортдилар, Уни ваъдасини назар-писанд қилмадилар ва ўзларининг ҳақиқий башараларини намоён қилдилар. Улар Солиҳ алайҳиссаломга:

— Эй, Солиҳ! Ҳақиқатан ҳам пайғамбар бўлсанг, энди ваъда қилган азобингни бизга кўрсат! - дедилар.

— Мен сизларни, агарда тияга озор берсангиз ёки унга бирор ёмонликни раво кўрсангиз, албатта, бир балога гирифтор бўласиз, деб огоҳлантирган эдим. Аммо сизлар гапларимга қулоқ солмадинглар ва тияни ўлдириб катта гуноҳ қилдинглар. Энди ўзларингдан кўринглар. Уч кун сизга муҳлат. Бу вақт ичидагисоғга келиб имон келтирсангиз ва тавба қилсангиз, ажаб эмаски, сизларни Аллоҳ ўз раҳматига олса, акс ҳолда бошингизга азобу уқубат ёғилиши аниқ.

Сўзимга ишонаверинглар. Бу ваъда, яъни, азоб ваъдаси ёлғон эмас, - деди Солиҳ алайҳиссалом.

Солиҳ алайҳиссалом уч кунлик муддатни бекорга белгиламаган эди. У ҳамон қавмининг Аллоҳга итоат этишига, унинг илоҳий даъватига қулоқ тутишига умид қиласр эди. Аммо қавм унинг сўзларига ишонмас ва унга шубҳа билан қарашда давом этар эдилар. Чунки уларнинг қалб кўзларини шак ва гумон пардалари қоплаб олган эди. Шунинг учун улар Солиҳ алайҳиссаломнинг тинимсиз огоҳлантиришларига парво қилмас, ҳидоят йўлига киришни йўламас ва аксинча, унинг ваъдаларини ёлғонга чиқарар ва ўз билганларидан қолмас эдилар ва ҳатто, Солиҳ алайҳиссаломдан ваъда қилган азобни тезроқ кўрсатишни талаб қилишгача бориб етдилар. Солиҳ алайҳиссалом уларнинг бу талабига:

— Яхшиликдан кўра ёмонликка тезроқ эришишга намунча шошиласиз? Агар Аллоҳдан мағфират сўрасангиз ва Унга тавба қилсангиз гуноҳларингиз авф қилинишига ва Унинг раҳм-шафқатига сазовор бўлиб қолишингизга ҳали ҳам вақт бор, - деб жавоб қилди.

Қавм Солиҳ алайҳиссаломнинг сўзларига зифирча ҳам эътибор бермади, ўз билганларини қилишда давом этавердилар ва ҳатто, ҳаддан ошиб, унга дагалик қилишгача бориб етдилар:

— Эй, Солиҳ! Сен ва сенга эргашганлар биз учун шумқадамсиз, барча ёмонликларнинг ибтидоси сизлардан бошланади, - дедилар ва ундан қутилиш йўлини излай бошладилар. Улардан бир неча нафари келишиб, тун қоронғусида ҳамма уйқуга кетган вақтда, ҳеч кимга билдирамасдан Солиҳ алайҳиссаломга, унинг оила аъзоларига ва унга имон келтирган мўминларга тўсатдан ҳужум қилишга тил бириктиридилар ва бу қарорни сир тутишга ўзаро келишиб оддилар. Солиҳ алайҳиссаломни ва унинг тарафдорларини ўлдирсаларгина бошларига ёғилажак бало-ю

офатдан омон қолишлари мумкин, деб фикр қилар эдилар. Аммо Аллоҳ таоло уларнинг шум ниятларини амалга ошишига имкон бермади. Солиҳ алайҳиссаломнинг ҳақ пайғамбар эканлигини ва унинг въдасини тасдиқ қилиб, Аллоҳ коғирлар устига бало ёғидирди. Унинг томонидан бехосдан юборилган яшин бир зумда уларнинг жуссаларини мурдага айлантириди. Бу уларнинг қилмишларига яраша жазо эди.

Шундай қилиб, Аллоҳ Солиҳ алайҳиссалом ва унга имон келтирган мўминларни коғирларнинг макрухийлаларидан асрраб қолди.

Баланд-баланд кошона қасрлар ҳам, ҳисобсиз молу бойликлар ҳам, гуллаб-яшнаган боғу бўстонлар ҳам коғирларни Аллоҳнинг азобидан қутқариб қололмади.

Мурдаларнинг ҳар ёнда ҳаракатсиз сочилиб ётишини ва қишлоқнинг бўм-бўш бўлиб ҳувиллаб қолганини кўрган Солиҳ алайҳиссаломнинг қалбини ғам-алам ва ҳасрату надомат ҳислари қамраб олди ва у оҳ чекиб:

— Эй, қавмим! Мен Аллоҳнинг амрини сизларга етказдим ва сизларга насиҳат қилдим. Аммо сизлар насиҳат қилувчilarни ёқтиримас эдингиз, - деди.

Эслатма: Солиҳ алайҳиссалом қиссаси қуйидаги ояти карималарда баён қилинган: «Ҳуд», 61-68; «Аъроф», 73-79; «Шуар», 141-159; «Намл», 45-53; «Қамар», 23-31; «Шамс», 11-15.

Таржимондан:

Тафсир китобларида тuya мўъжизаси ҳақида шундай гаплар бор:

Солиҳ алайҳиссалом қавми ундан имон келтиришлари учун унинг пайғамбарлигини тасдиқ қиласидиган мўъжиза кўрсатишини талаб қиласидилар. Уларнинг талабига биноан Солиҳ алайҳиссалом рӯпараларида турган катта харсанг тошдан бўғоз туюни чиқариши кепрак эди. Солиҳ алайҳиссалом намозгоҳда ўтириб, Ал-

лоҳга таважжуҳ қиласи ва Ундан қавмининг талабини амалга оширишини илтижо қилиб, узоқ дуо қиласи. Унинг дуоси ижобат бўлади ва харсанг тош орасидан уни ёриб баҳайбат түя чиқиб келади. Туянинг мўъжи-заларндан бири - у бир кунда бутун ҳалқ ичадиган сувни ўзи ичиб қўяр ва қанча сув исса, шунча сут ҳам берар эди.

Аммо Солиҳ алайҳиссаломнинг гумроҳ қавми ушбу илоҳий мўъжизани ҳам инкор этадилар ва Аллоҳ-нинг қаҳру фазабига дучор бўладилар.

ИБРОҲИМ ХАЛИЛУЛЛОҲ ҚИССАСИ

Иброҳим ва қайта тирилтириш аломати

Бобил аҳолиси моддий жиҳатдан тўкин-сочинлика ва мўл-кўлчиликда фаровон ҳаёт нашидасини суреб яшасаларда, аммо маънавий жиҳатдан ўта қашшоқликда, фикри зимиstonлика ва эътиқодий за-лолатда кун кечирар эдилар. Чунки улар ўз қўллари билан тошлардан санамлар тарошлар, кўз ўнгиларида уларни ҳайкалларга айлантирас, уларни худолар, деб билар ва энг ажабланарлиси шундаки, уларни яратган ва уларга ризку рўз ато қилган Аллоҳ таоло-ни четга қўйиб, ўша бутларга сифинар ва ибодат қиласи эдилар.

Бобилда ҳокимият Намруд ибн Кањон ибн Кўш қўлида эди. У ўз ҳукмини ва раъйини барчага зўрлаб ўтказадиган золим ҳукмдор эди. У ўзининг қанчалик куч ва қудратга эга эканлигини ва одамларнинг на-қадар гумроҳ бўлиб, унинг амрига кўр-кўронада сўзсиз итоат этишларини кўргач, ўта мағурурланиб кетди ва ўзини илоҳ деб эълон қилди ва ёлғиз унга-гина сажда қилишларига амр қилди.

Намруд ўзининг фармойиши мутлақ бажарилишига ишонар эди. Чунки у халқнинг жаҳолат ботқоғига ботиб кетганини, улар ўртасида ботил ва фосид ақида ҳукмрон эканини ва бунга уларнинг кўрмайдиган, эшитмайдигаи, фойда ҳам, зарар ҳам келтира олмайдиган, тошлардан ясалган ҳайкалларга сифинишлари далил-исботлигини яхши билганидан ўзи каби сўзлаш, фикрлаш, идрок қилиш ва сезиш қобилиятига эга, одамларга яхшилик ато қила оладиган ва улардан ёмонликни қайтара оладиган, камбағалларни бой ва аксинча, бойларни камбағал, заифларни кучли ва кучлиларни кучсиз қила олиш куч-қудрати соҳибини бутлардан афзал кўришларига ва уни (ўзини) илоҳ деб қабул қилишларига имони комил эди.

Мана шундай фосид ақида ҳукмрон бир ўлкада Озар хонадонида Иброҳим халилуллоҳ дунёга келди. Аллоҳ уни рушди ҳидоятга бошлади. У ўзининг ақлу заковати ва илоҳий илҳом воситасида Аллоҳнинг бирлигини, Унинг коинот Яратувчисилигини, оламга Ҳукмдорлигини билди ва одамлар ўз қўллари билан ясаб, сўнгра сифинаётган буту санамлар бефойда ва қилинаётган ибодатлар бехуда эканини англаб етди ва ўз қавмини ширқдан ва фасоддан ҳалос қилиш учун Аллоҳнинг яккаю ягона эканлигини даъват қилишга бел боғлади.

Гарчи Иброҳим халилуллоҳ Парвардигсрига, Унинг қудратига, ваҳий орқали унга билдирилган одамларнииг ўлганларидан сўнг яна қайта тирилтирилажакларига, бу дунёда қилган ишлари учун бошқа дунёда ҳисоб-китоб беражакларига тўла ишонса-да, лекин у имонининг янада комил ва ишончининг янада зиёда бўлиши учун одамлар ўлиб баданлари нест-нобуд бўлиб кетгандан сўнг уларни қайта тирилтириш қандай содир бўлишини ўз кўзи билан кўришни истаётганлигини изҳор қилиб, Аллоҳга мурожаат қилди. Унинг бу илтимосига Аллоҳ:

— Нима, ишонмаяпсанми? - деди. Иброҳим халилуллоҳ:

— Ишонаман. Сен ваҳий орқали билдиргансан, унга имон келтирганман ва тасдиқ қилганман. Лекин қалбим таскин топмоқлиги ва ишончим зиёда бўлмоқлиги учун кўзларим кўришга интилмоқда, - деб жавоб қилди.

Аллоҳ Иброҳим халилуллоҳнинг илтимосини қондириш учун унга тўрт дона ҳар хил қуш келтиришини, уларнинг шаклу шамоилларини яхшилаб таниб олишини, уларни ўлдириб, бўлак-бўлакларга бўлиб ташлашини, бўлакларини бир-бирига аралаштириб юборишини, сўнгра уларни тўрт бўлакка бўлиб, ҳар бир бўлагини биттадан тоғ тепасига қўйиб чиқишини ва шундан кейин уларни ўз олдига чақиришини, қушлар эса Аллоҳнинг изни билан унинг олдига учиб келишлари хабарини берди.

Иброҳим халилуллоҳ Аллоҳнинг айтганидек қилди. У не кўз билан кўрсинки, майда-майда қилиб бир-бирига аралаштириб ташланган тўрт хил қушлар бир зумда ўз таналарига бирлашдилар ва Аллоҳнинг қудрати билан уларга руҳлари қайтарилиб, жон пайдо бўлди ва Унинг иродаси билан Иброҳим ҳузурига қанот қоқиб учиб келдилар. Иброҳим халилуллоҳ Аллоҳнинг буюк қудратини, илоҳий аломатини, Еру осмонларда бирор жондору жонсиз қилишдан ожиз бўлган тенгсиз мўъжизасини ўз кўзи билан кўрди ва ҳайратдан ёқа ушлаб қолди. Чунки у қушларни ўз кўли билан жонсиз қилган, уларнинг жасадларини майдалаб ташлаган, майдаланган бўлакларини бир-бирларига аралаштириб юборган эди-да! Бундай ҳолатни ўз кўзи билан кўрган ҳар қандай одам ҳам Аллоҳнинг ўликларни тирилтириб уларни қабрларида чикаришига бўлган қудратига шак-шубҳа қила оладими?! Аллоҳ буюк, қудратли, донишманд бир зотдир. Унинг истагини рад қилишга қодир ҳеч нарса мавжуд эмас! («Бақара», 26)

Ўз отасини даъват қилишда Иброҳим халилуллоҳнинг лутф кўрсатиши

Иброҳим халилуллоҳнинг отаси Озар бутларга ибодат қилибгина қолмай, балки уларни ўз қўли билан ясар ва бозорга олиб бориб сотар эди. Иброҳим халилуллоҳга энг яқин ва энг азиз бўлганлиги учун ҳам уни биринчи галда ҳидоятга бошлаш, панду насиҳатга кўндириш ва тўғри йўл сари чорлаш унинг фарзандлик бурчи эди. Бу – бир томондан, иккинчи томондан эса Озар бутларни ясовчи, ҳайкалларни тарошловчи, уларга даъват этувчи ва сифинишга undovchi, гуноҳ ишларга тарғиб қилувчи ва бу маънода у фисқу фужурнинг уяси ва манбаи эди. Шунинг учун уни ҳидоятга бошлаш ёмонлик уруғларини янчидан ташлаш ва залолат илдизларига болта уриш билан баробар эди.

Иброҳим халилуллоҳ отасида ўзига нисбатан нафрат уйғотмаслик, ундан юз ўтирмаслиги ва оқ қилиб уни рад этмаслиги учун даъватини отасининг маъбудлари ва илоҳларини ёмонлаш ва таҳқирлашдан бошламади. Аксинча, у фарзандлик одобига тўла риоя қилган ҳолда майинлик ва оҳисталик билан отасининг меҳру муҳаббатини уйғотиш учун сўзни ўзининг пайғамбарлигидан бошлади. Сўнгра у отасидан нима учун бутларга сифиниши, уларнинг дуойи саноларни эшитмасликлари, унинг таъзиму эҳтиромларини кўрмасликлари, балою оғатлардан уни ҳимоя қила олмасликлари, илтижо қилиб сўраган нарсаларини унга бера олмасликларига қарамай, уларга ибодат қилишининг сабабини секингина сўради.

Иброҳим халилуллоҳ отаси уни ёш бола санаб, унинг фикрини эътиборга олмай шартта ундан ўтирилиб кетишидан кўрқиб:

— Эй, отажон! Сиз эшитмаган ва билмаган илму маърифат менга ато қилинди. Гарчи сизнинг ёшингизга етмаган ва мартабангизга эришмаган бўлсам

ҳам менга эргашишдан орланманг, йўлимдан юриши
ни номус деб билманг, - деди-да, яна қўшиб қўйди:

— Менинг йўлим ҳақиқий тўғри йўл. Шу йўлдан
юришингизни ўтиниб сўрайман.

Ота-бола ўртасида сукунат чўқди. Бир оздан сўнг
Иброҳим халиуллоҳ майинлик билан отасини бут-
ларга сифинишдан, уларга ибодат қилишдан сақла-
нишга, уларга сажда қилишлик шайтоннинг ифво-
сига учишлик ва унинг тўрига илинишликка тенг
эканлигини, шайтон эса Аллоҳга осий бўлиб, одам-
ларнинг ашаддий душмани эканлигини, уларга ҳало-
катдан бошқа ҳеч нарсанираво кўрмаслигини ту-
шунтириди ва шайтоннинг гапига киришлик оғир
оқибатларга олиб боришини таъкидлади. Аммо Иб-
роҳим халиуллоҳ меҳр-шафқат ва фарзандлик одо-
бини сақлаб, агар унинг йўлига юрмаса, отасининг
азобларга йўлиқишини ва уқубатларга дучор бўли-
шини очиқ-оидин айтмади.

Иброҳим халиуллоҳнинг панд-насиҳатлари ота-
сига озгина бўлса ҳам таъсир қилмади. У икки оёғини
бир этикка тиқиб олиб, ўзининг фикрида қаттиқ ту-
риб олди. Иброҳим халиуллоҳнинг пайғамбарлиги-
ни эътироф этмади, ўғиллик меҳру оқибатини ино-
батга олмади, унинг маслаҳатларини рад этди, унинг
шаън-шавкатини оёқ ости қилди, журъат қилиб панду
насиҳат қилганидан аччиқланди ва деди:

— Эй, Иброҳим! Сен менинг илоҳимдан юз ўтиро-
моқчимисан? Агар сен ўз фикрингдан ва бу хато
йўлингдан кайтмасанг, эс-хушингни йиғиб олмасанг
сени тошбўрон қиласажакман. Менинг аччиғимдан
эҳтиёт бўл, ғазабимдан кўрқ. Гапимга кирмасанг уй-
имни тарқ эт, мендан нарироқ юр. Сенга нисбатан
юрагимда ҳеч қандай меҳрга ва хайру эҳсонга ўрин
йўқ!

Иброҳим халиуллоҳ отасининг дўқ-пўписалари-
ни босиқлиқ билан тинглади ва унга ҳамон меҳри-

бонлик билан: Сенга саломлар бўлсин, отажон! Мен албатта Раббимдан сени мағфират қилишини илтинос килажакман: - Зеро, У менга карамли зотдир. Мен ўзимни сизлардан ҳам ва Аллоҳни қўйиб, даъват қилаётган бутларингиздан ҳам четга оламан ва Парвардигоримга илтижо қиласман. Ажаб эмаски дуоим сабабидан бахтсиз бўлиб қолмасман, - деди ва отаси билан видолашиб жўнаб кетди. У даъватига отасининг қулоқ солмаганигиздан ниҳоятда хафа эди. Иброҳим халиуллоҳ куфр ва ширк ишларида отасига шерик ва унга мададкор бўлишидаи қўрқиб уни тарқ этди.

Оятлар: «Зухруф», 26-28; «Анъом», 74; «Тавба», 114; «Марям», 41-48; «Анбиё», 25.

Иброҳим халиуллоҳнинг бутларни синдириши

Отаси унинг даъватини рад этгани Иброҳим халиуллоҳнинг умидларини оқламади, эзгуликка, ҳидоятга чорлаши отаси томонидаи жавобсиз қолгани ва аксинча, уни ўзидан узоқлаштиргани Иброҳим халиуллоҳ қалбини жароҳатлади. Аммо у билан отаси ўртасидаги тушунмовчилик, отасини уни ўйдан бадарға қилиб, кўрсатган жабру жафоси Иброҳим халиуллоҳнинг кўнглини чўқтира олмади ва уни ҳақиқатга даъват қилишни давом эттиришдан тўхтатиб қола олмади. Аксинча, улар Иброҳим халиуллоҳни ўз қавмининг Аллоҳга ширк келтириб бутларга сажда қилишларига қарши курашга, ботил ақидани маҳв қилиш йўлида бор кучини аямасликка, гарчи бу мақсадни амалга ошириш учун ҳар қандай машаққату қийинчиликларга дуч келса ҳам илҳомлантириди.

Иброҳим халиуллоҳ ўта заковатли, кенг қалбли, мустақил фикрли ва оқил инсон эди. У ўйлаб-ўйлаб

оғзаки далилу исботлар ҳарчанд тонг ёруғлигидек аён бўлмасин жаҳолат суви билан сугорилган унумсиз ерда ниш уриб ҳосил бермаслигини тушуниб етди. Шунинг учун у аҳолининг назарини ва уларнинг фикру туйғуларини амалий далилу ҳужжатларга жалб қилишга ва шу йўл билан ўзининг даъвати ҳақ эканлигини исбот қилишга ва уларни ҳидоят сари бошлишга ва залолатдан қайтаришга азму қарор қилди. У ўз мақсадини амалга ошириш учун аҳолини баҳсу мунозарарага тортмоқчи бўлиб, улардан сўради:

— Нималарга сифиняпсиз, ўйлаб кўрдингизми?

Иброҳим халилуллоҳнинг ушбу саволига жавобан одамлар бутлар илоҳлар эканликлари, уларга сифиниш ва ибодат қилиш, ҳурмат ва эҳтиром кўрсатиш фаҳр эканлиги ҳақида узоқ гапириб:

— Биз бутларга сифинамиз ва уларга ибодат қилишда давом этаверамиз, - деб сўзларини якунладилар.

Иброҳим халилуллоҳ мазкур саволни бекорга бермаган эди. У дардманнинг дардига даво топиш учун унинг касалини обдон суриштирадиган табиб каби ёки жиноятчининг жиноятини исбот қилиш учун унинг иқорига эришишга интиладиган қози сингари баҳс доирасини торайтириб, диққат-эътиборини саволида ўз ифодасини топган масалага қаратди. Иброҳим халилуллоҳнинг фикрича, агарда одамлар унинг саволида илгари сурилган бутларга сифинишлик беҳуда эканлигини эътироф этсалар ва унга иқрор бўлсалар, у ҳолда бу Иброҳим халилуллоҳ учун далилу исбот бўлиб хизмат қилган ва одамларни унга итоат этишдан ва унинг йўлига юришдан бўлак чоралари қолмаган бўлур эди.

Одамларнинг дунёқарашлари ботил ва уларнинг эътиқодлари фосид эканлигига қаноат ҳосил қилдирмоқ учун Иброҳим халилуллоҳ:

— Бутларга сифинаётган вақтларингизда улар сизларни эшитадиларми? Уларга ибодат қилаётган пай-

тларингизда улар сизларни кўрадиларми? Улар сизларга фойда ёки зарар келтирадиларми? - деди.

Бировларга тақлид қилишлик нақадар даҳшатли одат! Иброҳим халиуллоҳ қавмининг ота-боболарини куфр ва ширкка етаклаган, уларни буту санамларга сажда қилиш учун ўз тузогига илинтирган шайтоннинг ҳийла-ю найранглари қанчалик кучли! Ботил йўлда бўла туриб, "ҳақман" деб эътиқод қилишлик нақадар разиллик! Ўзининг ноҳақлигини ҳимоя қилиш учун ҳақ аҳли билан тортишиш ва жанжаллашиш нақадар пасткашлик!

Бобил аҳолиси ўзларини «тўғри йўлдамиз», деб оёқтираб олишлари ва шундай эътиқоддан келиб чиқиб жавоб қилишлари чорасизликдан бошқа нарса эмас! Улар:

— Биз ота-боболаримизнинг бутларга сифиниб уларга ибодат қилганликларини кўрганмиз. Шунинг учун уларнинг турмуш тарзларини ҳеч қачон рад этмаймиз, - дедилар.

Бу сўзлар билан бобилликлар буту санамларнинг эшитмасликларини, улар ҳеч кимга фойда ҳам, зарар ҳам келтира олмасликларини, ота-боболарига тақлид қилибгина бутларга сифинишларини эътироф этаётган эдилар. Шу билан бирга улар ота-боболарининг урф-одатлари ўзларининг ҳақ эканликларига далил ва бутларга таъзим бажо келтиришлари учун исботи, деб эътиқод қиласар эдилар. Ҳақиқатда эса улар бундай дунёқараши билан соғлом фикрлашдан мутлақо йироқ эканликларини ҳис қилмас эдилар.

Иброҳим халиуллоҳ уларга:

— Сиз ва ота-боболарингиз ҳам шубҳасиз қаттиқ залолатдасиз, - деди. Улар:

— Сен илоҳларимизни бадном ва санамларимизни ростдан ҳам ҳақорат қилмоқчимисан ёки ҳазиллашяпсанми? - деб сўрадилар. Иброҳим халиуллоҳ уларга:

— Йўқ, мен ҳазил қилаётганим йўқ, мен жиддий гапирияпман. Мен сизларга ҳақиқий динни келтирдим. Сизларни ҳақ ва ҳидоят йўлига бошлаш учун юборилдим. Чин Парвардигоргина сажда қилинишга муносибdir. У Еру осмонлар Яратувчиси, уларни идора қилиб тургувчи Тадбиркор зотдир. Буту санамлар эса ҳатто ўзларига ҳам фойда, зарар келтира олмайдиган гунг тошлардан ва қуруқ ёғочлардан бошқа нарса эмас! Уларга таъзим қилишдан ўзингизни тийинглар, шайтоннинг фитна-ю ифвосига учманглар, кўзларингиз билан атрофга боқинглар ва ақлларингиз билан чукур тафаккур қилинглар! Шундай қилсаларингиз тўғри йўлни ихтиёр қилиб, ҳидоят топишингиз ҳеч гап эмас. Мана, менга қаранглар! Мен сизлардан илгарироқ бутларга ибодат қилишдан юз ўтирганман. Агар улар бирор куч-кудратга эга бўлганларида эди, аллақачон мени жазолаган бўлур эдилар, - дедида, сўнгра Аллоҳнинг ҳикмату донишни англашликлари учун, Унинг буюк санъаткорлигига ва бемисл қудрат соҳиби эканлигига одамларнинг назарини жалб қилмоқ учун қўшиб қўйди:

— Сизлар ва сизлардан илгари ўтган ота-боболарингиз Аллоҳни қўйиб нималарга сифинганларингизга бир назар қилмайсизларми? «Улар мен учун душмандирлар. Бундан мени яратган, сўнгра ҳидоятга бошлайдиган, мени тўйдирадиган ва чанқофими ни босадиган, касал бўлсан менга шифо ато қиладиган, мени ўлдириб, сўнгра тирилтирадиган оламларнинг Парвардигори мустаснодирки, Қиёмат куни мен Ундан хатоимни мағфират қилишини умид қиламан».

Иброҳим халиуллоҳ шунча қилган хатти-ҳаракатлари, ўзининг ҳақлигини исбот қилувчи далилу ҳужжатлари ва огоҳлантиришу кўрқитишлирага қарамай одамлар унинг йўлига юрганликларининг ва унинг даъватидан юз ўтирганликларининг бош сабабчisisi

бутлар деб ҳисоблади ва шунинг учун улардан қасд олишга қасам ичди.

Бобил аҳолисининг одатига кўра улар ҳар йили бир марта байрам қиласар ва шу мақсадда шаҳар ташқарисига чиқишиар эди. Шаҳарни тарқ этишдан илгари улар байрамдан қайтгандан сўнг еб-ичишлари учун таомларини ибодатхонада қолдириб кетар эдилар. Уларнинг фикрича, ибодатхонада қолдириб кетган емишлари бутларнинг баракасидан табаррук ва муқаддас бўлиб қолар эди.

Одамлар байрамга отланишларидан илгари Иброҳим халиуллоҳни ўзлари билан бирга боришга ва уларга ҳамроҳ бўлиб шаҳардан ташқарига чиқишига таклиф қилдилар. Аммо у бу таклифни қабул қилмади. Чунки у уларнинг маъбулларини бузиб ташлашта ва илоҳларининг аршини вайрон қилишга қарор қилган эди. Шунинг учун у ўзини касалга солиб, бетоблигини баҳона қилган эди. Аслида ҳам унинг баҳонаси ўринли бўлди. Чунки аҳолининг унинг даъватига қулоқ солмаганликлари, ҳидоятига эргашмаганликлари унинг юрагини парча-парча қилиб юборган, кайфиятини сўндирган ва руҳий азобланишга дучор қилган ва натижада тушкунликка тушиб қайғу-аламдан бетоғ бўлиб қолган эди.

Иброҳим халиуллоҳни байрамга бормаслигини эшигтан аҳоли ич-ичидан хурсанд бўлиб кетди. Чунки улар Иброҳимнинг даъватига кирмаганликлари учун бирор касалликка дучор бўлиб қолишларидан кўрқар эдилар.

Шундай қилиб, ҳамма шаҳар ташқарисига чиқиб кетди. Шаҳар одамлардан бўшаб ҳувиллаб қолди. Унда Иброҳим халиуллоҳдан бошқа ҳеч ким йўқ эди. У бундан фойдаланиб ибодатхона томон йўл олди ва секингина унга кирди. Ибодатхона ҳайкалу бутлар билан лиқ тўла, уларнинг оёқ остиларига турли-туман таомлар қўйилган. Иброҳим халиуллоҳ масхаромуз уларга қараб:

— Овқатлардан емайсизларми?! - деди. Улардан ҳеч қандай садо чиқмаслигини ва саволига жавоб олмаслигини билган Иброҳим халиуллоҳ қўшиб қўйди: - Сўзла- майсизларми?

Тошлар қандай қилиб ҳам тилга кирсин, ёғочлар қандай қнлиб ҳам сўзласин. Иброҳим халиуллоҳ аҳолининг устидан кулиш, уларнинг илоҳларини масхара қилиш учун бут-санамларни қўли билан уриб ёғи билан тепа бошлади. Уларнинг ҳақ динга тўсиқ бўлаётганларини ва Парвардигорга рақибликни даъво қилаётганликларини эслаган Иброҳим халиуллоҳнинг ғазаби қўзғаб кетди ва болтани олди-да, уларни чопа бошлади ва синиқларини эса майда-майда қила бошлади. Иброҳим халиуллоҳ қавми байрамдан қайтиб келгач, ибодатхонада рўй берган ҳодисани сўрашлари учун бутларнинг энг каттасига тегмади. У зора аҳоли ундан нима бўлганини сўрасалар ва ундан жавоб ололмагач, ақллари кириб рушди ҳидоят йўлига кирсалар, деб умид қиласар эди. У шу умид билан ибодатхонадан чиқиб кетди. У ёмонликнинг ўчоғини вайрон қилганлигидан ва ширк томирларига болта урганлигидан мамнун ва хотиржам ҳолда қилган ишининг натижасини билиш ва аҳолининг қандай аҳволга тушишларини қўриш мақсадида ўзини панага олиб турди.

Одамлар байрамдан қайтгач, ибодатхонага кирдилар. Не кўз билан кўрсинарки, уларнинг илоҳлари ҳар ерда майда-майда ҳолида сочилиб ётар эди. Даҳшатдан уларнинг кўzlари қинидан чиқиб кетай деди. Улар бир-бирларига:

— Буни ким килган бўлиши мумкии? Ким қилган бўлса ҳам, албатта, ўз жазосини олажак! - дедилар. Дарҳол улардан бири:

— Иброҳим номли бир ўспиринни эшитган эдик. У доимо илоҳларимиз устидан қулар, уларга ибодат қилганимиз учун бизларни айблар эди. Бундай машъ-

ум ишни қилишга ундан бошқа ҳеч ким журъат қилмайди. Албатта, бу унинг ишидир, - деди.

Демак, аҳолига уларнинг илоҳларини хўрлаган ва бутларни оёқ ости қилган одам аён эди. Улар ундан қасос олишга, унинг қилган гуноҳи ва қилмишига яраша жазолашга ва буни ҳамма кўриши ва ибрат олиши учун омманинг кўз ўнгида амалга оширишга қарор қилдилар.

Бу иш Иброҳим халиуллоҳ учун айни муддао эди. Чунки у одамларнинг бир ерга йиғилишларини ва уларнинг шоҳидлигида аҳолининг эътиқоди ботил ва бутларга қилаётган ибодатлари беҳуда эканлигини далилу ҳужжатлар асосида исбот қилишни хоҳлар эди.

Мамлакатнинг турли томонларидан тўда-тўда бўлиб одамлар йиғила бошладилар. Уларнинг ҳар бири Иброҳимдан қасос олинишини ва унга азоб-уқубат берилишини кўришга ошиқар, ундан интиқом олишга бўлган иштиёқларини қондиришга шошилар эдилар. Фазабланган оломон Иброҳим халиуллоҳни судраб одамлар ўртасига олиб келди ва ундан:

— Илоҳларимизни синдириб, уларни хору зор қилган сенмисан, эй, Иброҳим? - деб сўрадилар.

Иброҳим халиуллоҳ ўз мақсадига эришиш, аҳолини лол қолдириб уларни тўғри йўлга бошлаш учун фурсатни ғанимат билиб, донишмандлик услубида деди:

— Уларни мана бу бутларнинг энг каттаси қилгандир. Агар сўзлай олсалар ўzlаридан сўраб кўрининглар!

Мантиқан рад қилиб бўлмайдиган далилга асосланган ушбу жавоб аҳолини фафлат уйқусидан уйғотди, ҳушёр торттирди ва натижада, улар бир-бирларини маломат қилиб:

— У эмас, балки сизлар айбдор экансиз. Чунки сизлар илоҳларимизни назоратсиз ва Қўриқчисиз ўз ҳолларида қолдириб кетгансиз, - дедилар.

Улар Иброҳим халиуллоҳнинг сўзига жавоб топа олмай ҳайрон бўлганларидан тиллари калимага келмай қолди, бошларини ерга эгиб ўйга толдилар. Бир оздан сўнг эс-хушларини йиғиб олгач:

— Эй, Иброҳим! Сен илоҳларимизнинг гапирмасликларини ва саволга жавоб бера олмасликларини била туриб, улардан савол сўрашимиз ва жавоб талаб қилишимизга буюряпсан ва уларни гувоҳлик беришларини хоҳляяпсан, - дедилар.

Бу билан улар маъбудларининг эшитишдан, атрофларида бўлаётган воқеаларни билишдан ва ўзларини тажовузкорнинг тажовузидан ва ҳийлагарнинг ҳийласидан ҳимоя қилишга ожиз эканликларини мутлақо эътироф этган эдилар.

Иброҳим халиуллоҳ ушбу имкониятни қўлдан бой бермай, ҳақиқат субҳи содиқ каби ойдинлашгандан кейин ҳам ноҳақлики қаттиқ туриб ҳимоя қилиш, жоҳилликдан бошқа нарса эмаслигини уқтириш ва гапирилаётган гапларни ва қилинаётган ишларни чуқур ўйлаб ва мулоҳаза қилиб амалга ошириш лозимлигини тарғиб қилиш мақсадида одамларга:

— Аллоҳни қўйиб бирор фойда ҳам, зиён ҳам келтира олмайдиган бутларга сифинасизларми?! Суф сизга ҳам, сизлар сифинаётган бутларга ҳам! Наҳотки ақлларингиз бўлмаса?! - деди.

Аммо одамларнинг кўзларини жаҳолат пардаси кўр қилиб қўйганлиги, қулоқларини том битганлиги ва қалбларини муҳрлаб қўйганлиги сабабли улар ҳақиқатни кўра олмас, уни эшита олмас ва юракдан ҳис қила олмас эдилар. Улар мағлуб бўлганларидан сўнг аҳволлари янада оғирлашиб кетишидан хавотирга туша бошладилар. Чунки уларда Иброҳим халиуллоҳни енгиш учун бирорта далил ҳам, исбот ҳам қолмаган эди. Шунинг учун улар ўз мағлубиятларини яшириш ва ботил ишларини хаспўшлаш мақсадида баҳсу мунозара йўлидан воз кечиб зўравонник йўлинини ихтиёр қилдилар ва дедилар:

— Иброҳимни ёқиб юборинглар! Қилмоқчи бўлсаларингиз шу йўл билан илоҳарингизга ёрдам беринглар!

Оятлар: «Анбиё», 52-68; «Шуаро», 69-102; «Анкабут», 16, 17, 34.

Иброҳим ҳалиуллоҳнинг ўтга ташланиши

Одамлар Иброҳим ҳалиуллоҳни ўтга ташлаб ёқиб юбориш билан жазолашга қарор қилдилар. Унинг «Раббим Аллоҳdir», деган сўзидан, бутлардан нафратла нишидан, ҳайкалларга ибодат қилишларини инкор этишидан бўлак уларнинг олдида ҳеч бир гуноҳи йўқ эди. Аммо Аллоҳни ягона деб эълон қилиши, одамларни Унга имон келтиришга даъват қилиши, мансабдор ва давлатмандларнинг кўзларидан уйқуларини қочириб юборган ва уларнинг тинч-осуда ҳаётига раҳна салгани аниқ эди. Чунки Иброҳим ҳалиуллоҳнинг даъвати кўпчилик ҳалқнинг бою амалдорлар истибдодидан қутулиб қолишлиари, уларнинг сиру асрорлари ва ёлғон даъваларидан воқиф бўлишлари ва натижадаadolatsizlikka қарши курашга отланишлари ва улардан ҳокимииятни тортиб олишларига олиб келар эди. Бундан эса ҳукмрон доиралар жуда қурқар эди.

Иброҳим ҳалиуллоҳни ўтда ёқишдан одамлар ҳаяжонда эди. Уни қандай ёқиши керак, деган савол уларга тинчлик бермас эди. Бою амалдорлар уни сийналарида аланга олаётган нафрат ўтига тенг оловда ёқишини истар эдилар. Улар бир дона чўф бутун бир шаҳарни ёндириб кулини кўкка совуришини яхши билар эдилар. Улар Иброҳим ҳалиуллоҳни катта гулханда ёқишини муносиб кўрдилар ва одамларга ҳар ер, ҳар ердан ўтин йигиб келишга фармон бердилар. Мутаассиб кишилар ўтинларни маъбуллари оёқлари остига сочиб қурбонлик қиласигандек, бор кучлари

билин ўтин йигишга киришдилар. Ҳатто бир мушрика аёл «касалдан тузалсам, Иброҳимни ўтда кўйдириш учун бир боғ ўтин йигиб бераман», деб назр ҳам қилиб кўйган экан. У ҳам бир боғ ўтин келтириди.

Ўтинлар тоғ бўйи бўлгунча кутиб турдилар, сўнгра атрофини ўрадилар ва ўтни ёқиб юбордилар. Ўтинлар қуруқ бўлганлиги учун олов дарров аланга олиб, ҳаммаёқни ёрита бошлади. Олов чўғга айлангач, Иброҳим халиуллоҳни оёқ-кўлини кишанлаб ўтга отдилар. Улар уни ўтда қаттиқ азоб-уқубатларга дуч келади ва ёниб кулга айланади, деб ишонар эдилар.

Аммо Иброҳим халиуллоҳнинг қалби имонга тўла, Аллоҳа бўлган ишончи қатъий, ўтдан нажот топишига бўлган умиди чексиз. Шунинг учун у дунё машақ-қатлари-ю ҳаёт қийинчиликларини писанд қилмас. У хотиржамлик ва вазминлик билан ўтга рўбарў бўлди. Мана у ўт ичида. Ўтнинг қоронғу тутунлари қамраб олганидан у кўринмас, оловнинг часир-чусир қилиб ёнишидан чиқаётган товуш унинг овозини босиб кетган. Шу пайт фойибдан:

— Иброҳимни нима қилмоқчисан, эй, ўт? — деган садо эштилди.

Ўт Иброҳим халиуллоҳни кишанларинигина кўйдирган эди. У ёнишдан тўхтади. Унинг алангаси сўнди. Аллоҳ унинг ҳароратини бостириди ва кўйдиришлик хусусиятини бартараф қилди. У Иброҳим халиуллоҳни ўт алангасидан ҳимоя қилиб, унда куйиб-ёнишлиқдан асраб қолди ва ўтни Иброҳим учун салқин ва омонликка айлантириб кўйди.

Ўт сўниб унинг тутунлари тарқалиб бўлгач, одамлар Иброҳим халиуллоҳни соғ-саломат кўриб даҳшатга тушдилар, уни ўтда куймаганлигини кўриб ҳайратдан ёقا ушладилар. Бу ҳолни кўрган бою амалдорлар кўз ўнгиларида шарманда-ю шармисор бўлганларидан хижолат тортиб, Иброҳим халиуллоҳдан

янада нафратланган ҳолда уйларига қайтиб кетдилар.

Шундай қилиб, Аллоҳнинг мўъжизаси, Унинг борлигини исбот қилувчи воқеа содир бўлди. Одамлар Иброҳим ҳалиуллоҳни баҳсу мунозара билан енгамиз, деб ўйлаган эдилар, аммо буни уддасидан чиқа олмадилар, зўравонлик билан устидан ғолиб келамиз деб ишонган эдилар, аммо Аллоҳ уларнинг найрангларини ўзларига қайтарди, ўтда куйдириб ундан қутулмоқчи бўлдилар, аммо уларнинг бу уринишлари ҳам зое кетди. Бунинг гувоҳи бўлган одамлар ўз ихтиёрларини Иброҳим ҳалиуллоҳнинг измига топшириб қўйишга, унинг йўлига эргашишга аҳдлашишга яқин қолган эдилар. Аммо уларнинг бაзилари дунё роҳатини ва айшу ишратини ўзларига маъқулроқ кўрдилар ва бошқалари эса кофирлар ва динсизларнинг зулмидан кўрқиб, унга эргашишдан бош тортдилар. Фақат одамларнинг оз қисмигина Иброҳим ҳалиуллоҳга имон келтирдилар ва бутпарастларнинг ёмонликларидан кўрқиб, имонларини яшириб юришга мажбур бўлдилар.

Оятлар: «Анбиё», 68-73; «Софпот», 97-99; «Анкабут», 6, 17, 24.

Иброҳим ҳалиуллоҳ ва Намруд

Шоҳ Намруд қулоғига Иброҳим ҳалиуллоҳнинг дунёни ҳайратга солган мангум мўъжизасининг нури, унинг тахтини ювиб кетишга хавф соладиган даҳшатли тўфоннинг кучли тўлқини ҳақидаги хабар етиб келди. У ўзини қаерга қўярини билмай саросимага туша бошлади, асабийлашди. Мен уларнинг илоҳи эмасманми, нима учун Иброҳим унинг маъбудлигини эътироф этмайди ва унта сифинганлари учун одамларни маломат қиласди, деган мантиқсиз саволлар унга эмишларни бермас эди. У Иброҳим ҳалиул-

лоҳни ҳузурига чақиртирди. Намруд Иброҳим халилуллоҳдан кўзини узмай унга саволларни ёғдира бошлади:

— Эй, Иброҳим! Сен қандай фитналарни қўзғаб юрибсан? Одамлар орасида ўт ёқишидан мақсадинг нима? Сен даъват қилаётган илоҳ ким? Мендан бошқа илоҳликка муносиброқ ва мендан кўра мақому мартабада юқорироқ бирор зотни биласанми? Кўриб турибсанки барча ишларнинг тақдирни менинг измимда. Истасам бузаман, истамасам тузатаман. Менинг фармоним барча учун вожиб ва ҳукмим эса қатъий. Одамларнинг орзу-умидларини рӯёбга чиқариш менга боғлиқ. Шунинг учун доимо уларнинг кўzlари менга тикилган. Модомики, шундай экан мендан кўра афзалроқ илоҳни топа оласанми? Нега одамларнинг маъбулларини яксон қилиб ташладинг? Сенинг Раббинг ва илоҳинг ким ўзики, оламларни унга ибодат қилишларига даъват қиласан ва тарғибу ташвиқ қиласан?

Мазкур саволларни пайғамбарона сабр-тоқат билан тинглаган Иброҳим халилуллоҳ ўта босиклиқ ва вазминлик билан фасоҳатли тилда:

— Менинг Парвардигорим шундай зотки, фақат Угина менга жон ато қилган ва фақат Угина мениндан маҳрум қилади. Халқни ҳам, тирик оламларнинг барчасини ҳам Унинг ёлғиз ўзи яратади, уларга ҳаёт баҳш этади ва керак бўлганда уларнинг жонларини олади, - деди.

Иброҳим халилуллоҳнинг бу жавоби Намрудни жунбушга келтирди, унинг иззат-нафсига тегди ва фазабини қўзғатди. У ўзининг ҳақлигини исбот қилиш учун деди:

— Мен ҳам одамларга жон ато қиласман. Фараз қилгинки, бир одам жиноят қилди ва у ўлимга маҳкум этилди.

Унинг боши узра ўлим шарпаси пайдо бўлади. Мен уни афв қиласман. Жонидан мутлақо умидини узиб,

бор-йўғидан ажраб қолиш арафасида турган бояги одам яна тириклик шабадасидан баҳра ола бошлайди ва ҳаёт нашидасини суради. Демак, унга жон ато қилдим. Худди шунингдек, мен одамларнинг жонини оламан. Менинг амримга итоат этмаган одам устидан ҳукм чиқараман ва ўлимга маҳкум этаман. Менинг фармойишимга асосан тезда уни қатл этадилар ва унинг руҳи танасини тарқ этади. Демак, мен унинг жонини олдим. Кўриб турибсанки, сенинг илоҳингдан ҳеч қандай камчилигим йўқ. Модомики, шундай экан сенинг илоҳинг ҳам файри одатий бирор нарсани қилмас экан.

Ушбу гапларни айтганидан сўнг Намруд Иброҳим халиуллоҳ зикр қилган яратиш, жон олиш ва жон ато қилиш хусусида баҳс юргизишини давом эттиришдан ўзини олиб қочишга ва ҳийла-найранг йўлига ўтишга урина бошлади. Илоҳий пайғамбарлик фазилатига эга бўлган Иброҳим халиуллоҳнинг ақлу дониши олдида Намруддек жоҳил, такаббур ва қайсар шоҳ қандай қилиб ҳам бардош бера олар эди?!

Иброҳим халиуллоҳ оҳисталик билан Намруд сўзларига жавоб қилди:

— Аллоҳ Қўёшни яратиб, унинг ҳаракати учун маҳсус низомни белгилаб қўйган. Шунга асосан у Шарқдан чиқади. Агар сен ўзинг даъво қилганингдек ҳар бир нарсага қодир илоҳ бўлсанг, Аллоҳ белгилаб қўйган низомни ўзgartириб кўёшни Farbdan чиқадиган қилиб қўйгин-чи!

Бу саволдан Намруд даҳшатга тушди. Чунки бу савол боис унинг ёлғон даъволари, гумроҳлиги-ю жоҳиллиги ва ноҳақлиги ошкор бўлган эди. Иброҳим халиуллоҳнинг мантиқли саволи Намрудни эсанкиратиб, уни эс-хушини жойига келтириб қўйди. У энди тахтининг қулашидан, ҳукмронлигининг пойдеворлари дарз кетишидан хавотирга туша бошлади. Шу пайтда Иброҳим халиуллоҳ унинг кўзига энг ёқимсиз ва энг ашаддий душман бўлиб гавдаланди.

Намруднинг ҳам иложи қанча! Ахир Иброҳим халилуллоҳ ажойиб мўъжизага асосланган, у билан қўллаб-кувватланган янги дин ва янги ақидани келтирган-да!

Намруд ўз тахти ва мулки қўлидан кетиб қолишидан ҳар қанча хавотирга тушса ҳам, аммо у Иброҳим халилуллоҳга нисбатан бўлган нафрати ва фазабини ошкор қилмади, уни ўз ҳолига қўйди ва фақат унинг ортидан кузатувчилар қўйишга ва муносиб фурсат келгандагина ундан қасос олишга қарор қилди. У ўз айғоқчилариға одамларни Иброҳим ҳалилуллоҳга эргашишдан ва унга яқин юришдан огоҳлантиришларини каттиқ тайинлади.

Кундан-кунга Иброҳим ҳалилуллоҳ ҳар томондан унга нисбатан бўлаётган тазиикларни кўпроқ ҳис қила бошлади. Бундай шароитда қавми орасида яшашдан сиқила бошлади ва бунинг натижасида динининг уруғи ниш уриб мева бермаган ҳосилсиз ўлкадан қочиб, даъвати ривож топадиган ва унинг уруғи ҳосил берадиган мамлакатга ҳижрат қилишга қарор қилди.

Иброҳим ҳалилуллоҳ ватанини ва Аллоҳ томонидан ҳидоят келганидан ва илоҳий даъват далил ва ҳужжатлар билан ўз исботини топганидан кейин ҳам имонга кирмаган ва натижада Аллоҳнинг азоби уларга муқаррар бўлгай қавмини тарк этиб, Фаластинга кўчиб кетди.

Оят: «Бақара», 258.

Қавмини ҳидоятга бошлиши

Иброҳим ҳалилуллоҳ она-ватан ва қавмини ортда қолдириб, Ҳарон шаҳрига этиб келди. У йўлда ўз қавмимдан бошқа, менинг даъватимга қулоқ тутадиган ва менга эргашадиган солиҳ одамларга йўлиқсан ажаб эмас, деб ўйлаган эди. Аммо у янги юртнинг аҳолиси билан мулоқотда бўлган биринчи онлариданоқ ўзининг ўй-орзулари пуч эканлигини англаб етди. Чунки бу ўлканинг халқи ҳам бобилликлар сингари

залолат ботқоғига ботиб, гуноҳ ва бебошликка берилб кун кечирар, Аллоҳни қўйиб юлдузларга ибодат қиласар эдилар. Бунинг шоҳиди бўлган Иброҳим халилуллоҳ уларни ботил эътиқоддан қайтариб, тўғри йўлга солмоқликка ва хато-ю нуқсонларидан огохлантириб, рушду ҳидоят сари бошламоқликка аҳд қилди. У ўз мақсадини амалга ошириш учун ақл омилини кенгроқ фойдаланишини ихтиёр қилди. Агар одамлар хақиқатни ақл воситасида идрок қила олсалар, албатта, унинг даъватига қулоқ тутадилар ва унга эргашадилар, деб фикр қиласар эди.

Тун ўз сепини ёйди, дунё зулмат қоронгусига буркалди. Иброҳим халилуллоҳ осмондаги юлдузлрга қараб сифинаётгандар ичидаги эди. Улар бир-бирлари билан сўзлашар ва ҳангома қиласар эдилар. Иброҳим халилуллоҳ ҳам ўзини уларнинг биридек тутиб, уларнинг сұхбатларига аралашиб юлдузга боқсан ҳолда деди:

— Бу менинг Раббим!

Иброҳим халилуллоҳнинг тутган йўли ва гапирган гапи донишмандона ва жуда тўғри эди. У уларнинг эътиқодларига монанд гапни гапирди, уларнинг матьбудларини ҳақорат қилмади, ўзининг уларга эътиқодий рақиб эканлигини билдирамади, уларнинг орзу-умидларини таҳқирламади. Бундай йўл одамларнинг Иброҳим халилуллоҳ сўзига қулоқ тутиб сукут сақлашларига, диққату эътиборларини жалб қилишларига, унинг далилу ҳужжатининг мағзига тушуниб етишларига имкон туғдирап эди. Агар Иброҳим халилуллоҳ уларнинг сўзини такрорламай, уларнинг эътиқодлари ботил эканлигини ошкор этганда эди, унинг гапларини ҳеч ким тингламас эди. Аммо у уларга билдирамасдан ичидаги уларнинг ноҳақ, ўзининг эса ҳақ эканлигини таъкидлар эди.

Юлдуз кўздан фойиб бўлиб уфқ остига беркингач, Иброҳим халилуллоҳ уни йўқотиб қўйди ва уни қидириб топа олмагач:

— Бир ҳолатдан иккинчи ҳолатга ва бир макондан бошқа маконга интиқол қилиб ўзгариб турадиган илоҳларни севмайман, - деди.

Иброҳим халилуллоҳ ушбу сўзлар билан одамларнинг эътиборини сохта илоҳларга қаратди, уларнинг ғойиб бўлишдек нуқсонига ишора қилди, ўзининг улардан нафратланишини ва уни севишдан фориф эканлигини эълон қилди.

Осмонда юлдуздан кўра ёруғроқ ва ундан кўра каттароқ ва фойдалироқ ой пайдо бўлгач, Иброҳим халилуллоҳ одамларнинг эътиборини қозониш ва қалбларини мойил қилиш учун ойга ишора қилиб:

— Мана бу менинг Раббим! - деди.

Ой ботиб унинг нури ҳам яширингач, Иброҳим халилуллоҳ:

Агар Парвардигорим мени тўғри йўлга солмаса, сўзсиз мен йўлдан адашган қавмлардан бўлиб қолажакман, - деди. Бу билан Иброҳим халилуллоҳ одамларга ҳидоятнинг манбай шак ва шубҳа гирдобида саросимада бўлганларни тавфиқу ҳидоятга бошловчи Аллоҳлигини баён қилмоқчи бўлди. Иброҳим халилуллоҳнинг юқоридаги сўзлари одамларнинг илоҳлари ва маъбулларига нисбатан унинг нафрati ва маломат ифодаси бўлса ҳам ҳеч ким унга эътиroz билдирамади. Уларнинг индамасликлари Иброҳим халилуллоҳни ташвишга солди, у сўзлари таъсир қилмаганини кўриб хотиржамлигини йўқотди, ўзини но туғри йўл танлаганликда айблади ва Аллоҳдан уни бу вазиятдан халос қилишини ва тўғри йўл кўрсатишни, ушбу қоронфу тунни ҳидоят нури билан муనаввар қилишини ва одамларни юлдуз, ой каби сохта илоҳлардан кутқаришини илтижо қилиб сўради.

Тонг отди, қуёш кўкка кўтарилди, олам нурафшон бўлди, ерда ҳаёт қайнай бошлади, коинот нурузиёга тўлди. Иброҳим халилуллоҳ қуёшга назар қилиб:

Мана бу менинг Раббим! У юлдузлардан ҳам, ойдан ҳам каттароқ, улардан ҳам улуғроқ ва фойдалироқдир, - деди.

Қүёш ботиб бошқа сохта илоҳлар сингари уларга сажда қилувчилар кўзларидан ғойиб бўлгач, Иброҳим халиуллоҳ уларга сифинувчиларнинг бўйниларига кофирлик ва мушриклик тавқи лаънатини осиб деди:

— Эй, одамлар! Сизлар ширк келтираётган нарсалардан мен холиман. Сизлар сажда қилаётган юлдузлар, ой, қуёш бир жойдан иккинчи жойга кўчиб юрар ва бир ҳолдан иккинчи ҳолга ўтиб турар эканлар. Модомики, шундай экан уларни ҳаракатга келтириб, идора қилиб турувчи зот борлиги аниқ. Демак, ана шу менинг Раббимдир. У ҳар қандай ибодатга, таъзиму икромга муносиб зотдир.

Иброҳим халиуллоҳ одамларга уларнинг илоҳларидан ва маъбулларидан юз ўтирганини эълон қилди ва ўзининг тоату ибодатга лойиқ бўлган зот Аллоҳга юзланажагини таъкидлаб шундай деди:

— Мен ихлос ила юзимни Еру осмонларни яратган зотга ўтирдим. Мен мушриклардан эмасман!

Иброҳим халиуллоҳнинг одамларга тўсатдан айтган гаплари ва унинг Аллоҳга даъват қилиши уларда норозилик уйғонишига сабабчи бўлди. Улар Иброҳим халиуллоҳни ўз сўзидан қайтиб сафларидан жой олишга, уларни мушриклар, деб айблашини тарк этишга чақирдилар, акс ҳолда уни илоҳларнинг ғазабига учрашидан, бало-ю оғатларга дучор бўлишидан ва турли мусибатлар бошига ёғилишидан огоҳлантиридилар ва қўрқитдилар. Иброҳим халиуллоҳ уларга:

— Аллоҳ хусусида мен билан тортишасизларми? У мени тўғри йўлга рушду ҳидоят қилди, - деб уларнинг панду насиҳатларига ва чақирувларига қулоқ солмади. Аксинча, уни ўзларига ҳам фойда ёки зиён

келтира олмайдиган илоҳлари билан қўрқитаётганликлари, ўзларини эса Аллоҳга ширк келтиришдек катта гуноҳ қилишдан қўрқмаётганликлари ажаблантирас эди. Дарҳақиқат, улар биринчи галда Аллоҳдан чўчишлари ва Унинг азобидан қўрқишилари лозим. Чунки улар Аллоҳга ширк келтиришдек катта гуноҳни содир қилганлар. Агар улар бу йўлда давом этаверсалар, уларнинг борадиган жойлари жаҳаннамдур. У нақадар ҳам даҳшатли қароргоҳ.

Оятлар: «Анъом», 76-83.

Иброҳим халиуллоҳ Миср тупроғида

Шомда қурғоқчилик кенг қулоч ёйди. Қаҳатчилик авжига чиқиб кетиб, кун кечириш оғирлашиб қолди. Шу боис Иброҳим халиуллоҳ Мисрга қараб йўл олди. Сафарда унга ёстиқдоши Сора ҳамроҳлик қилди. Улар қўним топган ўлкада ҳокимииятнинг жилови бир оз вақт ҳукмронлик қилган забардаси араб шоҳпаридан бирининг қўлида эди.

Сора ўта келишган ва гўзал аёл эди. Бу ҳакда иғвогар-лардан бири шоҳнинг қулоғига етказди ва уни Соранинг ҳусну жамолига ғойибона ошиқ қилиб кўйди ва уиийг висолига эришишга шоҳни ундади. Иғвогар шоҳнинг кўнглидагини топиб гапирган эди. У дарҳол мулозимларини чақириб, Иброҳим халиуллоҳни хузурига олиб келишларини амр қилди. Иброҳим халиуллоҳ келгач, шоҳ Соранинг унга ким бўлиши ва ўрталарида қандай алоқа борлигини суриштирди. Иброҳим халиуллоҳ шоҳнинг шум ниятини сезди ва уиийг мақсадига тушуниб етди. Агар у «Сора менинг хотиним», деса, уларнинг бошларига балолар ёғилишига акли етди. Шунинг учун у хотинини асраб қрлишга ва ўзини кўнгил-сиз воқеалар тирдобига ташлашга рози бўлиб:

— Сора менинг синглим бўлади, - деди. Иброҳим халиуллоҳ унчалик ҳам ёлғон гапиргани йўқ, чунки «сииғил» - деган сўз фақат қариндошларгагина нисбатан қўлланилмайди, балки у диндошлиқ ва тилдошлиқни ҳам англатади. Шу маънодан келиб чиқиб, Иброҳим халиуллоҳни айблаш ўринли эмас.

Шоҳ Иброҳим халиуллоҳнинг жавобидан Сора нинг бева аёл эканлигини англади ва тезлик билан қасрга келтириб, хобхонасига олиб боришларига фармон берди.

Иброҳим халиуллоҳ уйига қайтиб келгач, бўлган воқеани бошидан охиригача қолдирмай хотинига сўзлаб берди ва ундан ўзини шоҳ олидида ёлғон гапирганлигини фош қилиб беобрў қилиб қўймаслигини илтимос қилди. УСорани Аллоҳнинг паноҳига, Унинг инон-иҳтиёрига топшириб, хотинини ҳимоя қилишини илтижо қилди.

Сорани олиб келиб қаср хоналаридан бирига жойладилар. Унга қимматбаҳо либослар кийгиздилар ва бебаҳо тақинчоқлар тақдилар. Аммо у уларга ва шоҳона безатилган дастурхон устидаги нозу-неъматларга ҳам эътибор бермас ва қайрилиб ҳам боқмас эди. Чунки улар Сора учун эрига бўлган садоқати ва динига бўлган ихлоси олдида ҳеч қандай қийматга эга эмас эди. У бир чеккада бошини қуи солиб фамгин ҳолда ўтириб олди.

Шоҳ Сора жойлашган хонага киргач, унинг ўта қайфу-алам ичида изтироб чекаётганлигининг гувоҳи бўлди. У Соранинг фам-фуссасинн енгиллаштириш, уни ёлғизлик азобидан халос қилишга уриниб кўрди. Аммо Сора унга ва гап-сўзларига эътибор ҳам бермади ва қимир этмай бошини қуи соганича ўтиришда давом этаверди. Бу ҳолни кўрган шоҳнинг юраги безовта бўла бошлади ва қалбидан изтироб чека бошлади. У яна бир бор Соранинг кўнглини кўтаришга ҳаракат қилиб кўрди. Аммо Сорадан садо ҳам

чиқмади. Уринишлари пучга чиққанинн күрган шоҳ зерика бошлади. У ўрнига ётиб ухлашни афзал кўрди. Унинг кўзи уйқута кетиши биланоқ туш кўра бошлади. Тушида шоҳга ҳамма нарсанинг ҳақиқати, яъни Соранинг турмуш ўртоғи борлиги, унга қўл теккизмаслиги, унга ёмонликни раво кўрмаслиги, уни гуноҳ ишларга яқинлаштиրмаслиги ва уни ўз ҳолига қўйиш лозим эканлиги аён бўлди. У уйқудан тургач, Сорани қўйиб юбормасдан ўзга чораси йўқлигини англади ва унга Ҳожар исмли бир чўрини хизматкор сифатида ҳадя қилиб, эрининг қўлига соғ-саломат топшириди.

Бегона юртга ризқу рўз талабида келган бир фарибга хотинини тортиб олиниши ва эр-хотин орасини ажратиб юборилишидан кўра ҳам оғирроқ ғам-ташвиш бормикан бу дунёда! Аммо ўтнинг алангасидан Иброҳим халилуллоҳни асрраган Зот уни яна ор-номус шармандалигидан, зулм ва адолатсизлик чангалидан кутқазиб қолди.

Иброҳим халилуллоҳ Аллоҳ ироди қилганича Мисрда истиқомат қилди. У камтар, хуш хулқли, табиатан юмшоқ, сабр-бардошли ва меҳнаткаш инсон эди. Шунинг учун тез орада унинг молу дунёси кўпайди, чорваси ривож топди ва номи тилларга тушди ва халқ орасида обрў-эътибор қозонди. Аммо баъзи бир ҳасадгўйлар унинг бойлиги ва мартабасига ғашлари кела бошлади ва унга ёмонлик қилиш тараддудига тушиб қолдилар. Буни сезган Иброҳим халилуллоҳ кўчиб кетишга қарор қилди. У нигоҳини илгари бир муддат яшаган табаррук ўлка бўлмиш Фаластинга қаратди ва ўзи учун қароргоҳ қилишни ихтиёр қилди.

ИСМОИЛ АЛАЙҲИССАЛОМ ҚИССАСИ

Иброҳим халилуллоҳ Фаластинга хотини Сора ва унинг чўриси Ҳожарни ўзи билан бирга олиб келди. Улар бу муқаддас юртга сону саноқсиз чорва моллари, беҳисоб бойлигу молу мулк келтирган эдилар. Иброҳим халилуллоҳ аҳли аёли ва унга имон келтирган оз миқдордаги одамлар орасида яшай бошлади.

Сора туғмайдиган аёл бўлганлиги сабабли турмуш ўртоғининг бегона болаларга маъюс боқиши уни ичичидан зил кетказар эди. Бунинг устига унинг ёши бир жойга бориб қолганлиги ва фарзанд кўришдан умидсизлиги унинг тоқатини тоқ қилди. У ўйлаб-ўйлаб охири чора топгандай бўлди. У эрини хос чўриси бўлмиш Ҳожар қўйнига киришга ишора қилди. Ҳожар ўта покиза, ишончли, итоаткор ва садоқатли хизматкор эди. Соранинг кўнглидан, агарда Ҳожар туғиб берса, унинг ва эрининг ёлғизликлари барҳам топар ва кўнгиллари таскину ором олар, деган ўйлар кечар эди. Иброҳим халилуллоҳ хотинининг имо-ишоралирига тушуниб етди ва унинг раъйини бажо келтириб, тунда Ҳожарнинг хонасига кирди.

Ҳожар ҳомиладор бўлди ва Иброҳим халилуллоҳга ажойиб ўғил туғиб берди. У Исмоил алайҳиссалом эди. Иброҳим халилуллоҳ ҳаётдаги кемтик жойи тўлганидан беҳад хурсанд. Бирмунча муддат унинг шодлигига Сора ҳам шерик бўлиб юрди. Сўнгра рашк ўти унинг қалбини тирнай бошлади, унинг кучли шабадаси боши узра эса бошлади, ёруғ дунё қоронғу тунга айланди, ғам-алам тўла булутлар унинг устига қайғули ёмғирларини ёғдира бошлади. У хотиржамлигини йўқотди, Исмоил алайҳиссалом ва Ҳожарни кўрарга кўзи, отарга ўқи йўқ эди, унинг сабр косаси тўлди ва уларни кўзидан нари қилиш пайига тушди. Чунки рашк дардининг давоси уларни кўрмаслик ва

овозларини эшитмасликда деган хulosага келди. У эрини қистовга ола бошлади. Гүё Аллоҳ ваҳий қилганидек, Иброҳим ҳалилуллоҳ хотинининг хоҳишига бўйин сунди, унинг илтимосини бажаришга кўнди. У ўғли ва Ҳожар ҳамроҳлигида тусига минди. Унга Аллоҳнинг иродаси йўлбошли ва Унинг инояти тусига жиловдори эди. Улар йўл юрсалар ҳам мўл юрдилар ва охири Каъбатуллоҳ қурилган жойда тўхтадилар. Иброҳим ҳалилуллоҳ ўғли ва Ҳожарни тусидан туширди. Улар қўним топган жой кимсасиз саҳронинг ўртаси эди. Унда на сув бор ва на дараҳт. Иброҳим ҳалилуллоҳ уларни шу ерда, гиёҳ ҳам унмайдиган чўлу биёбонда ёлғиз қолдириб кетмоқчи. Уларда озгина таом ва сувдан бўлак ҳеч нарса йўқ. Фақат уларда қалбларини қамраб олган Аллоҳга бўлган имонлари ва вужудларини ўраб олган буюк ишончлари бор эди.

Иброҳим ҳалилуллоҳ уларни Аллоҳнинг паноҳида қолдириб қайтишга отланди. Ҳожар унга осилиб кийимларига ёпишиб олди ва тусининг жиловидан маҳкам ушлаб олган ҳолда:

— Эй, Иброҳим! Бизни бу даҳшатли водийга ташлаб қаерга кетяпсан? - деди. Ҳожар Иброҳим ҳалилуллоҳнинг раҳмини келтиришга уриниб кўрди. У калбининг бир парчаси бўлмиш боласига ишора қилиб, уни очлик ва сувсизлик гирдобига ташлаб кетмаслигига умид боғлаб, Иброҳимга шундай дегиси келарди: "Эй, Иброҳим! Бу икки ғарифни оч бўриларнинг чангалидан, ваҳший йиртқичларнинг хужумидан ким ҳимоя қиласи? Улар бу саҳрова қуёшнинг ўғли нурига ва иссиқ ҳавонинг қаттиқ ҳароратига қандай дош бера оладилар, чидай оладилар?" Аммо у юм-юм йиғлаб, селдек кўз-ёшларини Иброҳим ҳалилуллоҳнинг пойига оқизишдан нарига ўтмади. Унинг кўз ёшлари ҳам фойда бермади, Иброҳимнинг қалбини юмшата олмади. Аксинча, Иброҳим

халилуллоҳ уларни бу ерҲа ташлаб кетиши Аллоҳ томонидан унга ишора қилинганлигини ва Унинг амрига Ҳожар ҳам бўйсуниши ва рози бўлиши зарур эканлигини англатди. Шундан кейин Ҳожар Иброҳим ҳалилуллоҳга ялинишлари бефойда- лигини тушиниб. Аллоҳнинг фармонига таслим бўлиб деди:

— Ундай бўлса Аллоҳ ҳеч қачон бизни ташлаб қўймайди!

Иброҳим ҳалилуллоҳ уларлан узоклаштан сари унинг кўнглини қамраб олган ғашлик қалбининг эрмаги, кўзи- нинг қувончи, қариликда топган умрининг мевасидан жудолик унга тинчлик бермасди. Унинг нафаси томоғига тиқилиб қолди. Аммо унинг Аллоҳ наздидаги пайғамбарлик мақоми ҳар қандай ғам-ташвишларга бардош беришини ва унинг казоқадарига таслим бўлишини тақозо қиласр эди.

Иброҳим ҳалилуллоҳ кўзининг нури ёлғиз фарзандини ортида қолдирап экан, уни Аллоҳ ҳифзу ҳимоя қилишини сўраб дуога қўл очди:

«Парвардигоримиз! Мен намоз ўқимоқликлари учун зурриётимдан баъзисини ҳурматли байтнинг қошидаги унумсиз водийда жойлаштиридим. Парвардигоримиз! Одамларнинг қалбларини улар томон талпинадиган, интиладиган қилиб қўй! Мевалардан уларни озиқлантири! Ажаб эмаски, улар шукр қилсалар» («Иброҳим», 37).

Оби Замзамнинг отилииб чиқиши

Ҳожар қисматига қўникди, сабр либосини кийди, емагини еб, ичмагини ичиб тугатди, еб-ичишга ҳеч нарсаси қолмади. Бир оз вақт ўтгач, у очиқа бошлади ва лаблари чанқоқликдан қурий бошлади. Бунга у сабр-бардош қилди. Аммо боласини эмизиш учун сийнасида сутнинг ва унинг лабларини ҳўллаш учун бир

култум ҳам сувнинг йўқлигидан фифон қилаёттан гўдакнинг йиғи овози Ҳожарнинг қалбини ҳасрату надоматларга тўлдириб юборди ва у юм-юм йифлашга тушди. Кошки эди у кўзларининг ёшлари билан гўдакнинг чанқоғини қондира олса ва йифисини тўхтата олса! Афсуски, бунинг иложи йўқ!

Бечора она бу ҳалокатдан кутулиш чорасини излай бошлади. Қани энди унинг кўзлари гужғон ўйнаб ётган боласига тушмаса. Назари унга тушиб қолишидан қўрқиб, юзини беркитиб олганча беихтиёр у ёқбу ёқقا юра бошлади. Боланинг чинқирган йиғи овози унинг вужудини титратиб юборди. У сув ва бирор егулик топиш илинжида Сафо тоғининг этагигача борди. Аммо ҳеч нарса йўқ. Унинг кўзига узоқдан Марва тоғи пастида сув жилва қилгандек бўлди. У ўша томонга югурди. Афсуски, у ҳам сув эмас, балки сароб бўлиб чиқди. У яна Сафо тоғига қайтди сўнгра Марвага борди. Шундай қилиб, Ҳожар бу икки тоғ орасида етти марта бориб келди. Аммо на сув ва на егулик топа олди. Бироқ боласининг узоқдан эшитилаётган мунгли овози юракларини ўртар эди. Тўсатдан унинг овози тин олди. Боласидан хавотир олган Ҳожар унинг олдига шошилди.

Аллоҳ нақадар раҳм-шафқатли зот! Буни қарангки, бечора она ҳалқуми қуриб қолган, йифлашга ҳам мажоли қолмаган, аранг нафас олаётган ва жон таслим қилаётган боласига ҳеч қандай ёрдам қўлини чўза олмай ҳайрон бўлиб турганида тўсатдан чақалоқнинг оёқлари қимирлади, у оёқлари билан ерни депсий бошлади ва товонлари бидан ернинг қаттиқ жойини тепа бошлади. Тошдан анҳорлар отилиб чиқади, дейилганидек, боланинг товонлари остидан сув ер юзиға чиқишига ошиқарди. Ҳожар ўғлини Аллоҳнинг марҳамати иҳота қилиб олганини, Унинг инояти боши узра соябон бўлганини кўриб мадорсиз ҳолда ўтириб қолди, унинг пешонасидан тер чиқа бошлади. У жон

ҳолатда боласининг устига мункайиб олиб, унга сув бера бошлади ва лабларини ҳўллади. У танасига қайта жон кирганини ва қалби ҳаёт завқи ва шавқини ҳис қилаётганини сезди ва дарҳол боласини бағрига босди, унинг юзларини силади, кўз ёшларини артди. Ҳожар боласидан кўнгли тўлганидан ва ҳалокатдан нажот топганидан хотиржам бўлганидан кейингина сув ичишга азм қилди. Сув унга ҳаёт бағишлади, боягина боши устидаги қора булатлар тарқалди. Буларнинг барчаси Аллоҳнинг фазли ва қарами эди.

Сув отилиб чиқсан булоқ Замзам эди. Ҳамон ҳожилар унинг сувидан қайта-қайта симириб ичмоқ учун унинг атрофида гирдикапалак бўладилар, бир қатрасини ёки бир қултумини ичганлар унинг қошига қайта-қайта талпиниб бораверадилар.

Оби Замзам булоғи қушларнинг диққат-эътиборини ўзига жалб қилди. Улар унинг тепасида ва атрофифа ғужғон ўйнаб уча бошлади. Узоқдан ўтиб кетаётган Журхум қабиласига тегишли карvon уларни кўриб қолади. Сув бор жойдагина қушларнинг ғужғон ўйнашлари саҳрода кезиб юрган ҳар бир йўловчига маълум. Шунинг учун карвонбоши бир одамини қушлар учайдан жойни аниқлаб келиш учун жўнатди. У тезда қайтиб келиб, сув борлиги ҳақидаги хушхабарни етказди. Тўп-тўп бўлиб карвондагилар сув томонга ошиқдилар. Улардан баъзилари эса Оби Замзам атрофидан доимий яшаш учун ўзларига ватан қилиб олдилар. Улар туфайли Ҳожарнинг ҳам ёлғизлиги ўз ниҳоясига етди. Улар билан ҳамсояликда яшаш Ҳожар учун айни муддао бўлди. У одамларнинг қалбларини ўзи ва боласи томон талпинадиган қилганилиги учун Аллоҳга шукрлар ва ҳамду санолар изҳор қилди.

Исмоил алайҳиссаломнинг қурбонлик қилиниши

Иброҳим халилуллоҳ ўғлини унугтас эди. Кўнгли хотиржам бўлиши ва кўзи қувониши учун унинг олдига бот-бот бориб турар ва ҳолидан хабар олар эди. Исмоил алайҳиссалом куч-қувватга тўлиб йигитлик ёшига етгач, Иброҳим халилуллоҳ туш кўрди. Тушида у ўғлини қурбонлик қилишга буюрилганди гўё. Пайғамбарларнинг тушлари ҳақ ва рост.

Кунлар, ойлар ва йилларнинг ўтиши ва ташвиш устига ташвишларнинг кетма-кет келиши Иброҳим халилуллоҳни анча қаритиб қўйди. У умр бўйи фарзандлик бўлиш орзусида яшади. Унинг ёши бир ерга бориб қолгандагина Аллоҳ уни фарзанд билан сийлади ва ушбу инъомдан Иброҳим халилуллоҳ кўзлари қувнаб кетди ва кўнгли таскин топди. У эндини ҳаётдан завқ ола бошлаганида Исмоил алайҳиссаломни онаси билан бирга узоқ унумсиз ва кимсасиз бир водийга ташлаб келишга буюрилди. У Аллоҳнинг буйруғига итоат этди. Бу унинг Аллоҳга нисбатан буюк имони ва ишончидан дарак эди. Аллоҳ Ҳожар ва унинг ўғлини мashaққатдан қутқарди ва уларга кутмаган жойдан ризқ ато қилди. Энди эса Иброҳим халилуллоҳнинг бошига яна бир ғам-ташвиш тушди. У ҳам бўлса яккаю ягона фарзандини қурбонлик қилиш. Бундай ташвишни, ҳатто баланд-баланд тоғлар ҳам қўтара олмаса керак. Айтилганидек, катталарнинг ғам-ташвиши ҳам ўзларига яраша катта бўлар экан. Иброҳим халилуллоҳни кутиб турган синов ва имтиҳон ҳам унинг Аллоҳ олдидағи мақоми, қадри ва событ қадамлигига яраша катта эди.

Иброҳим халилуллоҳ Парвардигорнинг буйруғига дарҳол итоат этди, илоҳий амрни бажармоқ учун шошилди ва ўғлининг олдига йўл олди. У ўғлини кўриши биланоқ тоғларга даҳшат соладиган ва қалб-

ларни қинидан чиқариб юборадигаи мақсадини унга айтди:

— Ўғилгинам, мен тушимда сени курбонлик қила-ётган эмишман. Бунга нима дейсан?

Иброҳим халиуллоҳ бу сўзларни ўзига енгил бўлиши учун айтган эди. Чунки ўғлига билдирамасдан туриб, мажбуран уни қурбон қилиш жуда оғир эди.

Исмоил алайҳиссалом отасининг мақсадини дарҳол англади ва итоат қилган ҳолда дарров жавоб қилли:

— Отажон! Сен нимага буюрилган бўлсанг ўшани қил! Худо хоҳласа мени сабр қилгувчилардан деб биллажаксан.

Боланииг ҳотамтойлигини кўринг! Уни Аллоҳнинг казою қадарига тан беришини қаранг! Буюк имону мисли йўқ ишончга назар қилинг! Аммо Аллоҳнинг тавфиқу ҳидояти улардан ҳам юксакроқ ва баландроқдир.

Исмоил алайҳиссалом отасининг фарзанд доғига учрашдек ғам-аламини енгиллатиш ва унга осон йўлни кўрсатиш мақсадида:

— Отажон! Мен типирчилаб кетмаслигим учун оёқ-кўлларимни маҳкам боғланг, мендан оққан қонлар кийимимни ифлос қилмаслиги ва уларни онам кўриб фарёд қилмаслиги учун уларни ечиб ташланг, пичоғингизни ўткирлаб олинг ва уни яшин тезлигига бўйнимга солинг! Шундагина менга енгил бўлади. Зоро, ўлим аччиқ ва аламли. Онамга мендан салом айтинг. Агар истасангиз кўйлагимни онамга бериб қўйинг. У зора онамнинг қайфу-ғамига тасалли берса. Ундан ташқари кўйлагим онам учун ёлғиз фарзандидан хотира. Кўйлагимдан ҳаммаёққа тараалаётган хушбўй ҳидни билган онам мени излайди. Аммо мени топа олмайди, мени кўра олмайди, - деди.

— Мунча ҳам зийраксан, ўлим! Сени Аллоҳнинг паноҳига топширдим! - деди Иброҳим халиуллоҳ ва

ўғлини маҳкам бағрига босди, уни икки юзидан ўпа бошлади. Улар бир-бирларини қучоқлашганича кўз ёш тўқдилар.

Иброҳим халилуллоҳ ўғлини бағридан бўшатди. Бир ёнбошига қаратиб ётқизди, арқонни елкасидан ўткашиб маҳкам боғлади ва қўлига пичоқни олди. Ўғлининг мўлтиллаб турган кўзларига тикилди ва унда оталик раҳм-шафқати туғён уриб кетди. Шунга қарамасдан у пичоқни ўғлининг бўғзига қўйиб, унинг бўйини кеса бошлади. Аммо пичоқ кесмади. Чунки Аллоҳнинг қудрати пичоқни ўтмас ва кесмайдиган қилиб қўйган эди.

Исмоил алайҳиссалом отасига деди:

— Отажон, юзимни тескари қилиб қўйинг. Чунки менга кўзингиз тушиши билан раҳмингиз келиб, Аллоҳнинг амрини бажара олмай қоляпсиз.

Иброҳим халилуллоҳ ўғлининг айтганича қилди. Унинг юзини ерга қаратиб ётқизди ва пичоқни гарданига солди. Аммо пичоқнинг ўткир тифи таъсир қилмади. Иброҳим халилуллоҳ ҳайронликдан нима қиласини билмай, Аллоҳга илтижо қилиб, йўл кўрса-тишини сўради. Унинг ожизлигига Аллоҳнинг раҳми келиб, дуосини ижобат этди ва фойибдан шундай нидоқилди:

— Эй, Иброҳим! Тушнинг ростлигини тасдиқла-динг. Биз ҳам яхшилик қилувчиларни тақдирлаймиз!

Иброҳим халилуллоҳ бу ўзи ва ўғлининг нажот топиши хушхабари эканлигини англади ва ота-бона маннуният билан Аллоҳга ҳамду санолар айтдилар, фам-фусса ва ташвишлардан халос қилгани учун Унга миннатдорчилик изҳор қилдилар. Улар Аллоҳнинг амрига итоат этиб, кўп ажру савобга ва тақдиру мукофотга сазовор бўлишди. Улар бу синовдан кейин пок, собит қадам ва имону ишончда янада мустаҳкам бўлдилар. Ҳақиқатан ҳам бу синов улар учун жуда катта имтиҳон эди.

Аллоҳ Исмоил алайҳиссалом эвазига катта бир курбонликни бахшида қилди. Исмоил алайҳиссалом уни ёнида қўриши биланоқ ерда ётган ўткир пичоқни олиб, унинг бўғзига урди. У ерда ётганича ҳамма-ёқни қонга белади. Бу қурбонлик Исмоил алайҳиссаломнинг жони ва қони бадалига амалга оширилган эди.

Шу воқеадан бери мусулмонлар Исмоил алайҳиссаломнинг қурбонлик қилиниши ва нажот топишини ёдга олиш ҳамда бу неъмат учун Аллоҳга миннатдорчилик изҳор қилиш мақсадида ҳар йили қурбонлик сўйишни одат тусига киргизиб олганлар.

Оятлар: «Соффот», 102-112.

Исмоил алайҳиссалом ва Журҳум

Юқорида айтилганидек, Оби Замзам чиққан жойнинг осмонида қушлар уча бошладилар, уларнинг галалари булоқ атрофида ғужгон ўйнадилар. Булар янги ҳаётнинг даракчиси эканидан далолат эди. Оби Замзамдан биринчи бўлиб хабар топган Журҳум қабиласининг карвони булоқ бошига келгач, Исмоил алайҳиссаломнинг онасидан булоқдан сув ичишга ва унинг атрофидан қўним топишга изн сўрадилар. Ҳожар уларнинг азиз меҳмон бўлишлари, зўравон ва босқинчилардан бўлмасликларига умид боғлаб рухсат берди.

Карвондагилар Ҳожарнинг хоҳиши-иродасига рози бўлиб, булоқ атрофига жойлашдилар ва ўз юртларига чопарлар юбордилар. Ҳеч қанча вақт ўтмасдан одамлар келиб, Замзам атрофига уйлар кура бошладилар.

Исмоил алайҳиссалом балофат ёшига етди. Забардаст йигит бўлди. Унинг овозаси ҳар томонга тарқалди, у қўни-қўшнилар билан мулоқотга киришди, уларнинг тилини ўрганди. Улардан араб тилини тълим олди. Сўнгра уларнинг қизларидан бирига уйланди ва қариндошлилик ришталарини боғлади. У

бахтли ҳаёт кечира бошлади. Унинг бахтиёрлигидан одамларнинг кўзлари қувонар эди. Аммо шундай са-одатли кунларда унинг бошига мусибат тушди. Ўлим ундан онасини тортиб олди. Бу йўқотишдан Исмоил алайҳиссалом эзилди, юраги ғам-ғуссага тўлиб кетди. Чунки унинг онаси ҳам барча оналар каби оқ ювиб оқ тараган, тарбия қилган, бутун оналик меҳрини берган, вояга етгач эса ҳамма ишларда унга мададкор ва пушти паноҳ бўлган.

Иброҳим халиуллоҳ унумсиз ва кимсасиз водийга ташлаб келган жигарбанди Исмоил алайҳиссаломни унутмас эди. Шунинг учун унинг олдига тез-тез бориб келар эди. Бир гал у Маккага келиб ўғлининг уйига кирди. Уйда Исмоил алайҳиссаломнинг хотинидан бўлак ҳеч ким йўқ эди. Иброҳим халиуллоҳ ундан ўғлини сўради. Келин унга Исмоил алайҳиссаломнинг ризқ-рўз излаб чиқиб кетганлиги ҳақида сўзлагач, Иброҳим халиуллоҳга аҳволлари танглигидан, қўллари қалталигидан ва майший ҳаётлари дурустмаслигидан шикоят қидди. Иброҳим халиуллоҳ келини тимсолида Аллоҳнинг қазою қадарига ношукур, Унинг қисматига норози бир аёлни кўрди ва ҳаётидан қилган шикоятларидан ўғлига номуносиблигини, у билан бирга турмуш кечиришга нолойиклигини англади. Иброҳим халиуллоҳ аёлдан юзини ўгириб, туясининг жиловини кўйиб юбориш олдиндан ўғлига саломини ва уйининг остонасини ўзгартириши лозимлиги тўғрисидаги насиҳатини етказиб кўйишини таъкидлади.

Исмоил алайҳиссалом бир нарсани сезгандек ҳаялламасдан тезда қайтиб келиб, хотинидан сўради:

— Бугун уйимизга бирор одам келмадими?

— Ҳа, уйимиз эшигини фалон сифатли бир чол қоқди ва сени сўради. Мен унга сен ҳақингда ва аҳволимизнинг танглиги тўғрисида хабар бердим. Унинг афти ангоридан аҳволингни билишга ўта қизиқаётгани кўриниб турар эди.

— Менга у бирор нарса етказиб қўйишликни таъкидладими?

— Айтгандай, у сенга саломини ва уйингнинг остонасини ўзгартиришинг ҳақидаги насиҳатини етказиб қўйишимни сўради.

— Демак, у отам. Сени қўйиб юборишимни буюрибди.

Исмоил алайҳиссалом ҳеч иккиланмай ва афсус қилмай хотинини қўйиб юборди.

Кўп ўтмай, Иброҳим халиуллоҳ ўғлини қўмсай бошлади. У соғинч ўтини ўчириш учун яна ўғлининг уйига борди. Олдингидек уйда Исмоил алайҳиссаломнинг хотинидан бўлак ҳеч ким йўқ эди. Иброҳим халиуллоҳ ундан ўғлининг қаёққа кетганлигини сўради. Унинг ризқ-рўз дардida чиқиб кетганлигини эшитгач, қайтиб кетишга чоғланди. Кетиш олдидан у янги келинига яна бир бор назар ташлаб, уларнинг турмушлари ва тирикчиликлари билан қизиқди. Келинининг тилидан бол томиб, Аллоҳга ҳамду санолар айтди ва яхши ҳаёт кечираётганликлари учун Унга шукрлар изҳор қилди. Бундай ширин сўзларни эшитган Иброҳим халиуллоҳнинг қалби таскин топди ва ўғлига сабру қаноатли, имону эътиқодли умр йўлдош учраганидан хурсанд ва эру хотин тотувликда кун кечираётганликларини билиб хотиржам бўлди.

Иброҳим халиуллоҳ келинидан ўғлига саломини ва остонасини муҳофаза қилиши лозимлиги тўғрисидаги насиҳатини етказиб қўйишини илтимос қилиб, юртига қайтиб кетди.

Исмоил алайҳиссалом одатига кўра тонг ттганида уйига кириб келди. У оғзини очмасданоқ хотини унга келишган, салобатли, нуроний бир мўйсафид келиб эшикларини қоқиб уйларига кирганини, эрининг ҳол-аҳволини сўраганлигини сўзлаб берди. Шунингдек, у мўйсафид чолга ўзларининг яхши ҳаёт кечираётган-ликларини айтгач, у Исмоилга саломини етказиб, уйининг остонасини мустаҳкамлаши ло-

зимлигига оид насиҳатини етказиб қўйишини сўра-
ганлигини қўшиб қўйди. Буларни эшитган Исмоил
алайҳиссалом:

— У менинг отам. Сен билан ҳеч қачон ажралмас-
лигимни буюриб кетибди, — деди.

Исмоил алайҳиссалом бу хотини билан умрбод
бирга яшади ва ундан бир қанча ўғиллар кўрди.

Каъбатуллоҳнинг бунёд этилиши

Иброҳим халиуллоҳ Аллоҳ тақдир қилганича ўғли-
дан узоқликда яшади. Бугун у ўғлининг олдига илга-
риги сафарлариdek унинг ҳол-аҳволини билгани ва
хабар олгани келгани йўқ, балки бу ўлкага катта
аҳамиятга молик муҳим иш юзасидан ташриф буюр-
ди. Иброҳим халиуллоҳ Ер юзида энг аввалги ибо-
датхона бўлмиш Каъбатуллоҳни ўғли истиқомат қила-
ётган маконда бунёд этишга буюрилган эди. Парвар-
дигорининг буйругини бажариш учун ҳеч бир икки-
ланмай ва хавотир олмай, Ҳижоз сари отилди. Бу ерга
етиб келгач, ўғлини излади, Оби Замзам атрофлари-
ни айланди, аҳолининг уй-жойларини назардан
ўтказди. Исмоил алайҳиссалом булоқдан унчалик узоқ
бўлмаган ердаги шохлари баланд-баланд бўлиб кет-
ган бир дарахтнинг остида камон йўниб ўтирас эди.
У отасини кўриши биланоқ қўлидагиларни ташлаб
унинг истиқболига югурди. Отасининг муборак дий-
дорига мушарраф бўлганидан унинг юраги ховли-
қиб, кўзларидан нурлар чақнаб кетди, қувончини
ичига сифдиромай шошиб қолди ва ўзини отасининг
бағрига отди. Соғинчнинг кучли алангаси бир оз
сўнгандан кейингина сухбатлаша бошладилар. Агар
сен меҳрибон ота ва солиҳ ўғилнинг учрашувларини
ўз кўзинг билан кўрганингда ва бу такрорланмас
воқеанинг шоҳиди бўлганингда севинч ёшларини
тўкишдан ўзингни тўхтата олмаган бўлур эдинг!

Шу зайлда ота-ўғил узоқ ва қизгин сұхбат қурдилар. Улар шоду хұраммлик оғушидан ўзларига келгач, Иброҳим халиуллоҳ ўғлини бир мұхим сир ва зарур ишдан хабардор қилиб, деди:

— Эй, ўғлим! Аллоҳ менга ана у ерга Хонаи Каъба қуришни буюрди. Иброҳим халиуллоҳ құли билан эң баланд жойға ишора қылды. Исмоил алайҳиссалом итоаттүрі фарзанд бўлганлиги учун ҳам отасининг сўзларини жон деб қабул қылды.

Ота-ўғил катта умид ва ишонч билан Иброҳим халиуллоҳ кўрсатган жойға бориб ерни қазиб, Хонаи Каъбанинг пойдеворини қуришга киришдилар. Улар Аллоҳга илтижо қилиб ёлворар эканлар, дедилар:

— Парвардигоримиз! Биздан килаётган ишимизни қабул қил! Зеро, Сен эшишиб турувчи ва билиб турувчисан. Парвардигоримиз! Биз икковимизни Сенга итоат қилувчилар қилгин! Зурриётимиздан ҳам Сенга итоат қилувчи уммат қил, ибодатларимизни кўрсатиб бер, тавбаларимизни қабул эт. Сўзсиз Сен тавбаларни қабул қилувчи меҳрибонсан!

Бирмунча вақт ўтмасданоқ бинонинг пойдевори битиб, бўлажак иморатнинг ўрни кўзга кўриниб қолди. Исмоил алайҳиссалом тош ташир ва қурилишга лозим ашёларни келтирас, Иброҳим эса бинони қуарар эди. Бинони ёлғиз иккиси қуриб битиришлари учун гойибдан уларга куч-қувват ва матонат ато қилингани ҳақиқатдир.

Бино кад ростлай бошлади, унинг деворлари анчамунча баланд бўлиб қолганлиги боис Иброҳим халиуллоҳнинг қўли қалталик қилиб қолганлиги билан бирга, қарилиги сабабли баландликка тошларни кўтариб чиқаришга кучи ҳам етмай қолди. Шунинг учун у ўғлига:

— Ўғлим! Оёғим остига қўйиш учун бирорта тошни менга бериб юбор! Шояд, унинг ёрдамида бўйим етиб, бошлаган ишимни тутатсам, бино қурилишини охирига етказсам, — деди.

Исмоил алайҳиссалом отасининг мўлжалидаги тош қидираётган вақтида қора тошга дуч келди ва уни отасига бериб юборди. Иброҳим халиуллоҳ қора тош устига чиқиб олиб ишини давом эттирди, Исмоил алайҳиссалом эса унга тошларни узатиб турди, бирин-кетин бинонинг деворлари қад кўтарди.

Шундай қилиб, Аллоҳ томонидан одамлар учун мулоқот макони қилиб қўйилган, уларнинг қалблари ва руҳлари талпинадиган жойга айлантирилган Хонаи Каъба биносининг қурилиши ниҳоясига етди. Бу шубҳасиз, Иброҳим халиуллоҳнинг Аллоҳга: "... Одамларнинг қалбларини улар томон талпинадиган қилиб қўй ва мевалардан уларни ризқлантири! Шоядки, улар шукр қилсалар!" - деган дуонинг самарасидир.

Оятлар: «Бақара», 125-129; «Оли Имрон», 96; 26; «Иброҳим», 35, 37.

ЛУТ АЛАЙҲИССАЛОМ ҚИССАСИ

Иброҳим халиуллоҳ сафарга отланди ва ўзи билан Лут алайҳиссаломни ҳам ҳамроҳ қилиб олди. Улар Фаластинда қўним топдилар. Аммо уларнинг Мисрдан келтирган мол-мулкларининг сон-саноғи бўлмаганилиги учун янги бошпана торлик қила бошлади. Шунинг учун, Лут амакиси Иброҳим халиуллоҳнинг маҳалласидан кўчиб кетди ва Садум шахрида қарор топди.

Садум шаҳрининг аҳолиси ўта кетган ахлоқсиз, ҳар қандай бузуқчиликдан тап тортмайдиган, гуноҳ ишларни қилишдан озгина бўлса ҳам уялмайдиган беҳаёб, бироннинг ҳақига хиёнат қилишдан кўрқмайдиган, йўл тўсарлиқда донг чиқарган, дўстлик ва биродарлик деган олижаноб тушунчаларни тушун-

майдиган, шум ниятли кишилар эди. Уларни бундай ярамас одатлардан на дин ва на одамийлик ва на до-нишмандинг панду насиҳати ва на оқил кишии-инг гап-сўзлари қайтара олмас ва бу қабиҳ йўлдан тўхтата олмас эди. Нафслари ва кўнгиллари гуноҳ-ларга ва қабиҳ ишларга чанқоқ бўлғанлиги боис ҳар қандай катта гуноҳ ва ҳар қандай разолат уларнинг ташналигини қондира олмас эди. Улар ҳали ҳеч ким қўймаган гуноҳларни ўйлаб топар ва муккасидаи ке-тар ва Аллоҳ ман қилган ҳаром ишларни қилишга интиларди. Уларнинг шундай ярамас ишларидан бири бесоқолбозлик эди. Улар Аллоҳ ҳалол қилган аёллар-га яқинлик қилиш ўрнига уларлан қочар ва бачча-бозлика ружу қўйишганди. Бу қилмишлари учун уялиш ва ор-номус қилиш ўрнига одамларни унга қизиқтира, уларни ўзларидек бўлишга тарғиб қилас ва залолат ботқофига ботишга ундар, разолатнинг ом-малашиб кетишини жуда истар эдилар. Воеан шун-дай ҳам бўлди. Аҳоли ҳидоятдан кўра залолатни, тўғри-лиқдан кўра эгриликни хуш кўриб қолди. Шайтон уларнинг елкаларига миниб олиб, гуноҳ ва фаҳш ишларга етаклай бошлади. Шундан кейин Аллоҳ Лут алайҳиссаломга ваҳий орқали уларни Ўзига бандачи-лик қилишига даъват этишга ва бузғунчилик ишла-ридан кайтаришга амр қилди. Лут алайҳиссалом Ал-лоҳнинг амрига итоат этиб, одамлар орасида ўзини пайғамбар эканлигини эълон қилиб, уларни рушту ҳидоятга даъват қила бошлади. Аммо кўпчилик аҳоли Лут алайҳиссаломнинг ҳар қанча уринишларига қара-май, ўзларининг қабиҳ ишларини давом эттиравер-ди, шаҳвоний ҳирсга муккалари билан берилиб кет-дилар. Чунки уларнинг қулоқлари кар, кўзлари кўр ва диллари пардаланган эди. Шунинг учун, улар тўғри сўзни эшиитмас, тўғри йўлни кўрмас ва ҳидоятни ҳис қилмас, аксинча, ёмонликка буюрувчи нафслари-нинг, бехуда чорловчи ноқис ақлларининг айтгани-

ни ва кўрсатганини қилиб маъсиятга шўнғиб кетганди. Бунинг натижаси ўлароқ улар пайғамбарлари Лут алайҳиссалом ва унга имон келтирганларни йўқотиш ва юртларидан йироқлаштириш пайига тушиб тил бириктира бошлади. Ваҳоланки, Лут алайҳиссаломнинг айби уларнинг йўлида юрмаслиги, қилган гуноҳларини содир қилмаслигидан бошқа нарса эмас эди. Одамларни тўғри ва ҳидоят йўлига даъват этиш кор қилавермагач, Лут алайҳиссалом уларни Аллоҳнинг қаҳру ғазабидан қўрқитишга, нохуш оқибатлардан чўчишишга тушиб, панду насиҳат қила бошлади. Аммо улар ўз билғанларидан қайтмадилар ва аксинча, бузуқчilikни авжига чиқариб юбордилар ва бошларига ёғилажак азобу уқубатни писанд ҳам қилмадилар.

Лут алайҳиссалом Парвардигоридан фосиҳ аҳоли устидан ғолиб келишга мадад беришини сўраб илтижо қилди, улар бошига қилмишларига яраша азобу уқубат ёғдириб жазолашини Ундан сўради. Дарҳақиқат, Лут қавми мубтало бўлган дарднинг олди олинмаса, унинг Ер юзига тарқаб кетиш хавфи бор эди. Тузатиб бўлмайдиган дардга чалингган аъзо кесиб ташланмас экан, у тананинг соғлом аъзоларини ҳам бедаво дардга дучор қилиши аниқ. Лут алайҳиссаломнинг Парвардигорига қилган муножоти ўринли эди. Садум аҳолиси заминда разолат уругини сочаётган, Аллоҳнинг йўлини инкор этаётган, ҳидоятдан бош тортаётган, эзгулик ҳақида эшишишдан қулоқларини маҳкам беркитиб олган эди. Шунинг учун, Лут алайҳиссаломнинг дуоси ижобат бўлди ва талаби амалга ошиди. Аллоҳ таоло аҳолиси золим бу юртга қилмишларига яраша жазолаш учун фаришталарни юборди. Фаришталар аввалига Иброҳим халилуллоҳнинг хонадонига қўндилар. Иброҳим халилуллоҳ уларни йўловчи, мусоғир меҳмонлар деб ўйлаб, дастурхон ёзди ва меҳмоннавозлик кўрсатди. Аммо меҳмонлар

дастурхонга қўл чўзмадилар. Иброҳим халиуллоҳ бу ишдан ҳайрон бўлиб хавотирга туша бошлади. Буни сезган фаришталар Иброҳим халиуллоҳга:

— Қўрқма, хавотирга ҳам тушма, — деб четга тортидилар ва унга Аллоҳ фарзанд беражаги ҳақидаги хушхабарни айтдилар. Иброҳим халиуллоҳбу хабардан севиниб кетди, қалби таскин топди ва унинг қалбидаги қўрқинч аломатларидан асар ҳам қолмади. Шунинг учун фаришталардан уларнинг мақсадлари тўғрисида суриштиришга bemalol ботина олди:

— Қандай юмуш билан келдингиз, эй, элчилар?

— Биз Лут алайҳиссалом даъватига итоат этмай гуноҳу маъсиятга бошлари билан шўнғиб кетган одамларга юборилдик. Қилаётган разил ва ифлос ишлари учун жазо сифатида уларнинг устига қаттиқ ва шиддатли азобни ёғдиражакмиз, — дедилар фаришталар.

Бу сўзларни эшитган Иброҳим халиуллоҳ жуда хафа бўлди. У Лут алайҳиссалом қавми хусусида фаришталар билан баҳс ва мунозара қилиб, жазони кейинга суришни истар эди. Унинг бу истаги замирида Луг алайҳиссалом қавмининг Аллоҳга тавба қилишларига, гуноҳ ишларни тарк этишларига умидворлик яширганди. Бундан ташқари Иброҳим халиуллоҳ кутилаётган бало-ю оғатлар Лут алайҳиссаломни ҳам ўз домига тортиб кетишидан хавотирда эди. Иброҳим халиуллоҳнинг фикрича, Лут алайҳиссалом ҳеч қандай жазога лойиқ эмас, чунки у доимий равишда қавмининг ифлос қилмишларини қоралаб келган, уларнинг бузуқчиликларига қарши тинимсиз кураш олиб борган. Иброҳим халиуллоҳнинг кўнглидан ўтаётган бундай гаплардан бохабар бўлган фаришталар унинг кўнглини хотиржам қилиш, ғамташвишларни кетказишни тавсия қилдилар ва гуноҳу маъсият қилганликлари боис жазога лойиқ қавмнинг қисматини Аллоҳга ҳавола қилишга амр қилдилар. Лут алайҳиссалом ва унга имон қилдирғанлар азобу

уқубатга учраб азият чекмасликларини, бундан факт Лут алайҳиссаломнинг хотини мустасно эканлигини билдирилар. Лут алайҳиссаломнинг хотини ҳам жазога лойиқ эди. Чунки у бузуқларнинг сўзларига кириб, уларга эргашиб уларнинг йўлини ўзига ихтиёр қилиб олганди.

Фаришталар Иброҳим халиуллоҳ билан хайрлашгач, Садум шаҳрига келишган йигитчалар қиёфасида кириб келдилар. Улар шаҳар чеккасида сув олаётган бир қизга дуч келдилар ва ундан сув сўрадилар. Қиз уларга бажонидил сув берди. Аммо у бирор корҳол юз берса ўзини-ўзи ҳимоя қила олмаслигидан чўчиб, йигитларни қолдириди-да, отасини хабардор қилиш учун унинг олдига югуриб борди:

— Шаҳар дарвозаси олдида ёш йигитчалар сени исташяпти, эй, ота! Шу пайтгача улар каби хушрўй одамларни учратган эмасман. Агар сенинг қавмининг улар ҳақида хабар топгудек бўлсалар, уларга озор беришларидан хавотирдаман, - деди.

Мазкур қизнинг отаси Лут алайҳиссалом эди. Қизининг кутилмаган хабаридан у даҳшатга тушди ва ёш йигитчалар тўғрисида кўпроқ суриштира бошлади. Лут алайҳиссаломнинг мақсади уларга энг тўғри ва энг афзал йўлни кўрсатиш эди. Аммо шу мақсадни амалга ошириш учун йигитчаларни уйига меҳмондорчиликка таклиф қилиш ёки бўлмаса уларнинг ҳузурига бора олмаслигини билдириб, узрини айтиб юборишлик тўғрисида иккилана бошлади. Шунингдек, унинг хаёлидан йигитчалар қавмининг разилликларидан уни ҳимоя қила олармиканлар ёки уни ўз ҳолига ташлаб қўярмиканлар, деган ўйлар кечди. Шу пайт унинг қалбидан аллақандай гайри-одатий бир нидо отилиб чиқди. У Лут алайҳиссаломни илҳомлантириб юборди ва йигитчалар ҳузурига боришга ундаи. Лут алайҳиссалом қавмидан бирортаси унинг йигитчалар олдига борганини сезиб қолса, албатта, йўлини тўсиш-

лари ва меҳмонларнинг унинг уйига боришига йўл қўймасликлари турган гап эди. Чунки қавм Лут алайҳиссаломни бамисоли юқумли касал, деб билар ва уни ўзгаларга ҳам юқиб қолишидан кўрқар ва бунга йўл қўймасликка ҳаракат қиласдилар.

Лут алайҳиссалом эҳгиёткорлик билди ҳеч кимга билдириш фаришталар олдига борди ва улар билан самимий ва очиқ мулоқотда бўлди, уларни ўз уйига суҳбат қилиш учун таклиф қилди. Лут алайҳиссалом меҳмонлар олдига тушиб уйи томон юрар экан, унинг кўнглидан мабодо қавм меҳмонлар унинг гўшасига келганларидан огоҳ бўлиб қолсалар, уйига бостириб келишлари ва йигитчаларга тажовуз қилишлари, ўзининг эса чорасиз эканлиги ҳақидаги фикрлар ўта бошлади ва юраги сиқилиб ғашланди. Шунга қарамай, Лут алайҳиссалом меҳмонларга зиёфат уюштириди ва уларнинг уйига келганликларини ўта маҳфий тутишга уринди. Лекин уннинг хоин хотини сирни фош қилиб, бўлган воқеа тўғрисида қавмга хабар берди. Қавм буни ўзлари учун хушхабар ҳисоблаб. юргурганларича Лут алайҳиссаломнинг хонадонига кириб келиб. Йигитчаларни ўртага олдилар ва уларга тегажаклик қила бошладилар. Лут алайҳиссаломнинг аччиғи чиқиб кетди ва уларни шармандагарчиликдан сақланишга ва Аллоҳдан қўрқишга чақирди. Аммо унинг сўzlари разил ва бузуқ кимсаларга кор қилмас, унинг панду насиҳатларига қулоқ осмасди. Лут алайҳиссалом нима қилишини билмай, уларни ўз ҳолларига қўйди ва қўсматларини Аллоҳга ҳавола қилиб, умид эшиклирини ёпиб қўйди.

Ҳақиқатан ҳам Лут қавми шунчалик ҳаддан ошган эдиларки, уларда уят ва ҳаё деган инсоний фазилатлардан, ақл ва эс-хуш деган одамий хислатлардан асар ҳам қолмаган эди. Шунинг учун улар бузуқчилик кетидан намойишкорона қувар ва қабиҳ ишларини ошкора қиласдилар.

Лут алайҳиссалом ўзининг барча ҳатти-ҳаракатлари зое кетганини кўргач ва уларни ҳидоятга бошлаш бефойда эканлигини билгач. қавмини баччавозлик ва бесоқолбозлик ўрнига Аллоҳ ҳалол қилган аёлларга яқинлик қилишга унади ва ҳатто, шу мақсадда ўзининг қизларини ҳам уларга тақдим этди. Шунда улар:

— Эй, Лут! Сенинг қизларинг бизга керак эмас. Умуман бизнинг аёлларга ҳушимиз ҳам, рағбатимиз ҳам йўқ. Сен бизга нима кераклигини яхши биласан! — дедилар.

Бу сўзларни эшигттач, Лут алайҳиссаломнинг тинкаси қуриди, сўнгги умидлари ҳам пучга чиққанини англаб етди. У меҳмонларини қавмидан қутқаришгаchorasiz эканлигидан сиқилиб деди:

— Сизнинг тажовузингизни даф қилишга етарли куч-кувват бўлганда эди, албатта сиз билан олишган, сизни тўфири йўлга соглан ва бўйнингизни эгиб қўйган бўлар эдим.

Аммо қабоҳат ва бузуқчиликка муккасидан кетган одамлар Лут алайҳиссаломнинг пўписаларига озгина бўлса ҳам писанд қилмас ва аксинча ифлосгарчилик қилишда бир-бирлари билан мусобақалашишар эди. Айниқса, уларнинг Лут алайҳиссалом хонадонини оёқ ости этишлари ва унинг меҳмонларига тегажаклик қилишлари уни қуюшқондан чиқариб, ғазаб отига миндирди. Бу ҳолатни кузатиб турган фаришталар:

— Эй, Лут! Биз Парвардигорингнинг элчиларимиз. Сени улардан қутқариш учун келганмиз. У коғирлар ҳеч қачон сенга дахл қила олмайдилар. Улар мағлуб қилинишга маҳкумдирлар. Уларни даҳшат ва кўркув ўраб олганида, қочишга ҳам жой топа олмайдилар, — дедилар.

Бу гапдан сўнг Лут алайҳиссаломнинг кўнгли бироз таскин топди. Фаришталар унга тун охирлаб қолганида азоб-уқубат ёғилажак Садум шаҳрини тарк

этиши лозимлигини, ўзи билан бирга хотинидан бошқа оила аъзоларини олиб кетишини, азоб-уқубат воқе бўлганида сабр-бардошли бўлишини уқтиридилар ва унинг хотини қилмишига яраша жазога лойиқ эканлигини таъкидладилар.

Лут алайҳиссалом ўзига тегишли одамлар билан ҳеч иккиланмасдан ва афсус қилмасдан шаҳарни тарк этиши билан шаҳар устига бало-офтатлар ёғилиб, уни остин-устун қилиб юборди. Осмонни булат қоплаб, ундан тошлар ёмғир бўлиб ёға бошлади, уй-хона-донлар ер билан яксон бўлди. Бу азоб шаҳар аҳлининг бузуқчиликларига яраша муносиб жазо эди.

«Сўзсиз бу воқеаларда ибрат бордур. Аммо одамларнииг кўпчилиги мўминлардан бўлмадилар» («Шуаро», 174).

Эслатма: Лут алайҳиссалом қиссаси ҳақидаги маълумотлар қуйидаги оятларда батафсил баён қилинган:

«Аъроф», 80-84; «Намл», 54-58; «Худ», 77-83; «Анкабут», 26-35; «Шуаро», 160-175; «Ҳижр», 57-77; «Софбот», 133-136; «Анъом», 86; «Анбиё», 47-75; «Ҳаж», 43; «Қоғ», 13-14; «Қамар», 33-39.

ШУАЙБ АЛАЙҲИССАЛОМ ҚИССАСИ

Мадян аҳолиси араблардан ташкил топган бўлиб, улар Шом ҳудудига чегарадош Маъон ўлкасида истиқомат қилар ва эътиқод жиҳатидан кофир ва мушрик бўлганиклари боис, улар Айкага (дараҳт номи) сифинишар ва умрларини тарозидан уриб қолиб, одамларнинг ҳақларига хиёнат қилиш ва шу тариқа бойлик орттириш билан ўтказар эдилар. Аллоҳ таоло Шуайб (а.с.)га мўжизалар ато қилиб, уни шу қабилага пайғамбар қилиб юборди.

Шуайб алайхиссалом аҳолини фақат яккаю ягона Аллоҳгагина ибодат қилишга ваadolatli бўлишга даъват қилди. Адолатсизлик ва ноинсофлик хунук оқибатларга олиб келишидан уларни огоҳлантириди. Шуайб алайхиссалом уларга Аллоҳнинг беҳисоб неъматларини ва хусусан, уларни фақирликдан ҳалос қилиб, бойлик туфайли фаровон турмуш берганини, оз сонли ҳалқдан кўп сонли қавмга айлантириб қўйганини эслатди. Шунингдек, у аҳолини ўзи даъват қилаётган тўғри ва ҳидоят йўлидан юрмасалар, Аллоҳнинг қаҳру ғазабига дучор бўлишлари муқаррар эканлигини таъкидлади. Аммо ҳалқ Шуайб алайхиссаломнинг ўгит ва панд-насиҳатларини писанд қилишмади, огоҳлантиришларига эътибор беришмади ва аксинча, уни мазах қилишди, таҳқирилашди ва устидан кулишиб:

— Эй, Шуайб сенинг даъватинг келиб-келиб бизни ота-боболаримиз сажда қилиб келган муқаддас нарсага сифинишимиздан қайтаришга, қон-қонимизга сингиб кетган динимиздан бизни маҳрум қилишга буюрадими? Сен ўзинг ақлли, эсли-хушли, фикрлаш доираси кенг ва хушхулқ, хуштабиат инсонсан. Шундай одам бўлатуриб, амалга ошириб бўлмайдиган ишга бизни даъват қиласанми? Ўзинг мушоҳада қилиб кўр-чи, — дейишиди.

Дарҳақиқат, Шуайб алайхиссалом табиатан оғир ва вазмин бўлганликлари боис қавмининг эътирозларидан хафа бўлмади, аччиқланмади ҳам. Аксинча, у қавмига нисбатан янада хушмуомалали ва мулоийимроқ бўлишга, ёқимли ва ширин сўзлар билан уларнинг қалбларини ром қилишга ҳаракат қиласар эди. Шу мақсадда Шуайб алайхиссалом ўзи ва қавми орасида хешу ақраболик ва қавму қариндошлиқ ришталари мавжудлигини такрор-такрор эслатар эди. Шундай қилиш ҳар қандай панду насиҳатлардан кўра яхшироқ ва самаралироқ таъсир кўрсатишини Шуайб алай-

ҳиссалом яхши биларди. Тез орада бундай муюмала ўзининг ижобий самарасини бера бошлади. Одамлар Шуайб алайҳиссаломга нисбатан ёмон муюмалада бўлишни тарк этиб, сўзларига қулоқ сола бошладилар ва гапларини эътибор билан тинглай бошладилар. Бундан фойдаланган Шуайб алаҳиссалом вақтни ғанимат билиб, дарҳол уларга ўзида намоён бўлаётган пайғамбарлик белги ва аломатлари зоҳир бўлаётгани ва бу илоҳий фазилатлар унга одамларни ҳидоят сари бошлашда катта масъулиятлар юклайтгани ва уни амалга ошириш йўлида ҳар қандай машаққатлар унга тўсиқ бўла олмаслиги ҳақида очиқ-оидин сўзлаб берди. Шунингдек, Шуайб алайҳиссалом Аллоҳ таолонинг ўзига ваҳий орқали билдираётган таълимотига лоқайдлик ва эътиборсизлик билан қарашлари ноҳуш ва хунук оқибатларга олиб келиши аниқ эканлигини баён қилди. Бироз фурсат ўтгандан сўнг Шуайб алайҳиссалом халқقا ўзининг ҳақ пайғамбар қилиб юборилганлигини эълон қилди.

Одамларни ҳидоятга бошлашдек буюк масъулиятнинг ваҳий орқали билдирилиши Шуайб алайҳиссалом учун Аллоҳ таолонинг улуғ инъоми эканлиги ва унга ҳар ким ҳам мусассар бўлавермаслиги маълум. Шунинг учун ҳам унинг аҳолини ҳидоятга даъват этиш йўлидан зинҳор қайтмаслиги ҳам табиий ҳол. Гарчи Шуайб алайҳиссалом табиатан мулойим ва эл орасида хушхулқ ва хуштабиатлиги билан ном чиқарган бўлса-да, одамларни илоҳий даъватга эргаштиришлек муҳим масалада уларнинг қаршилиги ва нафратига дучор бўлишдан ҳам ҳайиқмас эди. Зоро, Шуайб алайҳиссалом аҳолини ҳидоят сари даъват қилиш, улар турмуш тарзи ва эътиқодини ислоҳ қилиш йўлидаги жонбозлиги ва хатти-ҳаракати учун бирор моддий манфаат талаб қилаётгани ёки бирон-бир ғаразли мақсадни кўзлаётгани йўқ. Модомики, шундай экан, Шуайб алайҳиссаломнинг даъватига

эрғашмоқлик одамлар учун бирдан бир ва энг түғри йўл экани ўз-ўзидан кўриниб турибди.

Аммо Шуайб алайҳиссалом бу борада қанчалик уриниб, ҳаракат қилмасин, аҳоли унга қаршилик қилиб, ундан юз ўгириб даъватига итоат қилишдан бош торта бошлади. Чунки уларнинг кибру ҳавоси ва фурури бунга йўл қўймас эди. Шундан сўнг Шуайб алайҳиссалом уларга мутакаббирлик ва мағрурлик, гуноҳ ва масъулиятнинг Аллоҳга имон келтириш учун монелик қила олмаслигини, Унинг азобу уқубатидан қутулиш учун тавба қилишлик кифоя қилишини ва акс ҳолда, Унинг қаҳру фазабига дучор бўлишлик муқаррар эканлигини тушунтириб, огоҳлантириди. Афсуски, аҳолининг эътиқоди ботил эканини исбот қилувчи илоҳий далил ва ҳужжатлар ҳам уларга кор қилмади. Улар Шуайб алайҳиссаломнинг сўзларига эътиroz билдиришди, устидан кулиб, масхара қилишда давом этишди:

— Эй, Шуайб, кўп сўзларингга ҳечам тушунмадик, чунки гапларинг қалбларимизга йўл топа олмади ва ақлларимизни банд қила олмади. Ўзингдан кўра мартабалироқ ва обрў-эътиборлироқ одамларга ақл ўргатишдан тийилганинг яхшироқмиди? Қабиланг ва оиласнинг ҳурматини назарга олмагандা, сен бирон-бир эътиборга лойиқ одам эмассан, — дедилар.

Шуайб алайҳиссалом аҳолининг бундай ҳақоратомуз гапларига писанд ҳам қилмади, уларнинг бойбадавлат ва куч-қувватлилари олдида мутлақо бош ҳам эгмади. Аксинча, Аллоҳнинг мададига суюниб, Ундан илҳомланиб, даъватларини давом эттирас, уларнинг эътиқодлари ботил эканини исботлаб берар, ўзининг қадр-қиммати, обрў-эътибори ва куч-қуввати жиҳатидан улардан кам эмаслигини уқтирас эди:

— Мен учун қабилам ва оиласн эътиборга олиб ҳурмат ва иззат қилишингиздан кўра Аллоҳга имон

келтиришингиз, Унинг ҳақларига риоя қилишингиз, Унга итоат этишингиз минг карра афзалроқдир, — деди.

Аҳолининг уни қўрқитиб, таҳдид қилишлари ва дўйқ-пўписалари Шуайб алайҳиссаломга заррача таъсир қилмади. У ўз азму қарорида сабитқадам эканини ва бу йўлдан ҳеч қандай куч уни қайтара олмаслигини ва олдига қўйган мақсадига эришиш учун бор кучини сарф этишини, мавжуд имконият ва воситалардан тўла истифода қилажагини эълон қилди. Чунки Шуайб алайҳиссалом Аллоҳнинг мадади ва кўмаги аниқдигига қаттиқ ишонар, қилаётган ишлари Унинг ҳузурида марғуб ва қавмининг қилмишлидан воқиф ва хабардор эканлигини яхши билар эди.

Шуайб алайҳиссалом томонидан астойдил қилинаётган даъватлар ўзининг ижобий самарасини бера бошлади. Натижада бир гурӯҳ одамлар Аллоҳга имон келтирдилар. Буни кўргач кўпчиликнинг юрагига фулгула туша бошлади. Улар тез орада Шуайб алайҳиссаломнинг тарафдорлари кўпайиб ва у даъват қилаётган дин аҳоли орасида тарқаб кетишидан чўчий бошладилар. Шу боис Шуайб алайҳиссаломни ва унга эргашган мўминларни, агар улар янги динларидан юз ўтирумасалар ва миллатлари сафига қайтмасалар, қишлоқдан чиқариб юборишга қарор қилганликлари билан пўписа қила бошладилар. Шуайб алайҳиссалом уларнинг бундай дўқ ва қўрқитишлирага жавобан:

— Билингларки, менга эргашган мўминларнинг имонлари уларнинг қалбларини эгаллаб, ҳис-туйфуларини ишғол қилиб бўлган, қон-қонларига сингиб кетган ва ҳеч қандай куч ва зўравонлик энди уларни ҳидоят йўлидан қайтаришга асло қодир эмас. Имон лаззатидан баҳраманд бўлган инсон ҳеч қачон қайта залолат ботқоғида булғанмайди ва гуноҳу матъсият қилишга виждони йўл бермайди. Аллоҳнинг ўзи улар-

ни ширк иллатидан халос қилиб, ҳидоят сари бошлаган, — деди.

Шуайб алайхиссалом ҳар қанча уринмасин, унга эргашган озгина одамлардан ташқари барча ҳақ йўлдан бош тортдилар, адолатсизлик ва зулм, инсофсизлик ва ҳаромхўрликка қурилган ҳаёт ва турмуш тарзини тарқ этишдан юз ўғирдилар. Бу ҳам етмагандек, улар Аллоҳга ва пайғамбарига имон келтирганларнинг олдига бориб:

— Агар эски турмуш тарзингизга қайтиб, тарозидан уриб қолиш билан шуғулланмас экансизлар, тез орада фақиру гадога айланиб, ночорлик ва муҳтожликда ҳаёт кечирасиз, хору зор бўлиб кетасиз, — деб уларни кўрқита бошладилар.

Сўнгра улар Шуайб алайхиссалом ҳузурига бориб:

— Эй, Шуайб, сен ёлғончи ва коҳин бўлсанг кепрак. Агарда ростдан ҳам пайғамбар бўлсанг Аллоҳингга айт, қани, бизларнинг бошимизга ўзининг азобу укубат балосини ёғдирсин. Шундай бўлгандагина биз сенинг ростгўй эканингга ишонамиз, — дедилар.

Шуайб алайхиссалом бу таҳқирга чидай олмади. Қавмининг кўпчилиги унга эргашмаслигига ва одатланиб қолган турмуш тарзидан воз кечмаслигига ишонч ҳосил қилгандан сўнг Аллоҳдан мадад сўраб:

— Парвардигорим, куфр ва маъсият қавмининг жон-жонига сингиб кетган. Энди уларни залолатдан кутқариб қолишнинг иложи йўқ. Улар қилмишлари учун сазовор бўлган азоб-укубатни тезроқ юборишингни Сендан ўтиниб сўрайман, — деб илтижо қилди. Унинг дуолари ижобат бўлди. Бир зумда дунёни жазирама иссиқлик қамраб олди. Ундан қутулишининг чораси йўқ эди. На сув, на дараҳтларнинг соясалқини, на уйлар жонларига ором бера олмай қолди. Тиллари осилиб қолган халойиқ уйларидан югуриб чиқиб, турли томонга паноҳ излай бошладилар. Улар

ўз хатти-ҳаракатлари билан Аллоҳнинг бир қазою қадаридан бошқа қазою қадарига учраётгандиклари ни ҳис қилмас эдилар. Ногаён осмонда булат пайдо бўлгандек бўлди. Одамлар уни Қуёшнинг куйдираётган нуридан ҳимоя қиласи, деб ўйлаб, ўша булат остига йигила бошладилар. Одамлар бир жойга жам бўлгач, осмондан момақалдироқнинг овози каби гулдурос ҳайқириқни эшитдилар. «Булут»дан эса олов парчалари ёмғир каби ёғилиб, Ер бир сонияда остин-устун бўла бошлади. Одамлар бу даҳшатнинг нималигини ҳис этмаслариданоқ руҳлари таналарини тарк этиб бўлган эди.

Шуайб алайҳиссалом бу ҳодисани кўриб, қавмининг ҳолига ачина бошлади. Аммо шу онда қавмининг Аллоҳга имон келтирмаганини, ўзининг давлатига эргашмаганини, мўминларни масхара қилиштанини ва шунинг учун улар бундай азобга лойиқ эканлигини эслади-да, бироз енгил тортиб деди:

— «Эй, қавмим, сизларга Рabbимнинг таълимотларини етказдим ва панду насиҳатлар қилдим. (Сизлар қулоқ солмадинглар.) Энди қандай қилиб мен кофир халқнинг ҳолига ачинайин», — деб ўз йўлида давом этди.

Эслатма: Шуайб алайҳиссалом қиссаси Куръони каримнинг қуийдаги сураларида зикр қилинган:

Аъроф, 85–93; Шуаро, 186–191; Анкабут, 36–37.

СИГИР ҚИССАСИ

Мусо алайҳиссалом даврларида Аллоҳнинг солиҳ бандаларидан бўлган бир чол яшар эди. У умрини ибодат билан ўтказганлиги боис, бола-чақа орттириш ва мол-дунё тўплашга қизиқмаганидан бор-йўғи бир сигири, ёш ўғлидан бўлак ҳеч вақоси йўқ эди. Оға-бола сигир орқасидан кун кўришарди. Кунлар

ўтиб, умр ниҳоясига етаётганини ҳис қилган чол бир куни сигирни оғилхонага боғлагач, саждагоҳга чўкиб, холис қалб, имони ишонч ва умиду илтижолар билан Парвардигорига юzlаниб:

— Эй, Раббим, ўғлим балофатга етгунча сигирни ўзингга омонат топшириб кетаман, — деди. Ва шундан сўнг Аллоҳга ишонч туйғуси билан тўлиб-тошган ҳолниң қалби уришдан тўхтади. Сигир етим ўғилга қолди. Фаровон яашаш учун битта сигирнинг ўзи кифоя қилмаслиги ҳаммага аён. Отадан энг яхши хислатларни мерос олган бола катта умидлар билан сигирни боқиб юраверди.

Бани Исроил қавми орасида бир бойвачча чол яшарди. Аллоҳ унга шу қадар кўп мол-давлат ато қилған эдики, унинг ҳисобига ётиш амри маҳол эди. Шу билан баробар Аллоҳ унга бир ўғил ҳам берганди. Отасининг вафотидан сўнг барча бойликлар унинг ўғли қўлига ўтиб қолишини кўра олмаган чолнинг ҳасадгўй укалари болани ўзлари ўлдириб, унинг хунини бошқалардан талаб қилдилар. Жанжал ниҳоятда авжига чиқди. Бу чигал жиноятни ҳал қиласиган бирорта одам топилмади. Ва ниҳоят туҳматга қолгандар Мусо алайҳиссаломнинг дарвозасини қоқдилар ва ундан қотилнинг кимлигини билиб беришини илтимос қилдилар. Мусо алайҳиссалом Парвардигорига илтижо қилиб, Ундан қотилни аниқлашда ёрдам беришини ўтиниб сўради. Аллоҳ Мусо алайҳиссаломнинг илтижосини ижобат қилди ва одамларни бир сигирни сўйишга ва унинг тили билан ўликни уришга амр қилди ва шундай қилингандагина ўлик тирилиб, ўзининг қотили кимлигини айтиб беришини аён қилди. Бу ғалати хабар Бани Исроил қавми умидларининг пучга чиқишига сабаб бўлди. Чунки уларнинг ақёллари Аллоҳнинг кўч-кудратини тасаввур қилишдан ожиз эди. Шу боис улар Мусо алайҳиссаломнинг сўзига ишонмадилар. Уларнинг назарида гўё Мусо алайҳиссалом улар устидан кулаётган ва мас-

хара қилаётгандек эди. Шундай гумонлар билан улар унга мурожаат қилдилар:

— Эй, Мусо, айтаётган гапларинг ростми ёки бизнинг устимиздан қулиб мазах қиляпсанми?

— Бу нима деганингиз! Қачон мен сизларга ёлғон сўзлаганман. Ёлғондан, ёлғончиликдан Аллоҳнинг ўзи ўз паноҳида асрасин!

Агар одамлар Мусо алайҳиссаломнинг гапига кириб бирорта сигирни сўйғанларида эди, улар дарҳол ўз мақсадларига эришган ва қотилни аллақачон аниқлаган бўлар эдилар. Аммо улар бунинг ўрнига ўжарлик ва қайсарлик қилиб, сигирнинг қандай бўлиши ҳақидаги баҳс-мунозарани узоқ чўзиб юбордилар. Натижада Аллоҳ таоло сигир хусусида улар олдига жиддий талабларни кўндаланг қўйди ва уни уларга маълум бўлмаган айрим аломатларга эга бўлишини таъкидлади. Шунга қарамай яна улар ўжарлик саҳросига шўнғиб кетиб, сигир ҳақида суриштиришда давом этавердилар:

— У сигир ҳақиқатдан ҳам биз биладиган ҳайвонми ёки у мўъжиза кўрсатишга қодир бирон-бир бошқа маҳлукми?

— У сизга маълум бўлган, ёши катта ҳам эмас, кичик ҳам эмас, улар орасидаги ёшда бўлган сигирдир, деган хитоб келди Аллоҳдан.

— Унинг ранги қанақа?

— У оч-сариқ рангли бўлиб, кўрганларнинг кўзи яйрайди.

Бу жавобдан улар баттарроқ ҳайратга тушдилар. Бу фаро- йиб илоҳий илҳомнинг моҳиятини тушуниб етишга уларнинг ақллари ожизлик қилди. Улар ҳеч нарсани англай олмай қолдилар. Уларнинг назарида сигирлар бир-бирларига ўхшарди. Шунинг учун улар биринчи саволларини узр сўраб такрорладилар ва Аллоҳдан уларга тўғри йўл кўрсатишини умид қилдилар. Уларга сигир ер ҳайдашга ҳам, суғоришга

ҳам ўргатилмаган, айбу нуқсонлардан холи, сап-сарықлиги билдирилди. Шундан кейин улар мазкур сиғир Аллоҳ баракали қилган етим боланинг сигири эканлигини билиб олдилар ва ундан катта пул эвазига сотиб олдилар. Иккилана-иккилана охири уни сўйдилар ва бадавлат чол боласининг қотилини билиб олдилар.

Эслатма: Сигирга оид қисса Бақара сурасининг 67–73-оятларида баён этилган.

МУСО АЛАЙҲИССАЛОМ ҚИССАСИ

Мусо алаийҳиссаломнинг туғилиши ва тарбия топиши

Фиръавн ўта залолатга шўнғиб кетди. Ер юзида манманлик ва фурурланишда унга тенг келадиган одам қолмади. У ўзининг кўл остидаги аҳолини шундай хор қиласи, буни сўз билан ифода қилиш қийин. Улар Бани Исроил қавмига мансуб ҳалқ бўлиб, золим Фиръавн ҳукмронлиги остида эзилиб ночор ҳаёт кечиришга турли-туман тазиику ҳақоратларга бардош беришга ва ҳақсизликларга сабр қилишга мажбур эдилар. Кунлардан бир кун саройдаги коҳинлардан бири Фиръавн ҳузурига келиб:

— Ҳукмдорим, биласизми, яқин кунларда Бани Исроил қавми орасида бир ҳомиладор аёл ўғил туғади, сизнинг тахtingиз унинг қўлида қуляжак, — деди.

Бу нохуш хабардан Фиръавннинг соchlари тик бўлиб кетди. У ғазаб отига миниб, Бани Исроил орасидаги аёлларни тирик қолдириб, барча эркаклар ва ўғил болаларни қиличдан ўтказишга амр қилди. Аммо Аллоҳнинг қазою қадари олдида ҳар қандай даҳшатли тадбир ҳам ожиздир. Зеро, тақдири азалда Фиръ-

авн каби зулмкор золим шоҳнинг таҳти ўзининг саройида тарбия топган мазлум Бани Исройл қавмидан бўлган ёш гўдакнинг кўлида ағдарилиши азалдан битилган эди. У гўдак тиконлар орасидан ёриб чиқиб очиладиган гулга ва зулмат орасидан балқиб чиқсан тонг ёғудсига ўхшарди.

Юкобид (Мусонинг онаси) ой куни яқинлашгани учун дояни уйига чақиртирди. Ҳеч қанча вакт ўтмай, ҳомиласидан осонгина халос бўлди. Мусо эсон-омон дунёга келди. Аммо она ўғил бола туққанлиги учун хавотирга тушиб, ич-ичидан ташвишлана бошлади. Чунки у нури дийдасининг ҳаёти хавф остида эканини яхши билар эди. Онанинг ҳомиладорлиги унча билинмаганлиги ва ундан ҳеч кимнинг хабари бўлмаганлиги боис Мусонинг дунёга келиши ҳақидаги хабар Фиръавннинг қулогига бориб етмади. Она-бола кўчага чиқмасдан уч ойни уйда ўтказдилар. Аммо Фиръавн янги ўғил болалар туғилишидан хабардор бўлиш учун ўзининг айғоқчиларини ҳар томонга юбориб, уйма-уй кириб текширишга фармон берди. Шу пайтда Аллоҳ таоло илоҳ орқали Мусо алайҳиссаломнинг онасига бир сандиқ ҳозирлашни, унинг ичига гўдагини солиб, Нил дарёсига оқизиб юборишни ва сандиқ қайси соҳилда тўхташини билдириди. Мусо алайҳиссаломнинг опаси онаси айтгандек, сандиқ кетидан соҳил бўйлаб бораверди. Аллоҳнинг марҳаматини қарангки, сандиқ тўғри бориб Фиръавннинг қасри ёнида тўхтади. Сув бўйида сайр қилиб юрган Фиръавн хотинининг кўзи сандиқقا тушди. Сандиқни соҳилдан хизматкорлар тортиб олишди ва очишганида ичидан ётган гўдакни кўришди. Фиръавн хотини қалбида сандиқ ичидаги болага нисбатан меҳр уйғонди ва эридан уни ўзларига фарзанд қилиб олишликларини талаб қилди. Фиръавн рози бўлди. Бу хабарни эшитган Юкобиднинг қалби таскин топди. У

фарзандини Аллоҳ ихтиёрига топширишда янглишмаганлигига яна бир бор ишонч ҳосил қилди.

Хизматкорлар гўдакни эмизиш учун қўкрагида сути бор аёлларни саройга таклиф эта бошладилар. Аммо Мусо алайҳиссалом уларнинг бирортасини ҳам эммади. Шу пайт Ҳомоннинг кўзи сарой эшиги олдидиа турган бечораҳол бир аёлга тушиб қолди ва у ичида шу аёл гўдакни таниса керак, деб ўйлаб ундан сўради:

— Сен қандай ҳожат билан саройга келдинг?

— Менинг шахсан хукмдоримнинг ўзида юмушим бор эди, — деб жавоб берди аёл. Аёлни олиб киргандарида Фиръавн йифлаётган гўдакни қўтариб олган, ҳар қанча овутишга уринмасин, гўдак йифлашдан тўхтамас эди. Фиръавн аёлга яқинлашиши биланоқ гўдак йифидан тўхтаб, аёл сари талпина бошлади. Фиръавн гўдакни аёлга берган эди, у аёлнинг кўкракларига маҳкам ёпишиб олди. Бундан ҳайратга тушган Фиръавн аёлга:

— Сен кимсан ўзи? Гўдак бошқалар қолиб, нега айнан сенинг кўкрагингга ёпишиб олди? Бунинг сири нимада? — деди.

— Мен насл-насаби пок оиласданман, шунинг учун ҳам ҳар қандай гўдак менинг покиза сутимдан баҳра олишга интилади, — деди.

Фиръавн гўдакни боқишиш ва тарбия қилишни унга топширди ва ойлик маош ҳам тайинлади. Юкобид ўз фарзанди билан уйига қайтиб келди. Кувончи ичига сифмаган Юкобид Аллоҳга шукрлар айтарди.

Мусо алайҳиссаломнинг Мисрни тарк этиши

Мусо алайҳиссалом эмизиш ёшидан ўтгач, онаси уни Фиръавн саройига олиб бориб топширди. Кунлар кетидан кунлар яшин тезлигига ўта бошлади. Мусо алайҳиссалом камолот ёшига етгач, Аллоҳ унга илму дониш ато айлаб, уни Бани Исроил қавмига пайғ-

амбар қилиб юборди. Дарду алами ичидә бўлган мазлум халқ унга умид кўзи билан қарай бошладилар.

Ўз навбатида, Мусо алайҳиссалом ҳам илоҳий нур билан сарафroz қилингандиги боис, мазлум халқни ҳимоя қилишга ўз-ўзига сўз берди. У шу мақсадда Фиръавн юртининг пойтахти томон йўл олди.

Йўлда у икки одамни бир-бири билан уришаётганликларининг устидан чиқиб қолди. Уларнинг бири Бани Исроил қавмига, иккинчиси Фиръавн миллатига мансуб эди. Мусо алайҳиссалом жанжалнинг сабабини сўраб уларни ислоҳга келтириш мақсадида орага тушиб, уларни ажратиб кўймоқчи бўлди. Бироқ шу пайт Фиръавннинг маслакдоши унинг аччини чиқариб юборди. Бундан ўзини тутолмаган Мусо алайҳиссалом унга бир мушт урган эди, у ўлиб қолди. Мусо бу қилмишидан жуда афсусланди, тавба қилиб, Аллоҳдан мағфират сўради. Аллоҳ меҳрибон ва шафқатли зот бўлганлиги боис, Мусо алайҳиссаломнинг тавбасини қабул қилди.

Аллоҳнинг мағфират қилиши Мусо алайҳиссалом учун буюк инъом бўлиб, уни раҳм-шафқатли ва меҳроқибатли бўлишга рағбатлантириб юборди. Бунинг натижасида у Аллоҳдан ўзини мазлумлар учун маддакор ва паноҳкор қилишини сўраб, дуо-илтижолар қилди.

Мусо алайҳиссалом ҳам одам боласи бўлгани боис, инсонларга хос ҳис-туйғулар устидан ғалаба қила олмаслиги табиий ҳол. У ҳарчанд уринмасин, иродасини бўйсундириш, истаган нарсасини қилиш ва унинг оқибатидан ва ижобий якун топишини билишдан ожиз эди. Чунки истаган нарсасини қилишлик фақат яккаю ягона, коинотнинг тадбиркори, борлиқнинг Хожаси Аллоҳгагина хосдир. Банда гарчи, у ҳар қанча олий мақомга ва ҳатто пайғамбарлик даражасига эришса ҳам, барибир бандалигича қолаверади ва ўзининг хоҳиш-иродасини ўз истагича амалга оширишга қодир эмас! Бундан Мусо алай-

ҳиссалом ҳам мустасно эмас, албатта. Унинг ҳалиги қилган иши сўзимизга ёрқин далилдир. Шу иши туфайли у шаҳарда бемалол юролмай қолди. Чунки ўзи ёрдам берган одам андишасизларча уни айблаб, ҳақоратлай бошлади. Ўзини ҳимоя қилишга уринаётган Мусо алайҳиссаломга дағдага қилиб деди:

— «Эй, Мусо, бир одамни ўлдирганинг каби мени ҳам ўлдирмоқчимисан? Ер юзида золим бўлишни истар экансан. Сен ҳеч қачон ислоҳ қилувчилардан бўлишни истамас экансан» (Қасас, 19).

Буни эшитган — Фиръавн қавмидан бўлган бир киши бу хабарни дарҳол бориб, саройга етказди. Улар эса ўша қотилни билмас ва уни излаётган эдилар. Мусо алайҳиссаломни топиб, қасос олиш учун бел боғладилар. Аммо Аллоҳнинг ҳифзу марҳамати солиҳ бандаси учун жуда яқин. «Шаҳарнинг четидан бир киши шошилганича келиб: Эй, Мусо, бир тўда одамлар сени қатл қилиш учун кенгашибмадалар», деди (Қасас, 20) ва сўнгра у Мусо алайҳиссаломга тезда шаҳарни тарқ этишни ва одамларнинг Раббиси истаган томонга қараб жўнаб кетишини маслаҳат берди.

Мусо алайҳиссаломнинг Мадян ўлкасига келиши

Мусо алайҳиссалом шаҳарни тарқ этди. У одамлар тополмайдиган томонга қараб йўл олди, мўлжали Мадян эди. У саккиз тун ёлғиз кезиб, баланд-баланд довонларни ошиб ўтди. Унга фақат Аллоҳнинг иноятигина ҳамроҳ, нури раҳнамо эди. Мусо алайҳиссаломнинг узоқ юрганидан оёқлари қавариб кетган, хориб чарчаган ва очлигидан қорни пиёз пўсти каби юпқалашиб қолганди. Фиръавн ва унинг қавмидан узоқлашиш, қидириб юрган одамлардан қутулиб қолишга бўлган ягона тасаллигина уни йўл азобига бардош беришга ундарди.

Шаҳарга яқин қолган эди. Йўлда у қудуқ бўйида бир тўда одамларни сув талашиб, ур-йиқит қилаёт-гандикларини кўриб қолди. Улардан нарироқда кўйла-рини суғориш учун одамлар кетишини кутиб турган икки қизга Мусо алайҳиссаломнинг кўзи тушди. Бу ноҳақликдан унинг фифони фалакка чиқди. Ночор ва бечораларга пушти-паноҳ бўлиш, Аллоҳнинг пай-гамбари Мусо алайҳиссаломнинг шиори эди-да. У қизлар ҳузурига бориб:

— Нега четда турибсизлар, нима ҳожатларингиз бор? — деб сўради.

— Бу одамлар кетмагунларича биз қўйларимизни суғормаймиз. Биз эркаклар билан тўс-тўполонда ара-лашиб кетишини ёқтиромаймиз. Қўйларимизни суғо-ришга мажбурмиз. Қари отамиз эса ўринларидан тура олмайдиган бўлиб қолганлар, — дейишиди қизлар.

Бу гапни эшиштан Мусо алайҳиссалом дарҳол улар-нинг қўйларини олиб бориб суғориб келди, сўнгра дарахт соясига бориб ўтириб олди. У ўзининг ночор ҳолига ачиниб, Аллоҳдан ўзига раҳм-шафқат қили-шини сўраб ялиниб-ёлворди. Чунки у шу онда ва ҳолатда фақир ва бечора ҳол эди-да.

Қизлар одатларига хилофандан тезда оталари ҳузури-га қайтиб келишиди. Бундан ажабланган ота қизлари-дан эрта қайтиб келганликлари сабабини сўради. Улар Мусо алайҳиссалом билан бўлган воқеани сўзлаб бе-ришлиди.

Мусо алайҳиссалом Аллоҳга қилган илтижолари ижобат бўлган эди. Чол чақириб келиш учун қизла-ридан бирини унинг ҳузурига юборди.

Киз уялган ва хижолат чеккан ҳолда Мусога:
— «Отам қўйларимизни суғориб берганлигинг ҳақини тўлаш учун сени чақирапти», — деди (Қасас, 25).

Мусо қизнинг изидан эргашиб, чолнинг илтимо-сига биноан унинг уйига борди. Чол уни иззат-ик-ром билан қарши олди. Мусо алайҳиссалом унга бо-шидан кечирган ҳамма воқеаларни бирма-бир сўзлаб

берди. Мусо алайҳиссаломнинг ҳикоясини тинглаб бўлгач чол унга:

«Кўрқма, сен зулмкор қавмдан нажот топдинг!»
— деди (Қасас, 25).

Мусо алайҳиссаломнинг чолга куёя бўлиши ва ўзватанига қайтиши

Марҳаматли чолнинг уйида Мусо (а.с.)нинг кўнгли таскин топди, сұхбатидан қалби ҳузур ола бошлади. Зеро, бу икки зотнинг қалбига имон нури жилваларнар ва ихлосу эътиқоднинг файзу баракоти туён уарар, сабаб улар бир-бирларига интилар эдилар.

Мусо (а.с.)нинг хушхулқ ва одобилиги чол ва қизлари қалбига ажойиб таассурот қолдирди. Дарҳақиқат, Аллоҳ Мусо (а.с.)ни шундай фазилат билан сарафroz қилган эди-да. Мусо (а.с.)нинг поклиги ва омонатга хиёнат қилмаслик каби ижобий хислатлари ҳамда унинг куч-қувватидан фойдаланиш истаги қизларнинг қалбига нишурди, шу боис уни уйларида олиб қолиш хоҳиши уларнинг кўнглидан ўтди. Улардан бири отасига:

— «Эй, отажон, уни (Мусони) ёллаб олгин! Албатта, ёллаб оладиганларингнинг энг яхшиси — кучлиги ва омонатга хиёнат қилмайдиганидир» (Қасас, 26).

Дарҳақиқат, Мусо бакувват эди. Қудук устидаги ҳеч ким кўтара олмайдиган қопқоқни бир ўзининг кўтариши унинг куч-қувватлилигидан далолат эди. Чолнинг чақириғига биноан кетаётган Мусо (а.с.)нинг номаҳрамга кўзим тушиб қолмасин, деб қизнинг олдида бош эгиб кетиши, унинг ниҳоятда покиза қалб соҳиби эканлигининг исботи эмасми?!

Қизнинг юқоридаги сўzlари отанинг бир қулоғидан кириб, иккинчи қулоғидан чиқиб кетгандек эди. Шу онда чолнинг кўнглида бир умид пайдо бўлиб, хаёлини қамраб олганидан сукунат оламига фарқ

бўлиб, ўй сураётган эди. Қизининг сўзлари эмас, балки овози отасини хушёр тортириди. Ўзига келган чол Мусо (а.с.)га:

— Эй, Мусо, сен менга ёрдамчи ва пушти-паноҳ бўлишинг учун ушбу иккита қизимдан бирига сени уйлантироқчиман. Фақат бир шартим бор. Саккиз йил қўйларни боқиб, рўзгоримга ёрдамлашасан. Муддатни яна икки йилга чўзсанг, сендан миннатдор бўламан, бу менинг илтимосим. Икки йил ортиқча ишлаб беришинг ихтиёрий, қатъий эмас. Иншоаллоҳ, мен сўзим ва ваъдамни устидан чиқадиганларданман, — деди.

Мусо (а.с.) Мадян ўлкасида аҳли аёлидан ва ёру биродарларидан узоқда шунча муддат ғарибликда қолиб кетганини, бу ёғига қандай кун кечиришини ўйлаб турган бир пайтда чолнинг гаплари жонига ора кирди, дардига малҳам бўлди, қалбида ҳаётга умид уйғотди ва чолга:

— Сиз билан ҳамсуҳбат бўлганимдан беҳад масруман, эй муҳтарам зот, белингизга қувват ва кўзингизга нур бўлишдан бағоят мамнун бўламан, — деди.

Орзу умидлар оғушида яшаган Мусо (а.с.) учун ўн йил тез фурсатда, гўё кўз очиб юмгунча ўтиб кетди. Мусо (а.с.) ваъдалашганидек, чолнинг бир қизига уйланди. Бу орада қўйлар Аллоҳнинг марҳамати билан чунонам қўзилаб қўпайиб кетган эдики, уни санаб, саноfiga этиб бўлмасди. Мусо(а.с.) уларни бирма-бир санаб, чолга топшириди. Шундан сўнг Мусо (а.с.) қалбида ВАТАН соғинчи аланг ола бошлади. Машойихлар айтганидек, туғилиб ўстган ўлканинг ҳавоси ифлос, суви бемаза, ўзи чиройли бўлмаса ҳам, барибир у ватан-да!

Мусо (а.с.) сафарда керак бўладиган нарсаларни ҳозирлади, хизматкорлари ва хотинини олиб, қайнотаси билан самимий хайрлашди. Чол уларга оқ фо-

тиҳа бериб, муваффақиятлар тилади, ҳақларига дуои хайрлар қилди.

Мусо (а.с.) Жануб томон йўл олди. Улар Синодаги Тур тоғига етиб келганларида йўлдан адашиб қолдилар. Мусо (а.с.) нима қилишини билмай, гангид қолди, у ёқ-бу ёққа югурди. Аллоҳнинг инояти эса солиҳ бандалари учун ҳар ерда мададкор. Мусонинг кўзи узоқда милтиллаб ёнаётган оловга тушди ва аҳли аёлига:

«Сизлар кутиб туринглар. Мен оловни кўриб қолдим. Ажаб эмаски, мен бир хабарни ёки исиниб олишингиз учун бир чўғни олиб келсан», — деди (Қасас, 29).

Ўша муборак зулматли тунда, ўнг томондаги водийнинг соҳилида жойлашган муқаддас заминдаги дараҳт орасидан Мусо (а.с.) учун хушхабар нидо келди:

— «Эй, Мусо, мен оламларнинг Раббиси Аллоҳ дурман!» (Қасас, 30).

Бу хушхабар Мусо (а.с.)нинг пайғамбарлиги бошланишидан, Аллоҳ уни хос бандаларидан қилиб сийлаганидан нишона эди. Мусо (а.с.) яна Аллоҳнинг нидосини эшилди:

— «Ана у ўнг қўлингдаги нимадир?» (Тоҳо, 17). Бу савоннинг сиру асрорини ва ҳикмату донишни англай олмаган Мусо (а.с.) ҳайратдан ёқа ушлаб қолди. Зеро, у ҳам одам боласи-да. Аллоҳнинг мақсадини билишдан ожиз! У одамлар саволига жавоб бергандек:

— «У асоимдир. Унга суюнаман ва у билан қўйларимни қайтараман ва у бошқа мақсадлар учун ҳам менга аскотади», — деди (Тоҳо, 18).

Мусо (а.с.) Аллоҳнинг саволидан қўзлаган мақсаднинг аслини тушуниб ололмай, асосини нима учун керак бўлишини соддалик билан баён қилди. Ваҳоланки, Аллоҳнинг саволи муҳим бир мақсадни Мусо

(а.с.)га билдириш учун бир муқаддима эди, холос. Бунга Мусо (а.с.) ўзида хориқи одатлар ва мўъжизалар содир бўлгандан кейингина Аллоҳ саволининг моҳиятини англади. Чунки Аллоҳ унинг пайғамбарлигига далил ва ҳужжат бўлишилиги учун асо орқали мўъжизалар кўрсатишлик фазилатини унга ато қилган эди.

Мусо (а.с.) асосини ерга ташлашга буюрилгандан сўнг у асони ерга отди, асо бир зумда илонга айланниб, юра бошлади ва аста-секин катталашиб аждаҳога айланди. Мусо (а.с.) даҳшатга тушиб, ундан қоча бошлади. Шунда ғойибдан:

— «Кўрқма, Пайғамбарлар менинг ҳузуримда ҳеч қачон кўрқмайдилар», — деган Аллоҳнинг нидосини эшиитди (Намл, 10).

Бу илоҳий нидо Мусо (а.с.)нинг пайғамбарлиги муқаррарлигидан далолат эди. Унинг кўнгли таскин топди, кўзлари илоҳий нур билан мунаvvар бўлди. Аллоҳ таоло унга яна бир мўъжизани ато қилди. Қўлини чўнтағига тиқиб, чиқаришни буюрди. Шу лаҳзада ҳеч бир азиятсиз Мусо (а.с.)нинг қўли оппоқ нурга айланниб, ёғду соча бошлади.

Бу икки мўъжиза Аллоҳнинг Мусо алайҳиссаломга пайғамбарлигининг исботи сифатида берилган мўъжизаси, Фиръавн ва унинг маслакдошларига қарши курашдаги илоҳий қуроли эди. Бундан илҳомланган Мусо (а.с.) залолат пардасини йиртиб ташлаш ва жаҳолатни маҳв қилиш мақсадида қиличини яланғочлаб йўлга отланди.

Пайғамбар бўлган Мусо алайҳиссалом

Фиръавн ва унинг одамлари Нил воҳасидаги ўлкада яшаб қибитийлар ва Бани Исроил халқлари устидан ҳукмронлик қиласар эдилар. Улар Ер юзида ноин-софлик, адолатсизлик ва зулмни хусусан, такаббур-

лик билан манманлик қилишни шу даражада авж олдириб юборган эдики, уларнинг зулмига тоқат қилолмай, дош беролмай қолди. Ҳатто, Аллоҳ қолиб, ўзларини илоҳлар, деб эълон қилдилар. Ҳалойиқни ўзларига сажда қилиб сифинишларига мажбур қилишгача бориб етдилар. Ҳусусан, Бани Исроил қавмини одам ўрнида кўрмай, хўрладилар, турли азоб-уқубатларга дучор қилдилар. Одамларнинг яшашга бўлган умидлари сўнди. Улар айшу ишратга муккалари билан шўнғиб кетдилар, имону эътиқодни унудилар ва ҳидоят йўлини мутлақо тарк этдилар.

Аллоҳнинг марҳамати, адли ва қарамини қарангки, ўз жонларига жафо қилаётган бандаларига Унинг раҳми келди, уларни зулмат ботқофидан кутқариб, ҳидоят йўлини кўрсатишни ирова қилди. Фойибдан: — Эй, Мусо, Фиръавн ва унинг маслакдошларига далил сифатида тақдим қилишинг учун Раббинг сенга иккита мўъжизани ато қилди, улар воситаси қўлингни баланд қиласди. Сен ўша жафокаш қавм олдига бор, уларни залолат ботқофидан кутқар, ҳақиқат байрофини Нил ўлкаси устида ҳилпиратиб қўй, ҳидоят нури ўз ёғдусини сочаверсин, залолат зулмат қаърига ботаверсин, — деган нидо келди.

Мусо (а.с.) Аллоҳнинг нидосини эшилди ва Унинг амрини бажариш учун ҳозирлик кўра бошлади. Нил ўлкасига бориш учун Аллоҳ унинг қалбини имон нури билан тўлдирган, пайғамбарлигини далилу исботлар билан мустаҳкамлаган, Фиръавн ва унинг маслакдошлари олдида ва уларга қарши курашда қўли баланд келиши учун иккита мўъжизани ато қилган. Булар бўлмаган тақдирда ҳам Мусо (а.с.)нинг Фиръавн олдига бориши учун бошқа сабаб ҳам бор эди. Яъни уни ўлдириш учун излаб юришганига, шу боис ўз аҳли, оиласи ва ватанини тарк этиб, ўзга юртларда сарсон-саргардон бўлганига, ватан соғинчида йиллар давомида тунларни бедор ўтказганига ҳам кўп

вақтлар ўтди. Шунинг учун Фиръавидан ўч олиш Мусо (а.с.)нинг қалбидан түғён ураётган эди.

Илоҳий нидо бир томондан унинг учун яшириб юрган орзу-истагини амалга ошириш йўлида нурустига нур бўлган бўлса, иккинчи томондан, хавфу хатардан кўнгли фулғулага тушиб қолди ва беихтиёр қалбидан: «Парвардигорим, мен улардан бирини ўлдирганман. Энди улар мени ўлдириб қўйишларидан кўрқаман» (Қасас, 33), деган сўзлар отилиб чиқди.

Бу сўзларни Мусо (а.с.) қалбини таскин топтириш, умид чироқларини аланга олдириш, обрў-эътиборини баланд кўтариш, хавотирини даф қилиб, кўнглини хотиржам қилиш ва жони омон қолишига кафолат берадиган муборак жавобни Аллоҳдан эшитишга умидвор бўлиб айтган эди.

Мусо (а.с.) Фиръави олдига боришга буюрилди. Демак, унга ўта катта масъулият юклатилди. Бундан у кўрқа бошлади. Чунки у ҳали ёш ва тажрибасиз бўлганлиги боис Аллоҳнинг бор ва бирлигига далил ҳужжатлар тўлиб-тошиб ётган бўлса-да, уни исбот қилиб беришдан ожиз эди. Бундан ташқари, у сўзамол ҳам, вазмин-босиқ ҳам эмас ва мантиқли сўзлашдан йироқ ҳам эди. Аммо унга юклатилган илоҳий масъулият ундан нотиқ бўлишликни, фикрларини далил ва ҳужжат асосида ифода қила олишлик малакасига эга бўлишликни тақозо қиласига эди. Шунинг учун у Аллоҳга мурожаат қилиб:

— Парвардигорим, бу буюк масъулият юкини кўтара олишим учун бағримни кенг қил, қийинчилигу мashaққатларга бардошли бўла олишим учун ишимни осон айлагин, балофатли сухандон бўлмоқлигим учун тилимнинг чигилини ёзиб юборгин, токи сўзларим одамлар қалбига йўл топсин, уларни маҳлиё қилсин ва шунингдек, ўз аҳлимдан менга вазир қилгин (яъни иним Ҳорунни), у билан белимни бақувват қилгин ва уни юмушимда шерик қилгин! (Тоҳо, 25–32) — деди.

— Аллоҳ ўзининг пайғамбарини сийлаб, унинг келгуси муҳим ишларида мададкор бўлиш ва илоҳий даъватни тарғибу ташвиқ қилишида пушти-паноҳ бўлишлиги учун Мусо (а.с.)нинг дуоларини ижобат қилди. Мисрда яшаётган Ҳорунга акаси Мусо (а.с.)-нинг олдига дарҳол бориши ва унинг муҳим ишларида яқиндан ёрдам бериши лозимлигини илҳом орқали кўнглига солди. Бу илоҳий чақириқقا Ҳорун «лаббайка» деб жавоб бериб, акасининг олдига йўл олди. Ака-ука Тур тоғининг ўнг томонида учрашдилар. Ҳорун келганидан кейин Мусо (а.с.)нинг кўнгли хотиржам бўлди, бели бақувватлашди. У Аллоҳга қилган илтижоси амалга ошганидан мамнун эди.

Аллоҳ ваҳий орқали Мусо (а.с.) ва Ҳорунга Фиръавн олдига боринглар, унинг юрагига таъсир қила-диган ва хуш ёқадиган юмшоқ ва майин сўзларни сўзланглар. Зинҳор иззат-нафсиға тегадиган дағал ва ёқимсиз сўзларни айтманглар, шундай муомала қилингларки, оқибатда шояд Фиръавннинг кўнгли юмшаб инсофга келса ва жаҳолатини тарқ этиб, қилган қилмишлари учун узр айтса, дея амр қилди Аллоҳ.

Бандасига муомала қилиш ва сўзлашиш одобини ўргатиш ва таълим беришда Парвардигори оламга етадиган зот йўқ!

Фиръавнга нисбатан ширин сўз ва мулойим муомала қилишни муқтазо ҳол ҳам тақозо қиласди. Зоро, Фиръавн Мусо (а.с.)ни ёшлигида тарбия қилган ва паноҳида асраган.

— Эй, Мусо, уканг билан бирга бизни кўрсатмаларимизни олиб, Фиръавн ва унинг қавми ҳузурига бор, уларни оҳиста даъват қил ва биз Парвардигорингнинг элчиларимиз, Бани Исроил аҳлини залолат ботқофидан қутқариш учун келдик, денглар, деб фармойиш берди Аллоҳ.

Мусо (а.с.) ва Ҳорун Мисрга қараб йўл олдилар ва Фиръавн саройига келиб, унинг ҳузурига кирди-

лар. Аллоҳнинг кўрсатмаларини унга етказдилар. Аммо Фиръавн уларнинг гапини писанд ҳам қилмади ва Мусо (а.с.)га қараб:

«Гўдаклигингда сени биз ўз ичимизда тарбия қилмаганмидик?! Умрингни бир неча йили орамизда бўлдинг», — деди (Шуаро, 18).

— Мени ёшлигимда тарбия қилганингни миннат қиляпсанми? Бу билан ўзингни шарафли, деб ҳисобламоқчимисан?! Бани Исроилга зулм қилишинг ва уларни истибодод занжирида сақлашинг ҳеч қачон сенга шараф келтирмайди! — деди Мусо.

— Сен аслида ношукрлардан экансан. Бир вақтлар тарбия қилганимиз эвазига одамларимиздан бирини ўлдириб, қочиб кетган эдинг, — сўзида давом этди Фиръавн. Мусо (а.с.) Фиръавннинг ноҳақ даъвосини рад қилиб:

— Илгари қилган ишим учун ўзим пушаймонданман. Ношукрлик қилганим учун эмас, балки сенинг ғазабингга дучор бўлиб қолишдан қўрқиб, қочиб кетдим ва Аллоҳ мени ҳидоятга бошлади, менга илму ҳикмат ато қилди ва оқибат натижада мени пайғамбарлардан қилди, — деди.

Орага сукунат чўкди. Гўё баҳсу мунозара эшиклиари ёпилгандек эди. Шу сонияда Фиръавн ўзини оқлаш ва ҳимоя қилиш учун бошқа йўлни излаётган эди. У тўсатдан:

— Оламларнинг Парвардигори, деганинг нимаси?
— деб сўраб қолди.

— Агарда сен ашёларнинг зимнига чуқур назар солсанг, уларнинг мавжудлигини аломати ҳақиқатини кўрасан ва идрок қиласан. Ана ўша уларнинг Еру осмонларнинг ва улар орасидаги мавжудотларнинг Парвардигоридир, — деб жавоб берди Мусо (а.с.).

Аччиғи чиққан Фиръавннинг ранги ўзгара бошлади. Унинг атрофидағи амалдорлар даҳшатга тушиб, ғазабларини зўрга босиб турар эдилар. Уларга қараб Мусо (а.с.):

— Эй, аркони давлатлар, нега ғазабланасизлар?!
Хўқмдорингиз мендан Парвардигорим кимлигини ва
У нималар қилишини айтиб беришимни сўради. Сиз-
лар эшитдингиз-ку! Мен эса унинг саволига жавоб
бердим, холос. Яна такрор айтаман, менинг Парвар-
дигорим сизларнинг ҳам ва сизлардан илгари ўтиб
кетган ота-боболарингизнинг ҳам Парвардигоридир.
Агар сиз ақл билан қарасангиз «У Мағрибу Маш-
риқнинг ва улар орасидаги мавжудотларнинг Пар-
вардигоридир», — деди (Шуаро, 28).

Фиръавн сўз тополмай, мот бўлиб қолганидан ту-
тоқиб кетди. Аламини дўқ-пўписа билан олишга ҳара-
кат қилиб:

— «Агар сен мендан бошқани илоҳ қилиб олсанг,
қасамёд қиласманки сени зинданбандлардан қилас-
ман», — деди (Шуаро, 29).

Мусо (а.с.) Фиръавннинг сўзларига парво ҳам
қилмади. У босиқлик ва хотиржамлик билан даъвати-
нинг самара беришига умид қилиб:

— «Агар мен (Парвардигоримнинг Парвардигор-
лигига) аниқ далил ва ҳужжат келтирсам, сенда Пар-
вардигоримга нисбатан шак-шубҳаларингга ўрин
қолмайдими, рад этиб бўлмайдиган мўъжизалар
кўрсатсам-чи? — деди.

— Ундей бўлса, сен ҳақиқатдан ҳам рост гапира-
ётган бўлсанг, мўъжизаларингни кўрсат! — деди
Фиръавн.

Мусо (а.с.)нинг мўъжизалари

Мусо (а.с) жисмонан бақувват, шахдам қадамли
бўлиб, Аллоҳнинг тавфиқу ҳидоятига суюнган, фа-
қат Ундангина мадад сўрайдиган одам эди. Миср эса
ўзининг сеҳргар ва коҳинлари билан шуҳрат қозон-
ган ўлка эди. Одамлар орасида коҳинлик ва сеҳргар-
лик фан сифатида ўта ривожланган бўлиб, бунинг

натижасида одам ақлини лол қолдирадиган ва эс-хушини оғдира оладиган даражага етишган малакали коҳинлар ва сеҳргарлар жуда кўп эди. Бу соҳада уларга на илгари ўтиб кетганлар ва на энди дунёга кела-диганлар тенглаша олмас эдилар. Шунинг учун ҳам Аллоҳнинг иродаси уларнинг маҳоратларидан устун келадиган ва уларни ожиз қолдирадиган йўл билан лол қолдиришни, ўзларининг ўқлари билан ўзларини нишонга олишни истади. Шу мақсадда У Мусо (а.с.) га икки хил мўъжизани ато қилди. Аллоҳнинг ҳикматини қарангки, бу икки мўъжиза олдида манман деган сеҳргарларнинг сехри, не-не машаққатлар билан етишган коҳинларнинг кўзбўямачилиги ҳеч нарса бўлмай қолди. Файри одатий хислатга эга бўлган асони Мусо (а.с.) ерга ташлади ва у дарҳол илонга айланиб қолди. Фиръавннинг кўзлари ўйнаб кетди. У ҳайратини зўрма-зўраки ошириб, ҳудди писанд қилмагандек такаббурлик билан Мусо (а.с.)га:

— Яна борми ҳунаринг, кўрсат! — деди. У Мусо (а.с.)ни бошқа мўъжиза кўрсата олмайди, деб гумон қилди. Аммо Мусо (а.с) қўлинин чўнтағига тиқиб чиқарди. Унинг кўлидан оппоқ нарса кўринар ва у кўзларни қамаштирадиган даражада нур тарқатар эди. Гўё дунёни шу ёғду қамраб олгандек.

Одамлар Фиръавнни ўраб олдилар ва ундан изоҳ талаб қила бошладилар. У эса чуқур ўйга толган, одамлар олдидаги куч-қудрати, обрў-эътибори оёқ ости бўлаётганини, уни энг катта илоҳ деган эътиқодлари бир зумда ўзгараётганини ҳис қилиб даҳшатга тушиштган ва ўзи учун нохуш вазиятдан қутулиш йўлини излаётган эди. У тезда хузурига қавмининг казо-казоларини йигиб, ўзаро фикрлашди ва натижада улар ҳийла-найранг ишлатиб, Мусо (а.с.)га нисбатан халқ орасида нафрат уйғотиш ва унга туҳмат тошини отишга тил бириктирдилар. Шундан сўнг Фиръавн маслақдошларига қараб:

— Эй, қавмим! Мана бу икки киши (Мусо ва Ҳорун) ўз сеҳрлари билан сизларни ўз юртингиздан ҳайдаб чиқармоқчи. Сизлар бунга нима дейсизлар? — деди. Фиръавн тарафдорларидан бир нечаси:

— Ундаи бўлса уларни ҳибсхонада ушлаб тургинда, атрофга одамларингни юбор! Улар бошқа шаҳарлардан бу иккиси билан мусобақалашиш учун энг моҳир сеҳргарларни келтиурсинлар! — дедилар.

Бу фикр Фиръавнга жуда маъқул тушди. Чунки бу таклифда Фиръавн учун вазиятдан қутулишга умид бордек эди. Сувга чўкаётган одам хасга ҳам ёпишишга интилганидек, Фиръавн ҳам амалга ошиши мумкин бўлмаган сароб риштасига осилиб, ўзини қутқарив қолишдан ҳали ҳам умидвор эди.

Фиръавн ҳалқ орасида донғи кетган сеҳргар ва коҳинларни йиғишга киришди. Шу мақсадда ҳар томонга одамларини юборди. Ҳукмдорликни қўлдан бой бериш ва обрў-эътибордан маҳрум бўлиб қолишдан хавотир ва талвасага тушиб қолишга Мусо (а.с.)ни сабабчи деб билди. У қўрқиб кетганини ва даҳшатга тушганини яшира олмай, Мусо (а.с.)га деди.

— Эй, Мусо, сен ростдан ҳам сеҳринг ёрдамида бизни ўз юртимиздан қувиб чиқармоқчимисан? Шу мақсадда бизнинг олдимизга келдингми?

Кечагина ўзини кудратли илоҳ, деб юрган Фиръавн наҳотки бугунга келиб одам боласидек ҳар куни еб-ичадиган, бозору ўчарларда бемалол юрадиган оддий бир инсон қўлига бериб қўйилган кичик бир илоҳий мўъжиза олдида ўзини заиф ва ночор эканлигини ҳис қилган бўлса?!

— Орани очди қилиш учун бир кунни танлагин, ваъда қилинган куни ҳозир бўлайлик, — деб қўшиб қўйди Фиръавн.

— Яхши ўша кун ийд куни бўлсин. У куни одамлар ясаниб-тусаниб, майдонда жам бўладилар. Улар ким ҳақ, ким ноҳақ эканлигини ўз кўзлари билан кўрадилар, — деди Мусо (а.с.).

Фиръавн кечә-кундуз ҳаракат қилиб, ваъда қилинган кунга ўзининг энг моҳир сеҳргарларини тўплади. Унинг кўнглида ҳамон Мусо (а.с.)ни мағлуб этиш ва унинг даъволари бехуда эканлигини исбот қилиб, ўз обрў эътиборини тиклаш ва ҳукмронликни қўлдан чиқармаслик умиди сўнмаган эди. Афсуски, у ўзининг ноқис ақли ва такаббурлиги билан чанг-тўзонлар Қуёш нурини тўса олмаслигини ва ҳар қандай куч-қудрат ҳам уни ҳимоя қила олмаслигини тушуниб етмас эди.

Мусо (а.с.) майдонда тумонат одам йифилганини ва улар орасида сон-саноқсиз сеҳргарлар ҳозир бўлганини кўрди ва уларга қараб:

— Аллоҳнинг мўъжизаларини сеҳр деб даъво қилиб, у Яратганга тұхмат қилишингиз айб эмасми?! Бундан кўра Фиръавнга ўн беш кунлик ой каби балқиб турган ҳақиқатни ва илоҳий нурни, сеҳрингиз билан менинг мўъжизаларим орасидаги фарқни тушунтириб, ҳақ билан ноҳақни ажратиб берганингиз яхшироқ эмасмиди?! Билиб қўйинглар, ким ҳийла билан ҳақни ноҳаққа ва ноҳақни ҳаққа айлантирмоқчи бўлса, мағлуб ва оқибатда хору зор бўлиши аниқ, — деди.

Мусо (а.с.)нинг ҳақ сўзлари сеҳргарларнинг қулоғини қоматга келтирди, уларнинг қалбидаги залолат пардасини йирта бошлади. Улар кўнгилларида яшириб юрган ҳийла-найрангларини унтиб, ҳақни эътироф қилишга ва тўғри йўлни танлашга мойил бўла бошладилар. Мусо (а.с.)нинг сўзларидан таъсирланган сеҳргарлар Фиръавн хусусида кенгаша бошладилар.

Минглаб сеҳргарлар Мусо (а.с.) ва Ҳоруннигина эмас, балки сон-саноқсиз томошибинларни таҳлиқага солиш ва қўрқитиши мақсадида енгларини шимариб, қўлларига таёқ ва арқонларни ушлаб олган эдилар. Бу манзарадан ҳар қандай одам ҳам даҳшатга тушарди.

Байрам куни пешинда икки рақиб орасида бўла-диган катта томошани кўришга одамларни шошилтиришда Фиръавн давом этар эди.

Фиръавн маслакдошларининг қалблари залолат ва жаҳолат пардалари билан қоплангани боис улар тўғри фикрлаш ва вазиятга оқилона баҳо беришдан маҳрум эдилар. Шунинг учун уларнинг кўнглида сеҳргарлар ғолиб келишига умид бор эди.

Сеҳргарлар эса ўз ҳунарларига тўла ишонганликлари, одамларнинг умид билан уларга қараётган нигоҳларини ҳис қилаётганликлари учун ғолиб чавандоз каби гердайган ва мағрур ҳолда ўртага чиқдилар ва Фиръавнга:

— Агар ютиб чиқсак, бизни мукофот билан тақдирлайсанми? — дедилар.

— Албатта, сизларни мукофотлайман ва ўзимнинг энг яқин аъёнларимдан қиласман. Менинг ҳимоям остида ва ёнимда барча нозу неъмат, бойлигу давлатлардан фойдаланган ҳолда баҳтиёр ҳаёт кечирализлар. Чунки сизлар ўз ғалабангиз билан мушкулимни осон қилиб, белимга қувват, жонимга дармон бўласизлар, — деди Фиръавн.

Бу гапларни эшитган сеҳргарларнинг кўнгиллари таскин топди. Гуё уларнинг бошига умид тожи кийгизилгандек бўлди. Хотиржам бўлган сеҳргарлар Мусо (а.с)га:

— Мусобақани сен бошлайсанми ёки биз бошлайликми? — деб мурожаат қилдилар.

Мусо (а.с.) уларнинг сеҳрларига ҳам, сўзларига ҳам парво қилмади. У сеҳргарларга арқонлари ва асоларини ташлаб истаганча ўз ҳунарларини кўрсатишларига ижозат берди. Чунки Мусо (а.с.) сеҳргарлар ҳар қанча уринишмасин, барибир улар устидан Аллоҳнинг инояти билан ўзининг ғолиб келишига ва ҳақнинг қарор топишига мутлақо ишонар эди.

Сеҳргарлар ўртага чиқиб қўлларидағи арқонлар ва асоларни ерга ташладилар. Бир зумдаёқ улар Мусо

(а.с.)нинг кўз ўнгидаги югуриб кетаётган илонларга айланишиди. Бундай сеҳрдан бехабарлиги учун Мусо (а.с.)ни ваҳима ва қўрқув босди ва одамлар сеҳргарларга ишониб қолиб, ундан юз ўтиришларидан хавотирга туша бошлади. Шу дақиқада Аллоҳ унга:

— «Қўрқма! Сен сўзсиз улардан кўра баландроқсан, ерда ўрмалаётган жонзотларнинг қўплигига ва катталигига парво қилма! Қўлингдаги таёқчанг улардан кўра баҳайбатлироқdir, уни ерга ташла! У Аллоҳнинг қудрати билан сеҳргарларнинг кўзбўямачилик билан ихтиро қилган нарсаларини ютиб юборади. Уларнинг иши ҳийла-найрангдан бошқа нарса эмас. Шунинг учун уларнинг мағлуб бўлиши аниқ», — деди.

Мусо (а.с.)нинг кўнгли хотиржам бўлиб қўлидаги таёқчани ерга ташлади. Таёқча ердаги жонзотларни бирин-кетин юта бошлади. Буни кўрган сеҳргарлар ўзларининг ноҳақ эканликларини, залолатдан рушду ҳидоятни ажратса олмаганликларини, ҳақ билан ноҳақни фарқига бормаганликларини англаб етдилар, қилмишлари учун тавба қилдилар ва илоҳий мўъжизага тан берисб, бошларини саждага қўйдилар.

Саросимага тушиб қолган Фиръавннинг юраги сиккилиб, аччиғи осмону фалакка етди. Чунки у ўзи ўюштирган ёлғон даъволарини исбот қилиш ва кучкудратини янада мустаҳкамлашга хизмат қилади, деб умид қилган томошаси ўзи учун фожиали якун топишини кутмаган эди. Энди эса унинг ёлғону бўхтонлар негизига қурилган тахту давлати пароканда бўлиш арафасида эди.

Оғир аҳволга тушиб қолган Фиръавн аччиғини ютишдан ва хижолатини яширишдан ўзга чора то-полмади ва ўзини босиб олиб:

— Мен ижозат бермай туриб ҳали унга ишонасизларми, ҳукмига бўйсунасизларми? Шунга келишиб олганмидингизлар? Ҳа, ҳақиқатан ҳам у сизларнинг каттангиз ва сизларга сеҳргарликни ўргатган. Модо-

мики, сизлар унга эргашишга журъат қилган экан-сиз, демак менга итоат қилишдан бош тортибсиз, ўзаро қилган аҳдимиз ипларини узиб ташлабсиз, Бунинг учун сизларни албатта чап қўл ва ўнг оёғингизни ёки ўнг қўл ва чап оёғингизни кесиб ташлайман, бошингизни хурмо танасига боғлаб қўяман. Бу сизлар учун жазо ва бошқалар учун ибрат бўлсин. Чунки сизлар менинг инъомларимга нонкўрлик қилдиларингиз, менга берган аҳдингизга хилоф қилдиларингиз. Менинг қандай куч-кувватга эга эканлигимни ва жазо- йим нақадар қатъий эканлигини одамлар ҳам, замонлар ҳам кўриб кўйсинглар! – деди.

Аммо инсонларнинг онги, қалби ва вужудини қамраб олган имон олдида ҳар қандай дўқ-пўписа, азоб-укубат ҳам кор қилмас эди. Буни тушунишдан эса Фиръавн ожиз эди. Мусо алайҳиссаломнинг пай-ғамбарликлари шарофати билан кўзлари очилиб, ёлғону яшиқ, туҳмату бўхтонга асосланган ақидадан воз кечдилар, бошларини эгиб, якка-ягона Аллоҳга сажда қилган сеҳргарларни ҳидоят йўлидан энди ҳеч қандай куч-кудрат қайтара олмас эди. Шунинг учун улар Фиръавнга:

– «Сенинг йўлинг – залолат йўлидир. Сени рози қилишлиқда эса мутлақо ажру савоб йўқ! Биз энди асло ҳақиқий Аллоҳ йўлини сенинг ёлғон йўлинг билан алмаштирмаймиз. Хоҳлаган жазоингни беравер, ундан кўрқмаймиз. Ўзинг ҳақиқат йўлидан адашиб, залолатга муккасидан кетганинг аниқ. Бизлар гуноҳу хатоларимизни мағфират қилиши учун Парвардигоримизга имон келтирдик. Сен бизни У зотга сеҳр билан шуғулланиб, гуноҳкор бўлиб қолишимизга мажбур қилдинг» – дедилар (Тоҳо, 73).

Фиръавннинг ҳаддан ошиши

Фиръавн Мусо (а.с.)нинг «сеҳри»ни кўриб даҳшатга тушди ва безовта бўлиб, у ёқ-бу ёққа юра бошла-

ди. Шу онда унга икки нарса тинчлик бермасди. Уларнинг биринчиси ва муҳимроғи, давлатни ва ҳукмронликни кўлдан бой бериб қўймаслик, иккинчиси, зулмат булатларини унинг бошига соябон қилган ва ташвишу андуҳларига сабабчи бўлган Мусо (а.с.)га қарши курашиш эди. Бу икки муаммо Фиръавн учун ҳаёт-мамот масаласи бўлганлиги боис, у тахтига таҳдид солаётган ташқи кучга қарши тиш-тирноғи билан курашиб, ўзини ҳимоя қилишга мажбур эди. У ўз фикрини яқин амалдорларига баён қилди. Шунда улар:

«Ер юзида бузғунчилик қилишлари, сени ва илоҳингни тарк этишлари учун Мусо ва унга эргашгандарни ўз ҳолларига қўйиб қўяверасанми?!» — дедилар (Аъроф, 127).

Бу сўзларни эшитган Фиръавн тутоқиб кетди ва:

— «Биз албатта, уларнинг ўғилларини қириб ташлажакмиз, аёлларини тирик қолдиражакмиз (хизматимизни қилишлари учун)», — деб имон келтиргандар бошига турли-туман азобларни ёғдира бошлиди. Золимнинг зулмидан безор бўлган мўминлар Мусо (а.с.) олдига келиб:

— Эй, Мусо, сен келмасингдан олдин ҳам келганингдан кейин ҳам Фиръавн ва унинг одамлари томонидан азият чекишида давом этмоқдамиз. Сен нима маслаҳат берарсан? — дедилар.

Мусо (а.с.) уларга тасалли бериб, тинчлантира бошлиди ва эзгу ишларда уларга тилақдош эканлигини билдириб:

— «Аллоҳдан мадад сўранглар ва бардошли бўлинглар. Зоро, Ер Аллоҳникидир. У бандаларидан истаганини унга меросхўр қилур. Оқибат тақводорларни-кидир» — деди (Аъроф, 128).

Мусо (а.с.) одамлар орасида ўзининг даъватини давом эттираверди ва шу билан бирга, мўминларга најот йўлини излаб, чин дилдан ишонч билан Аллоҳга илтижолар қиласди.

Фиръавн эса ўз тарафдорлари билан тил бириктириб, Мусо (а.с.)ни ўлдириш йўлларини ахтара бошлиди. Дарҳақиқат, уларнинг назарида энг яқин, энг тўғри йўл Мусо (а.с.)ни қатл этиш эди. Бироқ улар ҳар қанча уринсалар, ҳийлаю найранглар ишлатсалар ҳам Мусо (а.с.)ни мағлуб қила олмадилар. Шармандалиқдан қутулиш мақсадида турли фитналар ўйлаб топиб, ўзаро фикр алмаша бошладилар. Иттифоқо, улар орасида инсофга келган, узоқни кўра оладиган, тўғри йўлдан эгрисини фарқига бора оладиган бир одам топилиб қолди ва Мусо (а.с.)ни ҳимоя қилиб, унинг ёнини олди. Бошқаларга улар режалари ва тадбирларининг оқибати яхшиликка олиб келмаслигини мисол асосида тушунтириб бўлгач, деди:

— «Бир одамни, Менинг Парвардигорим Аллоҳдир, дегани учун уни қатл этасизларми? Ахир у Парвардигорларингиз томонидан (пайғамбарлигига) ҳужжат-далиллар келтириди. Агар у алдаган бўлса ёлғончилиги (касофати) ўзига (уради), агарда у рост гапирган бўлса, у вақтда у ваъда қилган (азобу уқубатларнинг) баъзиси сизларга етажақдур. Аллоҳ ҳаддан ошувлари ва ўта ёлғончи бандаларни ҳидоят қилмайди» (Фоғир, 28).

Шундан кейин Фиръавн қариндошларидан имонга кирган бир киши сўз олиб Аллоҳнинг ғазабидан огоҳлантиргандан сўнг деди:

— «Эй, қавмим, сизларнинг бошингизга ҳам Нух қавми, Од ва Самуд ва улардан кейин ўтганларнинг бошига тушган кунга ўхшали тушишидан жуда хавотирдаман. Аллоҳ бандаларга зулм қилишни истамайди. Эй, қавмим, Қиёмат кунидаги (аҳволингиздан) хавотирдаман. У куни сизлар юз ўтириб қочурсиз. Сизлар учун Аллоҳдан ўзга ҳимоячи топилмас. Аллоҳ йўлдан оздирган бандани ҳидоятга бошловчи топилмас. Бундан илгари Юсуф ҳужжат-далилларни (пайғамбарлигини исбот қилувчи) сизларга келтирганида уни далил-ҳужжатларини шубҳа остига олишда

давом этдингиз. У ўлгандан кейин эса, Юсуфдан сўнг Аллоҳ ҳеч қанақа пайғамбарни юбормайди, дедингиз. Аллоҳ ҳаддан ошувчи ва гумон қила берувчини шу каби йўлдан адаштиради» (Фоғир, 30–34).

Аммо Фиръавннинг маслакдошлари мазкур мўминнинг сухандонлигига, гапга чечанлитига қарамай, уни ёлғончига чиқардилар ва гапларига қарши чиқдилар уни ўз томонларига оғдиришга уриниб кўрдилар. Шунда у деди:

— «Эй, қавмим, мен нима қилишим керак. Ахир мен сизларни нажот топишга даъват қиляпман-ку, сизлар эса мени дўзах сари чорлаяпсиз, Аллоҳни инкор қилишга ва билмаган ҳолимда Аллоҳга ширк келтиришиликка даъват қиляпсиз. Мен эса сизларни қудратли ва мағфиратли зотга (юзланишиликка) даъват қиласман. Ҳақиқатдан ҳам, сиз мени чорлаётганингизни ва бу дунёда ва на Охиратда дуони ижобат қилишга ҳеч қандай ҳаққи йўқ. Албатта, ҳаммамизнинг қайтиш жойимиз Аллоҳгадир (Унинг хузуригадир). Сўзсиз ҳаддан ошувчилар Жаҳаннам асҳобидирлар. Кейинчалик мени сизларга айтганларимни эслайсизлар! Мен тақдиримни Аллоҳга ҳавола қиласман. Ҳеч шубҳасиз, Аллоҳ бандаларни кўриб тургувчи зотдир» (Фоғир, 41–44).

Фиръавннинг ашаддий тарафдорлари юқоридаги ҳидоятга даъват этгани мўмин одамнинг маъноли сўзларини эшитганларидан кейин ўзларининг сўнгги умидлари ҳам пучга чиқаётганини англаб етдилар ва уни нодон, жоҳил ва ақлсизликда айблаб, ўлдиришга қасд қилдилар. Аммо Аллоҳ уни коғирларнинг ёмон ниятларидан ўз паноҳида асраб қолди.

Мусо (а.с.) ўз даъватини давом этдираверди. Унга дўйқ-пўписалар, таҳдидлар ҳам кор қилмасди. У Фиръавнни Аллоҳга имон келтиришга, Еру осмонларнинг Яратувчисини эътироф этишга, Унинг таълимотларига итоат қилишга ва Бани Исроил қавмини бўшатиб юборишга тинмай чақира бошлади. Аммо унинг

үйтларини амалга ошириш Фиръавндең золим ҳукмдор учун амри маҳол эди.

Фиръавн ҳаддан ташқари залолатта шүнғиб кетди. У зулм ва истиблодда хору зор бўлиб яшашга кўни-киб кетган бир тўда одамларни атрофига йигиб, уларни зўрлик билан қуфру залолатда собитқадам бўлишларига мажбур қилиб, уларга деди:

— «Эй, қавмим, Миср мулки ва остимда оқаётган дарёлар менини эмасми? Кўрмаяпсизларми?! Ёки мен мана бу эътиборсиз ва фикрини ифода қила олмайдиган одамдан яхшироқ эканманми?! Унга (осмондан) тилладан ясалган билакузуклар ташланганида ёки унга кетма-кет фаришталар ҳамроҳлик қилганида ҳам бошқа гап эди» (Зухруф, 51—53).

Фиръавн атрофига тўпланганлар ҳақиқатдан ҳам фосиҳ одамлар бўлиб, барча ёвузиликларда унга маддакор эдилар. Шунинг учун ҳам улар дарҳол Фиръавнга бўйсундилар.

Фиръавннинг ёлғон-яшиқлари, кундуз куни осмонда чарақлаб турган Қуёшни инкор этиши, Бани Исроилга нисбатан қилаётган чексиз зуғумлари тоқатни тоқ қилди. Аллоҳ Мусо (а.с.)га Фиръавннинг олдига бориб, унинг ва қавмининг кофириллари ва Бани Исроилга қилган зулмлари учун жазолаши муқаррап эканлигини эълон қилишни буюрди.

Аллоҳ Фиръавн ва унинг қавмини, мол-дунёсими, бола-чақасини ва мева-чевадан оладиган ҳосилларини камайтира бошлади. Нил дарёсининг суви озая бошлади. Натижада ерларни суғоришга сув етмай қолди. Ҳосилдорликни оширишга ҳисса қўшадиган табиий ўғитлар сув бўлмагач, дала-даштларга етиб келмади. Бунинг оқибатида даладаги экин-тикинлар ҳосил бермади, дарахтлар мева қilmай туриб, қурий бошлади. Бу ҳам етмаганидек, осмондан чунонам сел куйдики, у қолган-қутган экин-тикину, меваларни нобуд қилди.

Сал ўтмасдан ҳаммаёқни чигиртка босиб кетиб, гулу гулзорларни қуритиб, саҳрого айлантириди. Хонадонларни эса бит босиб кетиб, уйқу бермай қўйди. Ҳар томондан йиғилиб келган қурбақалар одамларнинг кийимларига тирмашиб олиб, ейиш-ичишга имкон бермас эди. Ҳоли танг, тинкаси қуриган, юришга мажоли қолмаган, қулоқларидан қонлар оқа бошлаган қавм Мусо (а.с.)га мурожаат қилишга мажбур бўлдилар:

— «Эй, Мусо, сенга берган мартабасига биноан Раббингга биз учун дуо қил! Агар сен биздан азобни кўтарсанг, албатта биз сенга имон келтирамиз ва сен билан бирга Бани Исроилни ҳам кўйиб юборамиз», — дедилар (Аъроф, 134).

Мусонинг дуосининг баракотидан Аллоҳ ўзининг борлигини далилу ҳужжат билан исбот қилиш ва йўлдан озган халқни залолатдан ҳалос қилиб, ҳидоят сари олиб борадиган йўлни ҳозирлаш учун азобни уларнинг бошидан кўтарди. Аммо улар кейинчалик Аллоҳга берган ваъдаларига хиёнат қилдилар.

Бани Исроилнинг Мисрдан чиқиши

Кўзи очиқ одам тонг отгандан сўнг олам ёришиб, чароғон бўлганини шубҳасиз, кўради. Ҳудди шунга ўхашаш Бани Исроилга ҳам залолатнинг зулматлиги ва ҳидоятнинг нурафшонлиги ойдинлашди. Бошидан турли-туман азоб-укубатларни кечирган ва уларга узоқ муддат бардош берган ушбу қавм Мусо алайҳиссаломдан уларга шафқат ва марҳамат қилиб, Мисрга олиб кетишини илтимос қилдилар.

Дарҳақиқат, Бани Исроилнинг кўзлари очилиб, имонга келишларининг бош сабаби ҳаёт машаққатларигина эмас, балки Мусо алайҳиссалом кўрсатган илоҳий мўъжизаларнинг шоҳиди бўлиб, ишонч ҳосил қилганликлари ва қалбларининг таскин топганлигининг натижаси эди. Шунинг учун ҳам улар Фиръ-

авнининг дўқ-пўписаларини писанд қилмай, золимлардан йироқ бўлиш ва жонларини омонликда сақлашга қарор қилган эдилар.

Мусо уларни йўлга бошлади. Аллоҳ уларнинг йўлини осон қилганлиги учун бир кечадаёқ анча йўл босиб кўйдилар. Худди хавф-хатар уларни қувиб келаётгандек қадамларини тезлатдилар ва тез орада Мисрнинг кенг саҳроли ҳудудини тарк этдилар. Кўзларидан севинч ва қувонч ёшлари қалқиб чиқа бошлади. Йўл азобини ҳам унугтишиб, яна шаҳдам қадамлар билан олға юра бошладилар. Бир оздан сўнг улар ҳайқириб турган денгиз соҳилидан чиқиб қолдилар. Денгиз гўё ниҳоясиз довондек уларнинг олдини тўсиб турага ва олға юришга имкон бермас эди. Йўловчиларнинг юрагига фул-фула туша бошлади, қўрқув уларнинг вужудларини қамраб ола бошлади. Фиръавн ва унинг зулмидан қутулишга бўлган умидлари пучга чиқаётганидан ташвишга туша бошладилар. Гўё уларнинг хаёлида Фиръавн ва унинг лашкарлари Мусо (а.с.) ва унинг кетидан эргашган одамларнинг ортидан қувиб келаётгандек ва уларни тутиб олиб, ўлимга маҳкум этаётгандек эди. Шу пайт кенг ва ҳудудсиз саҳро осмонида ҳаммаёқни тутиб кетган даҳшатли ҳайқириқ сингари бир овоз эши билди:

— Эй, Калималлоҳ! Биз учун олдинга ҳам, орқага ҳам йўл йўқ. Олдимиизда бепоён денгиз, орқамиизда эса ёвуз душман. Биз учун ўлим муқаррар бўлиб қолди. Сен бирор чора-тадбир топмасанг ҳалок бўлишимиз аниқ.

Бу, Мусо қавмидан бўлган Юшаъ Бин Нуннинг таъна ва маломат, мадад ва илтижо тўла сўзлари эди.

Мусо (а.с.) унга:

— Хотиржам бўлинглар! Денгиз масаласини ҳал қилишга буюрилдим. Энди нима қилишим кераклиги ҳақидаги фармойишни кутиб турибман, — деди.

Бу сўзлар одамлар қалбида умид уйғотган бўлса ҳам, аммо уларни ҳамон нотинчлик ва қўрқув бе-

зовта қилас, хавотирга солар ва эндигина пайдо бўлган умид учқунларини сўндиromoқчи бўлар эди. Улар пайғамбарнинг чорасизлигини куриб Аллоҳга илтижолар қилишга қарор қилдилар. Дарҳақиқат, уларнинг ҳолига раҳм қилгувчи ва золимларнинг зулмидан ҳалос қилгувчи зот Аллоҳдир!

Аллоҳ ваҳий орқали Мусо (а.с.)га:

— Асоинг билан денгизни ур! — деб буюрди. Мусо (а.с.) буйруқقا итоат этиб, асоси билан денгизни урди.

Зулматнинг тун пардалари йиртилиб, олам мунаварлашиб, умидсизлик түғёнлари сўна бошлади. Денгиз ичидаги ўн икки тоифа учун ўн иккита йўл пайдо бўла бошлади. Бир зумда Қуёш кўтарилиб, йўллардаги сувларни куритиб, юришга осонлаштириб қўйди. Одамлар Аллоҳнинг инояти билан денгизни хотиржам кесиб ўта бошладилар. Чунки Аллоҳ пайғамбарини таскин топтириш учун:

— «Улар учун денгизда қуруқ йўл ҳозирла! Душман қувиб келишидан кўрқма ва хавотир олма!» — деган эди (Тоҳо, 77).

Ўн икки тоифа омонлик соҳилига бардам қадамлар ташлаб ўта бошладилар. Улар соғ-саломат ўтиб бўлгунларича сув йўлнинг икки тарафини буюк қоялар каби тўсиб турди. Улар қуруқликка ўтиб олгач, орқаларига қайрилдилар. Не кўз билан кўрсинларки, Фиръавн ва унинг лашкарлари денгизнинг нариги соҳилида денгизни кечиб ўтиш ва уларни тутиб олиб жазолаш ниятида улар юрган йўлдан ўтишга ҳозирлик кўраётган эдилар. Эндигина омонлик нашидасини суроётган одамлар яна изтиробга тушиб, Фиръавн қўлига тушиб қолишдан кўрқувга туша бошладилар. Улар умид назари билан Мусо (а.с.)га боқдилар. Уларнинг нигоҳларидан ҳозирда Мусо (а.с.) Парвардигорга илтижо қилиб, кошки уларнинг жонига оро кирса ва улар кутмаган жойдан нажот келиб, мушкул аҳволдан қутқарса эди, деган маънони

уқиб олиш қийин эмасди. Мусо (а.с.) худди уларнинг хаёлларидан кечәётган нарсани билгандек, Аллоҳга дуо қилиб, Ундан денгизнинг ўз ҳолига қайтишини ва дентиз уларни қувиб келаётган Фиръавн билан ўзлари орасида тўсиқ бўлишини илтимос қилишга ҳозирлик кўраётган эди. Пайғамбарининг кўнглидан кечәётган нарсани билган Аллоҳ унга вахий орқали деди:

— Эй, Мусо, денгизни ўз ҳолига қўй! У сокин турда берсин! Унда бирор нарса қимиirlаб кетмаслиги учун асоингни ҳам унга тегизма! Чунки Аллоҳ сен билан улар орасида денгизни тўсиқ қилиб қўйиб, уларни ўз юртларига соғ-саломат қайтиб кетишларини истамайман.

Дарҳақиқат, Фиръавн ва унинг лашкарлари ғарқ бўлиб ҳалок бўлишлари тақдиди азалда битиклик эди.

Фиръавн бошчилигидаги қавми у ёқ-бу ёққа маъноли қараб қўйдилар, рўпараларида тайёр турган йўлни кўргач, денгизга тушиб, ундан юра бошладилар. Кибру ҳаво қамраб олганидан улар ўта мағур эдилар. Гўёки денгиз уларнинг ҳайбатидан кўрқкану уларга йўл тайёрлаб қўйгандек. Ўз фурурини ичига сиғдира олмаган Фиръавн қавмига:

— Кўрдиларингми, ҳатто денгиз ҳам итоат қилганидан ва менинг иродамга бўйсунганидан қочоқларни тутиб олишим учун бафридан йўл очиб берди, — деди.

Гумроҳ қавм бу ғайриодатий ҳодисани Фиръавнинг мўъжизаси, деб қабул қилди, унинг куч-кудратига тасаннолар ўқидилар ва унинг Мусо (а.с.) устидан ғолиб келишига мутлақо ишондилар. Улар Фиръавннинг бу «мўъжиза»сидан сўнг шошиб қолишли. Мусо (а.с.) ва унинг маслакдошлари — Бани Исроилни тезроқ тутиш учун қадамларини тезлатдилар. Денгиз ўртасига келганларида йўлнинг икки томонидаги сув уларнинг бошига қулаб тушиб, барча-

сини ғарқ қилиб юборди. Сув остида noctor ҳолда қолган Фиръавн гүё ўзининг бир заиф ва нотавон, ҳеч қандай ғайриодатий куч-кувватта эга бўлмаган ожиз бир бандадан бошқа нарса эмаслигини ҳис этиб, ўзининг ўта гумроҳ ва залолатда эканини тушуниб етгандек ва ҳаммага аён бўлган ҳақиқатни эътироф этгандек эди. Унга бошидаги қоп-қора булатлар гүё тарқала бошлаб, қалбига имон нури ўз ёғдусини соча бошлагандек туюлди ва оғзидан қўйидаги сўзлар беихтиёр чиқиб кетганини ўзи ҳам билмай қолди:

— Бани Исроил имон келтирган илоҳдан бошқа илоҳ йўқлигига имон келтирдим. Мен ҳам мусулмонларданман, — деди (Юнус, 90).

Аллоҳ қанчадан-қанча инсонларнинг жонига жабр қилган бу золим ҳукмдорнинг сохта тавбасини қабул қилмади. Аллоҳ унинг қилмишлари учун муносиб жазо билан жазолади.

Денгиз орасидан бақириқ-чақириқ ва вой-дод деган қаттиқ овозлар эшитилди. Мусо (а.с.) Бани Исроилдан:

— Бу қандай шовқин-сурон? — деб сўради.

— Аллоҳ Фиръавн ва унинг қавмини сувга чўктириб, ҳалок қилди, — деб жавоб бердилар. Аммо уларнинг вужудини ботил эътиқод ҳамон тарқ этиб ултурмаган эди. Шунинг учун улар:

— Фиръавн ҳеч қачон ўлмайди. Чунки у илоҳ. Шунинг учун ҳам у одам боласи мұхтоҳ бўлган нарсага ҳеч қачон мұхтоҳ бўлган эмас, — дедилар.

Бу сўзлар Бани Исроил қавмининг қалбларини ботил ақида пардалаб қўйганидан далолат берарди. Уларнинг қалбida Фиръавнга нисбатан турли-туман ёлғон таплар ва тўқима-уйдирмаларга ўрин қолмаслиги учун Аллоҳ денгизга амр қилди ва ўз қаъридан Фиръавннинг жасадини соҳилга чиқариб ташлади. Акс ҳолда одамлар, Фиръавн бошқа дунёда яшамоқда, у тирик, деган бўхтон ва иғволарни тарқатиб

юришлари ҳеч гап эмас эди. Буларга чек қўйиш ва уларнинг тилларини кишанлаш учун Аллоҳ денгизга золим Фиръавннинг жасадини сув бетига чиқаришга амр қилди. Шунда денгиз Фиръавннинг ўлик жасадини соҳилга чиқариб ташлади. Буни кўрган Бани Исроил қавми даҳшатга тушди. Farқ бўлиб кетган Фиръавн жасадининг қутқарилиши келажак авлод учун илоҳий мўъжизанинг исботи ва далилидир. Бу оламлар Парвардигорининг марҳамати ва инъомидир.

Мусо (а.с.)нинг роз айтишуви

Мусо (а.с.) ва унинг ҳамроҳлари юра-юра охири ўзларига муносиб бир жойни топиб, у ерда сафар жабдуқларини ечдилар ва уни ўзларига қароргоҳ қилиб олдилар. Энди улар тўғри ҳаёт тарзини ташкил этишлари учун бир йўриқномага муҳтож эдилар. Мусо (а.с.) Парвардигорига мурожаат қилиб, Ундан кундалик ҳаётларида учраб турадиган муаммоларни ҳал этишларига йўл кўрсатадиган, нотўғри ва эгри йўлдан огоҳлантирадиган ва ундан қайтариб турадиган, замон талабига мос келадиган таълимотларни ўз ичига олган бир китоб нозил қилишни сўради.

Аллоҳ Мусо (а.с.)ни покланишга ва ўттиз кун рўза тутишликка ва ундан кейин ўзи билан сўзлашиш, илоҳий кўрсатмалар олиш учун Сийнодаги Тур тогига келишга амр қилди.

Мусо (а.с.) қавмидан етмиш кишини танлаб олиб, ваъдалашган маконга бориш учун йўлга тушди. Мусо Парвардигори билан учрашишга жуда ошиқди ва шундай тез юриб кетдики, натижада ҳамроҳлари ундан орқада қолиб кетдилар. Тур тогига Мусо (а.с.)-нинг ҳамроҳлари ундан ўттиз тундан кейингина етиб келдилар. Аллоҳ Мусо (а.с.)дан унинг бунчалик шошилганининг сабабини сўради. У:

— Мен сенинг ризолигингни тезроқ топиш учун Сенинг ҳузурингга шошилдим. Ҳамроҳларим менинг кетимдан изма-из келяптилар, — деди.

Мусо (а.с.) унинг Аллоҳ билан роз этишлиги қирқ тундан сўнг содир бўлиши маълум қилинди.

Мусо (а.с.) ҳамроҳларига бошчилик қилиш ва илоҳий йўриқнома билан қайтиб келгунга қадар уларнинг ҳол-аҳволларидан хабардор бўлиб туриш учун ўзидан вакил қилиб укаси Ҳорунни қолдирди ва ўзи йўлга тушди. Парвардигори олам Мусо (а.с.)ни гоҳо ўзига яқинлаштириб ва гоҳо ўзидан йироқлаштириб сўзлади. Мусо вужудини қўрқув ва титроқ қамраб ола бошлади. Унинг қалбида Аллоҳни қўришга бўлган иштиёқ аланга ола бошлади. У ўзини тута олмай:

— Парвардигорим, менга жамолингни кўрсат ва мен унга бир боқай, — деди.

— Аллоҳнинг жамолини кўришни талаб қилиш Мусо (а.с.) учун табиий бир ҳол эмасми?! Зоро, уни Аллоҳнинг ўзи пайғамбарлик шарафига мушарраф қилган, ўз паноҳига олиб, «буюклиқ» фазилати билан хушнуд қилган ва ҳали пайғамбарлардан бирортасига насиб қилмаган ўзи билан суҳбатлашишдек буюк неъматига унигина мұяссар қилган. Мусо (а.с.-)нинг ушбу мақоми ва холис нияти Аллоҳнинг жамолини кўришни талаб қилишга муносиб эди. Бундан ташқари, Мусо (а.с.)нинг қавми бир неча марта ундан Парвардигорининг жамолини очиқ-ойдин кўрсатишни илтимос қилган. Шунинг учун Мусо (а.с.) Парвардигорининг жамолини, аввало, шахсан ўзи кўришини ва кейин бу тўғрида қатъий далил сифатида қавмига етказишни ният қилган эди. Аллоҳ унга деди:

— Мени ҳеч қачон кўра олмайсан! Шундай бўлса ҳам тоққа боқ. У ўз ўрнида қарор топганида мени кўражаксан, — деди.

Мусо (а.с.) тоққа қараганида у бирдан майда-майдада бўлиб кетди ва ерга қулаб тушди. Бу нотабиий ва

ғайри одатий ҳодисанинг даҳшатидан Мусо (а.с.) кўрқиб кетиб, хушидан кетди ва ерга йиқилди. Бирордан сўнг Аллоҳнинг лутфу қарами билан ўзига келди ва Аллоҳга тасбеҳлар айта бошлади.

Мусо (а.с.) Парвардигоридан Бани Исроил учун уларнинг кундалик ҳаётларида учраб турадиган барча муаммоларини ҳал қила оладиган таълимотлар ва йўриқномалар олиб бўлгач:

— Эй, Парвардигорим, мен илгари ҳеч кимга инъом қилмаган неъматинг билан мени сийладинг, — деди.

— Эй, Мусо, ҳақиқатдан ҳам мен одамлар ичидан сенигина танлаб олдим ва пайғамбарлик ҳамда Мен билан суҳбатлашишдек олий шарафга айнан сени мушарраф қилдим. Модомики, шундай экан, сенга нима берган бўлсан, ўшани ол ва миннатдор бўлгувчилардан бўл! — деди Аллоҳ.

Мусо (а.с.) ҳамроҳларини ташлаб кетганига ҳам ўттиз кун бўлди. Аммо ҳамон ундан дарак йўқ. Кутавериб, Бани Исроил қавмининг тоқати тоқ бўлди. Улар яна аранг ўн кун чидадилар. Сўнгра ўзаро бирбирларига:

— Мусо бизни алдади, у ваъдасига вафо қилмади. Бизни кимсасиз дашту биёбонда қоронгу зулматга ташлаб, ўзи кетиб қолди. Орамизда йўл биладиган ва тўғри йўлга бошлай оладиган бирорта одам борми? — дедилар.

Шу пайт Сомирийнинг шум нияти қалбida туғён урди. Уни амалга ошириш учун фурсатни ғанимат билиб деди:

— Сизлар ўзларингиз учун бир илоҳни танлаб олишингиз зарур. Мусо (а.с.) энди қайтиб келмайди. Чунки у сизларга илоҳини олиб келгани кетган эди, йўлдан адашиб қолган кўринади. Демак, у ваъдасига вафо қилмади ва вақтида келмади.

Шайтон Сомирий бу сўзларни одамларнинг қалбida собит қадамлик йўқлигини, иккиланиш ва

умидсизлик ҳиссиёти ҳамон мавжудлигини сезганидан сўнг айтган эди. Дарҳақиқат, уларнинг қалби куфрга мойиллиги кечагина намоён бўлган эди. Улар бутларга сажда қилаётган бир қавм олдидан ўтаётгандарида Мусо (а.с.)га қараб:

— Эй, Мусо (а.с.), бизларга ҳам уларникига ўхшаш бут қилиб бермайсанми?! — деган эдилар.

Одамлар кўнглидаги мавжуд жаҳолатдан ва гумроҳларнинг нодонлигидан тезроқ фойдаланиб қолиш ва ўзининг қора ниятини амалга ошириш учун Сомирий чукурча қазий бошлади ва тилладан қилинган зебу зийнат анжомларини тўплаб, унинг ичига ташлади ва ўт ёқиб эрита бошлади. Тиллалар эриб бўлгач, Сомирий ундан бузоқ шаклидаги танаси бор ва овоз чиқарадиган бир бутни ясади. Бут Бани Исроил орасида фитна тарқалишига сабабчи бўлса ҳам, аммо у қорани оқдан, семизни озғиндан ажралишига имкон яратди.

Бани Исроил қавми олтин бузоқни илоҳ деб эътиқод қилиб, унга сажда қила бошладилар. Бу аҳволни кўрган Хорун афсус ва надоматлар билан деди:

— «Эй, қавмим, сизлар бу билан (бутга сифинишлиқ билан) синаб кўрилдингиз. Унутмангки, сизларнинг Парвардигорингиз Раҳмондир. Модомики, шундай экан, бас, менга эргашинглар ва менинг фармонимга итоат этинглар!» (Тоҳо, 90).

Улар Ҳорунга жавобан:

— «Мусо қайтиб келмагунича биз унга сажда қилиб тураверамиз!» — дедилар.

Ҳорун имонларида событқадам ва ақидаларида мустаҳкам бўлган бир гуруҳ ҳамроҳлари билан индамай тураверди. У Бани Исроил қавми орасида бўлиниб кетиш пайдо бўлишидан, ғалаён кўтарилиб кетишидан чўчиб, залолатга қайта муккасидан кетган ҳамроҳларига қарши курашмади.

Мусо (а.с.) бу кўнгилсиз воқеадан Аллоҳ таоло орқали хабар топди. Аллоҳ унга:

— «Эй, Мусо, сен кетганингдан кейин биз сенинг қавмингни синашдан ўтказдик. Сомирий уларни йўлдан оздирди» (Тоҳо, 85).

Бу ноҳуш хабарни эшитиши биланоқ Мусо (а.с.) Парвардигори билан суҳбатлашувни ниҳоясига етказиб, қавми томон шошилди. У Бани Исройл аҳолиси турган жойга етиб келмасиданоқ, узоқдан ноғоралар товушини эшилди. Шундагина у воқеанинг ҳақиқатини англаб етди ва моҳиятига тушунди. Одамлар бузоқ ҳайкал атрофига тўпланиб олиб рақсга тушаётган эдилар. Буни кўрган Мусо (а.с.)нинг фифони фалакка чиқиб кетди. У дарғазаб бўлиб, қўлидаги йўриқномаларни отиб юбориб Ҳорунга юзланди, унинг сочидан маҳкам ушлаб, ўзига торта бошлади ва унга таъна тошларини отиб:

— Одамларни залолатга кетганларини кўра туриб, наҳотки уларни йўлдан қайтармадинг?! Улар орасида менинг кўрсатмаларимга риоя қилиб ва уларга ибрат бўлиб, наҳотки ҳаддан ошганларнинг танобини тортиб, бузғунчиларга қарши курашмадинг? Шундай қилганингда залолат олови бунчалик алганга олиб кетмаган бўлур эди! — деди.

Акасининг гаплари Ҳорунга ниҳоятда қаттиқ таъсир қилди. У Мусо (а.с.)га тасалли бериш, тинчлантириш ва аччиғидан тушириш учун юзланиб:

— «Эй, онамнинг ўғли! Сен менинг сочимдан ҳам, соқолимдан ҳам тортмагин» (Тоҳо, 94). Қавминг мени турткилайвериб, ҳолсизлантириб қўйдилар ва ҳатто, ўлдириб қўйишларига оз қолди. Сен мени душманликда айблама ва мени золимлар қаторига қўшма. Эй, акажон, агар уларга қарши курашсам, сен менга «менинг сўзимни кутмай, Бани Исройл қавмини бир-бирларидан ажратиб юборибсан», деб айтадиган маломатингдан қўрқдим, — деди.

Ҳоруннинг ушбу сўзларидан кейин Мусо (а.с.) бир оз аччиғидан тушди ва аҳволни ақл ва идрок

билин ҳал қилишга киришди. У фитнанинг манбай ва залолатнинг отаси бўлган Сомирийга:

— Бу нима қилифинг? — деди.

— Мен улар кўрмаган нарсани кўрдим (Жаброил а.с. отининг түёғи теккан нарсаларга жон кирганини). Сўнгра элчининг изидан бир ҳовуч тупроқ олиб (бузоқ ҳайкали устидан), сочиб юбордим. Унга жон кириб маъраб юборди. Кўнглим шундай қилишликни менга жозибали кўрсатди, — деди Сомирий.

Мусо (а.с.) қавмга қараб мурожаат қилди:

— Эй, қавмим, Парвардигорингиз сизларга гўзал ваъда бермаганмиди?! Ёки ваъда муддати чўзилиб кетдими? Ёхуд Парвардигорингизнинг ғазаби бошингизга тушишини хоҳлаб, менга берган ваъдангизга хилоф қилдингизми?

— Биз ўз ихтиёrimiz билан сенга берган ваъдамизга хилоф қилмадик. Аммо Сомирий биздаги тилла асбоб-анжомларни йифиб олиб, жасади бор ва овоз чиқарадиган бузоқ ҳайкал ясади. Биз унга маҳлиё бўлиб, йўлдан адашганимизни сезмай қолдик, деб қилган ишлари учун афсус-надомат қилдилар ва Аллоҳдан мағфират сўраб дедидар:

— Агар Парвардигоримиз бизга раҳм-шафқат қилиб, бизни мағфират қилмаса, биз сўzsиз најот топганлардан бўлмаймиз. Мусо (а.с.) уларга:

— Сизлар бузоқни маъбуд қилиб олиб, ўз-ўзларингизга зулм қилдингиз, — деди.

— Энди нима қиламиш? — деб савол бердилар.

— Парвардигорингизга тавба қилинглар ва Ундан тавба қилиш тартибини ва мағфират қилиш йўл-йўригини кўрсатиб беришини сўранглар! — деб жавоб берди Мусо (а.с.) ва яна уларга:

— Ўзингизни нафс балосидан қутқаринг, унинг илдизларига болта уринг, шаҳвоний ҳирснинг ришталарини узиб ташланг, вужудингизни гуноҳу маъсиятлардан тозаланг, жисмингизни гуноҳу маъсият

содир бўладиган жойлардан йироқ тутинг, риёзат билан руҳингизни тарбия қилинг ва Пайғамбарингизга юзланинг! Шундай қилсангиз, гуноҳга чорловчи нафс ва ҳою ҳавас заиф бўлиб, мағлуб бўлаjak, — деди.

Бани Исройл Мусо (а.с.) айтганларига кириб, тавба қилди ва Аллоҳ уларнинг тавбаларини қабул қилди. Зеро, У меҳрибон ва кечиримли зотдир.

Юқоридаги залолатнинг содир этилиши ва тарқаб Кетишига сабаб бўлган Сомирий ўз жазосини олди. Аллоҳнинг буйруғи билан Бани Исройл уни яккалаб қўйди. У билан ҳеч ким гаплашмай ва ҳатто, унга яқинлашмай қўйғанлиги боис тез орада телба ва ваҳшийга айланиб кетди. Бу унинг бу дунёдаги жазоси. Қиёмат куни эса қилган қилмишлари учун дўзах қаърига улоқтирилиши ва унда энг оғир азоб-уқубатга дучор қилиниши аниқ. У ясаган тилла бузоқ ҳайкалени эса Мусо (а.с.) ўтда эритиб, сўнгра кудукقا ташлаб юборди. Шундан сўнг бузоқ билан боғлиқ залолат барҳам толди.

Эслатма: Мусо алайҳиссалом ҳақидаги қиссалар қуйидаги сураларда батафсил баён қилинган:

Аъроф, Юнус, Ҳуд, Иброҳим, Исро, Муъминун, Шуаро, Намл, Қасас, Тоҳо, Нозиот ва бошқалар.

ҲАЗРАТИ ХИЗР АЛАЙҲИССАЛОМ ҚИССАСИ

Мусо алайҳиссалом Бани Исройл қавмига хатиб эдилар. Бир куни минбардан туриб, шундай мавиза қилдиларки, унинг таъсиридан одамларнинг кўзлари жиққа ёшга тўлди, қалблари симоб каби эриди. Мавизадан сўнг уйига қайтаётган Мусо (а.с.)га бир киши эргашиб, унга шундай деди:

— Эй, Мусо (а.с.), эй, Аллоҳнинг элчиси, айтгин-чи, Ер юзида сендан кўра ҳам олимроқ одам топиладими?

— Йўқ, — деб жавоб берди Мусо (а.с.).

Дарҳақиқат, Мусо (а.с.) Бани Исроил қавми пайғамбарлари орасида энг улуғи бўлган Фиръавнни мағлуб қилган, асоси билан денгизни иккига ажратиб юборган, мўъжизали қўл ва асо соҳиби бўлишга муяссар қилинган, Аллоҳ билан сўзлашиш шарафига ноил бўлган, муқаддас китоб Таврот билан мушарраф этилган. Инсон учун бундан ҳам улуғроқ неъмат борми? Йўқ, албатта. Шунинг учун Мусо (а.с.) ўзни Ер юзидаи энг билағон одам, деб ҳис қилган бўлса, ажаб эмас.

Аммо Аллоҳ таоло ваҳий орқали Мусо (а.с.)га барча илм-ларни бир одам ёки бир пайғамбар қамраб олиши мумкин эмаслиги, Ер юзида бандалар орасида Аллоҳнинг хос кишилари ҳам борки, уларнинг илми Мусо (а.с.)ницидан кўп чандон ортиқроқ ва мукаммалроқ экани ҳақида хабар берди. Шунда Мусо (а.с.):

— Парвардигорим, ундаи одам қаерда яшайди, мен у билан учрашиб, унинг илмидан баҳраманд бўлайин, файзу баракасидан илҳомланайин, — деди.

— У икки денгиз қўшиладиган жойда истиқомат қиласи, — деди Аллоҳ.

— Парвардигорим, унга йўлиққанимни қандай қилиб билиб оламан? Қандай қилиб уни тан оламан? Менга йўл-йўриқ кўрсат, — деди Мусо (а.с.).

— Бир тирик балиқни саватга солиб оласан. Балиқни йўқотиб қўйган жойингда ўша одамни учратасан, — деди Аллоҳ.

Мусо (а.с.) сафар жабдуқларини ҳозирлади, йўлда ҳамроҳ бўлиши учун бир хизматкорини ҳам ўзи билан бирга олди ва Аллоҳ ваҳий қилганидек, бир саватга балиқни солиб, унга кўтартириб қўйди. Улар йўлга тушдилар. Мусо (а.с.) олдинда ва уни кетидан хизматкори борарди. Мусо (а.с.) ўзига ўзи Аллоҳ ха-бар берган жойга етиш ва мақсадга эришиш учун

саноқсиз кунлар ва ҳатто, йиллар тинмай жидди-жад қилишга сўз берди ва балиқ йўқолиб қолган жойда унга хабар беришини хизматкорига уқтириди.

Улар икки денгиз кўшиладиган жойга, яъни Аллоҳ Бани Истроил пайғамбари билан солиҳ бандаси учрашишини ирода қилган маконга етганларида тўсатдан Мусо (а.с.)ни мудроқ боса бошлади ва у қаттиқ уйқуга кетди. Шу аснода ҳавога булут кўтарилиб, ёмғир ёға бошлади ва унинг натижасида балиққа жон кирди. У сакраб-сакраб, денгизга тушиб, сузуб кетди.

Мусо (а.с.) уйқудан уйғонгач, йўлда давом этиш учун хизматкорини чақирди. Шайтон вассваса қилганилиги боис хизматкор аллақачон саватдаги балиқни унутиб юборган эди. Улар юра-юра чарчадилар ва қоринлари ҳам очиб кетди. Шунда Мусо (а.с.) хизматкорига қорин тўйғазиш учун саватдаги балиқни келтиришни буюрди. Хизматкор саватдан балиқни олмоқчи бўлганидагина уни сувга тушиб кетганини эслади ва:

— Сени мудроқ босиб қолганида балиқ сувга тушиб кетган эди. Сенга айтаман деб эсимдан чиқариб кўйибман. Сенга айтишимни шайтон хотирамдан кўтариб юборибди, — деди.

Шундагина Мусо (а.с.) мақсадга етишига оз қолганини ва Аллоҳнинг солиҳ бандасининг саси уни димоғига урилганини сезди.

— Истаган нарсамизни топибмиз, юр, тезроқ ўша жойга қайтамиз, — деди Мусо (а.с.).

Улар келган йўлни яхши билганликлари учун бир-бирларига эргашиб, тезлик билан орқага қайтадилар. Улар балиқни йўқотган ерга етганларида ўта озғин, кўзлари майин, пайғамбарлик аломати кўриниб турган, юзида тақводорлик фазилати зоҳир, чопонининг ярмини бош томонига ва ярмини оёқ томонига қилиб, ўралиб олган мўйсафидга дуч келдилар. Мусо

(а.с.) унга салом берди. Мўйсафид саломга алик олгач:

- Сен кимсан ўзи? — деб сўради.
- Мен Мусоман.
- Бани Исроил пайғамбари Мусоми?
- Ҳа, ким айтди сенга буни?
- Сени мени ҳузуримга юборган Зот менга хабар берган эди.

Мусо (а.с.) ўзи излаб юрган ва уни топиш учун қанчадан қанча заҳматлар чеккан Аллоҳнинг солиҳ бандаси шу мўйсафид эканини англади ва одобу тавозеъ билан ҳушмуомалада деди:

— Эй, Аллоҳнинг солиҳ бандаси, сени учратмоқ, илмингдан баҳраманд бўлмоқ, сендан йўл-йўриқлар олмоқ, сенга эргашмоқ, буйруқларингга итоат этмоқ учун қанчадан қанча йўл машаққатларини бошдан кечириб, сени излаб топган мендек бандага ўзингга ҳамроҳ бўлишга ижозат берасанми?

Хизр алайҳиссалом:

— Менга ҳамроҳ бўлиш учун сен сабр-тоқат қила олмайсан. Чунки менга ҳамроҳ бўлсанг, ажойиб ва гаройиб бўлган ғайриодатий нарсаларнинг гувоҳи бўласан, аслида ҳақ, аммо зоҳирда ноҳақ бўлган воқеаларни кўрасан. Бундай ҳолларда инсон табиатида бўлганидек, мен билан баҳслаша бошлайсан, мунозара қиласан ва ҳатто, жанжаллашишгача бориб етасан. Ўз эътирозларинг ва ихтилофларингни ичингда сақлаб тура олмайсан. Сен шунга ўргангансан. Ўрганган ва одат қилиб олган нарсангнинг тескариси содир бўлса, сен қандай қилиб чидаб турасан?! Албатта, сабр-тоқат қилиб тура олмаслигинг аниқ, — дедилар.

Илм олишга чанқоқ Мусо (а.с.):

— «Худо хоҳласа, мени сабр-бардошлигимни кўражаксан, мен сенинг буйруғингга бўйсунмовчилардан бўлмайман», — деди (Каҳф, 69).

Хизр алайҳиссалом дедилар:

— Менга ҳамроҳ бўлишинг учун қуидаги шартларни сафаримиз тутагунга қадар бажаришинг лозим бўлади. Улар сабр-тоқатлилик, ўзини тута билишлик, бўлар-бўлмасга савол бериб, сўрайвермаслик, мени қилаётган ишларимга эътиroz билдирмаслиkdir. Сафар ниҳоясига етгандан сўнг кўнглингдан кечган саволларга муфассал жавоб беражакман.

Мусо (а.с.) шартларни қабул қилди ва уни бузмасликка сўз берди. Улар соҳил бўйлаб кетавердилар ва бироз юргач, соҳилда турган кемага дуч келдилар ва уларни ҳам ўzlари билан бирга олиб кетишни кема эгаларидан илтимос қилдилар. Кемадагилар юзларидан нур ёғилиб турган, кўзларидан пайғамбарлик аломатлари сезилиб турган бу икки зоти шарифни кемаларига чиқариб олдилар ва улардан ҳақ ҳам сўрамадилар ва аксинча, уларга иззат ва икром кўрсатдилар. Соҳилдан бироз йироклашгач, Ҳазрат Хизр кемачиларга билдирмасдан кеманинг иккита тахтасини кўчириб ташладилар. Буни кўрган Мусо (а.с.) даҳшатга тушди. У зот Аллоҳнинг пайғамбари, одамларни ҳидоятга бошлаш ва уларнинг золимнинг зулмидан ҳимоя қилиш учун юборилган эмасми, яхшиликни ёмонлик ва аксинча, ёмонликни яхшилик, деб қабул қила олмас эди. Шунинг учун Ҳазрати Хизр алайҳиссаломнинг қилган бу ишларидан кемадагилар ҳалок бўлишлари ва фарқ бўлиб кетишлари аниқ, деб ўйлаб, унга берган ваъдасини ҳам унутиб, бақириб юборди:

— «Сиз қанақа одамсиз, ўзи? Одамлар бизни ҳурмат ва иззат қилиб, кемаларига олсалар-у, сиз уларнинг кемасини синдириб, ўзларини фарқ қилмоқчимисиз? Сиз ўта хунук иш қилдингиз!» (Қаҳф, 71).

Хизр алайҳиссалом аччиғи чиқиб кетган Мусо (а.с.)га қарадилар ва унга шартларни бажара олмаслигидан огоҳлантирганликларини эслатдилар. «Айтмаб-

мидимки, сен ҳеч қачон мен билан юрганда сабр қила олмайсан», деб (Каҳф, 72). Шундагина Мусо (а.с.) хато қилганини тушуниб етди, ўрталаридаги шартни унутиб қўйганлигига иқрор бўлиб, Ҳазрати Хизр (а.с.)дан узр сўради:

— Шартимизни унутиб қўйганим учун мени ке-чиринг. Сиз билан ҳамроҳ бўлишдан мени маҳрум қилманг. Бундан кейин, албатта шартимизни бажаражакман.

Улар кемани тарқ этиб, пиёда юра бошладилар. Улар йўлда тенгдошлари билан ўйнаб юрган чиройли бир болани учратиб қолдилар. Ҳазрати Хизр (а.с.) уни четроққа олиб борди-да, ерга ётқизиб, пичоқ билан бошини шартта танасидан жудо қилдилар. Ушбу қотилликни кўрган Мусо (а.с.)нинг кўзлари қинидан чиқиб кетай деди. Чунки қатл қилишлик унинг наздида энг катта гуноҳлардан бири ҳисобланар эди. Бундан ташқари Мусо (а.с.)нинг хаёлидан, наҳотки бу ёш бегуноҳ гўдак бекордан-бекор қатл қилинса, балки у ота-онасининг ёлғиз фарзандидир, уларнинг ҳаётидаги умиидидир, наҳотки унинг қони сабабсиз оқизилса ва бу қонлар, наҳотки Аллоҳнинг солиҳ бандаси, дин пешволарининг пешвоси томонидан тўкилса, деган ўйлар унга тинчлик бермади ва берган ваъдасига ҳам қарамай:

— «Нима қилиб қўйдингиз, бундай катта гуноҳни содир қилишга қандай ҳаддингиз сифди? Наҳотки бировни ўлдирмаган бир бегуноҳ жонни қатл қилсангиз? Сиз куракда турмайдиган иш қилдингиз», — деди (Каҳф, 74).

Ҳазрати Хизр (а.с.) унга маъноли боқиб, сафар олдидан қилган шартларни унинг ёдига туширди ва деди:

— «Мен сенга айтмабмидим-ки, сен мен билан юрганда ҳеч қачон сабр қила олмайсан, деб».

Бу танбеҳни эшитган Мусо (а.с.) ўзидан ўзи уялиб кетди ва хижолат чекди. Ўзининг саволлари Аллоҳ-

нинг ушбу солиҳ бандасига малол келганини сезди. У ўзиға ўзи бундан кейин сабрли бўлишга, ҳар хил саволлардан тилини тийишга, унинг учун сир бўлган ишлар ошкор бўлиб, гумонлари тарқагунга қадар индамасликка аҳд қилди. Акс ҳолда ҳамроҳи уни тарк этишини англааб етди ва деди:

— Бундан кейин сиздан бирор нарсани сўрасам, мени ўзингизга ҳамроҳ қилманг. Мен томондан сизга айтилган узр сўнгисидир (Қаҳф, 76).

Шу шарт билан улар яна йўлга тушдилар ва қоринлари очгунча йўл юрдилар, ҳориб-чарчаб, йўл бўйидаги қишлоқ олдида тўхтадилар. Улар егулик бирор нарса топиш ва йўлга егулик олиш учун қишлоққа кирдилар. Аммо қишлоқ аҳолиси ўта ҳасис бўлганликлари боис, уларни хуш кутиб олмадилар ва ҳатто, егулик бирор нарса ҳам бермадилар. Улар қишлоқдан очиқдан ва аччиқланган ҳолда уни тарк этишга мажбур бўлдилар. Қишлоқ чегарасига етганларида қулаб тушай-тушай деяётган бир деворни кўриб қолдилар. Ҳазрати Хизр (а.с.) енг шимариб, дарҳол ишга киришиб кетдилар ва деворни тиклаб, уни ўз ҳолига келтириб қўйдилар. Буни кўрган Мусо (а.с.):

— Ажабо, наҳотки сиз бизни хуш кутиб олмаган ҳасис бир қавмга текиндан-текинга бундай марҳаматни кўрсатасизми? Хизматингиз бадалига ҳақ олсангиз, ҳожатларимизни равон қилган ва ҳаётимизни сақлаб қолган бўлмасмидик? — деди.

Бундан кейин ҳамроҳлик қилишга Мусо (а.с.)нинг сабри чидамаслигига ишонган Ҳазрати Хизр (а.с.):

— Бу сўзларинг бизнинг ажralишимизга боисдир. Мен сенга сабринг чидамаган воқеаларнинг тавилидан хабар беражакман (Қаҳф, 78).

1. Кема хусусида. У денгизда ишлаб кун кўраётган камбағал бечораларга тегишли эди. Улар шу кема туфайли балиқчилик қилиб тирикчиликларини ўтказар эдилар. Денгиз атрофида яшаётган золим ҳукмдор

ишга яроқли ҳар бир кемани зўрлик билан тортиб олиб қўяр эди. Мазкур ҳукмдор бизни кемага чиқарриб олган камбағал балиқчиларнинг кемасини тортиб олиб қўймаслик учун уларнинг кемасини яроқсиз ҳолга келтириб қўйдим. Кеманинг тешилганини кўрган ҳукмдор уни тортиб олиб қўймайди. Кемани тешиб қўйишим гарчи зоҳирда хунук кўринган бўлса ҳам, аслида мен томондан кемачиларга кўрсатилган меҳр ва шафқат эди. Бу ишим гарчи сенга файриодатий кўринган бўлса ҳам, аммо мақсадим кемачиларга яхшилик қилиш ва у бечораларнинг ҳаётларини ҳифзу ҳимоя қилишдан иборат эди.

2. Қатл қилинган болага келсак, у катта бўлса худо урган бандалардан бири бўлиб, одамларга ва хусусан, ота-онасига кўп ташвишлар келтирадиган бўлиб вояга етар эди. Унинг ота-онаси эса имону эътиқодда мустаҳкам мўмин одамлардан эдилар. Маълумки, ота-онанинг фарзандларига нисбатан меҳру муҳаббатларининг бекиёс бўлиши инсон табиатида мавжуддир. Шунинг учун ота-оналар фарзандлари ҳақми ёки ноҳақми, барибир уларни ҳимоя қиласидилар. Бу безори болани ўз ота-онасини ўзининг домига тушириб қўйишидан ва улар ҳам ўғиллари каби куфр йўлига кириб кетишларидан кўрқдим ва уларни фарзандларининг касофатидан ҳифзу ҳимоя қилиш мақсадида ва Аллоҳдан фарзандлари эвазига яхшиликлар ато қилишга умид қилиб болани ўлдирдим.

3. Қулаб тушай-тушай, деган деворга келсак, Аллоҳ таоло менга унинг остида хазина борлигини, унинг эгаси вафот этиб кетганини ва ундан икки ёш етим болалар қолганининг хабарини берган эди. Мен мазкур хазинани болалар вояга етгунларича бирор топиб олмаслиги учун деворни тик ҳолатига келтириб қўйдим. Улар катта бўлгач, оталаридан қолган хазинани топиб олажаклар.

Мен мазкур ишларни ўз илмим ва раъйим билан эмас, балки Аллоҳ томонидан менга юборилган ва-

ҳий орқали қилдим. «Мана сенга, сен сабр қила ол-маган воқеаларнинг тавиллари» (Қаҳф, 82).

Эслатма: Ҳазрати Хизр (а.с.) қиссаси Қуръони каримдаги «Қаҳф» сурасининг 60–82-оятларида баён қилинган.

Таржимондан:

Асрлар давомида Ислом дунёсида ва хусусан, Ўрта Осиё ҳалқлари орасида эзгуликнинг тимсоли бўлиб келаётган Ҳазрати Хизр алайҳиссаломнинг шахсияти ҳақида турли ва ҳатто, бир-бирига қарама-қарши фикрлар мавжуд. Қуръони карим оятларида гарчи у зотнинг айнан исми шарифлари зикр этилмаган бўлса-да, аммо ҳадисларда, «Қаҳф» сурасининг 65-оятида сўз Ҳазрати Хизр (а.с.) тўғрисида бораётганилиги тасдиқланган. Тафсири Ибн Касирда у зот хусусида шундай маълумотлар келтирилган:

«Ҳазрати Хизр ўт-ўланлар ва майсалар устига ёзилган пўстак устида ўтирганликлари учун уни Хизр деб атаганлар. (Хизр – кўк, байранг деган маънони англатади.) Унинг пайғамбар ёки Аллоҳнинг валийларидан бўлганлиги, ҳамон тириклиги ёки аллақачон вафот этиб кетганлигига оид ҳар хил ривоятлар нақл қилинган. Пайғамбаримиз алайҳиссаломнинг, Мусо ва Исолар тирик бўлганларида эди, албатта улар менга эргаштан бўлур эдилар, деган ҳадисларига таянганлар Ҳазрати Хизрни вафот этиб кетганликларини исбот қилмоқчи бўладилар. Аммо Имом Нававий ва Ибн ас-Салоҳ каби йирик уламолар Ҳазрати Хизр (а.с.) қиёмат кунигача барҳаёт яшайди, деган фикрда қатъийдирлар. Аллоҳ тўғрисини билгувчироқ зотдир» (Ибн Касир, 2-жилд, 432-саҳифа).

ҚОРУН ҚИССАСИ

Қорун Мусо алайҳиссаломнинг яқин қариндошларидан бўлиб, улар ўртасида яхши муносабатлар

қарор топган эди. Аллоҳ ҳам Қорунни ўз марҳаматидан дариф тутмаганлиги боис, у түкин-сочинликда, мўл-кўлчиликда фаровон ҳаёт кечирап ва бу дунёда озчиликка насиб қиласиган барча қулайлик ва имкониятларга эга эди.

Ҳақиқатдан ҳам Қорун катта бойлик соҳиби эди. Унинг хазинасидаги сону саноқсиз сандиқлар молу дунё билан лиқ тўлган, хазинабонларнинг қўллари ҳатто, уларнинг беҳисоб қалитларини қўтариб юришдан толиққан ва беллари уларнинг оғирлигидан буқчайиб қолишга сал қолган эди.

Қорун бою бадавлат бўлғанлиги сабабидан ўз қавми орасида олий табақага хос ҳаёт кечирап, ҳашаматли кошонада истиқомат қилас, қимматбаҳо либослар кияр ва ясанган-тусангани ҳолда одамларнинг ҳузурига чиқар эди. У кундан-кунга қулу чўриларнинг сонини кўпайтирап, улар орасидан ўзига ёққанларини танлаб олиб, шахсан ўзига хизматкор қилиб олар ва бир сўз билан айтганда, у бу дунёning барча лаззатларидан баҳраманд бўлиб кун кечирап эди. Аммо шунга қарамасдан, Қорун молу дунёга ўта ҳирс қўйган одамлар каби Ер юзидағи барча неъматларнинг охиригача, агар уларнинг охирни бўлса, қўлга киритишни истар эди.

Азал-азалдан бойлик бу дунёning зебу зийнати ва кундалик турмушнинг пойдевори эканлиги ҳаммага маълум. Худди шунингдек, молу давлатга ҳирс қўйган аксар одамларнинг ҳаддан ошишлари, кибру ҳавога берилиб кетишлари, ўзларидан пастроқ яшайдиганларни назар-писанд қилмай қўйишлари барчага аёндир. Шунингдек, уларнинг тасаввурида бошқалар уларга нисбатан пастроқ тупроқдан яратилган ва шу боис улар хизмат қилишга, бойлар ҳузурида бўйинларини эгиб, куллук қилиб туришга, уларнинг амру фармо-йишларини ҳеч иккиланмай бажо келтиришга мажбур эдилар. Кўпчилик ҳолатларда бою бадав-

латларнинг имо-ишораларини писанд қилмай, уларга саркашлик қилган ва итоат этишдан юз ўтирган одамларнинг жазога маҳкум этилиши ҳам айни ҳақиқатдир.

Қорун бу ҳаётда мутглақо янгилик эмас. У ҳам ўзига ўхшаш одамларнинг маслагидан юриб, ўз қавми устидан ҳукмронлик қилишга интилади, уларни итоатда ушлаб туриш учун дўқ-пўписалар қиласди.

Қани энди Қорун каби давлатмандлар ҳаддиларидан ошмасдан дунёга очиқ кўз билан қараб, ҳаётнинг бўйи-бастини борлиғича тасаввур қила олганларида эди, улар бойликнинг ёлғиз ўзигина одамларни бўйсундиришга кифоя эмаслигини тушуниб етган бўлармидилар. Аслида уларни итоат эттиришдаги асосий омил эзгуликдир. Машойихлар бандалар эзгуликнинг қулидирлар, деб бежиз айтишмаган.

Кошки эди бой-бадавлат банда баҳиллик қилмасдан бева-бечораларга озгинатина эзгуликни ҳадя этса ёки жилла бўлмаганда бир мартағина уларнинг қоринларини тўйғизса борми, шунинг ўзи уларнинг қалбларини овлашга, ёмонликларини даф қилишга, ўзига нисбатан уларда меҳр-муҳаббат туйғусини уйғотишга, уларни ўзларининг атрофида парвона қилиб қўйишга ва ҳатто, Аллоҳнинг ризосини топиб, икки дунё саодатига мушарраф бўлишишга кифоя қилган бўлур эди. Аллоҳ таоло эса бундай бандани жаннат билан сийлаши аниқ.

Афсуски, молу дунё қалблар ва кўзларни кўр қилиб қўяди ва инсонни кибр-ҳаво ва манманлик оғушига тортади ва бунинг оқибатида бойларда риёкорлик ҳаддан ташқари авж олиб кетганини кўрасан ва уларнинг мунофиқона сўзларини эшитасан, уларда факиру мискинларга нисбатан раҳму шафқат ҳиссиётини асло сезмайсан ва мазлумларга нисбатан уларда ачиниш каби инсоний туйғуларни идрок қилмайсан.

Қорунни кундан-кунга ҳаддидан ошиб, залолат ботқофига янада чуқурроқ ботиб кетаётганини, унинг

атрофидагилар очу яланғоч бўлишларига қарамай, у фақат ўзининг шахсий бойлигини ошириш биланги-на банд эканлигини ва бу ҳам етмаганидек, унинг кибр-ҳаво отига миниб олиб, ҳеч кимни назар писанд қилмай қўйганини кўрган халқ унинг йўлини тўсиб, инсофга чақиришга, қилаётган ишлари но-мақбул эканлигидан огоҳлантиришга, бева-бечора ва оч-яланғочларнинг бошини силаб, уларга раҳму шафқат кўрсатиши учун панд-насиҳат қилишга аҳд қилдилар ва дедилар:

— Эй, Қорун, биз сендан бу дунё бойликларидан юз ўгиришингни, унинг лаззатларидан воз кечишингни истамаймиз. Биз сендан фақат бизга ҳам ва сенга ҳам мақбул бўладиган бир илтимосимизни бажо қилишингни сўраймиз. У ҳам бўлса, ҳалол йўл билан молу дунё орттиришингни хоҳлаймиз. Шундай йўл билан бойлик орттиранг, истаганингча орттиравер. Аммо фақиру фуқаро ва муҳтожларни ҳам унутиб қўйма! Улардан раҳму шафқатингни дариф тутма! Шундай қилсанг, Аллоҳ таоло сенга берган инъомларини хифзу ҳимоят қиласди, бойлигингни зиёда қилиб, унга хайру барака ато қиласди. Молу давлат соядек гап. Соя эса маълумки, қуёш ботиши биланоқ йўқлик қаърига шўнғиб кетади ва у бирор вақтинча қўйиб қўйган омонатга ўхшайди. Шунинг учун қўлга киригтан бойликларинг билан масруру мағрур бўлиб кетма. Уларни бу дунёдаги эзгу мақсадлар йўлида ишлат ва охират саодатига эришиш йўлида сарф қил! Биз ушбу гапларни сенга фақат сени яхши кўрганимиздан, Аллоҳнинг фазлу қарами сенинг устингда боқий бўлишини истаганимиздан ва бойликларингни Аллоҳ тортиб олиб, сени жаннатидан маҳрум қилиб қўйишидан хавотир олганимиз учунгина айтаямиз.

Қани энди бундай бебаҳо насиҳатлар қайсару гумроҳ одамнинг қулоқларига кирса-ю унга кор қилса!

Қани энди жоқилу нодон ва ўта такаббур одамларнинг қалбига панду насиҳатлар бориб етса-ю уларни инсофга келтирса?!

Қоруннинг қалби ҳам ўзига ўхшаганлар сингари молу дунё ишқининг шаробидан тўйиб ичиб олган ва бойлик эса уни такаббурулик тоғининг чўққисига миндириб кўйган. Унга юқоридаги каби панду насиҳатлар писанд эмас, албатта. Бундан ташқари, Қоруннинг фикрича, насиҳатгўйлар унга нисбатан насиҳат қилишга муносиб одамлар ҳам эмас. Шунинг учун у:

— Мен сизларнинг насиҳатларингизга муҳтоҷ эмасман. Мен ақл жиҳатидан сизлардан кўра ортиқроқ ва заковат жиҳатидан афзалроқман. Шунинг учун ҳам бойлик сизларга эмас, балки менга берилган. Мен унга сизлардан кўра мустаҳиқроқ ва ҳақлироқдирман. Насиҳатларингиз ўзингизга сийлов. Уларни ўзингиз учун ишлатинг. Мен сизлардан мартаба жиҳатидан ҳам, илм-маърифат жиҳатидан ҳам, обрў-эътибор жиҳатидан ҳам баландроқдирман, — деди.

Корун халқни таънаю маломат билан таҳқирла-моқчи бўлди-ю, аммо у ўзини ундан тийди ва унинг ўрнига Аллоҳнинг унга берган инъомларини кўз-кўз қилиш учун уларнинг олдига энг қиммматбаҳо либосларини кийиб чиқди.

Корун узун ва гўзал оппоқ кўйлагини ергача осилтириб маркабга миниб олган ва унинг атрофини сону саноқсиз хизматкорлар ўраб олган эди. Бу ҳолатни кўрган одамнинг кўзлари қинидан чиқиб кетай дерди. Улар ич-ичларидан зил кетдилар. Чунки улар очу яланғоч ва муҳтоҷликда яшар эдилар-да. Баъзилар ҳатто, қанийди Қорунга берилган неъматлар бизда ҳам бўлса эди, Қорун нақадар баҳтли-а, деб бир-бирларига шивирлаб кўярдилар.

Модомики, Қорун кабиларга панду насиҳат корқилмас, қавму қариндошлиқ уларнинг қалблари-

ни юмшатмас, бечоралик улар юрагида раҳм-шафқат туйғусини үйғотмас ва мұхтожларнинг додига ҳеч ким қулоқ солмас экан, одамлар бошига соя солиб турган адолатсизлик пардаларини тилка-пора қилиб, унинг соясида түпланған ноҳақдикларга барҳам бермоқ ва эзгуликни қайта тикламоқ учун Қорун қиличи қинидан чиқсан вә Мусо (а.с.) бойларнинг молу дүнёси ичидә фақиры фуқароларнинг ҳақлари борлигини эълон қилиб, улардан закот беришларини қаттиқ туриб талаб қылсın!

Мусо (а.с.) шундай қилди. Аммо Аллоҳ Қорун қалбини муҳрлаб қўйгани боис унинг вужудини баҳиллик бутунлай қамраб олган эди. Шунинг учун ҳам у Мусо (а.с.)нинг даъватига қулоқ солиш у ёқда турсин, уни масхара қилиб устидан кула бошлади ва унга туҳмат тошларини ота бошлади ва унинг сўзларини жаҳл билан рад қиласр экан:

— Биз сендан кўп хунарларни кўрдик. Сен бизга янги динни олиб келдинг, биз унга кўниқдик, убуларга буюрдинг, гапларингга қулоқ тутдик. Бу қилган яхшиликларимиз эвазига энди бойликларимизга кўз олайтиришга журъат этдингми, уларга эгалик қилишни истаб қолдингми? Биз сенга қалбларимизнегина эмас, ҳатто, вужудимизни ҳам топшириб қўйган эдик. Сен унга арзимас экансан. Сен бу гапларинг билан ўзингни ёлғончи эканлигингни фош қилиб қўйдинг. Сен ҳақиқатдан ҳам кazzоб, сеҳргар экансан, — деди.

Қорун ҳар қанча уринмасин, барибир Мусо (а.с.) ўз сўзида маҳкам туриб олиб, закотни талаб қила бошлади. Чунки у Аллоҳнинг амри эди. Аллоҳнинг амри эса ҳамма учун вожиб ва уни мұхокама қилишга ҳеч кимнинг ҳаққи йўқ. Қорун зўр-базўр закот беришга рози бўлди. У уйига қайтиб боргач, мол-ҳолларини ҳисоблаб чиқди ва закот учун қанча чиқариши лозимлигини аниқлади. Шу пайт унинг эски ба-

хиллиги қайтадан құзғаб қолди ва вужудини батамом қамраб олди. У закот беріб, бирор жонзотнинг қалбига сурур баҳш этишни истамади. У ўз мақсадларини амалга ошириш учун ҳийлаю найранг ишлатишга бел боғлади ва:

— Бойлик ва молу дунёни құлга киритиш учун Мусо (а.с.) риёкорлик либосини кийиб олган. Агар биз унинг қалбига чукур назар қылсақ, унда яшириниб ётган Мусо (а.с.)нинг ғаразли мақсадларини билиб оламиз ва унинг дини Аллоҳдан мутлақо йироқ эканлигига ишонч ҳосил қиласыз, — деди.

Қорун Мусо (а.с.)га нисбатан одамларнинг ихлосларини қайтариш учун бир аёлни топиб, унга совфасаломлар берди ва унинг әвазига Мусо (а.с.)га туҳмат қилишга күндириди ва уни фоҳишабозликда айблади. Аммо Аллоҳ Қоруннинг қора ниятларини фош қылды. Аёл күпчилик олдида бор ҳақиқатни рўй-ростлигича ҳаммага айтиб берди. Мусо (а.с.) сутдек оппоқ эканлиги ўз исботини топди ва халқ орасида унинг обрў-эътибори янада зиёда бўлди.

Мусо (а.с.) Қорунни инсофга даъват қилишдан чарчади ва уни ислоҳга келтиришдан умидини узди. У Аллоҳга илтижо қилиб, Қорун бошига азобини нозил қилинишини ва одамларни унинг зулмидан ҳалос қилишини сўради. Аллоҳ унинг дуосини ижобат қылди. Ер ёрилди ва Қорун қасрлари, молу ҳоллари билан бирга унинг қаърига тушиб кетди. Уни қутқарип қолиш учун бирор жонзот топилмади. Бу воқеа Мусо (а.с.) қавми учун ибрат намунаси бўлди. Улар барибир саркашликлари учун афсус-надомат чекдилар ва Қорун каби бўлмаганликлари учун Аллоҳга шукроналар изҳор қилдилар ва дедилар:

— «Агар Аллоҳ бизларга раҳм-шафқат қилмаганида эди, Ер бизни ҳам ютиб юборган бўлур эди. Ажабо, коғирлар нажот топмас эканлар-да! У охират хонасини биз Ер юзида улуғликка интилмаган ва фисқу фасод қилмаган бандалар учун ҳозирлажак-

миз. Яхши хотима тақводорларга хосдир» (Қасас, 82—83).

Эслатма: Қорун ҳақида «Қасас» сурасининг 76—83-оятларида баён қилинган.

ТОЛУТ ҚИССАСИ

Сирли сандиқ Аллоҳ таоло томонидан Бани Исроил учун берилган инъомлардан бири эди. Узоқ йиллар бу сандиқ уларнинг ҳаётида муҳим ўрин эгаллади. Бани Исроил назарида у сирли ва илоҳий кучга эга бўлган муқаддас бир нарса эди. Шунинг учун ҳам улар душман билан қилган муҳорабаларидан ёки тўқнашадиган жанг майдонларида сандиқни биринчи сафга қўйиб қўяр эдилар. Бу эса уларнинг қалбида хотиржамлик туйғусини қарор топтирас ва душман кўнглига даҳшат уругини сочар эди.

Бора-бора Бани Исроил илоҳий шариатдан юз ўтира бошлиди ва унга нисбатан кўнгилларини буза бошлиди. Улар диндан қайтгач, Аллоҳ уларнинг устуга фаластиналарни ҳукмрон қилиб қўйди. Фаластиналар жангда ғолиб келгач, Бани Исроилни юртларидан қувиб чиқардилар, болаларни оталаридан ажратиб юбордилар ва сирли сандиқни ҳам тортиб олдилар. Бунинг натижасида Бани Исроил пароқандаликка юз тутди, ўрталарида қавми-қариндошлилик ришталари узилиб кетди ва улар хору зорлик ва тубанлик ботқоғига ботиб кетдилар.

Бундай кўргилик Самуэл пайғамбар бўлиб келгунга қадар давом этди. Бани Исроилдан бир неча киши тўпланишиб, Самуэл ҳузурига бордилар ва ундан ўзлари учун бир подшоҳ танлаб беришини ва унинг раҳбарлигида душманга қарши курашиб, хорлик занжирларини улоқтириб ташлаш ниятида эканликларини билдиридилар ва ажаб эмаски, душман

устидан ғолиб келиб қолсак, деган умидни изҳор қилдилар.

Бани Исроил аҳволидан чуқур хабардор бўлган, уларнинг муаммоларини таг-томиригача билган ва уларнинг заиф томонларини яхши англаған Самуэл уларга деди:

— Агар жангга отлансангиз ёки жиҳодга бел боғласангиз сизларга ғалаба насиб бўлишига кўзим етмайди.

— Қандай қилиб биз енгилишимиз мумкин. Ахир биз жабрдийдалармиз, ватанимиздан қувилганмиз, бола-чақаларимиздан ажралганмиз ва ғалаба биз томонда бўлиши керак. Биз дучор қилинган хор-зорлигуга балоларга ортиқча чидай олмаймиз, — дедилар Бани Исроил вакиллари.

— Мени бироз ўз ҳолимга кўйинглар. Мен сизлар хусусингизда Аллоҳга мурожаат қилиб кўраман ва Ундан сизнинг масалангиз юзасидан ваҳий юборишини сўраб кўраман, — деди Самуэл.

Самуэл айтганидек, Аллоҳга юзланди ва Ундан Бани Исроил қавмига кимни бош қилишиликни сўради ва Аллоҳ унга ваҳий орқали:

— Уларга подшоҳ қилиб Толутни танладим, — деди.

— Парвардигорим, мен Толутни қандай киши эканлигини билмайман ва уни илгари кўрган эмасман, — деди Самуэл. Аллоҳ унга ваҳий орқали:

— Мен Толутни сени ҳузурингга юбораман. У билан мuloқot қилишингда ва уни яқиндан таниб олишингда ҳеч бир қийинчиликка дуч келмайсан. Уни Бани Исроилга подшоҳ қилиб қўй ва унга жиҳод байроғини топшир, — деди.

Толут бўй-басти келишган, баланд қоматли, зарбаст ва бақувват одам бўлиб, икки ёниб турган кўзларидан унинг кенг қалб ва заковатли ақл соҳиби эканини пайқаш қийин эмасди. Толут водийдаги узоқ бир қишлоқда ёлғиз отаси билан яшар, қўйчи-вонлик ва деҳқончилик билан машғул бўлиб кун

кечирап ва шунинг учун уни ҳеч ким танимас ва эл-юрт орасида номи ҳам чиқмаган эди.

Бир куни Толут отаси билан бирга далада ишлаб, ер чопаётган вақтларида уларнинг эшаги йўқолиб қолди. У хизматкори билан бирга эшакни топиб келиш учун йўлга чиқди. Улар йўл юрсалар ҳам мўл юриб, далаю даштларни, қиру адирларни ва тоғу тошларни босиб ўтдилар. Аммо эшакдан хабар йўқ эди. Охири улар ҳориб-чарчаб, дармонлари қуриб, ҳолдан тойдилар. Шундан сўнг Толут хизматкорига:

— Юр, энди қайтмасак бўлмайди. Отамдан хавотирдаман. У ўта безовта бўлаётган бўлса керак, — деди.

— Биз ҳозир Самуэлнинг ватани бўлмиш «Суф»га етиб қолдик. Эшлишимча, Самуэл пайғамбар эмиш, унга ваҳий нозил бўлган эмиш ва у фаришталар билан суҳбатлашар эмиш. Юр, уни олдига борайликчи, балки у эшагимизни топиб берар ёки жилла бўлмаса уни топиш йўлини бизга тушунтириб берар, — деди хизматкори. Бу гап Толутга маъқул тушди ва унда яна эшагини топиб олишга умид пайдо бўлди.

Улар Самуэл юртига қараб йўл олдилар. Йўлда сув олаётган бир нечта қизларга дуч келдилар ва улардан Самуэл пайғамбар олдига олиб борадиган йўлни кўрсатиб юборишиларини илтимос қилдилар. Қизлар уларга:

— Халқ Самуэлни мана бу тоғ устида кутиб туришибди. У ҳозир келиб қолиши керак, — дедилар. Қизлар сўзларни тутатмаслариданоқ Самуэл улар томонга юриб кела бошлади. Унинг ранги-рўйидан пайғамбарлик аломатлари билиниб турар эди. Унинг кўзлари Толут кўзлари билан учрашди. Шу заҳотиёқ улар бир-бирларини руҳан ва жисмонан таниб олдилар. Самуэлнинг кўнглидан Аллоҳ айтган элу юрт юкини кўтара оладиган ва уларга бошчилик қила оладиган Толут шу бўлса керак, деган хаёл ўтди.

— Эй, пайғамбари Худо, мен сени ҳузурингга бир масалада менга йўл кўрсатишингни сўраб келдим.

Отамнинг бир эшаги бор эди. У водийда йўқолиб қолди. Мен мана бу хизматкорим билан биргаликда уни излашга киришдик. Аммо уни уч кундан бери топа олмадик. Куруқ кўл билан уйга, отамиз ҳузурига қайтишиликни ўзимизга эп кўрмадик. Сен ўзингнинг илминг билан бизга йўл кўрсатарсан, деган умидда олдинга келдик, – деди Толут.

– Эшак хусусида шуни айтишим мумкинки, у ҳозир йўлда отанг томонга қараб кетяпти. Сен энди эшак билан боғлиқ масалани ёдингдан чиқар ва хотиржам бўл! Мен сенга катта ва ўта масъулиятли ишни таклиф қилмоқчиман. Аллоҳ сени Бани Исроил қавмига подшоҳ бўлишингни ихтиёр этди. Сен уларнинг бошини бир ерга қовуштирасан, уларга йўлбошчилик қиласан ва уларни душманларидан халос қилиб, қут-қарасан. Иншоаллоҳ, Аллоҳ сенга ғалабани ва душманларингга мағлубиятни насиб қилгай! – деди Самуэл.

– Мен қаердаману подшоҳлик, йўлбошчилик ва ҳокимият қаерда? Мен Беняминнинг номи чиқмаган ва фақир авлодлариданман. Қандай қилиб мен подшоҳ бўлиб, ҳокимиятни Қўлимга олайин?! – деди Толут.

– Бу менинг эмас, балки Аллоҳнинг хоҳиши ва буйруғи шу. Бунинг учун Аллоҳга шукрлар айт ва жанг учун белингни маҳкам боғла! – деди-да Самуэл Толутни қўлидан ушлаб, халқ олдига олиб чиқди ва деди:

– Аллоҳ таоло Толутни сизларга подшоҳ қилиб юборди. Ҳозирдан бошлаб йўлбошчилик ва ҳукмдорлик жиловлари бунинг қўлидадир. Унга итоат этиш ва амру фармонларига бўйсуниш сизларнинг муқаддас бурчларингиздир. Фикру хаёлингизни бир ерга жамлаб, душманга қарши курашишга тайёргарлик кўринглар!

Толутни подшоҳ бўлишини эшитган Бани Исроил қавми даҳшатга тушди. Тўсатдан ҳокимият жило-

ви бир камбағал, аҳволи танг ва ҳеч кимга маълум бўлмаган одамга ўтиб қолиши элни ҳайратга солди. Улар бир-бирларига маъноли назар қилиб, бурунларини кўттарган ҳолда Самуэлга дедилар:

— Пайғамбарлар чиқадиган Ловий ва подшоҳликка ворис бўлган Яхудо қабилаларига мансуб бўлмаган ва бундан ташқари, молу давлат эгаси бўлмаган қўли калта бир фақир одамни қандай қилиб бизга ҳукмдор қилиб қўймоқчисан? Ҳокимиятни идора қиласидиган ва подшоҳликка эга бўладиган одам бою бадавлат бўлмаса, у қандай қилиб йўлбошчилик қила олади?

— Кўшинга бошчилик қилиш ва ҳокимиятни бошқариш учун насл-насаб ҳам, молу дунё ҳам аҳамиятга эга эмас. Насл-насабдорлар ичida шундайлари ҳам борки, улар укувсизликлари боис на ташкилотчиликни биладилар ва на тадбиркорликни. Бою бадавлатлар орасида шундай одамлар борки, улар фаҳму фаросатсизликлари ва ақлу заковатсизликлари туфайли на қўшинни бошқара оладилар ва на душманга қарши курашиш маҳоратини англайдилар. Аллоҳга шукрки, Толутга Аллоҳ юртни бошқариш ва қўшинни идора қила билиш каби хислату фазилатларни ато қилган. Бунга ўзингиз ҳам яқин келажакда ишонч ҳосил қиласиз. Аллоҳ дарҳақиқат Толутга ҳамма томондан берган эди. Унинг билаклари кучли, асаблари мустаҳкам, салобатли, подшоҳ бўлишликка муносиб. Бундан ташқари, унга Аллоҳ табиий истеъод ҳам ато қилган, у уруш санъатини пухта эгаллаган. Шунинг учун у жанг майдонида қандай ҳаракат қилиш лозимлигини яхши билади ва ақлу заковатда тенги йўқ. Шундай одамни сизларга бош қилиб юборган Аллоҳга ҳамду санолар айтишингиз вожибdir, — деди Самуэл.

— Модомики, Толут сен баён қилганингдек, ажойиб фазилатларга эга бўлса ва у Аллоҳ томонидан бизга

юборилган бўлса, албатта Унинг ҳукмини ўзгартира оладиган ҳеч қандай куч ва қудрат йўқ. Агар гапларинг рост бўлса, бирорта далил ва ҳужжат келтиргина-чи! – дедилар йигилганлар.

Аллоҳ сизларнинг шундай дейишингизни олдиндан билиб турадиган зотдир. Шунинг учун сизларга далил ва ҳужжатни ҳозирлаб қўйган. Шаҳар ташқарисига чиқсангиз, сирли сандиқни кўрасиз. Ёдингиздами, у сизлардан тортиб олиб қўйилганидан кейин сизлар хору зорликка маҳкум этилган эдингиз. Ана ўша сандиқни фаришталар кўтарган ҳолларида ташқарида турибдилар. Ана ўша сандиқ сизлар учун Толутни Аллоҳ томонидан ихтиёр қилинганига далил ва ҳужжатдир. Қалбингизда имон бўлса унга ишонасизлар, – деди Самуэл.

Эл шаҳар ташқарисига чиқди. Уларнинг кўзлари сандиққа тушиши биланоқ қалбларини хотиржамлик ҳиссиёти қамраб олди ва улар Самуэлнинг сўзлари рост эканлигига ишонч ҳосил қилдилар. Улар юрт ҳукмдорлигию подшоҳлигини Толутга топширишга бир овоздан қарор қилдилар.

Толут ҳукмдорлик жиловини ўз қўлига олгач, давлатни идора қилишга маҳкам бел боғлади, бор ақлу идрокини ва билимини ишга солди. Биринчи бўлиб қўшин ташкил этишга киришди. У шу маҳсадда элни йигиф уларга:

– Қўшин сафларига фақат холи ва турмуш ташвишларидан йироқ бўлган кимсалар қабул қилинади. Уй қураётган одам уйи битмасдан туриб ёки унаштирилган йигит уйланмасдан илгари ёки тижорат билан машғул кишилар мутлақо аскарликка қабул қилинмайдилар. Чунки бу каби одамларнинг фикри хаёли ўзларининг шахсий ишлари билан банд бўлади. Қўшинга уларнинг фойдаси қарийб тегмайди, – деди.

Толут истаганидек кучли, матонатли ва моҳир мерганлардан иборат қўшин ташкил этди. У қўшинни

ёв билан тўқнашганда сабитқадамлигини синаб кўриш учун уларни бир ерга тўплади ва:

— Сизлар мана шу дарёни кесиб ўтасизлар. Ким сабр ва бардошли бўлса, сувдан бир қултум ичиб, лабини хўллаб олади, холос. Шундай қилган жанг-чидангина менинг кўнглим тўлади ва кимки икки қултум сувдан ичса ёки ундан тўйгунича ичса, демак, у мени шартимни бажармаган ва жангчи деган номга муносиб бўлмаган кимсалар қаторидан ўрин олади, — деди. (Бундай синовнинг ҳикмати шундан иборат эдики, одатан чанқаб турган жангчиларга дарёни кесиб ўтиш буюрилса, уларнинг кўпчилиги биринчи навбатда ўз чан-қоқларини босишга киришиб кетиб тўйғанларича сувдан ичиб олар эдилар ва натижада душманга қарши курашишга уларда ҳол ҳам, мадор ҳам қолмас эди. Толут шуни назарда тутиб, юқоридагидек синов ўтказган бўлса ажаб эмас.)

Синов Толут ўйлаганидек натижа берди. Жангчиларнинг кўпчилиги чанқовларига ҳам қарамасдан, бир қултум ҳам сув ичмадилар, сабру бардош, имону эътиқод ва ишончу ихлос билан дарёни кесиб ўтдилар. Бармоқ билан саноқли аскарларгина бунга чидай олмадилар. Толут уларни қўшиндан чиқариб юборди. Қўшин фақат азму қарори мустаҳкам, имону иродаси метиндек ва Аллоҳ йўлида жиҳод учун жонларини ҳам қурбон қилишга тайёр аскарлардан таркиб топди.

Қўшин жанг майдонига кирганида душманнинг аскарлари саф тортиб турар эди. Улар Толут қўшинидан қурол-яроғда ҳам, сон жиҳатидан ҳам ва салобат жиҳатидан ҳам анча устун эдилар. Душман қўшиннинг қўмондони саф орасида юриб, қўшинга ниманидир тушунтирас эди. Уларнинг полвони Жолут эса ўзини кўз-кўз қилмоқда эди. Бу даҳшатли манзарани қўрган Толут лашкарлари икки қисмга бўлиндилар. Уларнинг бир қисми қўрқувдан дaf-daf титраб,

бугун биз Жолут ва унинг аскарларига бардош бера олмаймиз, дедилар. Қалблари имону ишонч нури билан тўлган ва Аллоҳ ишқида ёниб бораётган иккинчи қисм аскарлар ўзларини ўлим ўчоғига отишга ҳозирлик кўра бошладилар. Улар учун душманнинг сон жиҳатидан устунлиги ҳам ва ўзларининг сон жиҳатидан озликлари ҳам писанд эмас эди. Улар Толутга:

— Бизни жангга бошла! Зеро Аллоҳ: «Қанчадан-қанча оз сонли аскарлар кўп сонли аскарларнинг устидан Аллоҳ изни билан ғолиб келганлар. Аллоҳ сабр қилгувчилар билан биргадир!» деган, — дедилар.

Толут аскарлари Аллоҳдан уларга сабру бардош ва ғалаба беришини сўраб жангга кирдилар. Улар ҳақиқатдан ҳам Аллоҳнинг розилигини топиш учун Унинг йўлида жиҳод қилмоқда эдилар. Шунинг учун ҳам улар ғалаба қилишга амин эдилар.

Икки томон қўшиллари жанг қилаётган бир пайдада Жолут ўртага чиқиб олиб, яkkама-якка курашиши таклиф қилди. Жолутнинг даҳшатли қиёфасини кўрганлар жойларида тўхтаб қолдилар. Улар Жолут билан беллашишга чиқишини ҳам, чиқмасликни ҳам билмас эдилар. Дарҳақиқат, Жолут ўта баҳайбат бир маҳлуққа ўхшаган дев қиёфали полвон эди.

Байта Лаҳм (Фаластинда) шаҳрида ёши ўтиб қолган ва қадди букилиб қолган бир чол ўғиллари билан бирга осуда ҳаёт кечирар эди. У уруш бошланиб, Толут Бани Исройл қавмини жиҳодга бошлаганини эшифтгач, катта ўғилларидан учтасини олдига чақириб, уларга шундай деди:

— Курол-яроғларингизни олинглар, биродарларингиз билан бирга жиҳод қилиш учун жангта борасизлар. Жиҳодга сизлар ҳам ўз улушингизни қўшишингиз лозим деди ва уларнинг энг кичигига қараб:

— Сенинг вазифанг акаларингнинг озиқ-овқатини кўтариб юриш ва улар билан менинг ўртамда

хабарчи бўлиб туришдир. Ҳар куни менга эрта тонгда акаларингнинг аҳволлари ҳақида хабар бераб турасан! Сен жанг майдонига яқинлаша кўрма. Сен жангчи эмассан. Жангни жангчиларга қўйиб қўй, — деди.

Бу ёш ўспирин йигит Довуд алайҳиссалом эди. У ёш ва озғин бўлишига қарамай, юзидан нур ёғилиб турар ва бу нур унинг ақлу заковатли ва ёниқ қалб соҳиби эканлигидан далолат бераб турар эди. У акалари билан бирга жангтоҳга етиб борганларида майдон ўртасида бир баҳайбат, бамисоли девдек одамнинг ҳар томонга наъра тортаётганини кўрди. Манман, деган полвонлар ҳам унга яқинлашар ва яна қўрқиб, орқаларига қайтар эдилар. Довуд одамлардан унинг ким эканлигини сўради.

— У душманинг йўлбошчиси Жолут. Унга рўпара бўлган одам ҳеч омон қолаётгани йўқ. У билан беллашганлар ёки майиб бўлмоқдалар ёки жон таслим қилмоқдалар. Шунинг учун Толут уни ўлдирган одамга мукофот сифатида қизларидан бирини беришни ва ўзидан сўнг тахтга ворис қилиб тайинлашини эълон қилди, — деб жавоб бердилар.

Довуднинг қалби туғён ура бошлади, кофир Жолутнинг ўртага тушиб олиб, у ёқ-бу ёққа юриши унинг ҳамиятига тегди. У бу ҳолатни ҳазм қила олмасдан, Толут олдига югуриб бориб, ундан Жолут билан беллашишга ижозат сўради. Толут ўн гулидан ҳали бир гули очилмаган ёш йигитни бекордан бекорга нобуд бўлиб кетишидан қўрқди ва ундан жант майдонини тарқ этишини ва жанг қилишни ундан кўра ёши каттароқ ва куч-куват жиҳатидан ҳам кучлироқ одамларга қўйиб беришини илтимос қилди. Шунда Довуд унга:

— Менинг ёшим кичиклиги ва жуссам нозиклиги сени зинҳор алдаб қўймасин! Менинг сийнамда жўш ураётган имон алангасини сен кўрмаяпсан. Кечагина бир шер отамнинг қўйларига ҳужум қилганида уни

ушлаб олиб, тилка-пора қилиб ташладим. Илгарироқ эса йўлимда чиқиб қолган баҳайбат айиқнинг терисини шилиб олдим. Гап ёшда эмас, балки азму қарорнинг кучлилигидадир, — деди.

Толут Довуднинг гапларининг ростлигига ишонди. Унинг азму қарори ва нияти астойдил эканлиги га қониқиши ҳосил қилди. Толут Довуднинг Жолут билан жанг қилишига розилик берди ва унга ўзининг қилич ва қалқонини берди. Эгнига ўзининг со вутини ва бошига дубулғасини кийгизиб қўйди. Довуд умрида бундай кийимларни киймаганлиги учун улар унга жуда оғирлик қилди ва у кийимларни ечиб ташлади. У ўзи билан фақат бир таёқни ва тошлар тўлдирилган сопқон(тошотар асбоб)ни ва бир халтани олиб, жанг майдонига отланди. Буни кўрган Толут:

— Сен сопқону арқон билан жанг қилмоқчимисан? Бу жангда қиличу қалқон асосий ҳал қилувчи рол ўйнайди, — деди.

— Сен ғам ема, мени айиқ ва йиртқич шер чангалидан ҳимоя қилган Аллоҳим сўзсиз бу баҳайбат махлуқнинг ҳам чангалидан, албатта асрайди, — деди Довуд ва жанггоҳга қараб йўл олди. У ўзининг имони туфайли ғалаба қилишига ишончи комил эди. Аммо уни кузатиб турган одамлар ҳаяжонларини яширишга қодир эмас ва гупиллаб ураётган қалбларига таскин беришдан ожиз эдилар.

Жолут қурол-яроғи йўқ, озғин ва балоғатга ҳам етмаган рақибини кўриб, унинг устидан кула бошлиди ва майна қилиб:

— Кўлингдаги таёғинг нимаси? У билан сен итни ҳайдамоқчимисан ёки ўзингга ўхшашиб гўдакни калтакламоқчимисан? Қилич-қалқонинг қани? Сен менинг назаримда жонингдан тўйганга ўхшайсан. Нажотки дунё лаззатларини тортишга улгурмасингданоқ ҳаётдан тўйган бўлсанг. Агар бундай бўлса, мен-

та яқинроқ кел. Бир лаҳзадан сўнг жонинг билан ви-долашасан ва умринг саҳифасига нуқта қўясан. Та-нангни эса қушу қузғунларга янги гўшт сифатида ҳадя қиласман, — деди. Довуд унга:

— Сен қиличу қалқонингга ва совуту дубулғангга ишонасан, мен эса сен хору зор қилган Бани Исройлнинг илоҳи Аллоҳ номи билан олдингга келдим. Бир сониядан кейин кўрамиз, сенинг қиличу қалқонинг иш берармикан ёки Аллоҳнинг иродаси-ю куч-кудратими, — деди.

Шу онда Довуд кифтидаги халтадан бир тошни олди ва уни сопқонига қўйиб, Жолут томонга қаратиб отди. Тош тўғри бориб Жолутнинг бошига тегди. Жолутнинг бошидан қон оқа бошлади. Довуд фурсатни бой бермай, кетма-кет Жолутга қаратиб тош ота бошлади ва тошлар нишонга тўғри бориб тегарди. Жолут жонсиз ҳолда муккаси билан ерга қулади. Одамлар ғалаба байробини баланд кўтардилар. Жолут қўшинлари мағлуб бўлиб, қоча бошладилар. Мўминлар уларнинг кетидан қувиб бориб, қасосларини олдилар. Шундай қилиб, улар бир неча замон илгари қўлдан бой берган шону шавкатларини қайтадан тикладилар.

Эслатма: Толут ҳақидаги маълумотлар «Бақара» сурасининг 246–451-оятларида қисман баён қилинган.

ТОЛУТ ВА ДОВУД ЎРТАСИДАГИ МОЖАРО ҚИССАСИ

Душман билан бўлган жангдаги ғалаба Довудга шуҳрат келтирди. Унга нисбатан одамлар қалбида меҳр-муҳаббат уйғонди. Унинг зафари эртаю кеч гапу гаштакларнинг бош мавзуига айланди.

Толут ҳам ўз ваъдасини устидан чиқиб, Довудга қизини берди. Шундай қилиб, улар ўртасида қарин-дошчилик ришталари боғланди.

Аммо инсон қалби ҳар қанча самимий ва мусаф-фо бўлмасин, унинг замон ҳодисаларининг таъсиридан четда қолиши кам учрайдиган воқеадир. Умр бўйи соф қалб билан яшаш камгина одамларга насиб қиласди. Толутнинг юраги ҳам бундан мустасно эмас.

Кунлардан бир кун Довуд Толутни ранг-рўйи ўзгарган, соқоллари ўсиб кетган, уйқусизликдан кўзлари бўртиб чиққан, лабларидан табассум аломатлари ариган ҳолда учратди. Унинг гап-сўзлари ҳам аввалгидек самимий эмаслиги қиёфасидан шундоқ билиниб турарди. Уни Довудга нисбатан бўлган муносабатини тўсатдан ўзгариб қолиши, хатти-ҳаракатларида ва қўпол муомаласида ҳасад ва кўра олмаслик асоратларининг сезилиб туриши Довудни ўйлантириб қўйди. Чунки шу кунга қадар Толутнинг кўз ўнгига Довуд жанг майдонида мислсиз қаҳрамонлик кўрсатган ботир жангчи, халқ ва ватан учун жонини фидо қилишга тайёр муроҳид, ҳар қандай ғанимни даф қилишга қодир мададкор ва қолаверса қизининг баҳтли бўлиши учун ҳамма шароитларни яратиб берган ва иззату икромларга лойиқ куёв сифатида намоён бўлар эди. Шунинг учун Толут у билан фахрланаар, унинг ҳурмат-эътиборини жойига қўяр ва ўз фарзандидек эъзозлар эди. Толутнинг бугунги дағал муносабати Довуд учун бир муаммо бўлди. У ўзича, бу ўткинчи нарса бўлса керак, ваҳима қилишга ва ташвишланишга ҳожат йўқ, Толут тез орада ўзига келиб қолар, деб ўзини юпатган бўлди. Лекин шунга қарамай, Довуд тунда олам сукунатга чўмган бир пайтда хотини Микёлни бафрига босиб, ётиқлик ва вазминлик билан оҳиста деди:

— Эй, Микёл, менинг гумонларим тўғри ёки но-тўғри эканлигини била олмай қолдим. Бугун отангни ўта сиқилган, юзи маъюс, аммо кўзлари ғазабга тўлган ҳолда кўрдим. Бирор жиддий нарса рўй берганга ўхшайди, менимча. Сен бу ҳақда нима дейсан?

Микёл ич-ичидан оҳ деб юборди ва кўзларидан қайноқ ёшлар тўкиб:

— Эй Довуд, мен сендан билган нарсамни яширмайман ва сен билмайдиган нарса ҳақида сени хабардор қилиб қўйишни бурчим, деб биламан. Ҳақиқатдан ҳам Бани Исроил сени иззат ва ҳурмат қилаётганидан, улар орасида обрў-эътиборинг кундан-кунга ортиб бораётганидан, зафар кетидан зафар қучаётганингдан, сенга ғалаба кетидан ғалаба кулиб боқаётганидан, айтганларинг дарҳол бажо келтирилаётганидан отам хавотирга тушиб қолди. Бундай нуфузинг натижасида унинг давлати сенинг қўлингга ўтиб кетишидан чўчимоқда. Молу мулк ўзинг билганингдек, серҳосил яйлов ва мисли йўқ ҳимоя қуролидир. Ундан айрилиб қолишни ҳеч ким истамайди. Молу дунё этаси уни асраб қолиш учун жонини ҳам фидо қилишга тайёр бўлади. Бундай одамлар одатда энг яқин кишиларига ҳам шубҳа билан қарайдилар ва улардан ўта эҳтиёт бўладилар. Шунга ўхашаш отам ҳам сендан гумонсирамоқда. Жазолаш учун унга гумонсирашнинг ўзиёқ кифоядир. Отам гарчи имони эътиқодли, илму билимли бўлса ҳам баривир унда подшоҳу султонларга хос гумонсираш қалбидан жой олган. Кейинги вақтда отам менинг билишимча, балки у нотўғридир, сендан қутулиш сенинг қанотингни қирқиш ва ҳукмдорлигингга баражам бериш пайига тушган. Ўзингни ва ҳаётингни асраш чорасини, менинг фикримча, кўриб қўйганинг яхши. Шундай қилсанг, агар мен ўйлаганларим тўғри чиқса, сен зафар қозонасан, агарда нотўғри бўлса, эҳтиёт чорасини кўриб қўйиш сенга зарар қилмайди, — деди.

Эшитганларига унчалик ҳам ишонмаган Довуд хотинига:

— Ахир мен подшоҳимиз қўл остидаги оддий бир жангчи бўлсам. Эътиқоду имонни ҳимоя қилишдан

бошқа ниятим бўлмаса, Толутнинг менга нисбатан гумонлари ўринсиз. Унинг елкасига шайтон миниб олиб, васваса қилаётгандир ёки ичига кириб олган қора кучлар кўнглига фул-фула солаётгандир, — дедида, худди Толутнинг ички кечинмаларидан ҳеч нарса билмагандек, кўзларини юмиб, ширин уйқута кетди.

Эрта тонгда Толут Довуднинг хонасига кириб, уйқусидан уйғотди ва унга деди:

— Эй, Довуд, бугун менинг бошимга катта ташвиш тушиб қолди. Менга келган хабарларга қараганда, Канъонийлар бизга қарши куч тўплаётган эмиш. Уларнинг нияти ёмонга ўхшайди. Мени сендан бошқа ишонадиган одамим йўқ. Сен менинг пушти-паноҳимсан. Бу мушкул аҳволни сендан бошқа ҳеч ким бартараф қила олмайди. Тур ўрнингдан, қиличу қалқонларингни ва аскарлардан истаганингча ол! Улар ҳузурига йўл сол! Мен сени душманларингни қон қақшатиб, ғолиб ҳолингда қайтиб келишингга умидворман. Мабодо мағлуб бўлсанг, сафдошларинг сени елкаларида кўтариб олиб келурлар ва биз сени қаҳрамонларга хос урф-одат билан тантанали дағн қилурмиз. . .

Толут ўзича шу йўл билан Довуддан қутулмоқчи эди. Довуд сұхбатдошининг қора ниятларидан хабардор бўлса ҳам, индамасдан буйруқقا итоат этиб, қилич ва қалқонини кўтарган ҳолда, Канъонийлар томонга жанг қилиш учун йўл олди. У ҳали ўзининг омон қолиши ёки ўлим тузофига тушишини билмасди. Ҳақиқатдан ҳам унинг учун бунинг аҳамияти ҳам йўқ эди. Аллоҳнинг иродаси билан у жангда ғолиб келди ва зафар билан соғ-саломат Толут ҳузурига қайтиб келди. Бу ҳолат Толутни янада эсанкиратиб қўйди. У ўзини кўярга жой топа олмай қолди. Унинг саросимага тушиб қолишида ҳам жон бор. Чунки у Довудни атайлаб ўлим ўчофига юборган эди. Довуд эса ўлиб кетиш ўрнига шон-шараф билан эсон-омон

ҳозир бўлди. Бундан ҳабари бор Довуднинг хотини уни олдига оҳиста келиб маъюс оҳангда:

— Эй, Довуд, сен жонингни сақламоқчи бўлсанг, бу ердан тезроқ қочиб кет! Сенинг ўлимингни кўришга мен тоқат қила олмайман. Умрим ҳасрату надоматда ўтади. Омон бўлсанг, бир кун қайтиб келарсан, — деди.

Довуд қочиб кетишни ва ғариблиқда мусофири бўлиб яшашни ўзига эп кўрмади. Туясиға миниб, Аллоҳга таваккал қилди ва имону ишонч билан тоғ тарафга йўл олди. У ҳасад ва кўра олмаслик иллати-нинг қурбони эди. У тоғ этагида жойлашган форга кириб жойлашди ва барча ғаму ташвишларини унучтишга ҳаракат қилди. Бир неча кун ўтмасданоқ бундан ҳабар топган Довуднинг ёру биродарлари ва Бани Исроил қавмининг намояндлари тўда-тўда бўлиб, унинг ҳузурига келиб, ҳамдардлик изҳор қила бошлидилар.

Толутни эса кундан-кунга ҳалқ ичиди обрўси та-наззулга юз тута бошлади, унга қарши одамлар бош кўтара бошладилар ва қўшинини тарқ этувчилар сони ҳам кўпайди. Бунга чидаёлмаган Толут қиличини ишга сола бошлади, гуноҳкорни ҳам, гуноҳсизни ҳам гумон билан жазолаб, олиму уламоларга озор бера бошлади. Бани Исроил руҳонийларини таҳ- Қирлаб, аскарларининг қалбларига даҳшат сола бошлади. Бунинг натижасида аскарлар орасида Толутга нисбатан қаҳру ғазаб кўзғалди. Бундай ноҳақлик ва зулмларни эшигтан Довуд чидаёлмай қолди. У ҳар қанча қийинчиликларни енгиб бўлса ҳам, Толутга қарши курашга бел боғлади. Шу мақсадда у фордан ташқарига чиқди. У ҳамроҳлари билан водийга етиб боргандарида Толут яқин одамлари билан биргаликда ўтов ичиди экан. Довуд бироз кузатиб турди. Толут ва унинг одамлари ҳориб-чарчаб, уйқуга кетгандарида Довуд ёлғиз ўзи ўтов ичига кириб, Толутнинг ёнидаги камон ёйларини олиб чиқди. Толут уйқудан уйғониб, ўрнидан

турди, ёйларини ахтара бошлади. Уни ким олганини суриштира кетди. Шу пайтда ўтов эшиги олдида ҳозир бўлган Довуднинг элчиси унга:

— Мана, сен қидираётган ўқ-ёйларинг. Аллоҳ сенинг бошингни олишга имкон берган эди, аммо Довуд бағри кенг, кечиримли ва имони бақувват бўлганлиги учун сени омон қолдирди, — деди.

Довуд элчисининг сўзлари Толутга қаттиқ таъсир қилди, қилган қилмишлари учун пушаймон бўлди ва ноҳақ ўлдирган одамлари учун Парвардигори олам ҳузурида қандай жавоб бераман, деб кўз-ёшлар тўкди.

Толут эс-хушини йиғишириб олиб, саҳро томонга йўл олди ва у ерда Аллоҳга тавба-тазаррулар келтириб, то жон таслим қилгунча афсус-надоматлар чекди.

Бани Исроил қавми Довуд атрофига жипслашиб олдилар ва уни ўзларига подшоҳ қилиб сайладилар. Аллоҳ таоло Довудга давлатни бошқариш ва халқни идора қилишда ақлу заковат ва донишмандлик ато қилди. Элу юрт кундан-кун Аллоҳнинг фазли билан фаровон ҳаёт кечира бошлади.

Эслатма: Мазкур можаро ҳақида «Бақара» сурасининг 251-оятида қисман баён қилинган.

ДОВУД АЛАЙҲИССАЛОМ ҚИССАСИ

Урё Бин Ҳанноннинг кўнгли гўзал, чиройли, ҳусну жамолда тенги йўқ, ақлу ҳушни оладиган, жозибали, танноз ва бадавлат қизга умр йўлдош бўлишни истар эди. У истаган нарсасини узоқ ҳам қидириб юрмади, қавмининг қизлари орасидаги Собиғ Бинт Шоий унинг кўнглидагидек қиз бўлиб чиқди. Урё уни ўзига унаштириш учун Собиғ хона-донига совчи юборди. Ҳонадон эгаларига Урё маъқул тушганлиги боис қизларини унга беришга рози бўлдилар ва икки ёшни унаштириб қўйдилар. Урёning

кўнгли таскин топди ва хотиржам бўлди. Энди у келажакдаги баҳтли ҳаёт учун пойдевор ҳозирлаш тараддудига тушди. У хурсандчилигини ичига сифди ролмас, тўй кунларини тезроқ келишини ва Собиғ билан бирга бўлиш кунларини орзиқиб кутар эди.

Бироқ Урё ёш бўлганлиги боис олдида ватанга хизмат қилиб бериш бурчи туар эди. Ўша замон одатига кўра, ёш ўспирин қўшинда хизмат қилиб бериши керак ёки унинг ўрнига ҳақ тўлаб, уйида қолиши мумкин эди. Агар Урё лашкарликга борадиган бўлса, жиҳодга тайёргарчилик қилаётган Довуд қўшинлари сафида хизмат қилиши лозим бўларди.

Урё ҳақ тўлашдан ожиз эди. Шунинг учун қўшинга боришга тайёргарлик кўра бошлади. Ҳатто, лашкарга бориб, хизмат қилишни ёқтириб қолди. Чунки унинг кўнгли тўқ эди. Одатга кўра, унаштирилган қиз йигит ўз бурчини адо этиб, қайтиб келгунича, уни кутишга мажбур эди. Унинг фикрича, қанча вақт ўтишидан қатъи назар, Собиғ уники ва у эса Собиғни эди. Шу хаёллар билан Урё аскарликка жўнади. Кунлар кетидан кунлар ўтаверди. Ҳали бери ғазавотнинг ниҳояси кўринмасди. Жиҳодга берилиб кетган Урё ҳамма нарсани унутиб юборди. Она юртига қайтиб келишидан ҳали дарак йўқ эди.

Она ватанидан йироқда узоқ муддат қолиб кетганлиги Урёга жуда қимматга тушди. Бечора жангчи мужоҳиднинг пешонаси ялтилламаган, унга иқбол кулиб боқмаган экан. Чунки гўзал Собиғга Довуднинг назари тушиб қолди ва ёқтириб қолиб, дарҳол унинг уйига совчилар юборди. Қизнинг ота-оналари ҳам Довуднинг таклифини ҳеч иккиланмай қабул қилдилар, Аллоҳнинг пайғамбарини қўлини қайтаришга ким ҳам журъат этарди?! Пайғамбар билан қариндош бўлиш ҳар бир одам учун шараф эмасми?! Бундан ташқари, қизнинг ота-онасида узрли сабаблар бор. Уларнинг унаштирган куёвлари дом-дарак-

сиз йўқ бўлиб кетди. У тирикми, ўликми бундан ҳеч кимнинг хабари йўқ. Шунинг учун қизнинг ота-оналари уни ҳалол йўл билан икки қўллаб, пайғамбарлари Довудга узатдилар. Қиз у билан роҳату фарогатда баҳтли ҳаёт кечира бошлади.

Аммо бу осмон остида шундай одамлар борки, Довуднинг қилмишларидан қалблари озор чекди. Аммо на илож! Барча нарса Аллоҳдан. Бунинг ҳам бир сири бўлса не ажаб?! Мазлумларнинг пешонасини силайдиган, озор чекканларнинг жонига оро кирадиган, дардманларнинг дардига малҳам бўладиган зот борми бу дунёда?! Ҳа бор!

Довуд ўз мақсадига эришганидан жуда мамнун эди. У ҳукмдор бўлганидан бери давлатни идора қилишда янги тартиб ўрнатган. Вақтини тўртга бўлган. Бир бўлагини шахсий ишларини бажаришта, иккинчи бўлагини Парвардигорига ибодат қилишга, учинчи бўлагини ҳалқа тааллуқли масалаларни ҳал қилишга ва тўртинчисини қавмининг болалари ўртасида амру маъруф қилиб, мавиза қилишга ажратган.

Довуд нафақат пайғамбар, балки ҳукмдор ҳам. Шунинг учун қасрини аскар қоровуллар Қўриқлаб турарди. У ҳеч қачон ўзи жорий қилган тартиб ва интизомни бузмаган ва шу тариқа фаолият олиб борган.

Шаҳарда Бани Исроил қавмига ўхшамайдиган икки эркак пайдо бўлиб қолди. Улар Довуд ўрнатган тартибга хилоф равишда одамларни қабул қилиш вақтидан ўзга вақтда қаср қоровули олдига бориб, уларни Довуд ҳузурига киришга рухсат беришини илтимос қилдилар. Аммо қоровул уларни киргизмади ва қабул вақтида келишлари лозимлигини таъкидлади.

Қоровул бу икки кишини одам суратидаги фаришталар эканини ва уларда ғайриодатий хислат борлигини, Довуд олдига унинг рухсатисиз ҳам киришга

қодир эканликларини, бу эса Довуд учун илохий ҳикмат бўлиб хизмат қилишини билмас эди-да.

Фаришталар меҳробни ёриб ўтиб, тўғри Довуднинг ҳузурига кирдилар. Ҳеч бир рухсатсиз ва қузатувчи мулозимсиз рўпарасига ўтириб олган икки кишини кўриб, Довуд саросимага тушиб қолди. Фаришталар унга:

— «Қўрқма! Иккаламизнинг бир-биrimизга хусуматимиз бор. Орамизниadolat билан ажрим қилиб бер! Жабр қилма ва бизни тўғри йўлга бошла!» — дедилар (Сод, 22).

Довуд ўзини қўлга олди ва жиддий масалага дуч келганини сезди ва улар ўртасида тўғри ҳукм чиқариш учун уларнинг сўзларини тинглашга қарор қилди. Улардан бири:

— Мана бу менинг иним. Унинг тўқсон тўққизта солиқ қўйи бор ва менда биттагина. Отам менинг бир дона қўйимга ҳам қўз олайтироқда ва мендан уни беришимни талаб қилмоқда. Ҳар қанча баҳсу мунозара қилсан ҳам у мени енгиб қўймоқда. Чунки у мендан кўра сўзамолроқ ва сўзини исбот қилишга мендан кўра моҳирроқ, — деди.

Довуд сукут сақлаб турганга қараб, ундан биродарининг сўзларига нисбатан ўз фикрини баён қилишини сўради. У шундай деб изоҳ берди:

— Ҳа, менинг тўқсон тўққизта солиқ қўйим бор. Өғамда эса бир дона. Мен унинг бир дона қўйини олиб, ўз қўйларимга қўшмоқчиман ва қўйларимнинг сонини юзтага етказмоқчиман. Довуд унга:

— Оғанг унга рози бўлмаяптими? — деди.

— Ҳа, у кўнмаяпти, — деб жавоб қайтарди гапираётган фаришта. Бу сўздан кейин Довуднинг ғазаби қайнаб кетди ва унга жаҳл билан:

— Ундей бўлса, биз сени ўз ҳолинга қўйиб қўймаймиз. Агар сен зўрлик билан мақсадингга эришмоқчи бўлсанг, сени жазолаймиз, — деди.

— Эй, Довуд, сен мутлақо ҳақсан. Аммо лекин сенинг тўқсон тўққизта хотининг бор эди. Урёда эса биттагина эди. Шунга қарамасдан сен Урёнинг бўлажак хотинига кўз олайтириб, уни хотин қилиб олдинг. Урёни ундан маҳрум қилдинг. Унинг унаштирилганига ҳам риоя қилмадинг. Бунга нима дейсан? — деди фаришта.

Бу доно ва ҳикматли сўзларни эшитган Довуд гап нимада эканлигини тушуниб етди. Бу сирдан бегона одам воқиф бўлиб қолмадимикан, деб атрофга қараб қўйди. У воқеанинг асл моҳиятини англаб етгач, Парвардигорига истиффор айтиб, бошини саждагоҳга қўйди. У қилган номаъқулчилиги учун Яратгандан авф қилишини сўраб, илтижолар қилди. Аллоҳ унинг астойдил қилган тавбасини қабул қилди ва уни соҳиби карам пайғамбарлар сафида қолдирди.

Довуд юқоридаги қилган иши учун Аллоҳ томонидан маломат ва таъна қилинишини хаёлининг бир четига ҳам келтирмаган эди. Аммо Аллоҳ ўзининг наздида барча одамлар баробар ва тенг ҳуқуқли, уларнинг жамиятда тутган ўрниларидан, хоҳ улар пайғамбарлар бўлсинлар, хоҳ оддий инсонлар, бундан қатъи назар, қилган ножӯя хатти-ҳаракатлари учун, албатта жазога тортилишлари аниқ эканлигига, кичик ва катта гуноҳ учун ҳам ҳисоб-китоб бўлиши сўзсиз амалга оширилишига, ночор бандаларнинг охиз ва заифликлари боис, золимлар томонидан зўравонлик билан тортиб олган ҳақларидан Аллоҳ ғафлатда эмаслигига одамларда ишонч ҳосил қилдириш ва одамзодга ибрат бўлиши учун мисол тариқасида Аллоҳ пайғамбари Довудга қаттиқ танбех берди.

Эслатма: Мазкур қисса ҳақида «Сод» сурасининг 21–26-оятларида маълумотлар берилган.

СУЛАЙМОН АЛАЙХИССАЛОМ ҚИССАСИ

Сулаймон (а.с.) ва Билқис

Сулаймон (а.с.) нигоҳини Шомда муқаддас ибодатхона қуришга қаратди. Тез кунда одамларнинг ибодат қилишлари, қурбонлик сўйишлари учун баланд ва ҳашаматли бино вужудга келди. Бундан Сулаймон (а.с.)нинг кўнгли таскин топди ва Аллоҳнинг фарз амалларидан бири – Ҳажни адо этиш тараддутига тушди. У кўпчилик билан бирга йўлга тушиш учун ҳозирлик кўра бошлади.

Аркони давлатлари ҳамроҳлигига Сулаймон (а.с.) Ҳарам тарафга йўл олди ва унда барча ҳажарконларини қилиб бўлгунича истиқомат қилди. Шундан кейин сафарини Яман замини томон давом эттириб, Санъо шаҳрига кириб борди. Йўлдан чанқаб келгани боис сув ичиш учун қудук ёки булоқ излай бошлади, аммо уринишлари зое кетди. Бундан унинг аччиғи чиқиб кетди ва дарҳол бир қушни Ҳудҳудни чақириб келишга юборди. Ҳудҳуд келиб, сувни қаерда борлигини топиб бериши лозим эди. Куш Ҳудҳудни топиб кела олмади, чунки у кўздан ғойиб бўлган эди. Сулаймон (а.с.)нинг баттар аччиғи чиқиб, агар Ҳудҳуд ўзининг ғойиб бўлганлигига ишончли далил ва ҳужжат кўрсатмаса ёки узрини асослаб бера олмаса, албатта, уни азоблайман ёки бўғизлаб ташлайман, деб қасам ичди.

Унчалик кўп вақт ўтмаган ҳам эдики, Ҳудҳуд гуноҳи учун бошини қуий соглан ҳолда тавозе билан кириб келди, ўзини оқлаш ва Сулаймон (а.с.)нинг аччиғини босиш мақсадида унга деди:

– Эй, Ҳожам, мен шундай жойни бориб кўрдимики, ундан сен мутлақо бехабарсан, сенинг куч-кудратинг ҳам, шону шуҳратинг ҳам ҳали у ерга етиб бормаган.

Сулаймон одатда бундай сўзлардан завқ олар эди. Шунинг учун у қовоғини бироз очиб, у жой ҳақида тезроқ гапириб беришга ва ўзини оқлаш учун далил-хужжатларини тезроқ тақдим этишга Ҳудҳудни шошилтириди.

— Мен Сабаъ деган ўлкага бордим. Унда бир аёл киши ҳукмронлик қиласр экан. Унга Аллоҳ ҳамма томондан берган экан, унинг катта тахти ҳам бор. Аммо уни ва у бошқараётган ҳалқнинг елкасига шайтон ўтириб олиб, қулоқларини кар ва кўзларини кўр қилиб қўйган. Улар ҳидоят йўлидан маҳрум қилингандек эканлар. Шунинг учун улар Аллоҳ қолиб Қуёшга ибодат қилмоқдалар. Шунча шону шавкатлари ва қуч-қудратлари билан Аллоҳга ибодат қилишлари улар учун яхшироқ бўларди. Зоро Аллоҳ буюк Аршнинг Парвардигоридир, — деди Ҳудҳуд.

Бу хабардан Сулаймон ҳайрат бармоғини тишлаб қолди. У Ҳудҳудга озор беришни ҳам ва гапларини рад этишни ҳам ўзига маъқул кўрмади ва унга:

— Келтирган хабарингни рост ёки ёлғонлигини текшириб кўрамиз. Агар воқеа сен айтганингдек бўладиган бўлса, мана бу мактубимни олиб уларга элтиб бер ва бир чеккада туриб, уларнинг мактубга нисбатан айтган фикрларига қулоқ солиб тур! — деди.

Ҳудҳуд мактубни олиб, йўлга равона бўлди. У Билқиснинг қасрига кириб, у ётган хонага мактубни ташлади. Бил-қис дарҳол уни олиб ўқиди. Унда шундай сўзлар битилган экан:

«Бу Сулаймондандир. Бу шафқатли ва раҳмли Аллоҳ номи биландир. Мендан устунлик қилманглар ва итоат этган ҳолда ҳузуримга келинглар» (Намл, 30–31).

Билқис вазирлари, амирлари ва аркони давлатининг фикрларини билиш, уларни тинглаб, қарорларини эшлиши ва суюниш учун маслаҳатга йиғди. Улар:

— Биз ҳарбийлармиз ва амалиётчилармиз. Биз назариётчи ва мафкурачи эмасмиз. Биз имон-ихтиёри-

мизни сенинг қўлингга топшириб қўйғанмиз. Қандай тадбир ва чора қўришни маъқул кўрсанг, биз бажонидил уни бажарамиз, — дедилар.

Малика одамларининг гапириш оҳангидан уларда урушга мойиллик борлигини сезди ва уларнинг фикрлари хато эканлигини, урушдан кўра сулҳ яхшироқ ва афзалроқлигини, бундай ҳолларда оқил кишилар ўзлари учун нима фойдалироқ бўлса, ўшани қилишларини баён қилди ва:

— Одатан подшоҳ ва ҳукмдорлар бирор қишлоқни босиб олсалар, уни ҳаробага айлантирадилар, унинг маданиятини ер билан яксон қиласдилар, эркакларини қул ва аёлларини чўрига айлантирадилар, обрў ва эътиборли одамларни хору зорлиқда яшашга маҳкум этадилар. Қадим замонлардан бери ғолибларнинг одатлари шундай. Аммо мен Сулаймон (а.с.)га бир қимматбаҳо ва нодир ҳадялар юбориб, ўзимнинг шону шавкатимни унга кўз-кўз қилиб қўймоқчиман ва шу билан унинг ният ва мақсадларини билиб олмоқчиман, — деди.

Билқис элнинг бообрў одамлари билан бирга ҳозирлаган совға-саломларини Сулаймон (а.с.)га жўнатди. Ҳамма гаплардан хабардор бўлган Ҳудҳуд улардан илгарироқ бориб, Сулаймон (а.с.)га бўлган воқеани ипидан игнасиғача етказди. Сулаймон (а.с.) элчиларни кутиб олишга тайёргарчилик кўра бошлади. У жинларга мисли йўқ, одамларнинг кўзини ўйнатдиган ва юракларини маҳлиё қилиб қўядиган қаср — кошона қуришни буюрди.

Меҳмонлар эсон-омон етиб келдилар ва қасрга кўзлари тушиши биланоқ ҳанг манг бўлиб, ҳушларидан кетишларига оз қолди. Сулаймон (а.с.) очиқ чехра билан уларнинг истиқболига чиқди, табриклиди ва улар билан учрашганлигидан ўзининг мамнун эканлигини изҳор қилди. Сўнгра уларнинг келишдан мақсад ва ниятларини билиш учун деди:

— Сизларни күрганимдан фоятда хурсандман. Ташри-фингизнинг боисини билсам бўладими?

Элчилар келтирган қимматбаҳо совға-саломларини ва ҳадяларини Сулаймон (а.с.) олдига қўйдилар ва уларни қабул қилиб олишини сўрадилар. Шунда Сулаймон (а.с.):

— Бу матоҳларни қайтариб олиб кетинглар! Менга Аллоҳ таоло етарли миқдорда молу давлат ва куч-қудрат ато қилган. У менга ҳеч бир пайғамбарларга насиб бўлмаган фазилатларни берган. Мендек одам ушбу арзимас матоҳларингиз бадалига даъватидан воз кечади, деб ўйлайсизларми? Агар сизлар Ер юзи тўла олтинлар берсангиз ҳам, мен ўз мақсадимдан қайтмайман. Сизлар бу дунёни зебу зийнатинигина ҳаёт деб ўйлайсизлар ва келтирган арзимас совға-саломларингиздан шоду хурсанд бўласизлар. Бориб ҳукмдорларингизга етказингларки, агар у бизнинг талабларимизга итоат этмаса, биз сон-саноқсиз қўшинларимиз билан юртингизга бостириб борамиз. Сабаъ мамлакатини сизлардан халос қиласиз ва сизлар молу мулқдан ҳам, шону шавкатдан ҳам маҳрум бўлиб, хору зорликка юз тутасизлар. Айтиб қўяйки, бизнинг куч-қудратимизга дош берадиган бу дунёда ҳеч қандай куч йўқ, — деди.

Элчилар Сулаймон (а.с.)нинг гапларини оқизмай-томизмай Билқисга етказдилар ва кўрганлари ҳақида батафсил сўзлаб бердилар. Буларни эшигтан Билқис:

— Унга итоат этмасдан бошқа чорамиз йўқ экан. Бўйин эгиб, унинг ҳузурига шошилайлик, — деди.

Сулаймон (а.с.) Билқиснинг ташрифи қудумидан хабар топгач, ҳамма нарсага қодир жинларни ҳузурига чақириб:

— Билқис бизнинг юртимизга етиб келгунича қайси бирингиз унинг тахтини бу ерга қўчириб кела оласиз? — деди.

— Мен унинг таҳтини сен мажлисингни туттагатту-
нингча келтириб ўрнингга қўяман, — деди Ифрит.
Аммо ҳикмату дониш соҳиби бўлган бошқа жин:

— Эй шоҳим, мен Билқиснинг таҳтини қўзингиз-
ни очиб юмгунингизча ҳозир қиласман, — деди.

Сулаймон (а.с.) Билқиснинг таҳтини тезроқ ҳузу-
рида бўлишини истаб деди:

— Бундай иқтидорга эга бўлиш, яъни бир зумда
Билқис таҳтини ҳозир қила оладиган жинларни менга
хизмат қилдириб қўйиш, Аллоҳнинг менга берган
неъматларидан биттасидир. Аллоҳ менга берган инъ-
омлари эвазига мен Унга шукр қиласманми ёки йўқ,
мени У синааб кўрмоқчи. Парвардигоримга беадад
шукрлар бўлсин!

Дарҳақиқат, Аллоҳнинг берган неъматларига шук-
роналик инсон вужудининг ва қалбининг покизали-
гига далиллар. Аммо куфрони неъмат эса унинг ички
дунёсининг қабиҳлигига аломатдир ва бундай одам
бу дунё ва охиратда баҳтсиз кишилар сафидан жой
олади.

Сулаймон (а.с.) кўшинларига деди:

— Билқис таҳтининг кўринишини бироз ўзгарти-
ринглар! Қани кўрамиз, у ўз таҳтини танирмикин
ёки йўқ, — деди.

Билқис келганидан сўнг унинг таҳтини ўзига
кўрсатиб дедилар:

— Сабаъ ўлкасида бино қилган таҳting шундай-
ми?

Билқис ҳайратидан ёқа ушлаб қолди. Ҳудди бино
унинг таҳтига ўхшаб кетарди. У хаёлидан йўқ бўли-
ши мумкин эмас, бу ер қаерда-ю менинг ватаним
қаерда. Аммо у ҳар қанча ўзини шундай хаёлларга
ишонтиришга уринмасин, бинонинг баъзи бир жой-
лари унинг таҳтига жуда ўхшаб кетар эди. У ўзини
зўрға тутиб, ёқтиргмаган ҳолда:

— Ҳа, менинг таҳтимга ўхшаб кетар экан, — деди-
ю аммо ўйга толиб қолди.

Малика келгунга қадар Сулаймон (а.с.) оқ ойнадан ажо-йиб бино қуришни буюрган эди. Сулаймон (а.с.) уни ўша бинога таклиф қилди. Малика бинони кўриб, даҳшатга тушди. Чунки шу кунга қадар бундай бинони кўрмаган ва буни одам боласи қуришига ишонмаганди. У бу ерда бир ғайриодатий нарса борлигини ҳис этиб:

— Парвардигорим, мен адашган эканман, умрими кўп вақтини беҳуда ўтказибман. Сенинг раҳматингдан йироқда, фафлат уйқусида қолибман. Мени кечир! Мен Сулаймон (а.с.) воситасида ҳамма нарсани англаб етдим. Энди мен Сендан бошқа зотга ҳеч қачон бандачилик қилмайман. Сен ахир раҳмиларнинг раҳмлироғи ва шафқатлиларнинг шафқатлироғисан-ку, — деди.

Сулаймон (а.с.)нинг донишмандлиги

Довуд (а.с.) Бани Исроил қавмининг таҳтига ўтирган. Ҳар куни у ҳузурига келган одамларнинг мушкулларини осон қилишга ҳаракат қиласар, улар орасидаги жанжалли масалаларга қулоқ солар ва инсофу адолат билан ҳал қиласар эди. Унинг ёши бир жойга бориб қолганлиги боис доимо таҳтни кимга қолдириб кетиш ҳақида ўйлар эди. Унинг ўғиллари орасида Сулаймон ёши ўн бирга кирганига қарамай, анча камолга этиб, илму донишдан ҳам хабардор бўлиб қолган эди. Шу боис Довуд уни таҳтга ворис қилиб қолдиришга аҳд қиласар. Шу мақсадда у Сулаймон (а.с.)ни баъзи бир давлатни идора қилиш ишларига ва ҳалқ билан бўладиган мулоқотларда иштирок этишга жалб қила бошлади.

Кунлардан бир кун Довуд икки даъвогарнинг масаласи кўриладиган йиғилишга амалий билими ва тажрибасини ошириш учун Сулаймон (а.с.)ни чақиртириди. Сулаймон (а.с.) отасининг котиби сифатида йиғи-

лишда иштирок этиб, мажарони зимдан кузата бошлади. Даъвогарлардан бири деди:

— Менинг экинзорим бор. Экинларим пишиб етилган эди. Ҳосилини йигиб олишга тайёргарлик кўраётган эдим. Бир кечада мана бу қўшнимнинг қўйлари экинзоримга кириб, экинимнинг ҳосили у ёқда турсин, таг-томири билан қўшиб еб битирибди. Экиндан ному нишон ҳам қолмади. Қўйларни қўй эгаси ҳам, қўйчивон ҳам қайтартмади.

Иккинчи даъвогар ўзини ҳимоя қилиш учун бирорта далил ва ҳужжат келтира олмади.

Қўй эгасининг қўйлари тунда қаровсиз қолиб, қўшнисининг экинзорига кириб, экинларини еб кетишига сабабчи бўлганлиги учун Довуд (а.с.) қўйларни экин эгасига ҳосили эвазига беришга ҳукм қилди ва шу билан қўй эгасини жазолади. Бу ҳукмни тинглаб ўтирган Сулаймон (а.с.) даъвогарларни бир дақиқа сабр қилишга буюрди. Аллоҳ таоло унга ақл, заковат ва илму дониш ато қилгани сабабли бироз ўйлаб ва нафасини ростлаб олиб деди:

— Бу ҳукм адолатли ҳам эмас, инсофдан ҳам эмас, — деди.

Мажлисда иштирок этувчилар Сулаймон (а.с.)нинг журъатидан ҳайрат ёқаларини тишлаб, унга бақрайгандарича қараб қолдилар. Сулаймон (а.с.) гап бошлади:

— Қўйлар экинзор эгасига берилади ва у қўйларнинг сутидан, юнгидан ва қўзичоқларидан бемалол фойдаланиб туради. Ер эса қўй эгасига берилади ва у ерни ҳайдайди, экин-тикин экади ва аввалги ҳолатига келгунча ундан фойдаланиб туради. Ер ўз ҳолига келгандан кейин уни ер эгасига қайтариб беради ва ер эгаси эса қўйни қўй эгасига қайтариб бериб, ўзаро алмашадилар. Бу қўй эгаси учун ҳам, ер эгаси учун ҳам маъкул, энг адолатли, энг инсофли ва энг тўғри ҳукмдир, — деди.

Бу – пайғамбар Сулаймон алайҳиссалом фаолиятининг бошланиши эди.

Сулаймон (а.с.) отасининг таҳтида

Довуд (а.с.) ўз таҳтига ворис қилиб ўғли Сулаймон (а.с.) ни ёш бўлишига қарамасдан, ҳозирлай бошлади. Чунки у нодир қобилият эгаси эди. Бундан Довуд (а.с.) фаҳрланар ва юртни обод қилишдаги орзу-умидларини Сулаймон (а.с.)нинг амалга оширишига умид боғлар ва ишончини оқлашга кўзи етар эди. Аллоҳ бундай фазилатни оламни ҳидоят этиш учун юборган барча пайғамбарларининг фарзандларига ҳам насиб қиласвермаган. Масалан, ўзининг катта ўғли Абшолум кучли, бақувват, ҳаёт тажрибасига эга ва турмушнинг баланд-пастини идрок қила олишига қарамасдан давлатни бошқаришга, халқни тўғри йўлга солишга мутлақо салоҳияти йўқ эди. Аммо шунга қарамасдан, у отасининг қароридан рози эмас. У ҳам отасининг таҳтига эгалик қилишни истайди ва бу йўлда отаси ва укасига қарши бош кўтаришга ва ворисликни қўлга киритиш йўлида бор кучини сарф қилишга тайёр.

Абшолум ўзининг қора ниятини амалга ошириш учун қавми билан яқин алоқа ўрнатиш ва уларга меҳр-мурувват кўрсатиб, кўнгилларини овлаш ва вақти келгунича пайт пойлашни ўзига маъқул кўрди. Шу мақсадда у отасининг эшигига келадиган ҳожатманаларнинг ҳожатларини чиқаришга ҳаракат қила бошлади ва шу йўл билан у ҳар бир исроилликнинг тилини қисиб қўйиш ва керак бўлган вақтида сўзсиз унга итоат этишга, уни қўллаб-қувватлаб, ёнини олишга муяссар бўлишни режалаштирган эди. Машойихлар, инсон боласи эзгуликнинг қулидир, деганларидек, баъзи бир исроилликлар Абшолумнинг тузофига илиндилар. Шундан кейин у назр-ниёз бе-

риб келишни баҳона қилиб, отасидан Ждаунга бориб келишга ижозат сўради. У ердан туриб, пинҳона Бани Исройл қавмининг обрўли кишиларига ўз жосусларини юборди ва уларга:

— Барчангиз бирлашиб, мени тахтга кўтаринглар! Шундай қилсаларингиз, ўзингиз учун яхшироқдир. Мен сизларнинг молу мулкларингиз ва мансабу лавозимларингизни сақлаб қолишга кафиллик бераман, — деди.

Ҳалқ орасида фитна авжига чиқди. Куддусга ўт кетиб, хўлу қуруқ аланга остида қолиш хавфи туғилди. Бундан хабар топган Довуд (а.с.)нинг фифони фалакка кўтарилиди. Аммо у тез орада ўзини босиб олди ва энг яқин одамларини атрофига тўплаб:

— Юринглар, бизни Абшолумнинг қаҳру ғазабидан фақат қочиш қутқаради, — деди.

Довуд (а.с.) аҳли байти ва яқин одамларига бош бўлиб, Урдун дарёсининг нариги соҳилига ўтиб, Зайту тоғининг тепасига чиқиб, жойлашиб олди. Ўзи ва ҳамроҳлари юраклари тўлиб кетганидан юм-юм йифладилар.

Ҳамроҳларидан баъзилари бошларига тушган кўргиликлари учун Довуд (а.с.)ни койий бошладилар ва қалбига қаттиқ ботадиган гаплар билан дилини оғритдилар. Аммо Довуд (а.с.) нинг ўта муҳлислари уни ҳимоя қилиб, улар билан ёқалаша бошладилар. Довуд (а.с.) ўртага тушиб, уларни тўхтатиб қолди ва:

— Агар ўғлим бизни талаб қилса, уни олдига боришга фақат мен ҳақлироқдирман, — деб бир чеккага бориб, Аллоҳга ёлвора бошлади ва бошига тушган бало-офтальдардан халос қилишини илтижо қилди.

Абшолум отаси Куддусни ташлаб чиқиб кетганини эшиштгач, шаҳарга кириб келиб, ҳокимиятни ўз кўлига олди.

Довуд (а.с.) қўмондонларини йифиб, уларни шаҳарга жўнатди ва ақлу заковат билан иш юритишла-

рини тавсия қилди, иложи борича ўғли Абшолум-нинг қонини тўқмасликларини илтимос қилди. Аммо тақдир раҳмдил отанинг умидини пучга чиқариб бўлган эди. Қўмондонлар унинг уйига бостириб киргандарида Абшолумни ўлик ҳолида топдилар. Шу билан фитна барҳам топди, халқ тинч ва осуда ҳаётга қайтди. Ҳокимият яна Довуд (а.с.) кўлига ўтди ва ундан сўнг юртга Сулаймон (а.с.) бошчилик қила бошлади.

Аллоҳ Сулаймон (а.с.)га кўп инъомлар ато қилган эди. Масалан шамолни унинг измига мусаххар қилган, қушлар тилини ўргатиб қўйганидан улар билан бемалол тиллашар ва ўз фаолияти давомида кенг фойдаланар эди. Бундан ташқари, Аллоҳ таоло унга шундай ўткир кўз ато қилган эдики, Сулаймон (а.с.) улар ёрдамида ер остидаги Конлардан мисни бемалол кўра олар ва жинлардан хунармандларини мис конига юбориб, мисларни қазитиб чиқартирас ва уларни биноларни таъмирлаш ва қуришда ишлатар эди. Шунингдек, жинлар Сулаймон (а.с.)нинг амри билан мисдан турли-туман идиш-товоқлар ва керакли асбоб-ускуналар ишлар эдилар.

Сулаймон (а.с.) отасининг тахтига ўтиргандан сўнг Асақадон (Фаластин ютидаги шаҳар) тарафга қараб от сурди. У ўзи билан бирга итоатидаги аскарлар, жинлар ва қушларни ҳамроҳ қилиб олди. Йўлда у чумолилар водийсига қўнди. Узоқдан кузатиб турган бир чумоли ёпирилиб келаётган сон-саноқсиз қўшинни кўриб, титраб кетди. Улар чумолиларни босиб-янчиб ташламасликлари учун югуриб бориб ўз қавмига:

— Тезроқ уйларингизга кириб олинглар, акс ҳолда Сулаймон (а.с.) аскарларининг оёқлари остида ногубуд бўлиб кетасизлар. Улар сизларни ҳатто сезмайдилар ҳам, — деди.

Сулаймон (а.с.) чумолининг гапларини эшишиб қолди ва унинг мурод-мақсадини тушуниб кулди ва

чумолилар тилини ҳам билгани учун ич-ичидан севиниб, ҳатто чумоли унинг пайғамбар эканлигини билғанлигидан ажабланди ҳам. У ўзига ўзи пайғамбарлар ҳеч қачон билиб туриб Аллоҳнинг яратган мавжудотларига озор бермасликларини чумоли билмайди-да, деб қўйди.

Сулаймон алайҳиссалом Парвардигоридан ўзига берилган беқиёс инъомлари учун муносиб шукронга қиласиган ишларга йўллашини, солиҳ амалларни рӯёбга чиқаришини осон қилишини ва ўлғанидан сўнг солиҳ бандалар сафидан жой беришини сўраб илтижо қилди.

Эслатма: Сулаймон алайҳиссалом ҳақидаги қисса Куръони каримнинг қуйидаги сураларида батафсил баён этилган:

Анъом, 84; Анбиё, 78–82; Сабаъ, 12–14; Намл, 15–44; Бақара, 103; Сод, 30–40.

АЮБ АЛАЙҲИССАЛОМ ҚИССАСИ

Фаришталар орасида одамзод, уларнинг бандачилик қилишлари ва гуноху савоб амаллари ҳақида баҳсмунозара бўлиб ўтди. Улардан бири:

— Ер юзида бандачилик қилишда Аюб (а.с.)дан кўра яхшироқ банда бўлмаса керак, у ҳақиқий мўмин, обид ва шунингдек, Аллоҳ унга ризқу рўзини ҳам мукаммал қилган ва узоқ умр берган. У молу дунёсидан ўз вақтида бева-бечораларга хайр-эҳсон қилиб туради, кунларини ибодат билан ва Аллоҳ берган инъомлари учун шукроналар изҳор қилиб ўтказади. Бой-бадавлатлар учун унинг турмуш тарзи намуна бўлса арзиди, — деди.

Қолган фаришталар унинг сўзини маъқулладилар ва қўллаб-қувватладилар. Четроқда турган Иблис уларнинг гапларини эшилди. Ер юзида Аллоҳга бандачилик қилишда Аюб (а.с.) кабиларнинг бўлиши унга

оғир ботди. Чунки унинг мақсади Ер юзида бузгунчилик қилиш, мўминларни йўлдан оздириш, тақвадор бандаларни васваса қилиш, одамлар орасида фиску фасод тарқатиш бўлганлиги боис Аюб (а.с.) қиёфасида бой-бадавлат, аммо молу дунё йўлдан оздирмаган, доимо Аллоҳнинг зикри билан машғул, аҳли аёлига меҳрибон, қулу чўриларига шафқатли, очни тўйдирадиган ва яланғочни кийдирадиган, хушмуомалалик билан золимнинг танобини тортиб кўядиган, бесаводга савод ўргатадиган, одамлар орасида илму маърифатни тарфибу ташвиқ қиласидиган бандани кўришлик унга алам қилди ва Аюб (а.с.)ни йўлдан оздиришга қасд қилди.

Иблис ўзининг қора ниятини амалга ошириш учун Аюб (а.с.)нинг қалбига қўл солиб кўрди, қулоқлари остида васваса қилишни авжига чиқарди. Лекин унинг васвасаларини тинглаш учун Аюб (а.с.)нинг қулоқлари кар ва ҳою ҳавас туйгуларини ҳис этиш учун қалби пардаланган эди. Иблис Аюб (а.с.)ни ўз домига туширишни иложини қилолмагач, Аллоҳга юзланди:

— Парвардигорим, Сенга узлуксиз ибодат қилаётган, Сени мунтазам улуғлаётган, қалби билан тинмай Сени зикр қилаётган, тили Сенга тасбех айтишдан тиним билмаётган банданг Аюб буларни холисанлиллоҳ ўз ихтиёри билан қилаётгани йўқ. Сен унга ҳисобсиз молу дунё, бола-чақа, минг-лаб қўй-эчкилар, сон-саноқсиз тuya, йилқи, сигиру бузоқ, юзлаб ҳўқизлар, чек-чегарасиз ҳосилдор экинзорлар берганинг учунгина у Сенга бандачилик қилмоқда. Шунча мол дунёни қўлдан чиқиб кетиб завол бўлишидан қўрқиб, Сенга ибодат қилди, холос. Унинг Сенга қилаётган қулчиликлари остида фаразли мақсади бор. Агар сен уларни ундан олиб қўйсанг зикрингни қилаётганда унинг тили соқов ва итоатда бўлганда дили хуфтон бўлиши аниқ, — деди.

— Ундаи дема, эй Иблис! Аюб холис имонли бандадир. Кулчилик бурчини адо қилишлик учунгина у менга сифинади, ибодат қилади. Менга зикр қилишликнинг моҳиятини яхши англағанлиги учунгина Мени зикр қилади. Ибодат ва зикр дунёга кўнгил қўйишдан асрайди ва улар ғаразу, қора ниятлардан йироқдир. Аюб (а.с.)нинг имони янада камолга етиши, сабру бардош беришлиқда сдамларга ибрат на мунаси бўлишлиги учун уни молу дунёсидан маҳрум қиласман. Сен лашкарларинг, ёрдамчиларинг ва яқинларингни тўплаб, уни устига бостириб бор ва уни нима қилсаларинг қилинглар! Оқибати нима билан тугашини кўрасизлар, — деди Аллоҳ.

Иблис шайтонларнинг барчасини атрофига тўплади ва уларга Аюб (а.с.) бойлигини нест-нобуд қилишга Аллоҳ рухсат берганини, шунинг учун ва улардан ҳар бири Аюб (а.с.) мол-дунёси ичидаги ўз насибалирини Аюб (а.с.)да ҳеч вақо қолмай, имондан қайтмагунича талон-тарож қилишлари лозим эканини таъкидлади.

Шайтонлар Аюб (а.с.) устига қуюндеқ ёпирилиб бориб, унинг бор-йўгини, қўю туяларини, хўқизу отларини, қулу чўриларини, экину тикинларини, қуруғу ҳўлларини таладилар ва оқибатда Аюб (а.с.) бор бурди-шудидан ажралиб қолди.

Иблис донишманд, ҳимматли одам қиёфасида Аюб (а.с.) хузурига келиб:

— Эй, Аюб (а.с.) сени молу бисотингга ўт кетди, экин-тикинларинг ҳам аланга ичидан қолди. Бу оғатни кўриб одамлар ҳанг манг бўлиб қолдилар. Улардан баъзилари Аюб (а.с.) ибодат қиляпман, деб ўта фуурланиб кетган ва закот беряпман, деб риёкорликни ошириб юборган эди, деяпти. Баъзилари агар Аллоҳ Аюб (а.с.) бошига тушган балоларни даф қилганида яхшироқ бўлар эди, чунки Аюб (а.с.) бунга лойиқ ва муносиб банда бўлган, деб таъкидламоқда-

лар. Учинчи тоифадаги одамлар эса, Аюб (а.с.) яхши билан ёмонни, дұст билан душманни ажратиб олишлиги учун Аллоҳ атайлаб шундай қилған, демокдалар, — деди.

Иблис юқоридаги мантиқсиз гаплари билан Аюб (а.с.)нинг имонига путур етқазаман ва эътиқодини вайрон қиласман, деб ўйлаган эди. Аммо Аюб (а.с.)-нинг имони ва эътиқоди у ўйлаганидан кўра ҳам мустаҳкамроқ ва кучлироқ ҳамда ақл жиҳатидан у ўйлаганидан кўра оқилроқ ва донишмандроқ, парҳ-е兹корликда эса унга тенг келадиган одам топилмас эди. У Иблисга:

— Аллоҳга шукрки, у ўзи берибди, ўзи қайтариб олибди. У берган молу дунё бизда омонатда турап эди. Биз ундан шунча замон фойдаландик. Бизга шунчалик имкон яратиб берганлиги учун Аллоҳдан ҳар қанча миннатдор бўлсак арзийди. Аллоҳ бергани учун ҳам ва қайтариб олгани учун ҳам, биздан рози бўлгани учун ҳам, бизга қаҳру ғазаб қилгани учун ҳам, бизни манфаатдор қилгани учун ҳам, бизни касодга учратгани учун ҳам, Унга ўзимизни беадад шукр-ларимизни изҳор қиласмиш. Зарап У борлиқдаги мавжуд барча молу мулкнинг эгасидир, улардан хоҳлаган бандасига беради ва хоҳлаган бандасидан уларни тортиб олади. У истаган бандани эъзозлайди ва истаган бандасини хору зор қиласди, — деди-да бошини саждагоҳга қўйиб, Аллоҳга шукрлар айтди. Бу ҳолни кўриб турган Иблис аччиғи чиқиб, югуриб кетди. У яна ўзининг қабиҳ ишлари бўлмиш ифвою фитнага янги либос кийгизиб, Аллоҳнинг ҳузурига келди ва Унга деди:

— Парвардигорим, Аюб (а.с.) бошига тушган мусибатларга нисбатан сабру бардошини кўрсатаётган ва йўқотган молу дунёсига нисбатан шукроналар изҳор қилаётган бўлса ҳам, лекин гаплари самимий эмас. У йўқотган молу дунёсини ўғиллари ёрдамида қай-

тадан қайтариб олмоқчи. Агар Сен менга унинг болалари измини ҳам берсанг, ишончим комилки, Аюб (а.с.) ўз имон-эътиқодидан қайтиб, ашаддий кофирга айланади. Чунки фарзанд доғи ота учун энг оғир дарддир.

— Аюб (а.с.)нинг фарзандлари измини сенга топширдим. Уларни нима қиласанг қил. Аммо айтиб қўяйки, Аюб (а.с.)нинг бола-чақасини нест-нобуд қилиб юборсанг ҳам, унинг имонига ва сабру бардошига заррача ҳам таъсир қила олмайсан, — деди Аллоҳ.

Иблис яна ўз лашкарларини йифиб, Аюб (а.с.)нинг болалари истиқомат қиладиган ҳашаматли қасрга борди ва уни бир силкитиб, ер билан яксон қилди. Қаср ичидаги барча жонзот унинг остида қолиб, но буд бўлди.

Иблис яна эркак қиёфасида гўё таъзия изҳор қилган кишидек Аюб (а.с.) олдига бориб деди:

— Эй, Аюб (а.с.), агар сен бугун бола-чақаларинг мурдаларини ҳар томонга сочилиб ёттанини кўрганингда борми, албатта, Аллоҳнинг сенинг қилган ибодатларингга нисбатан адолатсиз бўлганлигини ўз кўзинг билан кўрган ва сени муносиб қадрламаганига мутлақо ишонч ҳосил қилган бўлар эдинг.

Бу нохуш хабарни эшиштан Аюб (а.с.) кўз ёшларини тўкиб, юм-юм йиғлади. Аммо тезда ўзини қўлга олиб:

— Аллоҳ ўзи берибди, ўзи қайтариб олибди. У бергувчи бўлганлиги учун ҳам, қайтариб олгувчи бўлгани учун ҳам, рози бўлгани учун ҳам, ғазаб қилгани учун ҳам Унга шукр-лар бўлсин! — деб бошини саждагоҳга қўйди. Бу ҳолатни кўрган Иблиснинг фифони фалакка кўтарилиб кетди ва тўғри Аллоҳ ҳузурига йўл олди:

— Парвардигорим, Аюб (а.с.) мол-дунёсидан ва бола-чақасидан ажралса ҳам, ҳамон сенга ибодат

қилиш билан машғул. Чунки у мол-дунёси ва болашақасининг қайтиб келишидан умидвор. Бундан ташқари, у соғ-саломат. Шунинг учун у сенга сажда қилишда давом этмоқда. Агар Сен менга унинг соғлом баданига дард бериш ихтиёрини берсанг эди, аминманки у, албатта, ўз дарди билан овора бўлиб, Сенга ибодат ҳам қилмасди. Сенинг зикрингни хотирига ҳам келтирмасди, — деди.

Аллоҳ Аюб (а.с.) тимсолида дардманду bemорларга, ғаму ташвишга дучор бўлганларга, балою оғатларга учраганларга ва бошларига мусибат ва қайфу тушганларга ибрат бўлсин, деб сабру бардошли ва имон-эътиқодли ҳақиқий мўмин банда тимсолини яратишни ирова қилди ва шу билан баробар, у ушбу қисса орқали Аюб алайҳиссалом номини бу дунёда абадийлаштиришни, сабру қаноатда уни бошқаларга ўрнак бўлиб қолишини ва охиратда унга энг юқори мартабалардан жой беришини билдиришни хоҳлади ва Иблисга:

— Мен Аюбнинг баданини сенинг измингга берган бўлсам ҳам, аммо сен унинг руҳига, тилига, дилига ва ақлига таъсир қила олмаслигингни яхши билар эдим. Унинг имони ва дину диёнатининг сири ҳам шунда эди, — деди.

Иблис Аюб (а.с.)нинг баданига дам уриб, дардини авж олдиришга ҳар қанча уринмасин, барибир унинг имонига путур етказа олмади. Аксинча дарди кучайган сари Аюб (а.с.)нинг имони зиёдалашиб борар ва Аллоҳга тинимсиз шукrona айтар эди.

Кунлар кетидан қунлар, ойлар ортидан ойлар ва йиллар сўнгидан йиллар ўта бошлади. Аюб (а.с.) ҳамон дардга чалинган ҳолда ётарди. Унинг ранг-рўйлари оқариб, баданида гўштдан асар қолмай, озиб-тўзиб ва дарднинг зўрлигидан тўшагида қимирашга ҳам ҳоли мадори қолмаган, таниш-билиш, ёру биродарлар ва қавму қариндошлар аллақачон уни унугиб

юборган эди. Фақатгина меҳрибон ёлғиз хотинигина унга парвона бўлар, дардини енгиллаштиришга ҳаракат қиласар, ширин сўзлар билан унинг кўнглини овлашга уринар ва қўлидан келганча ғам-ташвишларига шерик бўлишга тиришар эди.

Иблиснинг шунча қилган саъй-ҳаракатлари зое кетганини кўрган маслакдошлари унга:

— Сенинг макру ҳийлаларинг қаерда қолди? Ахир сен башарият оламининг отаси Одам Атони ўз ифволаринг билан жаннатдан чиқартирган эдинг-ку, сенга нима бўлди? — дедилар.

— Тўгри айтдиларинг, — деди Иблис ва одам қиёфасига кириб, Аюб (а.с.) билан овора бўлиб турган хотини олдига бориб:

— Эринг қани? — деб сўради.

— Эрим мана, унинг иситмаси баланд, дарди жуда оғир. У ўлиб ўлмаяпти ва тирилиб тирилмаяпти, — деди Аюб (а.с.)нинг хотини.

Бу сўзларни эшишган Иблис Аюб (а.с.)нинг хотинини йўлдан уриш умидида унга ёшлик чоғларини, роҳату фароғатда яшаган даврларини эслатди. Мозийдаги ширин хотиралар аёлнинг кўз-ўнгида жилвалиниб, кўнглида умид учқунлари пайдо бўла бошлади. У зарда билан ўрнидан турди-да, Аюб (а.с.)нинг олдига бориб:

— Қачонгача Пайвардигоринг сенга азоб бераве ради? Молу давлат, бола-чақа, ёру биродар ва қавму қариндошлар қани? Гўзал ёшлигинг, обрў-эътиборинг қаерларда қолиб кетди? — деди.

— Сени Шайтон йўлдан оздирганга ўхшайди. Бўлмаса ўтиб кетган обрў-эътиборга, ўлиб кетган бола-чақаларга аза тутиб йифламаган бўлардинг, — деди Аюб (а.с.).

— Парвардигорингга айт сендан балоларини даф қилисин, — деди аёл.

— Роҳату фароғатда неча йил яшадинг, — сўради Аюб (а.с.).

— Саккиз йил, — жавоб берди хотини.
— Чор-ночорликда неча йилдан бери яшаяпсан? —
яна сўради Аюб (а.с.).
— Етти йил, — жавоб қилди хотини.
— Мен саккиз йил роҳату фароғатда яшаган
бўлсам-у, етти йилгина азобу уқубатда кун кечира-
ётган эканман. Шунинг учун мен Аллоҳдан дарду
балоларни мендан даф қилишини сўрашга ор қила-
ман. Менинг назаримда сенинг имонинг заифлаша
бошлаганга ва қалбинг Аллоҳнинг қазою қадарига
шубҳа билан қарай бошлаётганга ўхшайди. Мен ту-
залиб кучга кириб олсан сени, албатта, юз дарра уриб
жазойингни бераман. Бугундан бошлаб сени қўлинг-
дан таом ейиш, чой ичиш менга ҳаром бўлсин! —
деди Аюб (а.с.).

Аюб (а.с.) ўзининг бу дунёда яккаю ёлғиз қолга-
нини, танадаги оғриқ кундан-кун зўрайиб қаттиқ
оғриқ бераётганини ва ўзининг ҳолдан тояётганини
кўргач, Аллоҳ таолога шикоят қилиб эмас, балки
Ундан раҳму шафқат сўраб, илтижо қилишга қарор
қилди ва деди:

— Парвардигорим, дарднинг азоби жонимдан ўтиб
кетди. Сен раҳмиларнинг раҳмлироғисан, менга раҳм
қил!

Аллоҳ Аюб (а.с.)нинг дуосини ижобат қилиб:

— Товонингни ерга ур! Ундан сув пайдо бўлади ва
сувдан тўйгунингча ич ва ювиниб ол! Соғлигинг ва
куч-кувватинг ўз ҳолига қайтади, — деди.

Аюб (а.с.) Аллоҳ буюрганидек қилди ва барча дар-
длардан фориғ бўлди. У ўзини илгариғидан кўра ҳам
тетикроқ ва бардамроқ ҳис қила бошлади.

Аюб (а.с.)нинг кетиб қолган хотини уни софина
бошлади. У Аюб (а.с.)ни ёлғиз, ўз ҳолига ташлаб кет-
ганидан пушаймон бўла бошлади. Чунки у Аюб (а.с.)
билан яхши кунларни ҳам, ёмон кунларни ҳам узоқ
йиллар бирга ўтказган эди. У Аюб (а.с.)га ёрдам бе-

риш учун уйига қайтиб келди ва уни кўриб, ҳайратдан ёқа тишлилаб қолди. Чунки унинг олдида ёш, келишган ва юзлари тўлишган бир ўспирин турар эди. У аввалига уни таниёлмади. Уни қучоқлаб кўрганидан кейингина Аюб (а.с.) эканига ишонч ҳосил қилди ва Аллоҳга шукроналар айтди. Аллоҳ ваҳий орқали Аюб (а.с.)га деди:

— Буғдой поясидан бир сиқимини қўлингга ол ва у билан ичган қасамингга мувофиқ, хотинингни енгилгина уриб кўй. Қасамга бу хилда каффорат бўлишлиги сенга ва оғир кунларингда сенга дардкаш бўлган хотинингга нисбатан раҳму шафқатимнинг ифодаси сифатида Мен томонимдан сизларга берилган рухсатдир.

Аллоҳ Аюб (а.с.)нинг сабру қаноати эвазига унга яна мислсиз молу дунё ва бола-чақалар ато қилди.

Аюб (а.с.) сабр-бардошнинг тимсоли сифатида тарих саҳифаларининг зарваракларидан муносиб ўрин олди.

Эслатма: Аюб (а.с.) ҳақида Қуръони каримнинг қўйидаги сураларида баён қилинган:

Сод, 41–44; Анбиё, 83–84, Ањом, 84.

ЮНУС АЛАЙҲИССАЛОМ ҚИССАСИ

Найново (Ироқдаги шаҳарчалардан бири) шаҳрида бут-санамлар уя қўйиб олган ва ширку жаҳолат авжига чиққан эди. Юнус (а.с.) шу ерда имон алангасини ёқди, тавҳид байроғини тиқди ва жоҳил қавмига қараб:

— Буту санамларга ибодат қилишингиз ва уларга сифиниб, муборак пешоналарингизни саждагоҳга қўйишингиз оқил одамларнинг ишими? Ўйлаб кўринглар-чи! Кўзла-рингизни каттароқ очиб, атрофингизга қаранг. Бу коинотни яратган яккаю ягона

буюк Зот борки, У ҳар қанча сиғинишларга лойиқ-дир. Ана ўша буюк Илоҳ сизларга раҳму шафқат қилиб, ҳидоятга бошлаш ва жаҳолат ботқоғидан кутқариш учун мени сизларга юборди. Дарҳақиқат, орангизда жаҳолат шунчалик авж олиб кетганки, у сизларни кўзларингизни кўр ва қалбларингизни пардалаб қўйган. Натижада сизлар тўғри йўлни эгрисидан ажратса олмай қолгансизлар, — деди.

Бундай гапларни эшитишга одат қилмаган ва қандайдир илоҳ борлигини билмаган халқ Юнус (а.с.)-нинг сўзларидан даҳшатга тушди. Чунки шу пайтгача ораларидан бирорта одам уларга қарши чиқмаган ва ўзини пайғамбар деб эълон қилмаган эди. Улар:

— Эй, Юнус, бу гапларни қаердан ўйлаб топдинг? Улар ёлғону бўхтондан бошқа нарса эмас. Мана бу бизнинг илоҳимиз. Унга ота-боболаримиз сиғиниб келганлар, биз ҳам унга ибодат қилишда давом этиб келмоқдамиз. Бу коинотда қандай ҳодиса рўй бердики, биз ўз динимиздан ва ўз эътиқодимиздан юз ўтириб, сен даъво қилаётган динни қабул қилишимиз ва сен айтиётган Илоҳга сиғинишими керак, — дедилар.

— Эй, қавм, сизлар ога-боболарингизга тақлид қилишдан воз кечинглар. Сизлар, бизнинг мушкулларимизни осон қиласди ва ёвузиликларни биздан даф қиласди, деб ўйлаб эрта-кеч бутларга ибодат қиласизлар. Қани айтинглар-чи, улар шу кунга қадар қайси бирингизнинг ҳожатларингизни раво қилди? Ёки улар бирор ўликни тирилтиридими ёки бирор бетобнинг жонига оро кириб, дардидан халос қилдими? Агар мен уларни ер билан яксон қилиб ташламоқчи бўлсам, улар ўзларини ҳимоя қила оладиларми? Албатта, йўқ! Булар ҳақида озгина бўлса ҳам, ўйлаб кўрдингизларми? Мен даъват қилаётган динни нимаси ёмон экан? Ахир у турмушингизни ислоҳ қилишга, аҳволларингизни яхшилашга, ораларингиз-

да ўзаро меҳру оқибат қарор топишига, зулм ва адолатсизлик илдизларига болта уришга, юртингизда тинчлик ва осойишталик барқарор бўлишига ундаиди ва шунингдек, бева-бечораларга раҳму шафқат қилишга, оч-яланғочларга ёрдам беришга чорлади. Бир сўз билан айтганда, мен даъват қилаётган дин эзгулик қилишликка ва қабиҳ ишлардан тийилишликка буюради. Хўш, бунинг нимаси ёмон экан?! – деди Юнус (а.с.)

Юнус (а.с.)нинг ушбу гаплари халқнинг бирортасига ижобий таъсир қилмади. Жаҳолатга муккасидан кетган ва бунинг натижасида ўта бебош ва қайсар бўлиб кетган халқ Юнус (а.с.)га:

– Сен ўзинг нималар деб валдираяпсан? Сен ҳам бизга ўхшаган бир одам бўлсанг ва биздан ортиқча жойинг йўқ-ку. Яхиси сен бундай сафсаларингни йиғишири, ҳар қанча уринсанг ҳам биз сенинг йўлинга юрмаймиз. Сўзларинг хаёлий нарсаларнинг йиғиндинисидан бошқа нарса эмас, – дедилар.

– Мен сизларни ўз йўлимга яхшиликча, дўқпўписа қилмасдан, мулоимлик билан даъват этдим. Агар сизлар гапимга кирмасаларинг, билиб кўйингларки, бошингиз узра шундай азоб уқубатлар, ба-лою оғатлар ёғилиши аниқ. Унинг аломатларини яқин кунларда ўз кўзингиз билан кўражаксиз, – деди Юнус (а.с.).

– Сен бизни аллақандай азоблар билан кўрқитмай қўяқол, биз кўрқадиган одамлардан эмасмиз. Барibir сен бошлаган йўлга юрмаймиз. Кўлингдан келса ва гапларинг рост бўлса, айтиётган балоларингни бошимизга ёғдира қол! – дедилар.

Юнус (а.с.)нинг тоқати тоқ бўлди, сабр косаси тўлди, уларни имонга келишларидан умидини узди ва аччиқланиб уларни тарк этди.

Найново шаҳридан Юнус (а.с.) учалик ҳам узоклашмаган эдики, бирдан тўзон кўтарилиб, шаҳар

устини қоронғилик қоплаб қолди. Буни күрган аҳоли даҳшатга тушди, уларнинг вужудини қўрқув қамраб ола бошлади, рангларида ранг қолмади. Улар Юнус (а.с.)нинг гаплари рост эканлигига, уларнинг боши узра Од, Самуд ва Нуҳ қавми устиларига ёғилган балою оғатлар ёғилгани каби ёғилишига икрор бўла бошладилар. Уларнинг кўнглидан қутулишнинг бирдан бир чораси Юнус (а.с.)нинг Илоҳига имон келтириш, Унга тавба қилиш, Ундан мағфират сўраш ва Унинг паноҳидан жой олиш зарур, деган фикр кечди. Улар шу мақсадда тоғу тошларга, саҳрою даштларга овозлари борича йиғлаб қоча бошладилар Бу тўс-тўполонда оналар болаларидан, туялар бўталоқларидан, қўйлар қўзичноқларидан, сигирлар бузоқларидан ажраб қолиб, оламни бақир-чақир тутиб кетган эди. Аллоҳнинг бандаларига раҳмати кенг бўлганлигидан уларга раҳм қилди, уларнинг астойдил қилган тавбаларини қабул этди, бошидаги бало булутларини тарқатиб юборди. Улар қалблари билан имон келтириб Унга содик бўлганликлари боис азобукубатни бартараф қилди. Халойиқ соғ-саломат, эсономон, мўмин ҳолларида уй-уйларига қайтиб келдилар ва Юнусни пайғамбар, йўлбошли ва юртбошиси сифатида қайтиб келишини орзу қилдилар.

Аммо Юнус (а.с.) Найново шаҳрини тарқ этганидан сўнг қадамларини тезлатиб, бир денгиз бўйига етиб келди. У соҳилда бир жамоани учратиб, улардан уни қайиқларида бирга олиб кетишлиарини илтимос қилди. Улар Юнус (а.с.)нинг илтимосини мамнуният билан қабул қилдилар ва унга азиз меҳмондек илтифот қилиб, қайиқдан энг яхши жой бердилар. Чунки Юнус (а.с.)нинг юзидан нур ёғилиб турар ва бу нур унинг солиҳ бандалардан эканлигига далолат қиласи эди. Қайиқ соҳилни тарқ этиб, бироз сузгандан сўнг бирдан шамол кўтарилиб, тўлқин авжига чиқа бошлади ва қайиқни чўқтириб юбориш хавфи туғилди. Қайиқдагилар қутулиш йўлини излай

бошладилар ва охир-оқибат қайиқни енгиллаштиришдан ўзга чора йүқлигига ишонч ҳосил қилдилар. Улар олдида, қайиқдан кимни тушириб юбориш керак, деган саволга жавоб топиш муаммоси күндалант бўлди. Охири маслаҳатлашиб ўзаро қуръа ташлашга қарор қилдилар. Биринчи галдаёқ қуръа Юнус (а.с.)га чиқди. Аммо қайиқдагилар ҳурмат ва иззат юзасидан Юнус (а.с.)ни денгизга ташлаб юборишни истамадилар. Чунки улар Юнус (а.с.)ни улуғ марта-бали инсон эканлигини ҳис қилиб турар эдилар. Иккинчи марта қуръа ташладидар. Қуръа яна Юнус (а.с.) номига чиқди. Қайиқдагилар бир-бирларига маъноли қараб қўйиб, учинчи марта қуръа ташлашга киришдилар ва учинчи гал ҳам қуръа Юнус (а.с.) номини кўрсатиб турар эди.

Юнус (а.с.) бу воқеанинг ортида бир сир яшириниб ётганини англай бошлади. У ўзининг қавмини ижозатсиз ташлаб кетиб, катта хатога йўл қўйганини тушуниб етди ва ўзини денгизга отиб, ҳаётини тўлқинлар қаърига топширди. Тўлқин уни денгиз қаърига олиб кириб кетди. Аллоҳ ваҳий орқали денгиз қаъридаги катта балиқقا (бизнингча, дельфин бўлса керак) Юнус (а.с.)ни ямламасдан ютишга ва уни пай-суякларига зарар етказмасликка амр қилди. Нима қилганда ҳам у пайғамбар-да! Юнус (а.с.) балиқ қорнига тушиши биланоқ, қилган хатоси учун пушаймон эди ва ҳаммаёғи зулмат билан ўралган балиқ қорнида кун кечира бошлади. Балиқнинг эса парвойи фалак. У денгиз остига шўнғир, тўлқинларни ёриб ўтиб, денгиз юзига чиқар, Юнус (а.с.) билан эса иши йўқ. Охири Юнус (а.с.)нинг қоп-қорон-қиликда яшашдан юраги сиқила бошлади ва ундан нажот топишнинг бирдан-бир йўли тавбаларни қабул қилгувчи, раҳму шафқатли бандаларга меҳрибон Зотга мурожаат қилишликдир, деб Аллоҳга нидо қилди:

— «Парвардигорим! Сендан бошқа илоҳ йўқ. Сен барча нуқсонлардан муназзаҳ зотсан. Мен хато

қилувчилардан бўлиб қолганим рост» (Анбиё, 87), — деб Аллоҳга тавба-тазарру қилди.

Аллоҳ Юнус (а.с.)нинг тавбасини қабул қилди ва балиққа ваҳий орқали:

— Меҳмонингни сув бетига олиб чиқиб ташла. У қилган хатосига яраша жазосини олди, — деди.

Балиқ Юнус (а.с.)ни соҳилга чиқариб ташлади. Юнус (а.с.) озиб-тўзиб кетган ва бир ҳолатда эди. Аллоҳнинг раҳматини қарангки, соҳилда Яқтин дарахти ўсиб ётарди. Юнус (а.с.) шу дарахтнинг мева-сидан тановул қилди ва барглари соясида ётиб дам олди. Бироз ўтмасданоқ, ўзини тетик сеза бошлади.

Юнус (а.с.) асли ҳолатига қайтганидан сўнг Аллоҳ унга ваҳий орқали:

— Сен ўз юртингга қайтиб бор! Қавминг имонга келиб, ширк аломатлари бўлмиш бут-санамларни тилка-пора қилиб ташлаганлар ва улар келишингни интизорлик билан кутмоқдалар, — деди.

Юнус (а.с.) ватанига қайтиб келганида ҳалқнинг мутлақо бошқача бўлиб қолганлигини кўрди. Улар орасида бутпастликдан ному нишон қолмаган эди. Барчанинг оғзидан бирдек Аллоҳнинг зикри тушмас эди.

Эслатма: Юнус алайҳиссалом ҳақидаги маълумотлар Куръони каримнинг қуидаги сураларида батафсил баён қилинган:

Софбот, 139–158; Анбиё, 87–88; Аньом, 86–87; Юнус, 98.

ЗАКАРИЁ ВА ЯҲЁ АЛАЙҲИМАССАЛОМ ҚИССАЛАРИ

Закариё (а.с.)ни ёши ўтиб қолган, бошидаги сочларининг кўп қисми оқариб бўлган, беллари букчайган эди. У аранг ибодатхонага бориб, одамларга

таълим берар ва панду насиҳатлар қилар, сўнгра кечгача ибодат билан машғул бўлиб, қоронғи тушганда уйига қайтиб келар, уйда эса уни ўзига ўхшаш қариб кетган ёлғиз кампири кутиб оларди.

Ҳафтанинг баъзи кунларида Закариё (а.с.) бир соатгина дўконига борар ва мижозлари ҳожатинираво қилиб келар, сўнгра яна Аллоҳ таолонинг зикри билан банд бўларди.

Закариё (а.с.) тўқсон ёшни қоралаб қолгунича Аллоҳ унга фарзанд ато қилмади. Инсонни ҳаёт билан боғлаб тургувчи ришта бўлмагач, унинг дунёдан ҳафсаласи пир бўлиб кетиши аниқ экан. Шунинг учун Закариё (а.с.) ҳам доимо маъюс ва умидсиз ҳолда уйига кириб чиқар, ўзининг хунарини ким давом эттириши ҳақида тинмай ўйларди. Қўл остидагилар ва оға-иниларининг фарзандлари бебош ва беадаб бўлганликлари боис, уларнинг ўзларига қаттиққўл бир бошлиқ керак. Агар уларга ихтиёр берилса борми, шариатни ҳам оёқ-ости қилиб, фисқу фасодни авжига чиқарадилар ва ҳатто, муқаддас китобни ўзгартиришдан ҳам тоймайдилар.

Ушбу кўнгилдан кечачётган ўйлар Закариё (а.с.)га тинчлик бермас, қалбини ўрттар эди. Аммо у ҳар қанча сабру бардошли эканини кўрсатмасин, барибир бир ўқинч унга тинчлик бермасди.

Пайғамбарларнинг бошқаларга нисбатан кўпроқ безовта ва нотинч бўлишлари Аллоҳ таолонинг қазою қадари ва ҳикматидир. Бундан Закариё (а.с.) ҳам мустасно эмас, албатта. Унга шу ёшгача Аллоҳнинг фарзанд ато қилмаслиги ортида қандайдир ҳикматлар яширинганини Закариё (а.с.) билмайди-да.

Бир куни одатига кўра Закариё (а.с.) ибодатхонага борди, намоз ўқиди ва ўзига вазифа қилиб олган расм-руссумларни адо этди, сўнгра Марямнинг чиллахонасига кирди. Марям саждагоҳда уйга толган ҳолда ўтиради. Бироқ Закариё (а.с.) унинг олдида турган

янги дарахтдан узилган мева-чеваларга кўзи тушиб қолди. У ўзига-ўзи, во ажабо, ҳозир қиши бўлса, унинг олдидаги ёзги мевалар қаердан келди экан, уни ким киргизди экан, ахир ибодатхона ходимлари унинг кафиллигини олиб, чиллахонага беркитиб қўйганларидан бери олдига ҳеч ким кирган эмас, ҳатто онаси ҳам қизини ибодатхонага топшириб кетгандан бери ҳали бирор марта у билан учраша олмаган, деди. Закариё (а.с.) кўзларига ишонқирамай қолди ва бу сирни унинг ўзидан сўраб кўришга қарор қилиб деди:

— Эй, Марям, сенинг олдингдаги нарсалар қаердан келди?

— Улар Парвардигорим томонидан келган. Тонг оттирсан ҳам, кеч қилсан ҳам олдимда ризқу рўзинг ҳозир бўлганини кўраман. Аммо мен Аллоҳдан уни ҳеч қачон сўраган эмасман. Лекин у тўсатдан олдимда пайдо бўлиб қолади. Сен нега ҳайрон бўласан. Ахир Аллоҳ истаган бандасига беҳисоб ризқ бергувчи эмасми?! — деб жавоб қайтарди Марям.

Бу гапларни эшитган Закариё (а.с.) бирдан бошқача бўлиб қолди. У чукур ўйта толиб қолди. Аллоҳни танувчи бу муҳтарама аёл унинг кўнглида ширин туйғуларни уйғотди. У фарзандли бўлишни истаб қолди. Ахир Марямни ҳар куни янги мева-чевалар билан сийлаётган Аллоҳ Закариё (а.с.)га, гарчи у қариб қолган, бунинг устига хотини ҳам туфиш ёшидан ўтган, бола туфишига умид қолмаган бўлса ҳам, фарзанд беришга қодир эмасми??!

Шу хаёллар билан Закариё (а.с.) Аллоҳга юзланниб:

— «Парвардигорим, мени ёлғиз ташлаб қўйма ва Сен ворисларнинг энг яхшироғисан» (Анбиё, 89), — деди ва қўлларини дуога очди.

Закариё (а.с.)нинг марта баси Аллоҳ ҳузурида баланд эди. Унинг дуоси рад қилинишига лойиклардан эмасди. Сал вақт ўтмаёқ, Закариё (а.с.) ибодатхона-

да намоз ўқиётган пайтида фаришталар нидо қилдилар:

— Эй, Закариё (а.с.), Аллоҳ сенга Яхё исмли фарзанд ато қилишини башорат қилди. Ундан илгари ҳеч ким Яхё номи билан атамаган.

Бу нидони эшиятган Закариё (а.с.) ажабланди. Аллоҳнинг қудратидан ғафлатда бўлганлиги ёки дуосининг мустажоб бўлишидан умидсизлангани учун ажаблангани йўқ, албатта. Умидсиз ўз умидини ва тиламчи ўз ҳожатини топиб олганида уни қандай ҳистайғу қамраб олган бўлса, Закариё (а.с.) ҳам шундай шуурни ўзида тыйди. У кўнглидан, мен қариб қолган ва хотиним туғиш ёшидан аллақачон ўтган бўлса, Аллоҳ менга қандай қилиб фарзанд ато этар экан, деган хаёлни ўтказди. Бир вақтлар Иброҳим Халилulloҳ ҳам, Аллоҳ ўликларни қандай қилиб тирилтирас экан, деган ўйни хаёлидан ўтказган эди. Уларнинг хаёлларидан ўтказган саволлари зинҳор Аллоҳнинг қудратини инкор этганликлари учун эмас, балки қалблари таскин топиши учун ўз-ўзла-рига қилган пинҳона хитоблари эди.

Закариё (а.с.)нинг кўнглидан кечган фикрдан огоҳ бўлган фаришталар:

— Эй, Закариё, сен яратилишингдан илгари ҳеч ким эмас эдинг, сени йўқдан бор қилган Аллоҳ, гарчи сен ёшингни яшаб, ошингни ошаб бўлган бўлсанг ҳам, сенга фарзанд ато қилишга қодир эмасми?! — дедилар.

Закариё (а.с.) ўзидан бола бўлиши мумкинлигига ишора қилувчи бир аломатни унга маълум қилишини Парвардигоридан сўради. Парвардигори унга:

— Эй, Закариё, сени уч кун тилингни дудуқ бўлиб, хоҳласанг ҳам гапира олмай қолишинг ва мақсадингни фақат имо-ишора билан тушунтира оладиган бўлиб қолишинг сенга аниқ аломатдир, — деди.

Шундай қилиб, Аллоҳ кексайиб қолган Закариё (а.с.)га Яхё исмли қобилиятли, заковатли, оқил ўғил

ато қилди. Яҳё (а.с.) ёшлигиданоқ серибодат бўлганлиги учун унинг юзларидан нур ёғилар, ибодат асоратидан этлари баданига ёпишиб қолган, озғинлигидан қовурғаларини ҳам санаш мумкин эди. У илм бобида анча камолотга етганлиги боис Тавротдаги масала-масоилларни бемалол тафсир қилар, маъноларини кенг изоҳлаб, мавхум жойларини батафсил тушунтириб берар эди. У одамлар орасидаadolat учун қизғин курашчи, Аллоҳ йўлида ҳеч кимнинг таънаю маломатидан кўрқмайдиган жасоратли, ноҳақликни бартараф қилиш учун жонини ҳам аямайдиган фидойи инсон сифатида донг таратган эди.

Ривоят қилишларича, бир куни Фаластин ҳокими Ҳэродос акасининг қизи Ҳеродияга ошиқ бўлиб қолади. Чунки қиз унинг кўз ўнгидагатта бўлиб, вояга етгандан сўнг тенги йўқ соҳибжамол фариштага айланган эди. Шунинг учун Ҳэродос унга уйланишни ва ўзига хотин қилиб олишни ният қилди. Унинг бу ниятини онаси ҳам, қариндош-уруглари ҳам қўллаб-қувватладилар. Аммо фақатгина Яҳё (а.с.) бунга қарши чиқди. Чунки бундай никоҳга шариат рухсат бермас ва муқаддас китобнинг руҳига ҳам мос келмас эди. Шунинг учун Яҳё (а.с.):

— Мен очикдан-очиқ бундай никоҳни инкор қиламан, — деди.

Яҳё (а.с.)нинг бу сўзи шаҳарга овоза бўлиб кетди ва ҳатто, Ҳэродос қулогига ҳам бориб етди. Бу хабар унинг фифонини фалакка чиқарип юборди, уни ғазаб отига миндирди. Чунки Яҳё (а.с.)нинг бир оғизгина сўзи унинг ширин орзуларини пучга чиқараётган эди. Қиз ўзича, амаким ҳам Яҳё (а.с.)нинг гапидан сўнг уйланишдан воз кечган бўлса керак, деб ўйлади ва макру ҳийла билан уни ўзига мафтун этишга аҳд қилди. У қўлидан келганича ўзига оро берди, қошлирини бўяди, зебу зийнатларини тақди, энг қимматбаҳо либосларини кийди ва ҳар қандай эркакни ўзига ром қиласидиган ҳолатга келиб, амакисининг хонаси-

га кирди. Қизнинг ҳусну жамолига маҳлиё бўлиб қолган Ҳэродос қизга:

— Тила тилагингни, мен бажаришга тайёрман, — деди.

— Мен сендан кўп нарса тиламайман. Сен билан мени номимга доғ туширган, халқ орасида гап-сўз қилган, обрў-эътиборимизни оёқости қилган Яхё (а.с.)нинг бошидан бошқа нарсани истамайман. Унинг бошини оёқларим остида кўрсамгина кўнглим таскин топади ва дилим хотиржам бўлади, — деди қиз.

Айшу ишрат домига тушган, аёлларнинг ҳусну жамолига асир бўлган одам виждан нидосига қулоқ солармиди?! Бир ондаёқ Ҳэродос Яхё (а.с.)нинг бошини келтиририб, қизнинг оёқлари остига ташлаттириди ва унинг талабини қондирди.

Аммо фақат қизгина эмас, балки унинг касофа-тидан Бани Исроил қавми абадул-абад Аллоҳнинг лаънатига дучор бўлдилар.

Эслатма: Марям сурасининг 2–15-оятларига қаранг!

ИСО АЛАЙҲИССАЛОМ ҚИССАСИ

Исо (а.с.)нинг туғилиши

Марям бир куни одатига кўра сажда қилиб, Аллоҳга ибодат қилаётган пайтда тўятдан рўпарасида келишган эркак қиёфасида бир фаришта пайдо бўлди ва ундан яқинроқ келишни ва нафратланмасликни истади. Даҳшатга тушган Марям уни фоҳишабоз, ярамас одам деб ўйлаб, Аллоҳдан унинг ёмонлигидан ўз паноҳида асранини сўраб, қочиш тараддудига тушди. Чунки у ниҳоятда покиза, тақводор аёл эди. Аммо одам қиёфасидаги фаришта уни тинчлантириди ва қўрқмаслигини айтиб деди:

— «Мен сенга солиҳ ўғил ҳадя қилиш учун Парвардиғорингни элчисидурман» (Марям, 19).

Фариштанинг тўсатдан айтган гапи Марямнинг бошига қайғу ҳасрат булутлари соясини солгандек бўлди. Бу оғир вазиятдан халос бўлиш учун дарҳол ўзини ўнглаб олди ва куч-кувватини бир ерга тўплаб, фариштага эътиroz билдириб деди:

— Қандай қилиб менда ўғил бўлсин?! Одамзод менга суйкалмаган бўлса ва мен бузуқи аёл ҳам бўлмасам (Марям, 20).

— Шундай. Парвардиғоринг, у (сени ўғиллик қилиш) менга писанд эмас, биз болани одамлар учун мўъжиза ва биз томонимиздан уларга марҳамат (булғи) қиласажакмиз деди, — деб фаришта кўздан ғойиб бўлди.

(Тафсир китобларида Марям олдига келган фаришта Жаброил алаҳиссаломдир ва у Марямнинг чўнтағига дам урди ва бунинг натижасида Марям ҳомиладор бўлган, деган ривоятлар нақл қилинган).

Марям эшитганлари ҳақида ҳайрон бўлиб ўтириб қолди. Чуқур ўйга толди, вужудини кўркув қамраб олди. Ҳаёлидан мен ҳали эрга чиқмаган бокира бир қиз бўлсан, тўсатдан эрсиз ҳомиладор бўлиб, туфсан, одамлар мен хусусимда нималар деркин, деган фикрлар кеча бошлади. Бундай кечинмалар покиза қиз-жуvonларнинг, хусусан, Марямдек парҳезкор ва обида қизни қийноққа солиши табиий ҳол эди. Эрсиз ҳомиладор бўлган хотин-қизларга нисбатан нафрат кўзи билан қарашлари, уларнинг покиза ва иффатли эканликлариша шак-шубҳа қилишлари ҳам ақлдан йироқ эмас, албатта. Шулар ҳақида Марям ўйлар экан, ўйининг ниҳоясига етолмас эди. Ўйлаб-ўйлаб, охири одамлардан узоқда — узлатда яшашга қарор қилди.

Ойлар кетидан ойлар ўтаверди. Марямнинг ташвишлари кундан-кун зиёда бўлар, ҳар хил ёмон фик-

рларга борар, иштаҳаси йўқолганидан емай-ичмай қўйди, бирорларнинг гапи қулогига кирмасди ҳам.

Марям ўзи туғилиб ўсган Носирия шаҳридаги чет бир қишлоққа кўчиб ўтди. Назарида бу кўримсиз ўй уни одамлар қўзидан яшираётган эди. У сири ошкор бўлиб қолишидан ва ғанимлар тилларига эрк беришларидан қўрқиб, одамларга аралашмас, улар билан гаплашмас, остона ҳатлаб эшикка чиқмас эди.

Эй, меҳрибон Парвардигорим! Бу қандай кўргилик?! Тақдир Марямга нисбатан қандай ҳикматларни яшириб қўйганикин?! Ахир у насл-насаби пок оиласдан-ку! Унинг отаси ҳеч қачон нопок ишларга қўл урмаган ва онаси эса бузуқчиликнинг ҳатто кўчасидан ҳам ўтмаган-ку?! Бечора Марям қандай қилиб ўзининг шаънини ҳимоя қила олади, қандай қилиб ўзи ҳақида гап-сўз ва фийбатлардан одамларнинг тилларини тия олади? Одамлар сўzsиз, Марям ўзи учун энг қимматли бўлган иффатидан ажralиби, насл-насабига доғ тушириби, дейишлари аниқ. Гуноҳ қилмасдан туриб, гуноҳкор бўлиб қолиш ва айб қилмасдан туриб, айбор бўлиб қолишдан ҳам оғироқ нарса бўлмаса керак. Бундай гап-сўзлардан Марям ўзини халос қила олармикин, ўзининг бокиралигини оқлай олармикин?

Маряннинг ихлос билан ибодатга шўнғиб кетиши ва фариштанинг унга айтган, туғилажак бола бешикдаёқ тилга кириб, сени оқлади, деган сўzlари унга бироз таскин ва тасалли берар эди.

Марям ой-куни яқинлашганини сезгач, қишлоқни тарқ этди. У қуриб қолган хурмо дарахти олдига етиб борганида тўлғоқ авжига чиқди, вужудини қаттиқ оғриқ қамраб олди. Атрофда унга ёрдам бериш учун на бир жонзот, на бир меҳрибон қўл бор эди. Қанча мاشаққатлардан сўнг кенг осмон остида фарзанд дунёга келди. Ёлғизлик жон-жонидан ўтиб кетган Марям дарду ҳасрат билан чақалоққа кўз таш-

лади. У одамларнинг таъна тошларини эшиитмасданоқ, бу дунёни тарк этишини орзу қилиб:

— «Қани энди шу кунимдан илгарироқ ўлиб кетсам ва мутглақо унугилиб юборилсан» (Марям, 23), — деди.

Болани қўлига олган Марям нима қилишини билмас эди. У аччиқ-аччиқ кўз ёшлар тўқди. Шу онда унинг қулоқлари остида:

— «Хафа бўлма, Парвардигоринг остингда жилға оқизиб қўйди ва хурмо дараҳти танасини силкит! У сенга янги мевасини тўқади» (Марям, 24–25), — деган овозни эшиитди. Бу овоз гўё, эй, Марям, саҳро ўртасида сен учун жилға пайдо қилди, у билан болангни чўмилтир ва ўзинг ҳам ювениб ол, қуриб қолган дараҳтни тирилтириб, ҳосилга киргизди, унинг мевасидан олиб егин, куч-куватга кирасан, деяётгандек эди.

Янги туғилган чақалоқнинг бешикдаёқ сўзлашлиги одамларнинг оғзига уриш ва ўзининг иффатлилигини исбот қилиш учун Марямга етарли далил ва хужжат бўлиб хизмат қилса-да, қишлоққа қайтиб келгандан сўнг одамларга қандай важ кўрсатишини билмас ва маломатчиларнинг маломатига жавоб қилишдан ожиз эди. Онасининг кўнглидан ўтаётган ташвишларини гўё сезаётгандек бола унга:

— «Одамлардан бирортасини кўриб қолсанг, мен Раҳмон учун рўза тутишга, (гапирмасликка) аҳд қилдим ва бугундан бошлаб одам боласига ҳеч қачон гапирмайман, дегин» (Марям, 26), — деди.

Бу сўзни эшиитгандан сўнг Марям бироз тинчланди ва ақли жойига келиб тетиклашди ва бор куч-куватини йифиб, қишлоққа қайтишга жазм этди. У чақалоқни кўтариб, қишлоққа киргани заҳотиёқ бу воқеадан ҳамма бараварига хабар топди. Баъзилар уни иффатли эканини таъкидласалар, бошқа бирорлар эса унга таъна ва туҳмат тошларини отиб, насл-насаби ва оиласини шарманда қилганликда айблаб:

— «Эй, Марям, сен кўз кўриб, кулоқ эшитмаган ишни қилиб кўйибсан-ку! Эй, Ҳоруннинг синглиси, сени отанг нопок бўлмаган эди ва онанг ҳам бузуқ аёл бўлмаган эди-ку» (Марям, 27–28), — деб маломат қилдилар.

Марям уялганидан тили калимага келмай қолди. Лабларини қимирлатишга ҳам ҳоли қолмади. Сукут сақлашни афзал кўриб, мен Раҳмонга гапирмасликка сўз берганман. Шунинг учун бир оғиз ҳам сўзламайман ва бирорта саволга жавоб ҳам бермайман. Гапингиз бўлса мана бу чақалоқдан сўрайверинглар, деб болага ишора қилди.

Одамлар ҳайратдан ёқа ушлаб:

— «Бешикда ётган гўдакка қандай қилиб гапирамиз» (Марям, 29), — дедилар. Шу онда Аллоҳ ёш гўдакнинг тилини калимага келтирди, ҳали такомиллашмаган кичик тилчасидан овоз чиқартирди, она кўкрагидан бошқа жойни билмайдиган лабларини ҳаракатга келтирди. Бола онасига нисбатан туҳмату маломат ҳақида баҳсу мунозаралар қилишни истамади. У ҳамма тушунадиган оҳангда дона-дона қилиб:

— «Мен Аллоҳнинг бандасиман ва У менга китоб ато қилиб, мени пайғамбар қилди. Ва мен қаерда бўлсам ҳам, мени У табарруқ одам қилиб қўйди ва мен тирик эканман, менга У намоз ўқишимни ва закот беришимни, ота-онамга эзгулик қилишимни тавсия қилди. Мени У золим ва бадбаҳт қилмади. Менга туғилган кунимда ҳам, ўлган кунимда ҳам ва қайта тирилтирилган кунимда ҳам шарафлар бўлсин!» (Марям, 30–33), — деди.

Одамларнинг Марямга нисбатан қилган ғийбату туҳматларини, ёлғону яшиқларини бартараф қилиш учун бундан ҳам ортиқроқ далил борми?!

Боланинг қўнғироқдек овози ва ҳикмату донишга тўла сўzlари одамларни лол қолдирди, уларнинг тиллари калимага келмай қолди. Тез фурсатда бу файриодатий ҳодиса бутун қишлоққа ёйилиб кетди. Кўча-

ларда ҳам, уйларда ҳам одамлар фақат шу воқеа ҳақида гаплашар эдилар. Улар гүдакда илоҳий хислат борлигига ва у қишлоқнинг бошқа болалари каби эмаслигига, истиқболда уни буюк ишлар кутаётганига ва охир-оқибат унинг онаси Марямнинг покиза аёллигига ишонч ҳосил қилдилар.

Исо (а.с.)нинг пайғамбар бўлиши

Исо (а.с.) кўпчилик болалар каби ўси, улғайди ва вояга етди. Унда пайғамбарлик аломатлари ёшлигиданоқ намоён бўла бошлади. Тентқурлари билан ўйнаб юрганида уларга нима еганлари ва уйларида нималар борлиги ҳақида қўрмасданоқ айтиб бериб, ҳаммани қойил қолдирар эди. У қишлоқ ўқитувчи-сига қатнай бошлади ва ўқишга бошқа болалар каби лоқайдлик билан эмас, балки астойдил аҳамият бера бошлади. Ўқитувчининг дарсларига вужуди билан қулоқ тутар ва бир оғиз сўзини ҳам эътибордан четда қолдирмас эди. Ўз навбатида, ўқитувчи Исо (а.с.)ни зеҳнли, одобли ва интигувчан бўлганлиги учун яхши кўриб қолиб, ҳар бир масалани ипидан игнасигача тушунтириб берар эди.

Ёши ҳали ўн иккига тўлмаган Исо (а.с.) онаси билан Байтул-Мақдис (Иерусалим)га борди. Ундаги турли-туман элатлар, нақшинкор, гўзал иморатлар, одамни сеҳрловчи обидалар, ниҳоятда жозибали осори атиқалар, маданий ва тарихий ёдгорликлар Исо (а.с.)нинг кўзини қамаштириб қўймади. У ўзининг тенгдошлари каби уларга ўйинқароқлик билан юзаки назар қилмади, балки синчковлик билан ҳар бирини ўрганишга ҳаракат қилди. У ибодатхоналарга кириб, дарсларни кузатди, уламоларнинг гапларига қулоқ солди. Бир куни дарс ҳалқаларидан бирига қўшилиб, коҳиннинг маърузасини ҳамма қатори жим ўтириб тинглади. Тингловчилар коҳинга шундай маҳлиё эдиларки, унинг ҳар бир сўзини чин қалблари-

дан тасдиқлар ва ишонар эдилар. Толиби илмлар бамисоли бошларида қаш бору, қимир этсалар, у учеб кетадигандек сукут сақлар эдилар. Иттифоқо, улар орасидан битта толиби илм ўрнидан туриб, гүё ҳақни ҳимоя қилиш учун қиличини қинидан чиқарган жангидек коҳиннинг гапларига эътиroz билдирган эди, бошқалар уни талаб кетдилар, унинг журъатини қораладилар ва эътирозини беҳудага чиқардилар. Бу ноҳуш ҳолатни кузатиб турган коҳинларнинг юраклари сиқила бошлади. Чунки шу кунга қадар ҳеч ким улар билан баҳсу мунозара ҳам қилмаган ва сўзларига қарши чиқишига журъат ҳам қилмаганди. Шунинг учун улар мазкур толиби илмни қаттиқ койиб, танбех бердилар. Аммо шунга қарамасдан, у коҳинларга саволларини ёмғирдек ёғдиришда давом этаверди ва ўзининг қатъий далил-хужжатлари билан уларни мотқила бошлади.

Бу ҳолатни кузатиб турган Исо (а.с.) ейишни ҳам, ичишни ҳам, ҳатто уйга қайтишни ҳам унутиб қўйди. Узоқ кутишдан чарчаган она Исо (а.с.)ни қидиришга тушди. Бормаган ва изламаган жойи қолмади, аммо ўғлини тополмади. Чор-ночор уни уйда учратиш умидида уйига қайтди. Аммо ўғли уйда ҳам йўқ эди. Бечора она, ўғлим ўртоқлари билан бирга қишлоқقا қайтиб кетган бўлса керак, деб гумон қилиб, қишлоққа қайтди. Лекин ўғли қишлоқда ҳам йўқ эди. Уни суриштиrmаган жойи қолмади. Аммо ундан ҳеч қандай хабар топмади. Ўғидан хавотирга тушган она уни яхшилаб излаш учун яна Иерусалимга қайтиб борди. Бу гал она ўғлини хонадонма-хонадон, ибодатхона-ма-ибодатхона излашга тушди. Тўсатдан кўзлари ибодатхоналардан бирида коҳинлар билан қизғин мунозара қилаётган ўғлига тушиб қолди. У севинганидан кўзларига ишонмас эди, оҳиста бориб, ўғлини олдига чақирди ва айтмасдан кетгани, қаердалигидан хабардор қилмагани учун қаттиқ койиган бўлди ва

уни излаб, ҳолдан тойғанлигини сўзлаб берди. Онасининг гапларига Исо (а.с.):

— Коҳинлар ва олимларнинг баҳсу мунозаралари ни тинг-лаб, ўзимни унутиб қўйибман, — деб жавоб берди.

Бу воқеадан сўнг Исо (а.с.) онаси билан бирга киндик қони тўкилган Носирия шаҳрига қараб йўл олдилар.

Исо (а.с.) ўттиз ёшга етганида ҳузурига осмондан Жаброил алайҳиссалом тушди. Шу кундан эътиборан унинг пайғамбарлик фаолияти бошланди. Сўнгра унга Аллоҳ томонидан Мусо (а.с.)га юборилган Тавротни тасдиқ қилувчи инжил китоби келди. Исо алайҳиссалом Бани Исроилни ўзига эргашишга ва залолатдан қайтиб, ҳидоят йўлига киришга даъво қила бошлади. Чунки Бани Исроил қавми Мусо (а.с.) шариатини бузиб, камбағаллар ҳақларига хиёнат қиласар, улар ҳисобига мол-дунёларини кўпайтирас, ҳаромҳарис йўллар билан топган бойликларини болаларининг тарбиясига ва қариб қолган ота-оналарини боқишишга сарф қиласар эдилар.

Бани Исроил қавмининг бир тоифаси қиёмат куни, қайта тирилишларни инкор этар ва охиратда бандалар қилмишлари учун ҳисоб-китоб беришларини ёлғону бўғтонга чиқарар эдилар. Уларнинг бошқа бир тоифаси эса, нариги дунёни мутлақо инкор этар, шунинг учун бу дунёning айшу ишратларига ружуъ қўйган ва одамларни тузоқларига илинтириб олиб, уларнинг бойликларини сўриб ётар эдилар.

Исо алайҳиссалом пайғамбарлик байробини кўтарган вақтларида Бани Исроил қавмининг аҳволи шундай эди. Шунинг учун Аллоҳ таоло уларни зулмат қаъридан чиқариб, ёруғлик сари бошлаш ва залолат ботқофидан халос қилиб, ҳидоят томон йўл кўрсатиш учун Исо алайҳиссаломни уларга юборди.

Дин арбоблари ва руҳонийлар бошлари узра яқинлашаётган фалокатдан хавотирга туша бошладилар.

Чунки Исо (а.с.) очиқдан-очиқ уларнинг шаҳвоний ишларга шўнғиб кетиб, дунёвий лаззатларга берилиб кетганликларини ва молу бойлик йифишга ҳирс қўйтганликларини қаттиқ қоралаётган ва уларнинг ҳийла-найрангларини фош қилаётган эди. Шунинг учун улар Исо (а.с.)дан кутулиш чорасини излай бошлидилар, у қаерда бўлмасин, йўлига ғов бўлишга, ёлғончига чиқаришга аҳд қилдилар.

Аммо Исо (а.с.) уларнинг душманона қилаётган ножӯя хатти-ҳаракатларига парво ҳам қилмади, событ қадамлик билан қишлоқма-қишлоқ юриб, сидқидилдан ўз даъватини тарғибу ташвиқ қилишга киришди. Одамлар ундан пайғамбарлиги рост ва даъвати илоҳий эканлигига далилу ҳужжат кўрсатишини ва амалий исбот қилиб беришини талаб қила бошлидилар. Аллоҳ Исо (а.с.)га мўъжиза ато қилди. Бунинг натижасида у лойдан ясалган қушга дам уриб, учирив юборадиган, кўр туғилган одамни кўзини силаб, очиб юборадиган, моховга дучор одамни дардидан фориғ қиласидиган ва ҳатто, ўликларни ҳам Аллоҳнинг изни билан тирилтира оладиган хислатларга эга бўлиб қолди.

Сўзсиз бундай фазилатларга ҳеч ким Аллоҳнинг марҳаматисиз эриша олмас эди. Исо (а.с.)нинг шунча мўъжизалар кўрсатишига қарамай, дин арбоблари қайсарлик билан:

— Эй, Исо, сенинг кўрсатгандаринг сеҳргарликдан ўзга нарса эмас, деб ҳаддан ошиб, залолат йўлида давом этавердилар.

Кейинчалик Исо (а.с.)нинг даъватига қулоқ соладиганлар ва диллари ҳидоятга мойил бўлганлар сони кўпая бошлиди. Улар асосан, бу дунёнинг зебу зийнатларига ҳирс қўймаган ва эътиқодлари учун жон беришга тайёр одамлардан иборат эди. Улар дин арбоблари ва руҳонийларнинг овозларини учирив, иннинларига киргизиб юбордилар. Шундан кейин Исо (а.с.) Байтул-Мақдисга қараб йўл олди. Байтул-

Мақдисга бориш учун одамлар узок-яқындан гурух-гурӯҳ бўлиб келадиган ва кўпчилик аҳоли жам бўла-диган ийд кунини танлади. Атрофига кўпчилик зиё-ратчиларни тўплаб, ўз динига тарғибу ташвиқ қила бошлади. Натижада тўпланганлар Исо (а.с.)нинг динини жон деб қабул қилдилар.

Бу ҳолни кўриб турган коҳинларнинг ғазаби қуюшқонидан чиқиб кетди ва қандай йўл билан бўлмасин, Исо (а.с.)нинг йўлига ғов бўлишга ҳара-кат қилиб кўрдилар. Аммо улар ҳар қанча уринма-синлар, Исо (а.с.)га заррача ҳам зарар келтира олма-дилар. Зеро, Аллоҳ таоло ҳифзу ҳимоятини кафолат-лаган эди.

Дастурхон (моида) воқеаси

Исо (а.с.) ўз динини ёйиш учун қишлоқма-қишлоқ, шаҳарма-шаҳар кезиб, янги диннинг таъ-лимоти ширк, адолатсизлик ва зулмга қарши экан-лигини одамлар орасида тушунтира бошлади. Унинг бундай сафарида ҳафорийлар (унинг ашаддий мух-лислари) ҳамроҳлик қилиб, унга ёрдам берар, қўллаб-қувватлар, хурсандчилигу хафачиликларига шерик бўлар, сафар мاشаққатларини кўтарар, ҳар ерда ку-затиб юрган ғанимларидан уни ҳимоя қилар эдилар.

Маълумки, Исо (а.с.) қариндош-уруғи оз бўлган оиласдан. Унга ёрдам берадиган на отаси, белига бас-ти камар бўладиган на оға-иниси бор. Исо (а.с.)да ҳам ака-ука бўлганда эди, ғанимларни даф этишда ва золимларнинг зулмига қарши курашда унга ал-батта, мададкор бўлган бўлар эдилар. Ҳаётда ака-ука ва қариндош-уруғга эга бўлиш муҳимлигини Шуайб алайҳиссалом мисолида ҳам кўриш мумкин. Шуайб (а.с.)нинг ғанимлари унга:

— «Сени орамизда бир заиф одам деб биламиз. Агар қариндош-уруғларинг бўлмаганда эди, сени албат-

та, тошбўрон қилган бўлур эдик. Сен биз учун қудратли одам эмассан» (Ҳуд, 91), – деган эдилар.

Ҳаворийлар Исо (а.с.) билан бирга мамлакатнинг у бошидан бу бошигача кезиб чиқдилар ва охири сувсиз, дарахтсиз бир саҳро жойга етиб келдилар. Шундагина улар чарчаганларини, сувсизликдан оғизлари қуриб қолаётганини ва қоринлари ҳам очиб кетганини ҳис қилдилар. Улар ўтириб олиб, ўзаро сұхбат қуришга тушдилар. Даъватни тар-ғиб этиш йўлида қўлга киритган ютуқларини, ғанимларга қарши курашдаги қийинчиликларни бирма-бир муҳокама қилдилар. Исо (а.с.) эса уларнинг сұхбатларини диққат билан тинглар, азму қарорларини қўллаб-қувватлар, тушунмаганларини тушунтирас, далда берар ва келажак фаровон ҳаёт ҳақида улар қалбida умидворлик ҳис-туйғуларини уйғотар эди. Ҳаворийлар гарчи Исо (а.с.)нинг пайғамбарлигига ишонган, байроби остида жам бўлган ва яқиндан мададкор бўлган бўлсалар ҳам, аммо қалбларидаги имоннинг янада мукаммал бўлишини ва ишончларининг янада зиёда бўлишини истар эдилар. Улар бу истакни амалга ошириш мақсадида Исо (а.с.)га:

– Эй, Исо, Парвардигоринг бизга осмондан нозу неъматлар билан безатилган дастурхон туширишга қодирми? – дедилар.

Бу савол ҳаворийларнинг қалбларида Аллоҳнинг қудратига шубҳа қилиш ёки Исо (а.с.)нинг пайғамбарлигига гумонсираш учун берилмаган эди, албатта. Чунки улар Исо (а.с.)га илгари:

– Биз сенга имон келтирдик, мусулмон бўлганлигимизга шоҳид бўлгин, измимизни ва ихтиёризни қўлингга топширдик, – деб қатъий таъкидлаган эдилар. Бундай одамларнинг қалбida Аллоҳга ва Исо (а.с.)га нисбатан шак-шубҳа бўлиши ақлдан мутлақо йироқ нарса. Улар фақатгина Иброҳим алайҳис-салом:

— «Парвардигорим, ўликларни қандай тирилтиришингни менга кўрсат... токи менинг қалбим таскин топсин» (Бақара, 260), — деганидек, кўнгилларини тинчлантириш учун сўраган эдилар.

Исо (а.с.) ҳаворийларнинг саволидан ҳайрон бўлиб қолди ва бунинг оқибатидан хавотирга тушиб деди:

— Аллоҳга имон келтирган бўлсаларингиз бундай саволларни беришдан ва бу каби мўъжизаларни талаб қилишдан ўзингизни эҳтиёт қилинглар. Улар фитна-фасод туғилишига сабаб бўлади. Менинг кўрса-таётган мўъжизаларим қалбларингизнинг таскин то-пишига кифоя эмасми?!

Ҳаворийлар Исо (а.с.)ни тинчлантиришга ва асл мақсадлари нимада эканлигига изоҳ бериш учун дедилар:

— Биз ўз имонларимизда содиқмиз, мусулмончи-лигимизда сабитқадаммиз, сенинг мўъжизаларингни инкор этмоқчи ҳам эмасмиз, пайғамбарлигинга шак-шубҳа ҳам билдиromoқчи эмасмиз. Аллоҳнинг осмондан дастурхон тушириши биз учун алоҳида бир шараф бўлган бўлур эди ва бундан ташқари ўзинг кўриб турганингдек, қоринларимиз оч, шунинг учун ундан тўйиб овқатланиб олган бўлур эдик. Биз Аллоҳнинг борлигига ва Унинг тутанмас куч-кудрати-га ишора қилувчи қатъий далил ва ҳужжатларни яхши биламиз. Унинг муқаддас китобини мутолаа қилиб, коинотнинг сир-асрорларидан воқиф бўлиб, Унга астойдил имон келтирганимиз. Инчунун, сенинг кўрсатаётган мўъжизаларингни ўз кўзимиз билан кўриб, унга сидқидилдан ишонганимиз. Аммо сенинг мўъжизаларинг арозий (Ер юзида содир бўладиган) мўъжизалардир. Бизга самовий (осмондан тушадиган) мўъжизалар кўрсатишингни жуда истар эдик, агар шундай қилсанг, сўзсиз сенга эргашганларнинг сони ошиб кетиши муқаррардир.

Бу сўзларни диққат билан эшитган Исо (а.с.) ўйлаб қолди. Бир тарафдан уларнинг талабларида қора ният

ва ғаразгўйлик йўқ, иккинчи тарафдан эса, улар ҳақ. Шунинг учун у Аллоҳга илтижо қилиб:

— Эй, Парвардигорим, Сен борлиқнинг эгасисан, Еру осмонларнинг тадбиркорисан, бандаларингнинг паноҳкорисан! «Бизнинг аввалгиларимизга ва кейингиларимизга ҳам ийд бўлишилиги ва Сен тарафиндан мўъжиза бўлишилиги учун осмондан бизга бир дастурхонни нозил қил!» (Моида, 114), — деди.

Аллоҳ Исо (а.с.)нинг илтижо билан қилган дуосини ижобат қилди ва унга:

— Эй, Исо, сенга ва сенинг пайғамбарлигиннга бўлган ишончлари янада зиёда бўлишилиги учун дастурхонни нозил қилажакман. Аммо улар билиб қўйсинларки, дастурхон менинг борлигимга қатъий далилдир. Агар улар бундан кейин ҳам менинг борлигимни инкор этсалар, мен уларга шундай азоб бераманки, ундай азобни ҳали бу дунёда ҳеч ким кўрмаган, — деди.

Аллоҳ ваъдасига вафо қилиш, пайғамбарини қўллаб-қувватлаш ва дуоларини амалга ошириш учун осмондан нозу неъматларга тўла бир дастурхонни нозил қилди. Исо (а.с.) дастурхонни қўриши биланоқ, Аллоҳга шукроналар изҳор қилди ва маслакдошларини имонда событқадам қилишини сўради ва ҳаворийларга қараб:

— Мана, сўраган дастурхонларингиз, Ундаги нозу неъматлардан истаганингизча еб-ичинглар ва Аллоҳга шукрлар қилинглар. Унинг инъомларига муносиб шукр қилсаларингиз, У сизларга ўз фазлу карамини зиёда қиласверади, — деди.

Ҳаворийлар кўзлари ҳам, қоринлари ҳам тўйгунча нозу неъматлардан тановул қилдилар. Уларнинг имонлари янада мустаҳкам бўлди. Улар бу илоҳий мўъжиза ҳақида халққа сўзлаб бердилар. Кўпчилик одамлар имонга келдилар ва мўминларнинг имонлари янада зиёда бўлди.

ХОТИМА

Юқорида зикр этилганидек, Бани Исройл қавми ичидаги дин арбоблари ва руҳонийлар Мусо (а.с.) шариатини оёқости қилиб, камбағаллар ҳисобига ўзларининг молу давлатларини кўпайтириш ва оддий халқни қул қилишга муккаларидан кетган эдилар. Шунинг учун Исо (а.с.)нинг даъватлари ва уринишлари уларнинг қулоқларига кирмас, аксинча, уларда унга нисбатан нафрат ва ғазаб туйғусини авжига олдирап эди. Улар Исо (а.с.)нинг шунча кўрсатган мўъжизаларини ҳам писанд қилмас ва ўз айтганиларидан қолмас, йўлига эса ҳар қадамда ғов бўлишга уринар эдилар. Шунга қарамасдан, Исо (а.с.) ўз даъватини давом эттираверди, охир-оқибат унга коҳинларнинг ғаши кела бошлади. Энди улар Исо (а.с.)дан қутулиш пайига тушиб, ҳар хил чора излай бошладилар. Чунки улар Исо (а.с.) туфайли халқ орасидаги обрў-эътиборларига путур етишидан, мансабу лавозимлари қўлдан кетиб қолишидан ва натижада молу давлатларидан ажраб қолишиларидан жуда қўрқар эдилар. Улар ўз мақсадларини амалга ошириш учун давлат тепасидаги мансабдор амалдорларни ҳам ҳамкорликка чақирдилар.

Исо (а.с.) албатта, уларга нисбатан куч-қувват жиҳатидан анча заиф эди. Чунки унга эргашганлар асосан фақиру фуқаролардан, камбағалу ночор одамлардан иборат бўлиб, фақат маънавий томондангина қўллаб-қувватлашга қодир эдилар, холос. Шунинг учун ҳам Исо (а.с.) Айлоҳнинг унга берган ваъдасига таянар ва ғанимларнинг макру ҳийлаларидан ҳифзу ҳимоят қилишига ва Ўз паноҳида асрashingа қаттиқ ишонар эди.

Коҳинлар маслаҳатни бир ерга қўйиб, Исо (а.с.)-ни қатл қилишга қарор қилдилар. Аммо қандай қилиб? Чунки Исо (а.с.)нинг турган жойини ҳеч ким билмас эди. Улар ҳар томонга айғоқчилар юбордилар. Аммо улар ҳам уни топа олмадилар. Сўнгра улар подшоҳ қалбидан Исо (а.с.)га нисбатан нафрат ва ғазаб үйғотиш учун унинг хузурига бориб, Исо (а.с.) ҳокимият учун ўта хавфли шахс эканлигини ва уни йўқ қилинмаса, давлат қўлдан кетиб қолиши ҳеч гап эмаслигини тушунириб, юрагига фулғула солдилар. Подшоҳ уларнинг гапига ишонди. Шундан кейин улар Байтул-Мақдисдаги ибодатхонада йиғилиб, кенгаш ўтказдилар ва Исо (а.с.)ни топиб берган одамга катта инъомлар ваъда қилдилар.

Шу пайт эшикоғаси кириб, эшикда бир одам оёқларини олдинма кейин босиб келиб, қўрқа-писа ва ўта эҳтиёткорлик билан Исо (а.с.) ҳақида муҳим маълумот олиб келганлигини ва бу сирни одамларга айтиб бериши учун ичкарига киргизишга рухсат сўраётганини айтди. Келган одам Исо (а.с.)нинг шогирдларидан бири Яхудо ал-Исхирютий эди.

У ичкарига киргандан сўнг коҳинлар унинг кимлиги, нима учун келганлигини ва келишдан мақсади ҳақида суриштира кетдилар. У уларга шундай жавоб қилди:

— Исонинг динимиздан чиқиб кетиб, янги динга даъват қилиши сизлар учун ва сизларнинг обрў-эътиборларингиз учун катта хатардир. Унинг атрофида одамларнинг йиғилиб олиб, уни қўллаб-қувватлашларини кўрган кўзларим аччиқ-ланганимдан қинларидан чиқиб кетай деди. Уни бартараф қилмасангиз аҳволингизга маймунлар йиғлайди. Мен уни қаердагини яхши биламан. Истасангиз, у ерга сизларни бошлаб бораман, — деди.

Бу гаплар коҳинларга мойдек ёқиб тушди, кўнгиллари таскин топди ва эркин нафас ола бошладилар.

Бутун умидли кўзларини унга тикдилар. Бу ҳолни кузатиб турган Яҳудо ҳам ўзининг кўра олмаслик ва фисқу ҳасад дардига шифо топгандек хотиржам бўлди.

Коҳинлар биргалашив, подшоҳ ҳузурига йўл олдилар ва унга Исо (а.с.) хусусида батафсил хабар бердилар ва ундан Яҳудога бир аскарни қўшиб беришини ва Исо (а.с.)ни тутиб келиб, қатл қилишини сўрадилар. Подшоҳ уларга бир аскарни қўшиб жўнатди.

Бу пайтда Исо (а.с.) коҳинларнинг кирдикорларидан хабардор эди. Чунки у аллақачон кетидан коҳинларнинг айғоқчилари ва подшоҳнинг жосуслари излаб юрганини яхши билар ва шунинг учун бир ерда қўним топмай, қишлоқма-қишлоқ юрар ва одамларни даъват этишда тинмас эди. Бу сафарларда унга доимо шогирдлари ҳамроҳ эди.

Бир куни тунаш учун Исо (а.с.) ҳамроҳлари билан бир боғда тўхтадилар. Улар, бизни ҳеч ким, ҳатто подшоҳнинг айғоқчилари ҳам топа олмайдилар, деб хаёл қилдилар. Аммо улар фафлатда қолган эдилар. Кеч бўлиб, оламни зулмат қоронғуси қамраб олганида, душманлар Исо (а.с.)ни яшириниб ётган жойидан топиб олиб, қўлга туширдилар. Бу ҳолни кўрган Исо (а.с.)нинг шогирдлари ҳар томонга тўзиб қочиб кетишиди.

Исо (а.с.) учун оғир бир пайтда бирдан Аллоҳнинг қудрати жилва қилди ва унга ёрдам қўлини чўзди. Аллоҳ уни одамлар қўзидан яширди. Фанимларнинг нигоҳлари Исо (а.с.)га ўхшаб кетадиган бир кимсага тушди ва уни дарҳол ушлаб олдилар. У қўрқиб кетганидан тили калимага келмай қолди ва ўзини ҳимоя қилишга ҳоли ҳам қолмади, ростини айтишга журъат ҳам қилмади, ўзини уларнинг ихтиёрига беихтиёр топшириб қўя қолди. Фанимлар ҳам хурсанд бўлиб кетганларидан унинг кимлигини суриштириб ҳам ўтирумадилар. Одатда бундай вазиятларда далилу ҳужжатларни синчиклаб ўтиришга фурсат ҳам

бўлмайди. Даилиу исботларнинг аломатлари бўлса бас, ҳукмни ижро қилиш учун ўшанинг ўзи кифоя.

Қўлга туширилган одам Исо (а.с.)ни сотган ва айғоқчини унинг олдига бошлаб келган хиёнаткор Яхудо эди. У ўз қилмишига яраша жазосини олди.

Уни хоч ўрнатилган жойга олиб келдилар ва қатл этдилар. Ҳозир бўлганлар Исо (а.с.)ни ўлдирдик, деб ўйлаб хурсандчиликларини ичларига сиғдира олмас эдилар.

Ваҳоланки, Аллоҳ таоло Қуръони Каримда Исо (а.с.) хусусида шундай деган:

— «Уни қатл этмадилар ҳам, хочга михламадилар ҳам. Лекин уларнинг кўзларига у ўлдирилгандек кўринди. У хусусида тортишиб юрганлар уни ўлдирммагани тўғрисида иккиланадилар. Уларда гумон қилишга эргашишдан бошқа билим йўқ. Уни ишончлари комил ҳолда қатл этмадилар. Уни Аллоҳ ўз ҳузурига олиб чиқиб кетди. Аллоҳ қудратли ва до нишманд зотдир» (Нисо, 157—158).

Эслатма: Ҳазрати Исо алайҳиссалом ҳақида қўидаги сураларда батафсил баён қилинган. Марям, 16, 24; Бақара, 87. Оли Имрон, 45—60; Нисо, 156—159, 171—172; Мойда, 17—46, 72—75, 109—120; Тавба, 30—31; Муъминун, 50; Зухруф, 57—65; Саф, 6—14; Ҳадид, 26—27.

ЗУЛҚАРНАЙН ҚИССАСИ

Зулқарнайн Farб томонга отланди. У йўлида учраган ҳар қандай душманни тор-мор қилар ва улар устидан ғалаба қозонар эди. У ўз мақсадига эришиш йўлида тоғу тошларни ҳам, иссиқ ва совуқларни ҳам, оғир машаққатларни ҳам писанд қилмас эди. Чунки у ҳақиқий жангчи — мужоҳид эди. Аллоҳ таоло Ер юзида унга барча имкониятларни яратиб берган, итоатгўй аскарлар билан уни сийлаган, жанг қилиш маҳоратлари билан сарафroz қилиб кўйган эди. У мавжуд мамлакатларни забт қилиб бўлгач, яна йўлга отланди. Узоқ йўлларни босиб ўтгандан сўнг, Зулқарнайн суви лойқа бўлган бир булоқقا дуч келди. Унинг назарида Қуёш шу булоқقا ботиб, унинг ортига яширинаётгандек эди. Шунинг учун у булоқ ортида забт қилиш учун бошқа ўлкалар бўлмаса керак, деган хаёлга борди. Бироқ булоқ атрофида Шайтон сўзига кириб, бекордан-бекорга қон тўқадиган, инсонийликнинг барча чегараларидан чиқиб кетган, шахсий манфаати учун ҳеч нарсадан қайтмайдиган кофир қавм яшашлигини билиб қолди. Зулқарнайн Аллоҳдан уларни нима қилиш кераклигини сўради. Аллоҳ унга икки йўлдан бирини танлаши кераклигини уқтириди. Биринчиси, уларнинг қилмишлари учун ўлим билан жазолаш, иккинчиси, уларнинг ичидан баъзи бирларини ҳидоят топишларига умид қилиб, уларга тегмасдан муҳлат бериб кўйиш эди. Зулқарнайн бу икки йўлдан иккинчисини танлади ва деди:

— «Зулм қилган бандани азоблаяжакмиз. Сўнгра у Парвардигорига қайтарилади ва Парвардигори унга қаттиқ азоб беражак. Лекин имон келтириб, солиҳ амални қилган банда учун ажойиб мукофот мавжуд. Биз ҳам унга юмушларимиздан енгилини айтажакмиз» (Каҳф, 87–88).

Зулқарнайн мазкур қавм орасида бир муддат яшаб золимларни инсофга келтирди, мазлумларни қўллаб-кувватлади, заифларга ёрдам қўлини чўзди, халқ орасида адолат устунини ўрнатди, жамият узра эзгулик байроби ҳилпираб туришига ёрдам берди.

Бироз фурсат ўтгандан сўнг Зулқарнайн нигоҳини Шарқ томонга қаратди. У йўлда учраган барча ўлкаларни забт қилди ва охири Ер юзидағи энг гўзал мамлакатга етиб борди. Қуёш бу мамлакат халқлари бошлари устидан чиқиб келаётгандек эди. Аммо бу мамлакатда на уйлар ва на дараҳтлар бор эди. Халқлар бошбошдоқликда ва жаҳолатда яшар экан. Зулқарнайн бу ўлкада ўз ҳукмини ўрнатди ва улар орасида илму маърифат зиёсини ёйди. Бу мамлакатдан кўнгли хотиржам бўлган Зулқарнайн Шимол томонга йўл олди ва икки тоғ орасида жойлашган мамлакатта етиб борди. Унинг халқи мутлақо бошқа тилда сўзлашар экан. Шунинг учун уларнинг гапларини тушуниш амри маҳол эди. Аммо улар Ер юзидағи энг бузуқ, залолат ботқофига ботиб кетган қавм бўлмиш Яъжуҷ-Маъжуҷларга кўшни эканлар. Тоғ оралиғида жойлашган ўлка аҳолиси Зулқарнайн сиймосида қудратли, забардаст, қўли узун ҳукмдорни кўргач, ундан Яъжуҷ-Маъжуҷ қавми билан ораларига, уларнинг тажовузидан ҳимоя қиласидиган девор қуриб беришини илтимос қилдилар. Дарҳақиқат, Яъжуҷ-Маъжуҷ қавми ўтакетган буз-ғунчи халқ бўлиб, ҳар қандай ёмонликлардан тап тортмайдиган, панду насиҳатлар эса ҳатто, қулоқларига кирмайдиган, хавфу хатар уяси бўлган бир халқ эди. Девор қурилиши учун кетадиган ҳар қанча сарф-харажатни беришларини ва жону танлари билан қурилиш ишларига иштирок этишларини эшифтган Зулқарнайн уларга шундай жавоб қилди:

— «Раббимнинг менга ато қилгани (сизлар берадиган молу дунёдан) яхшироқдир...» (Каҳф, 95).

Аллоҳ таоло Зулқарнайн табиатига инсонлар учун эзгулик қилишлик, Аллоҳ унга ато қилган неъматларни, хазина-ю бойликларни инсонлар йўлига сарф қилишликни синг-дириб юборган эди. Шунинг учун у одамларнинг молу дунё-ларини қабул қилмади, балки фақат улардан қиласидан ишларида қўл кучи билан ёрдам беришларини илтимос қилди ва уларни темир, мис, ўтин ва кўмир йифиб келишларига буюрди.

Зулқарнайн йифилган нарсалардан темир парчаларини икки тоғ орасига солдирди ва уларни кўмир ва ўтиналар билан иҳота қилишларини буюрди. Ўзи эса ўтиналарга олов ёқиб юборди. Темир ва мислар эриб, икки тоғ орасида мустаҳкам девор ҳосил қилди. Бу деворнинг силлиқлигидан Яъжуж-Маъжужлар унга чиқиш учун тирмашсалар, сирпаниб кетар, тешмоқчи бўлсалар, мустаҳкамлигидан теша олмас эдилар. Шундай қилиб, Аллоҳ таоло Зулқарнайн ёрдамида мазлум халқни Яъжуж-Маъжуж ёвуэлигидан халос қилди.

Бу ҳашаматли ва мустаҳкам деворни кўрган Зулқарнайн ич-ичидан отилиб чиқаётган сўзларни тили орқали шивирлаб деди:

— «Бу Рabbим томонидан бўлмиш раҳмату марҳаматdir. Қачонки Rabbimning (Яъжуж-Маъжуж чиқади, деб) ваъда қилган вақти келганида (Қиёмат олдидан) ўзи у деворни теп-текис қилиб қўяжак. Rabbimning ваъдаси ҳақдир». (Kaҳф, 98)

Эслатма: Зулқарнайн ҳақидаги қисса Қуръони каримнинг Каҳф сурасидаги 83—98-оятларида баён қилинган.

Таржимондан: Тарих китобларида Зулқарнайн лақаби билан машҳур бўлган буюк шахслар зикр қилинган. Улардан бири эрамиздан илгари ўтган буюк саркарда ва Македония-нинг шоҳи Искандар ал-Макдунийдир. У Шарқ ва Farb ўлкаларини забт этганлиги учун унга Зулқарнайн лақаби берилган. Иккин-

чиси эса ал-Мунзир ибн Моиссамодир. У Ҳийра (Суриядаги ўлка) мамлакатининг амирларидан бўлиб, Румликларга қарши жанг қилган. У бошидаги икки кокилини ўриб, пешонасига тушириб юрганлиги учун унга Зулқарнайн лақабини берганлар. У 514—554- йилларда яшаб ўтган.

Аммо Қуръони каримда зикр этилган Зулқарнайн эса, муфассирларнинг галига қараганда, пайғамбарлик мақомига эришган одил шоҳнинг лақабидир.

АСҲОБУЛ-КАҲФ ҚИССАСИ

Тарсус (Византия билан шимолий Сурия чегарасида жойлашган қадимий ўлка) аҳолисининг байрам кунларидан бири эди. Ёшу қари, эркагу аёл шоду хуррамлик билан байрамни нишонлаш мақсадида кўчага ошиқар эдилар. Бир зумдаёқ турли-туман бутсанамлар ўрнатилган катта майдон башанг кийинган одамлар билан лиқ тўлиб кетди. Улар алоҳида алоҳида гуруҳларга бўлиниб, ўзларига тегишли бутлар атрофига йиғилдилар. Баъзилар бутларга қараб сифина бошладилар ва улардан нажот сўраб, ялиниб ёлвора бошладилар. Бош-қалар эса маъбудларига атаб, қурбонлик сўйишга тушдилар.

Байрам маросимларини ўтказаётган халқ орасида обрўли ва бадавлат оиласдан бўлган ёш ўспирин ҳам бор эди. У бир чеккада туриб, юртдошларининг бутларга нисбатан кўрсатаётган иззату икромларини кузатар экан, кўнглидан беихтиёр, наҳотки, инсон қўли билан ясалган ушбу ҳайкаллар илоҳ бўлса, деган савол кеча бошлади. У одамларнинг сифинаётган бутлари илоҳ эмаслигига ва уларнинг тоат-ибодатлари бехуда эканлигига яна бир бор ишонч ҳосил қилди. Одамларни бундай залолат йўлидан қайтаришга ожиз эканлигидан изтироб чека бошлади, ўзини қаерга

Құярини билмай қолди ва ҳеч кимга билдирмасдан секингина халқ орасидан чиқиб, бир дараҳт остига бориб ўтириди ва ўйға толди. Унинг хаёлидан кечәётгән жавобсиз саволлар тинчлик бермас ва уни қийнап эди.

Кўп ўтмасдан унинг ёнига насл-насаби зотли бўлган оиласда вояга етган, бутларга сифинишни мутлақо инкор этадиган бир дўсти келиб ўтириди. Унинг кетидан эса бирин-кетин эътиқоду дунёқарашлари бир хил бўлган тенг-қур ўсмирлар дараҳт остига тўплана бошладилар. Уларнинг сони еттитага етди. Суҳбат асносида уларнинг руҳлари бир булоқдан баҳра олаётганликлари билиниб турар эди. Улар гарчанд хешу ақрабо, қавму қариндош бўлмасалар-да, уларни бирлаштириб турувчи ягона омил — муқаддас туйғу ва соғ эътиқод эди. Шунинг учун улар бутларга нисбатан ўзларининг шак-шубҳаларини, қавмларининг «илоҳлари»га нисбатан ўзларининг салбий муносабатларини эълон қилишга азму қарор қилдилар. Чунки уларнинг қалблари борлиққа очиқ кўз ва соғлом ақл билан назар қилғанликлари сабабли тавҳид нури билан мунаvvар бўлган ва натижада улар дунёning яратилиши ва унинг ягона Яратувчиси мавжудлигини, мавжудликнинг сир-асрорларини англаб етган эдилар. Бундай мушоҳада юритиш билан улар ҳақиқий динга эришганликларидан қониқиши пайдо қилган, хузур-ҳаловат нашидасидан баҳраманд бўлган ва кўнгиллари таскин топиб ором ола бошланган эди.

Дараҳт остида улар ўзларининг дунёга бўлган муносабатларини, имону эътиқодларини, бир сўз билан айтганда, ўзларининг динларини бошқалардан яшириб, қалбларининг энг тубида сақлашга аҳдлашиб олдилар. Зеро улар яшаётган мамлакатнинг хукмдори ашаддий бутпараст ва мушрикларнинг пушти-паноҳи эди. Шунинг учун улар ўзларининг дунё-

Қарашларидан бошқалар хабардор бўлиб қолмасликлари учун ўз қавмлари каби ҳаёт кечириб юравердилар, уларнинг дарду алам ва ташвишларига шерикдек кун кечиравердилар. Аммо уларнинг ҳар бири ёлғиз қолган вақтида юрак амрига қулоқ тутар, ёлғиз Аллоҳга юзланиб ибодат қилас, Уни улуғлар ва барча айбу нуқсонлардан Аллоҳни мунаzzаз қилас эди.

Яширинча учрашадиган тунларнинг бирида улардан бири, эҳтиёткорлик билан паст овозда:

— Биродарларим, кеча мен бир шумхабар эшитиб қолдим. Уни менга еткасан одам рост гапирган бўлса, унинг ростгўйлигига шубҳага ўрин йўқ, бизнинг эътиқодимиз, динимиз ва ҳаётимизга хавфу хатар вужудга келган эмиш. Ҳукмдор бизнинг ақидамиздан хабар топган ва имону эътиқодимиздан жунбушга келганмиш. Агарда биз ақлу идрокимизнинг самараси, жисму руҳларимизнинг оби ҳаёти бўлган динимиздан қайтмасак, эртагаёқ бизни ушлаб олиб, ҳукмдор оёғининг остига ташлашлари мумкин эмиш. Шунинг учун бирор чора топиб, бир фикрга келиш зарур, — деди.

Бу нохуш хабарни эшитган етти ўспириндан яна бири шундай деди:

— Бундай хабарни мен ҳам эшитган эдим. Аммо уни иғвогарларнинг иғвоси ва нодон одамларнинг фисқу фасодларидан бошқа нарса эмас, деб ўйлаб юрган эдим. Аммо бу гапларда жон борга ўҳшайди. Биз ҳақимиздаги гап-сўзлар одамлар орасида тарқаб ултурган кўринади ва ҳатто ҳукмдорнинг қулоғига бориб етгани ҳам эҳтимолдан холи эмас. Агар шундай бўлса, бизни тутиб олишлари ақлдан йироқ эмас. Нима бўлганда ҳам, биз ўз динимизда событқадам бўлмоқлигимиз ва эътиқодимиз йўлида ҳар қандай қийноқ ва азобларга бардош бермоқлигимиз лозим. Чунки улар сифинаётган ҳайкалларга, уларнинг бехудаликларини била туриб, уларга ибодат қилиши-

миз амри маҳолдир. Биз Аллоҳгагина итоат қилиш ва Унга сифинишдан ҳеч қачон қайт-маймиз. Чунки ҳар куни Қуёшнинг чиқиши Аллоҳнинг мавжудлигига ва ҳар бир ақлий тафаккур Унинг улуғ ва қудратлигига далил эмасми?!

Етти ўспирин йигитлар ҳақидаги овозалар ва уларнинг имону эътиқодлари тўғрисидаги хабарларнинг ростлиги ўз тасдифини топди. Уларни тутиб, ҳукмдорнинг ҳузурига келтирдилар. Ҳукмдор уларга:

— Ўз қилмишларингизни яширишга уриндингиз, аммо унинг уддасидан чиқа олмадингиз, имону эътиқодингиз ва динингизни пинҳон тутишга уриндингиз, бироқ ўз мақсадларингизга ета олмадингиз. Ҳамма ишларингиздан хабардорман. Ҳукмдор ва ҳалқ динидан қайтиб, аллақандай динга кириб қолганингизга ақлим етмай қолди. Мен сизларни ўз ҳолингизга ташлаб қўйиб, қандай динга эътиқод қилишингизга аҳамият бермай қўйсам ҳам бўлаверар эди. Аммо мени хавотирга ва ташвишга соглан нарса шуки, сизлар қавмингизнинг энг обрўли киборлар оиласидан бўлганлигингиз учун афгор омма сизнинг эътиқодларингиздан хабар топиб қолса, улар сизларнинг динингизга киришлари ва йўлингизга эргашишлари мумкин, бу эса мамлакатимизнинг осойишталиги ва барқарор тинчлигига катта хавфdir. Мен сизларни азобу уқубатга дучор қилишга бугун шошилмайман. Қайси томонга қараб кетаётганингизни обдон ўйлаб олинглар. Сизнинг олдингизда икки йўл бор. Биринчиси — қавмингиз эътиқод қилаётган динга қайтишингиз ва иккинчиси эса — бошларингизни танангиздан жудо бўлишидир, — деди.

Аллоҳ йигитларнинг қалбларига илҳом ато қилди ва уларнинг имонларига мадад берди ва улар дедилар:

— Ҳукмдор, биз динимизга кўр-кўронада тақлид қилиб кирмадик, зўрланиб ҳам уни қабул қилмадик ва нодонлигимиз туфайли ҳам у йўлни танламадик.

У дингә бизни улуф Зот чорлади ва биз «лаббайка», деб Үнга жавоб қилдик. У бизнинг ақлимиизга нур баҳш этди ва бизга шамчироқ бўлиб, йўл кўрсатди, биз у йўлдан шахдам қадам билан одим ташладик. Бизни бундай ҳидоят йўлига бошлаган зот ёлғиз Аллоҳдир. Биз у Зотдан бошқасини ҳеч қачон илоҳ, деб эътироф қилмаймиз. Бизнинг қавмимизга келсак, улар саводсиз, жоҳил ва нодонликлари туфайли бутларга сифинадилар ва кўр-кўронга ота-боболарига тақлид қиласидилар. Зоро, бутларнинг илоҳийлигига далил ҳам, ҳужжат ҳам йўқ. Бизнинг эътиқодимиз шундай, ҳукмдор. Ихтиёр сенда, бизни нима қилсанг қиласвер.

Ҳукмдор йигитларнинг сўзларини диққат билан эшигтгач:

— Бугун уй-уйларингизга кетаверинглар, эртага келасизлар, нима қилишни ва сизларга нисбатан қандай чора кўришни ўйлаб кўраман, — деди.

Йигитлар ҳукмдор саройидан чиққанларидан сўнг нима қилишни ўйлай бошладилар ва бир фикрга келиш учун маслаҳатта киришдилар. Шунда улардан бири:

— Модомики, ҳукмдор бизнинг ишларимиздан хабар топган экан, унинг дўқ-пўписаларини, таҳди-ду қўрқитишларини тинглаб ўтиргандан кўра, тогдаги форга ўз эътиқодимиз билан бирга қочиб кетишдан ўзга чорамиз йўқ. Гарчи фор тор ва қоронги бўлса ҳам, аммо биз учун у кенг, Ер бағридан кўра кенгроқ ва муносиброқ бўлиши аниқ. Зоро горда биз bemalol хоҳлаганимизча Аллоҳга ибодат қила оламиз ва истаганимизча ўзимизнинг дунёқарашимиз, имону эътиқодимиз ҳақида баралла сўзлаша оламиз. Қўнглимиз таскин топмайдиган динга эътиқод қилиб яшайдиган ер биз учун қароргоҳ эмас, шунингдек, эътиқодимиз учун тазиيқ ва таҳқир қилинадиган ватан биз учун ватан эмас, — деди.

Улар йўлга керак бўладиган зарур анжом ва егуликларини кўтариб, ватанларини тарк этган ҳолда ўз динларига содик бўлиб йўлга тушдилар. Йўлда уларга бир ит ҳам эргашиб, улар кетидан изма-из бориб, уларга қўшилиб олди. Йигитлар уни ўзларига ҳамроҳ бўлишига ва кези келганда уларни қўриқлашига ишониб, итни ҳайдаб юбормадилар.

Улар юра-юра форга ҳам етиб келдилар. Унда ўсаётган дараҳтларнинг меваларидан тўйиб-тўйиб тановул қилдилар ва шу ердаги булоқнинг зилол сувидан ичиб, чанқоқларини бостиридилар. Сўнгра оёқларига бироз дам бериш учун ерга ёнбошладилар. Йўл азоби таъсиридан бўлса керак, уларни мудроқ элита бошлади ва бир сония ўтмасданоқ қўзлари юмилиб, бошлари ерга энгашган ҳолда тинч уйқута кетдилар.

Тун кетидан кун, йил ортидан йил ўта бошлади. Аммо йигитлар ҳамон уйкуда эдилар. Гўё уйқу уларнинг қулоқларини муҳрлаб қўйган, мудроқ эса киприкларини бир-бирига боғлаб қўйгандек, Уларни на бўроннинг даҳшатли овози, на момақалдироқнинг кучли гумбирлаши, на Күёшнинг туйнукдан форга мўралаётган зиёси ва илиқ ёғдуси уйқудан уйғота олар эди. Аллоҳ уларни ҳифзу ҳимоят қилишни ирова қилганилиги сабабли Күёшнинг шуъалари уларнинг баданларини кўйдирмас, балки ўз одати каби вақтида чиқар, ботар ва фордан йироқлашар эди. Агарда бирор кимса форга мўралаганда борми, албатта у йигитларни гоҳ ўнгга ва гоҳ чапга ўтирилаётганларини кўриб, кўрқиб кетган бўлур эди.

Йигитлар уч юз тўққиз йил ўтгач, уйқудан уйғондилар. Улар очликдан ўзларини ушлай олмай ёки қаттиқ чарчоқдан аъзойи баданларини тутолмай қолдилар. Улар учун гўё ҳеч қанча вақт ўтмагандек ёки тарих филдираги уларнинг фори олдида тўхтаб қолгандек. Улардан бири:

— Менинг хаёлимда узоқ муддат ухлаб қолган-декмиз, сизларга ҳам шундай түюлмоқдами, эй биродарларим?! — деди.

— Менинг назаримда кун бўйи ухлаб қолгандекмиз. Чунки жуда очиқиб қолибмиз, шунингдек, чарчоқ ҳам одамни эзив юборибди, — деди йигитларнинг иккинчиси.

— Йўқ, биз кундузи бироз ухлаб қолган бўлсак керак. Ахир Қўёш ҳали ботмабди-ку, — деди уларнинг учинчиси. Уларнинг тўртинчиси эса:

— Суриштириб ўтиришни қўйинглар. Аллоҳ хоҳлаганича ухлагандирмиз. Мени қорним жуда очиб кетди, гўёки кечадан бери бирор нарса емагандекман. Яхиси, сизлардан бирингиз шаҳарга бориб, бизга егулик келтирсан ва эҳтиёт бўлсин, токи бирор одам биздан хабар топмасин. Акс ҳолда бизни ўлдириб кетишлари ёки эътиқодимизга хавфу хатар келтиришлари мумкин, — деди.

Улардан бири егулик олиб келгани шаҳарга жўнади. У шаҳарга киргач ҳайратидан ёқа тишлаб қолди. Чунки шаҳар мутлақо ўзгариб кетган, баланд-баланд бинолар бўй чўзган, кечаги хароб ерлар устига қасрлар бунёд этилган, кечаги ҳашаматли саройлар эса харобага айлантирилган ва ҳатто, одамларнинг қиёфалари ва шаклу шамойиллари ҳам ўзгача. У атрофга диққат билан кўз югуртира бошлади. Унинг ҳадиксираб туриши ва ёвқараши одамларнинг эътиборини ўзига тортди. Улардан бири унга:

— Сен бу шаҳарда бегонамисан? Нима тўғрисида чукур ўйга толиб қолдинг? Ёки бирор одамни изла-япсанми? — деди.

— Йўқ, мен бу юрга бегона эмасман. Сотиб олиш учун егулик қидиряпман. Уни қаерда сотилишини билмай турибман, — деди. Шундан кейин бояги киши уни қўлидан ушлаб, овқат сотадиган жойга етаклаб борди. У чўнтағидан пулларини чиқариб, сотувчига

узатди. Сотувчи пулларни қўлига олиб, даҳшатга тушди. Чунки улар бундан уч юз йил муқаддам зарб қилинган эди. Сотувчи харидорни бирор хазина топиб олган бўлса керак, унда бундай пуллардан ва бошқа қимматбаҳо моллардан яна бўлса керак, деб гумон қила бошлади. Бу ҳолни кўрган одамлар дарров уларни ўраб олдилар. Ҳайратини яширолмаган йигит атрофдагиларга қараб:

— Эй, одамлар, сизлар бекорга гумон қиляпсизлар, бу пуллар сизлар ўйлаганингизча эмас. Мен уларни кечагина савдо-сотиқ вақтида одамлардан олганман. Бугун эса уларга егулик сотиб олмоқчиман. Бу пуллар нечун сизларни бунчалик даҳшатга солмаса, нима сабабдан менга ноўрин тұхмат қилмоқдасизлар? — деб сирлари ошкор бўлиб қолишидан қўрқиб, тезроқ қайтишга отланди. Аммо одамлар уни қўйиб юбормадилар, унга хушмуомалалик билан лутф кўрсата бошладилар.

Хусусан, улар йигитни бундан уч юз тўққиз йил муқаддам золим ҳукмдорнинг жабридан тоқقا қочиб кетган ва ҳукмдор ҳарчанд уринмасин, уларни тута олмаган етти йигитнинг бири эканлигини билганларидан сўнг уни ҳурмат ва иззат қила бошладилар. Йигит одамлар уларнинг қиссаларидан хабардор эканликларини билгач, ўзининг ва биродарларининг тақдираидан қўрқа бошлади ва қочишга шайланди. Шу пайт одамлардан бири:

— Эй, йигит, сен қўрқма, чунки сенинг замонингда яшаган золим ҳукмдор бундан тақрибан уч юз йил муқаддам вафот этган. Ҳозирги ҳукмдоримиз эса сизлар каби Аллоҳга имон келтирғанлардан. Сенику таниб олдик, сенинг қолган биродарларинг қаерда? — деб сўради.

Йигит ҳақиқий аҳволга тушуниб етди, у билан одамлар орасидаги тарихий масофа қанчалик узоққа тақалишини англади. У, қанийди мен ҳозир бир шарпа

бўлиб қолсаму, билдириласдан одамлар орасидан чи-
қиб кетсан ёки бирор соя бўлиб қолсаму, одамларга
тутқич бермасдан жўнаб қолсам, деб ўйларди. У са-
вол берган одамга қараб:

— Мени ўз ҳолимга қўйинглар, мен форга — биро-
дарларим ҳузурига боришим ва уларга бўлган воқеа-
ни сўзлаб беришим керак. Вақт ҳам анча маҳал бўлиб
қолди, биродарларим мендан хавотир олаётган ва таш-
вишга тушаётган бўлсалар керак, — деди.

Етти йигитнинг қиссаларидан янги мўмин ҳукм-
дор хабар топди ва улар билан учрашиш учун фор-
томон шошилди. На кўз билан кўрсинки, форда юз-
ларида ҳаёт аломатлари барқ уриб турган, томирла-
рида қонлар оқаётган, сиймоларидан нур таралиб
турган ўспириналар бор эди. Ҳукмдор дарҳол уларни
кучоқлаб, бағрига босди ва қасрига таклиф қилди ва
у ерда истиқомат қилишларини илтимос қилди. Ҳук-
мдорнинг таклифига улар шундай деб жавоб берди-
лар:

— Биз энди яшашни истамаймиз. Зеро, бола-чақа-
лар, невара-эваралар дунёни аллақачон тарк этиб
кетишибди, уй ва жойларимиз йўқлик қаърига син-
гиб кетибди. Яшашга бизнинг ҳеч қандай ҳожатимиз
қолмабди.

Шундан кейин улар Аллоҳга илтижо қилиб, жон-
ларини олишини ва ўзининг раҳмати билан сараф-
роз қилишини илтижо қилдилар. Уларнинг дуою ил-
тижолари дарҳол мустажоб бўлди ва улар жонсиз ҳолда
бирин-кетин ерга қуладилар.

Бу ажойиб ва ғаройиб ҳодисани гувоҳи бўлиб тур-
ган одамлар:

— Аллоҳнинг ваъдаси ҳақ, қайта тирилтириш ба-
рҳақ ва қиёмат бўлиши рост ва шубҳасиз эканлигини
исбот қилиш ва ундан ибрат олишимиз учун Аллоҳ
бизни «асҳобул-каҳф»га йўлиқтиргани, албатта аниқ,
— дедилар.

Одамлар йигитларни дағн қилиш хусусида баҳсу мунозара қылгач:

— «Уларнинг бошлари узра мақбара бунёд қилинглар, уларнинг Парвардиgorи уларнинг тақдирини билувчироқ зотдир», дедилар. «Албатта, уларнинг тепаларига масжид қуражакмиз, дедилар уларнинг ишларига мутасадди бўлган одамлар» (Қаҳф, 21).

Эслатма: Асҳобул-Қаҳф қиссаси Қуръони каримдаги мазкур ном билан аталувчи суранинг 9—26-оятларида муфассал баён этилган. Қизиқсан китобхонлар уларга мурожаат қилишлари мумкин.

Таржимондан: «Қаҳф» сўзининг маъноси «фор» демакдир. Асҳобул-Қаҳф ибораси эса форда ҳамнишин бўлиб, бирга яшаган биродарлар, деган тушунчани англатади.

АСҲОБУЛ-УҲДУД ҚИССАСИ

Ёзнинг жазирама кунларидан бири эди. Санъони беҳудуд саҳролар иҳота қилганлиги сабабли Қуёш уни баттарроқ қиздирап эди. Иссиққа дош бера олмаган шаҳар аҳолиси уй-уйларига беркиниб олган эдилар. Ҳаёт ҳаракатдан тин олгандек, кўчалар одамлардан бўшаб қолган. Шу пайтда бир мусоғир шаҳарга Шимол томондан тўсатдан кириб келиб қолди. Унинг афти ангоридан саҳролар оша турли-туман ўлкаларни ортда қолдирганлиги кўриниб турар эди. У ҳукмдор Зу Нувоснинг қасри томон йўл олди. Унинг қовоқлари солинган, кўзлари бесаранжом ва қадам олишлари ноҳотиржам бўлганидан анча-мунча шубҳали бир кишидек кўринарди. Шунинг учун ҳам у бирор махфий сирни ёки бирор муҳим хабарни етказиш учун келган кимсани эслатар эди. Унинг бу ҳолатини кўрган сарой хизматкори дарвоза олдида тўхтатди ва ундан нафақат одамлар, ҳайвонлар ва ҳатто қушлару набототлар ҳам куннинг иссиғига чидол-

май, ўзларини сояга олиб қочаётган вақтларда ташриф буюрганининг сабабини сўради.

— Мен ўта муҳим иш билан келганман. Ундан Зу Нувосни хабардор қилишим зарур, — деб жавоб қилди мусофири.

— Зу Нувос ўз душманларини нест-нобуд қилмагунича ва Санъода ўз ҳукмини мустаҳкамламагунича, шунингдек, Яманда Туббаъ давридагидек яҳудий динини ҳукмрон дин қилмагунича ҳеч кимни, сени ҳам ва бошқа зиёратчиларни ҳам қабул қилмайди. У Шарқу Farbdagi узоқ ўлкаларни забт этиб, у мамлакатларда яҳудий динини қарор топтиришга ва Таврот таълимотларини Ер юзига тарқатишга азму ният қилиб, сафарга чиқишига ҳозирлик кўрмоқда. У ўз олдига қўйган мақсадларига эришмагунича бошини ёстиққа қўймасликка, қўзларини ухлаш учун юммасликка қасам ичган. У кечки пайт Қуёш тафти бироз сўнгач, сарой боғига чиқади ва ўзининг итоатида бўлган аркону давлатлари билан бирга сафар олдидан яна бир бор маслаҳатлашиб олади, — деди сарой хизматкори.

— Мен ҳам ҳукмдорни ташвишга solaётган нарсадан воқифман. Яҳудий динининг шону шавкатини кўтариш ва одамларни унга итоат эттириш йўлида қилич яланғочлаган ҳукмдорга ўша динга тегишли муҳим гапни унга етказиш учун келганман. Агар менинг сўзларимнинг айнан ўзини унга етказсанг, ҳеч шубҳасиз, у дарҳол мени қабул қиласди, гапларимни диққат билан тинглайди ва чора-тадбир кўради, — деди мусофири. Шундан сўнг у сарой чеккасига бориб, ҳавонинг салқин бўлишини ва ҳукмдорнинг боққа чиқиб, аркони давлатлари билан давлат юмушларини муҳокама қилиш учун улар билан мuloқot қилишини кутиб ўтириди.

Зу Нувос ётоғидан чиқиб, боғдаги ўзи учун ажратилган хос ўриндиққа ўтириди, уни аъёни давлат-

лар ўраб олдилар. Улар эндиғина сўзлашга оғиз жуфтлаган ҳам әдиларки, сарой Ҳожиби югуриб келиб:

— Бугун Нажрон тарафдан ҳукмдор билан мулокот қилиш учун бир одам ташриф буюрди. Менимча, у яхудий динига хавф-хатар солаётган янги дин тұғрисида ҳукмдорға шахсан сўзлаб бермоқчи күринади, — деди.

— Янги дин ҳақида?! Уни дарҳол ҳузуримга келтириңглар! — дарғазаб оҳангда деди ҳукмдор.

— Эй, муazzам ҳукмдор! Куну тунинг порлоқ, салтанатинг абадий бўлсин! Фанимларнинг устидан зафар сенга ҳамроҳ бўлсин! Истагингни амалга оширишингда Аллоҳ сенга тавфиқ ва ҳидоят ато қилсин! Мен сени ҳузурингга, эй, ҳукмдорим, бирор ёрдам сўраб келганим йўқ. Аммо Наж-ронда бир воқеа содир бўлдики, агар унинг олдини олмасант, у бошқа қўшни юртларга, жумладан, Яманга ва ҳатто, Ер юзининг бошқа ўлкаларига ёйилиб кетиши ҳеч гап эмас, — деди мусофир.

— Сен бу нохуш хабаринг билан мени даҳшатга соляпсан, юрагимнинг безовта бўлишига сабаб бўляпсан. Очиқроқ гапирсанг-чи, ўзи нима гап? — деди Зу Нувос.

— Гап шундаки, бир неча кундан бери Нажронга янги дин кириб келди. У динга насронийлар ва уларнинг пешволари Исо (а.с.) номи билан даъват қилмоқдалар. Нажроннинг будпараст аҳолиси бу хабарни олқишлиб кутиб олиб, унга тўда-тўда бўлиб кирмоқдалар. Яхудий динига эътиқод қиласидиган аҳолининг бир қисми ҳам ўз динларидан воз кечиб, насроний динини қабул қилдилар. Улардан янги динни қабул қилмаганлари эса турли азобу уқубатларга дучор қилинмоқдалар. Агарда сен, яхудийлар ҳукмдори, бирор чорасини кўрмасанг, яхудий дини Ер юзидан барҳам топиб кетиши, ундан ному нишон қолмаслиги ва тарих саҳифаларидан мутлақо ўчиб кетиши мумкин, — деди мусофир.

Зу Нувос оғзидаги туфугини ҳам юта олмасдан бир қимирлаб олди-да деди:

— Янги дин Нажронга қандай қилиб кириб келиши, яхудий дини ҳукмрон бўлган бу ўлкада қандай қилиб обрў-эътибор қозониши ва одамларнинг қалбидан жой олиши мумкин?! Батафсилроқ сўзлаб берчи!

— Бошида Нажронда иккита хушбичим, хушсурат ва нуроний икки киши қўним топди. Уларнинг бири румлик бўлиб, оти Пимен эди. Иккинчиси эса, араблардан бўлиб, уни Солиҳ деб аташар эди. Аслида Пименни хурмо дарахтига сажда қилувчи бутпарастлардан бири сотиб олган. Дар-ҳақиқат, Пименнинг солиҳ ва тақводор эканлиги унинг нурли сиймосидан кўриниб турар эди. У куни билан эгасининг хизматини қилишдан чарчамас ва юмушлари оғир бўлишига қарамай, шикоят ҳам қилмас, кеч тушиши билан ўзига ажратилган ҳужрага кириб олиб, ибодат қилиш билан машғул бўлар эди. Иттифоқо, бир куни уй эгаси Пименнинг ҳужрасига кириб қолибди. У намоз ўқиётган экан, ҳужра эса чироқсиз ёп-ёруғ эмиш. Ҳайрон бўлган уй эгаси Пимендан унинг дини тўғрисида ва хурмо дарахтидан бошқа нималарга сифинишини сўрабди. Шунда у:

— Мен бутун борлиқнинг Эгаси ва унинг жавҳари, тадбиркори бўлмиш ёлғиз Аллоҳгагина сифинаяман. Исо алай-ҳиссалом Аллоҳнинг мавжудлигини исботи ва Унинг қудратининг далилидир. Хурмо дарахтига келсак, у ҳеч қандай қудратга эга эмас ва сажда қилишга лойиқ нарса ҳам эмас. Истасанг, мен Аллоҳга дуо қиласман ва У шундай шамолни юборадики, хурмо дарахтини қуритиб қўяди ёки ёнгин юборадики, уни куйдириб кул қилиб қўяди, — дебди.

— Сен шундай қилишга қодирмисан? —деб сўрабди уй эгаси.

— Агар шундай қылсам насроний динига имон келтирасанми? — дебди Пимен.

— Ҳа, — деб жавоб берибди Пименнинг хўжайини.

Пимен ибодатга машғул бўлиб, Аллоҳга илтижолар қилиб дуога қўл очибди. Ҳеч қандай вақт ўтмасданоқ, бир кучли шамол пайдо бўлиб, уй эгасининг хурмо дарахтини куришиб қўйибди ва ерга ағанатиб юборибди. Бу воқеани ўз кўзи билан кузатиб турган уй соҳиби дарҳол насроний динини қабул қилибди. Бу воқеадан хабар топган Нажрон аҳолисининг кўпчилиги тўп-тўп бўлиб, янги динга кира бошлидилар. Яқин кунларда Нажронда янги динни қабул қилмаган ҳеч кимни топмасанг керак, — деди мусофир.

— Яна менга айтадиган бирор гапинг қолмадими?
— деб сўради Зу Нувос.

— Агар истасанг одамларни Пимен ҳақидаги оғизма-оғиз бир-бирларига ривоят қилиб юрган ҳикояларини айтиб бераман. Шундагина сен одамларнинг Пименнинг динига нисбатан ихлосларини ва унинг шахсиятига нисбатан муносабатлари тўғрисида аниқ тасаввурга эга бўласан, — деди мусофири.

— Юрагингда яшириб юрган барча гапларингни мента айт. Янги дин ва Пимен ҳақидаги сўзларинг мени ўйлантириб қўйди, — деди ҳукмдор.

— Пименнинг биродари Солиҳ у билан қандай қилиб танишиб қолганини сўзлаб, шундай деган эди:

— «Мен Шом қишлоқларидан бирида ишлаб юрар эдим. Ишга кетаётуб йўлда Пимента дуч келиб қолдим. Унинг юзидан тақво нури ёғилиб турар. У билан сўзлашганимда ундаги ақл мени ҳайратда қолдириди ва беихтиёр уни яхши кўриб қолдим ва этагига маҳкам ёпишиб олиб, унга эргашдим. Душанба кунларидан бирида у билан саҳро томонга бордим. У намоз ўқий бошлади. Шу аснода у томонга катта бир илон кела бошлади. Мен қўрқиб кетганимдан титрай бошладим ва жон ҳолатда Пименни огоҳлантириш учун

бақириб юбордим. Аммо у ҳеч парво қилмай, намоз үқишида давом этаверди. Илон унга яқинлашмасданоқ, жон берди. Бу ғайриодатий ҳолни кўриб, ҳайратим янада зиёда бўлди ва Пимендан мени ўзига ҳамроҳ қилиб олишини илтимос қилдим. У рози бўлди. Биз қишлоқма-қишлоқ биргалашив кеза бошладик. Мен кундан-кунга ундан зоҳир бўлаётган ажойиботларни кўриб, уни кўпроқ яхши қўра бошладим ва ундан ажралмадим. Бир куни водийни кечиб ўтаётганимизда арабларга дуч келдик ва улар бизларни асирга олдилар ва Нажронга келтириб сотиб юбордилар».

Мусофир ўз ҳикоясини тутатмасданоқ, Зу Нувоснинг ғазаби қайнаб кетди. Нажронда янги дин пайдо бўлганини эшлишиб, ўзини қаерга қўярини билмай қолди ва Наж-рон аҳолисини яхудий динига қайтармагунча ёки уларни қириб ташламагунча қиличини қинига солмасликка қасам ичди.

Зу Нувос ўз мақсадига эришмоқ учун сону саноқсиз қўшинини олиб, Санъо томонга йўл олди. Шаҳарга етгач, қўшинлар уни ҳар томондан ўраб олдилар. Буни кўрган аҳоли қўрққанларидан титрай бошладилар. Аммо Зу Нувос уларни оммавий қатл қилишдан олдин аҳолининг киборлари билан сўзлашишга қасд қилди ва уларга:

— Мен сизларга азоб беришдан илгари ўз шартими ни айт-моқчиман. Уни бажарсангиз, жонингиз омонда қолади. Акс ҳолда, ҳаммангиз қатл қилинишга маҳкумсиз! Менинг шартим шуки, мени ва мендан илгари ўтган Туббаъ дини бўлган яхудийликни ихтиёр этиб, янги динни тарқ этасиз. Ўйлаб кўришингиз учун муҳлат бераман, — деди. Аммо одамлар бир овоздан:

— Янги насроний дини қон-қонимизга сингиб, қалб-ларимизда маҳкам ўрнашиб олди. Биз ундан ҳеч қачон воз кечмаймиз. Истасанг, бизни жонларимизни ол, истасанг омонлик бер. Биз учун ўлим ҳам,

ҳаёт ҳам баробар, ўз эътиқодимиз учун жон беришга ҳам тайёрмиз, — дедилар.

Одамларнинг ўз эътиқодларида событқадам эканликларини ва бу йўлдан уларни қайтаришнинг иложи йўқлигига амин бўлган Зу Нувос катта хандақ — чоҳ қазишни буюрди. У тайёр бўлгач, уни ўтинлар билан тўлдиртирди ва ёқиб юборишга амр қилди. Олов ўта аланга олгач, насронийларни бирма-бир, уларнинг ёшига ҳам, жинсига ҳам қарамай, аланга устига ота бошладилар. Зу Нувоснинг зулмидан қариялар ҳам, аёллар ҳам, ёш болалар ҳам четда қолмадилар. Нажрон насронийлардан мутлақо холи бўлди, унда яхудий динига мансуб бўлган кишилардан бошқа бирорта ҳам инсон қолмади.

Эслатма: «Асҳобул-уҳдуд» қиссасига оид ишора «Буруж» сурасининг 4-оятида мавжуд.

Таржимондан: «Асҳобул-уҳдуд» бирикмаси икки маънони англатади:

1. Чоҳ эгалари, яъни чоҳни қаздирганлар. Мазкур қиссада Зу Нувос, унинг аёнлари ва лашкарлари чоҳни қаздирганликлари учун уларни чоҳ эгалари, деб талқин қилинган. Худди шунга ўхшаш «Фил» сурасидаги «асҳобул-фил» бирикмаси ҳам фил эгалари, деган маънони англатади. Фил эгалари эса Абраҳа ва унинг лашкарлари бўлганлар.

2. Хандақ биродарлари, яъни хандаққа бирга тушганликлари учун бир-бирлари билан ёру биродар бўлганлар. Фикр янада ойдинроқ бўлиши учун мисол келтирамиз. Араб тилида «асҳобур-расул», деган ибора бор. Унинг маъноси пайғамбарнинг биродарлари, дўсту ёронлари, яъни пайғамбарнинг пайғамбар бўлганликлари боис у билан яқфикр, яқмаслак ва якэътиқод бўлган суҳбатдошлари, деганидир. Шунга ўхшаш Қуръондаги «асҳобул-каҳф» бирикмаси ҳам форда бирга бўлган, бир маслакдаги ўртоқлар, деган маънони англатади. Ушбу бирикмалардан ҳеч қачон

пайғамбарнинг эгалари ёки горнинг эгалари, деган тушунча англашилмайди.

Бизнинг ожиз фикримизча, кўпчилик муфассирлар «асҳобул-уҳдуд» бирикмасининг икки хил мъено англатишидан келиб чиқиб, Буруж сурасини тафсир қилишда бу ҳодиса хусусида икки хил ёндашганлар. Муфассирларнинг бъазилари чоҳга ташланганларнинг ўз дини, эътиқоди ва маслаги учун ўз жонларидан кечишда событқадамликларига урғу берсалар, бошқа бъаззи бирлари чоҳ қазитган золим, қайсар, жоҳил ҳукмдор ва унинг мулозимларини қилган қилмишларига яраша ўzlари ёққан ўтда ўzlари куйиб, муносиб жазо олганликларига урғу берганлар.

Сўзимизнинг исботи учун Тафсири Насафий (4-жуз, 345-саҳифа) ва Тафсири Ибн Касир(4-жилд, 624-саҳифа)ларда ҳадисларга асосланиб келтирилган асҳобул-уҳдудга оид иккита қисса мазмунини мухтасар ҳолда илова қиласиз:

1. Подшоҳлардан бирининг сеҳргар мулозими бўлган. У қариб қолгач, ўз ҳунарини ўргатиш учун унга бир ёш йигитни қўшиб қўядилар. Ҳар куни йигит ўқишига кетаётган чоғида йўлда бир роҳибга дуч келаверади ва роҳиб унга панду насиҳат қилаверади. Кунлардан бирида йигит йўлда одамларни тўсиб олган тияни учратиб қолади ва қўлига тош олиб, одамларни тядан қутқармоқчи бўлади ва ичидা «Парвардигорим, агарда роҳиб Сенинг наздинг-да сеҳргардан кўра яхшироқ ва афзалроқ бўлса, ушбу тошим билан тияни ҳалок қилгин», деб тошни тяга қараб отади. Тош тяга тегиб, уни ҳалок қиласди. Шу ҳодисадан сўнг йигитда кўр ва моҳовни тузата олиш хислати пайдо бўлиб қолади ва бунинг натижасида у подшоҳнинг яқин кишиларидан бирини кўрмаслик дардидан фориғ қиласди. Подшоҳ кўзи очилган ҳамнишинидан кўзини ким даволагани ҳақида суриштир-

танида у кўзимнинг дардига Аллоҳ шифо берди, деб жавоб қилади. Бу сўзни эшитган золим ҳукмдорнинг аччиғи чиқиб, уни калтаклатади ва йигитни олиб келиб, уни ҳам азобу уқубатга дучор қилдиради. Сўнгра роҳибни олиб келишларини буюради. Подшоҳ роҳибдан ўз динидан қайтишини талаб қилади ва рад жавобини эшитгач, уни appa билан арралатади. Йигитни эса чўққидан ташлаб юбориш учун тоқقا олиб борадилар. Йигит дуо қилиб, наъра тортади. Унинг наърасидан тоғлар ларзага келади. Подшоҳнинг навкарлари тоғ остида қолиб, ҳалок бўладилар. Йигит эса омон қолади. Подшоҳнинг амри билан йигитни фарқ қилиб юбориш учун катта кема устига чиқарадилар. Йигит кема устида дуо қилиб, наъра тортади ва натижада кема тўнтарилиб, ундаги подшоҳ навкарлари фарқ бўлиб кетадилар. Аммо йигит фарқ бўлишдан најот топади. Шундан кейин у подшоҳга:

— Сен мени ҳалок қила олмайсан. Мени ўлдиришинг учун бир шарт бор. Шуни қилсанггина, мени ҳалок қила оласан. У ҳам бўлса, одамларнинг ҳаммасини бир катта майдонга тўплайсан, мени тўнкага боғлаб қўясан ва камондонимдан бир ўқни олиб, ушбу йигитни Парвардигори — Аллоҳ номи билан, деб уни менга отасан, — дейди.

Подшоҳ йигит айтганидек қилади. Ўқ унинг чаккасига тегади ва у қулаб тушади. Подшоҳ қўлини унинг бошига қўяди ва у жон таслим қилади. Бу ҳолни ўз кўзлари билан кўриб турган аҳоли дарҳол йигитнинг Парвардигори — Аллоҳга имон келтирадилар ва подшоҳга қараб:

— Мана, сен доимо қўрқиб ва хавотирланиб юрган воқеа содир бўлди, — дейдилар.

Подшоҳ зудлик билан чоҳ қазитади. Аллоҳга бўлган имонидан воз кечмаганларни чоҳга улоқтиради. На-вбат болалик аёлга келади. Чоҳга улоқтирилишидан иккиланиб турган онага боласи:

— Онажон, сиз бироз чиданг ва сабр қилинг. Зеро, сиз ҳақ йўлдасиз, — дейди. Она-бала ҳам биргалиқда чоҳга ташланадилар.

2. Чоҳга ташланганлар дунё пайғамбарсиз қолган замонда яшаб ўтганлар. Улар жамиятда бузуқчилик ўта авжига чиққанини кўриб, ўзларини одамлардан панага оладилар ва узоқ қишлоқлардан бирида якка Аллоҳга имон келтириб, Үнга ихлос билан ибодат қилган ҳолда яшай бошлайдилар. Бирмунча муддат ўтгач, мамлакатнинг золим ҳукмдори уларнинг қилаётган ишларидан хабар топади ва ҳузурига келтириради. Сўнгра уларни бутларга сажда қилишга мажбур қила бошлайди. Аммо улар Аллоҳдан ўзгага ҳеч қачон сифинмасликларини билдирадилар ва подшоҳнинг амрига итоат этмайдилар.

— Агар сизлар мен сифинаётган бутга сифинмас экансизлар, сизларни қатл қиласман, — деб дўқ-пўписа қилади подшоҳ. Аммо Аллоҳга имон келтирган одамлар подшоҳнинг сўзларини писанд қилмайдилар. Подшоҳ оловли чоҳ тайёрлатади ва унинг четида туриб яна бир бор:

— Бу оловли чоҳни ихтиёр қиласизларми ёки менинг йўлимними?! — деб сўрайди.

— Биз учун сенинг динингдан кўра мана шу оловли чоҳ афзалроқdir, — деб жавоб берадилар. Буни эшигтан хотин-халаж ва ёш болалар дод-фарёд соладилар. Шунда болаларига қараб:

— Бугундан кейин биз Дўзах азобидан қутилажакмиз, — деб оталари хитоб қиласидилар ва бирин-кетин ўзларини оловли чоҳга ташлайдилар. Уларнинг таналари оловга тегишга улгурмасданоқ, уларнинг руҳлари жисмларидан чиқиб бўлган эди. Шу пайт тўсатдан олов чоҳдан чиқиб, унинг четида турган подшоҳ навкарларини ўраб олади. Аллоҳ уларни ўзларининг ўтлари билан куйдириб, ҳалок қиласиди.

Таржимондан: Тафсир Насафий (3-жуз, 7–8-саҳифалар) ва Тафсири ибн Касир (2-жилд, 410–413-

саҳифа)ларда худди шунга ўхшаш ривоят нақл қилинган. Ҳатто ибн Касирда золим подшоҳнинг номи Дақюнус ва кейинги солиҳ ҳукмдорнинг номи Яндусис бўлган, деб зикр қилинган.

АСҲОБУЛ-ФИЛ ҚИССАСИ

Зу Нувос нозу неъматларга тўлиб-тошиб ётган Яман ўлкасига подшоҳ бўлди. Ҳокимият унинг қўлига ўтгач, ўзидан илгариги ҳукмдорни майшатбозликка майл қўйишда айблаб, гуноҳ ишларга берилиб кетишида қоралаб, фаҳш ишларига фарқ бўлиб кетганинги танқид остига олар эди. Гўё у бу гапларни дунёдан воз кечган, фисқу фужур ишларга кўнгил қўймайдиган, дунёning зебу зийнатларидан ўзини йироқ тутадиган, инсонларнинг руҳини тарбият этадиган, ҳалқ орасида дину диёнатни тарғиб қиласидиган кимса каби сўзлар эди. Бу гапларнинг қанчалик рост ва ёлғон эканлигини ҳаётнинг ўзи кўрсатди.

Кунлардан бирида Зу Нувос Ясрив (Макка) шаҳри ёнидан ўтиб қолди. Унинг аҳолиси яхудий динини қабул қилган, унга имону ишонч билан эътиқод қиласидиган, таълимотлари улар қалбида мустаҳкам ўрнашиб олган эди. Шунинг учун яхудий дини пешвовлари ўз динларига тарғиб қилиш ва унга даъват қилиш учун бу шаҳарда кенг имкониятга эга эдилар. Шу мақсадда шаҳарда қўплаб ибодатхоналар бунёд этилган ва уларни яхудий динига даъват қилувчилар ўзларига бошпана қилиб олиб, ўз фаолиятларини кенг ёйишга жидду жаҳд қиласар эдилар. Фурсатдан фойдаланиб қолиш учун баъзи даъватчилар Зу Нувос ҳузурига шошилдилар ва унга яхудий динининг афзалликларини, унинг таълимотлари оммабоп эканликларини сўзлаб, ундан бу динга қўмакчи бўлишини ва уни ёйишга ёрдам беришини умид қиласидилар. Ит-

тифоқо, бу дин Зу Нувос қалбидан унга нисбатан меҳр-муҳаббат үйғотди, күнглида анчадан бери яшириб юрган эътиқодига ҳамоҳанг эканлигини ҳис қилди ва уни ёқтириб қолиб, очиқдан-очиқ даъват қила бошлади. Ўзини бу диннинг тарғиботчиси ва пушти-паноҳи эканлигини эълон қилди. У барча арабларни яхудий динини қабул қилишга ва унинг пешвонларидан бўлишга чақирди. Зу Нувос бу йўлда унга мухолафатчи бўлганларни қаттиқ жазолай бошлади. Шунинг учун кўпчилик араблар унинг ғазабидан кўрқиб, яхудий динини қабул қила бошладилар ва баъзилар эса шу дин таълимоти кўнгилларига хуш келгани учун унга эргаша бошладилар.

Зу Нувоснинг бундай ишлари атрофга ёйилди, унинг донғи узок-узоқларга тарқалди. Ундан кўрқкан ҳалқ яхудий динига тўп-тўп бўлиб кира бошладилар. Аммо Нажрон аҳолиси Зу Нувоснинг ҳар қанча уринишларига қарамай, яхудий динини рад этиб, қалб амри билан янги, масиҳий динини қабул қила бошладилар. Чунки улар бу динда кўнгилларининг дардига даъво топган эдилар ва ўзларини Зу Нувос итоатидан чиққанликларини ва эътиқодда яқдил эканликларини билдирилар.

Бу ҳолатни кўрган ҳасадгўйлар дарҳол Зу Нувосга одам юбориб, янги динга кирғанларга нисбатан тезлик билан чора кўришини, янги дин яхудийлар эътиқодига хавф-хатар келтириши мумкинлигини, уни таг-томири билан йўқ қилиб ташлашини сўрардилар.

Ноҳуш хабар Зу Нувосга тинчлик бермади. У зудлик билан йўлга отланди ва Нажронга бориб, унинг аҳолисига яхудий динини қабул қилишни, янги динларидан қайтиб, эски динига эътиқод қилишларини ва унга ҳамфикр ва ҳамдин бўлишларини амр қилди. Аммо Нажрон аҳолиси Зу Нувосга итоат этишдан бош тортилар ва ўз эътиқодларидан қайтмасликларини ва бу йўлда унинг куч-кудратидан ҳам кўрқмас-

ликларини ошкор билдирилар. Аччиғи чиққан Зу Нувос катта хандақ кавлашни буюрди ва унга гулхан ёқтириди. Янги динга киргандарни бирма-бир гулханга улоқтира бошлади ва одамларга:

— Бу менинг динимдан юз ўгирганлар ва янги динни қабул қилганларнинг жазосидир, — деди.

Шунга қарамай, янги динга мансуб аҳоли ўз эътиқодидан қайтмади ва гулханда куйиб, кул бўлдилар. Аммо улардан биттаси жазодан қочиб ултурган эди. У тўғри Рум ҳукмдори олдига бориб, Зу Нувос ва аскарларининг қилмишлари ҳақида хабар берди. Унинг фам-қайғуга тўла хабарини диққат билан тинглаган Рум ҳукмдори:

— Афсуски юртингиз бу ердан жуда узокда жойлашган. Аммо мен Ҳабашистон подшосига мактуб ёзиб бераман. У масиҳий динида ва сизнинг ўлкангизга яқин ерда жойлашган, — деди.

Рум ҳукмдори ўзининг Ҳабашистон подшосига ёзган хатида хат олиб борган одамга ёрдам беришини ва унинг учун интиқом олишини амр қилган эди.

Хатни ўқиб чиққан Ҳабашистон подшоси Нажоший ҳайратидан ёқа ушлаб қолди, унинг қулоқлари остида ҳалок бўлганларнинг унлари, шаҳид бўлганларнинг қайгули инграшлари эшитила бошлади ва диндошларига нисбатан ачиниш ҳиссиёти гупира бошлади. У ўлкада масиҳий дини зиёси сўндирилаётганидан ва унинг шуъласи ўчирилаётганидан ғазабга келди. У бегуноҳ қонлари тўкилган диндошлари учун қасос олишга қасд қилди. Катта лашкар тўплади ва уни Яман мамлакатини забт этиш ва ҳалқларидан интиқом олиш учун юборди. Икки томон ўртасида бўлиб ўтган узоқ қонли жангдан сўнг Зу Нувос аскарлари таслим бўлди ва Яман Нажоший ҳукмдорлиги кўлига ўтди. Шундан кейин Яман мамлакати Ҳабашистон мамлакатига тобе бир ўлкага айланиб қолди.

Нажошийдан сўнг ҳукмдорлик Ҳабашистонда Абраҳа қўлига ўтди. У масиҳий динининг шону шавканини қайтаришга бел боғлади. Ушбу мақсадини амалга ошириш учун Абраҳа тўп-тўп бўлишиб, Макка томон бораётган, муқаддас Каъбанинг зиёратига ошиқаётганларни қайтаришга ва Курайш қабиласидан Каъбатуллоҳга хизмат қилишдек улуғ мартабани тортиб олишга, одамларнинг диққат-эътиборларини ўз юртига қаратиш учун Санъо шаҳрида катта ибодатхона қурдирди ва уни кўзларни ўйнатадиган, ақлларни ҳайрон қолдирадиган нақшлар билан безатди. У бундай мислсиз нақшинкор бинони кўрган араблар сўзсиз Санъо томонга юзланадилар, деб ўйлади. Аммо у ҳар қанча уринмасин, араблар ва ҳатто Яман ахолиси у қурдирган ибодатхона томонга эмас, балки Макка тарафта боришни тарк этмадилар. Бу ҳолни кўрган Абраҳа аёнлари арабларга нисбатан ўз нафратлари ва ҳасадларини яшира олмадилар. Улар Каъбатуллоҳ тимсолида янги қурган ибодатхоналарига, бутларига ва динларига катта хавф солаётган душманни кўз олдиларига келтира бошладилар ва Каъбатуллоҳни обрўсизлантириш ва қадр-қимматини ер билан яксон қилишга қасд қилдилар. Уларнинг бундай шум ниятларини тунда Канона қабиласидан бўлган бир киши Абраҳага етказди. Арабларнинг Маккага боришларини тарк этмаётганликларидан хабар топган Абраҳа ўзини қаерга қўйишини билмай қолди, ғазабини тутиб тура олмади ва Иброҳим ва Исмоил қурган Каъбатуллоҳни вайрон қилишга, уни ер юзидан йўқ қилиб юборишга, араблардан интиқом олишга ва уларни Каъбатуллоҳдан юз ўгиририб, ўзи қурдирган ибодатхона томонга мажбуран юзлантиришга қасам ичди.

Абраҳа жангга отланди, лашкарлари олдига филларни қўйиб, арабларнинг ҳаж қиладиган, орзуумидлари жам бўлган, мулоқот маконлари бўлган Каъбатуллоҳни бузиб ташлаш учун йўлга отланди.

Бу хабардан араблар воқиғ бўлдилар. Уларга бир хабаш келиб, уларнинг муқаддас хоналарини, илоҳларининг қароргоҳларини вайрон қилмоқлик учун Абраҳа қўшин тортиб келаётганидан огоҳ қилди. Бу хунук хабар жуда оғир ботди ва Яман киборларидан Зу Нафар деган кимса аччиқланиб, ўрнидан туриб кетди. Ўз шарафини ҳимоя қилишга ва Абраҳага ҳамда унинг шум ниятини даф қилиш учун курашга даъват қилди ва жангга отланди. Аммо унга эргашгандар озчилик бўлғанликлари боис, Абраҳа лашкарларига дош бера олмади ва охир-оқибат асирга тушди.

Фақат Зу Нафаргини эмас, балки кўпчилик араблар ҳам ўз номусларини, шарафларини ва қолаверса, Хонаи Каъбани ва эътиқодларини ҳимоя қилиш учун Абраҳа ва унинг кучли лашкарларига қарши матонат билан жанг қилдилар, аммо кучлар ўртасидаги катта фарқ уларнинг ғалаба қилишларига имкон бермади.

Абраҳа зафарли юришини давом эттириб, ғалаба нашидасини сурган ҳолда Макка томон илдам қадам билан одимлай бошлади. Йўлда учраган барча араб қабилалари унга итоат қилишларни ҳақида хабар бериб, чопарлар юбора бошладилар ва ҳатто, улардан бири Абраҳа лашкарлари олдига тушиб, йўлбошлиқлик қилишга мажбур бўлди. Йўл бошловчи Абу Руғол Макка ва Тоиф ўртасида жойлашган Муғаммас деган жойгача етаклаб борди. Абраҳа лашкарларини дам олишга буюрди ва улардан бирини Қурайшга қарашли Тиҳома қишлоғи аҳолисидан ўлжалар йиғиб келишга юборди. Келтирилган ўлжалар орасида Абдулмутталиб Бин Ҳошим(пайғамбаримиз алайҳис-саломнинг боболари)нинг икки юзта туялари ҳам бор эди. Шу пайтда Абдулмутталиб Хонаи Каъбанинг мутасаддиси ва Қурайшнинг йўлбошчиси ва авлодининг энг кексаси эди. Йўлбошчиларнинг икки юзта туясини ўлжа қилиб олиб қўйганини эшитган Қурайш

қабиласи Абраҳага қарши жанг қилишга отландилар. Аммо улар Абраҳанинг кучли лашкарларига қарши тура олмасликларини англаб етгач, шаштларидан қайтилар. Шу аснода улар хузурига Абраҳа томонидан чопар келиб, Макка аҳолисининг раҳнамоси тўғрисида суриштира бошлади. Уни Абдулмутталиб Бин Ҳошим олдига олиб бордилар. Чопар унга қараб деди:

— Ҳукмдорим сенга, уни сизлар билан жанг қилиш учун эмас, балки фақат Ҳонаи Каъбани бузиб ташлаш учунгина келганини, агар сизлар унинг бу ишларига қаршилик қилмасаларингиз, қонларингизни тўкишга ҳожат қолмаслигини етказишимни топшириди.

— Аллоҳга қасам бўлсинки, биз ҳам урушни истамаймиз, унга тоқатимиз ҳам йўқ, — деди Абдулмутталиб.

— Бўлмаса, мен билан ҳукмдорим олдига юр. У сени ўзим билан бирга олиб боришимни буюрган, — деди чопар.

Чопар билан бирга Абдулмутталиб, унинг ўғиллари ва бошқа обрўли кишилар бирга йўлга тушдилар. Абдулмутталиб Абраҳа хузурига кирганида ҳозир бўлганлардан бири:

— Қурайшнинг раҳнамоси ташриф буюрди. У ердаги одамларни ва тоғлардаги ҳайвонларни ўз меҳру шафқати билан хушнуд қилиб юрадиган одамлардан бири, — деди.

Абдулмутталиб келишган, салобатли, йирик қоматли, вазмин бир шахс эди.

Бундай фазилатларни кўрган Абраҳа беихтиёр Абдулмутталиби хурмат ва иззат билан кутиб олиб, уни ўз таҳтига ёнма-ён ўтқазишдан ҳайикди ва ердаги гилам устидан жой кўрсатди. Ундан қандай талаблари борлиги ҳақида сўраб-суриштира бошлади. Абдулмутталиб ундан ўлжа қилиб олиб қўйилган ўзининг икки юзта туясини қайтариб беришини талаб қилди. Буни дикқат билан эшитган Абраҳа:

— Сени илк бор кўрганимда менда бошқача таас-
сурот қолдирган эдинг. Сўзингни эшиштагч, фикрим
ўзгарди. Наҳотки, сен ўзингни ва ота-боболаринг
динини таянчи бўлган Хонаи Каъбанинг тақдери
тўғрисида сўзлаш ўрнига қандайдир икки юзта ту-
яңг тақдери билан қизиқсанг! Мен ахир Хонаи Каъ-
бани бузиб ташламоқчиман-ку! — деди.

— Мен туяларнинг эгасиман. Хонаи Каъбанинг эса
ўз эгаси бор. Керак бўлса, Хонаи Каъбани У ҳимоя
қиласди, — деди.

— Хонаи Каъбани ҳимоя қилишни мендан сўра-
майсанми?! — деди Абраҳа.

— Уни нима қилсанг қиласвер, у сенинг ишинг, —
деди Абдулмутталиб.

Абраҳа тезлик билан Абдулмутталиби рози
қилишга буюрди. Унга туялари қайтариб берилди.

Макка аҳолисининг вакиллари Тиҳома бойликтла-
ридан учдан бири эвазига Хонаи Каъбани бузмасли-
гини Абраҳадан илтимос қилдилар. Аммо Абраҳа Хо-
наи Каъбага оид бирорта сўзни эшишишни истамади
ва уларнинг тақлифини мутлақо рад этди. Улар умид-
лари пучга чиққанидан жуда хафа бўлиб, Маккага
қайтдилар.

Абдулмутталиб Макка аҳлидан жон сақлашлари
учун уйларини ташлаб, тоғ чўққисига чиқиб кетиш-
ларини илтимос қилди. Тунда улар шаҳарни ташлаб
кетиш режаси ва Хонаи Каъба бошига келадиган ба-
лою офатлар ҳақида ўйлай бошладилар ва қаттиқ таш-
вишга тушиб, тундаёқ йўлга отланишга қарор қил-
дилар. Кўчалар болаларнинг йифи-сифиси, хотин-ха-
лажларнинг доду фарёдига, қўй-эчкилар, туя-ю от-
ларнинг овози билан тўлиб кетди.

Абдулмутталиб бир неча ҳамроҳлари билан бирга
Хонаи Каъбага бориб, эшигининг ҳалқасидан маҳ-
кам ушлаб, Абраҳа ва унинг лашкарларидан Хонаи
Каъбани ҳимоя қилишини Аллоҳдан илтижо қилиб
сўради. Унинг кетидан ҳамроҳлари ҳам Аллоҳга ёлво-

риб, Каъбатуллоҳни Ўзининг ҳифзу ҳимоятида асрарини, ғанимларни несту нобуд қилишини сўраб, астойдил дуолар қилдилар. Сунгра Абдулмутталиб бошчилигида Қурайш қабиласи төғ чўққисига чиқиб, золим Абраҳа ва унинг лашкарлари Маккага киргач, нималар қилишларини кутиб ўтирилар.

Макканинг бўм-бўш бўлиб қолганини эшигтан Абраҳа Каъбатуллоҳни ер билан яксон қилиш учун ўз қўшинини жўнатишга киришди ва шахсий филини қўшин олдига саф тортириди. Аммо Аллоҳ таоло-нинг қудратини қарангки, У тумшуқларида тошларни тишлиб олган «абобил» номли қушларнинг бир галасини Абраҳа қўшинлари устига юборди. Қушлар отган тошлардан ғаним аскарларининг бошлари ма-жақланди, таналари бурда-бурда бўлиб, ер юзи уларнинг мурдалари билан тўлиб кетди. Абраҳанинг ўзи ҳам бундай балодан бебаҳра қолмади. Унинг хаёлини қўрқинч ва даҳшат қамраб олди. У омон қолган аскарларига тезлик билан Яманга қайтиб кетишга фармон берди Кўп аскарларини йўқотган ва қўшинлари пароканда бўлган ҳолда хору зор бўлиб, Санъога етиб келди ва кўп ўтмай жон таслим қилди.

Шундай қилиб, Аллоҳ таоло Хонаи Каъбани Қурайш қабиласи учун асраб қолди ва унга мутасад-дилик қилиш каби улуғ мартабани яна — Абдулмутталибга ато қилди.

Фил воқеаси Макка тарихида ўчмас из қолдирди ва янада буюк диққат-эътибор билан Хонаи Каъбанинг иззат ва ҳурматини ўз ўрнида сақлаш лозимлигини кўрсатди. Макка аҳолиси Хонаи Каъбага душманчилик қиласидиган одамларнинг ҳоли не кечиши ни англаб олдилар.

Маккада содир бўлган бу ҳодиса Мұҳаммад алай-хиссаломнинг пайғамбар бўлиб юборилишига ҳам бир башорат эди. Зеро, У зот ушбу муборак шаҳарда туғилиб ўсдилар ва Хонаи Каъба паноҳида вояга етдилар.

Милодий сананинг 570 йили содир бўлган фил воқеаси энг ажойиб ва гаройиб воқеалардан ҳисобланади. Чунки Аллоҳ таоло асҳоби филни тумтарақай ва хору зор қилиб, ўз юртларига қайтариб юборди. Араблар эса ушбу воқеа содир бўлган санани «Фил йили» деб атадилар ва тарихни шу филдан бошлаб ҳисоблашга киришдилар.

Дарҳақиқат, фил воқеаси арабларнинг хотирасида ўчмас из қолдирди. Шунинг учун уларнинг фарзандлари ҳам оталаридан эшитганларини оғизма-оғиз сўзлаб, ўз авлодларига етказиб келдилар.

Эслатма: Асҳобул-фил қиссаси Қуръони каримнинг фил сурасида қисқача баён қилинган.

Таржимондан: Исломий китобларда ва хусусан, Қуръон тафсирлари ва ҳадисларда машҳур бўлган «Асҳобул-фил» иборасининг луғавий маъноси «фил эгалари» демакдир. «Асҳоб» сўзи «соҳиб» калимасининг кўплиги бўлиб дўстлар, биродарлар, ўртоқлар, ҳамроҳлар, эгалар каби маъноларни англатади. Шундан келиб чиқиб, «Асҳобул-фил» иборасини филга ҳамроҳлик қилганлар, деб таржима қилинса, иборанинг мазмунига яқинроқ бўлади. Чунки бу воқеада бир дона фил иштирок этган.

Арабларнинг ҳисобларига кўра, Пайғамбаримиз алайҳиссалом фил воқеаси содир бўлган йилда дунёга келганлар. Буни муаррихлар ва сийрат уламолари исбот қилганлар.

МУНДАРИЖА

Ибратомуз қиссалар	3
Одам алайҳиссалом қиссаси	7
Қобил ва Ҳобил қиссаси	19
Нуҳ алайҳиссалом қиссаси	24
Ҳуд алайҳиссалом қиссаси	35
Солиҳ алайҳиссалом қиссаси	42
Иброҳим ҳалилуллоҳ қиссаси	52
Иброҳим ва қайта тирилтириш аломати	52
Ўз ота-онасини даъват қилишда Иброҳим халилуллоҳнинг лутф кўрсатиши	55
Иброҳим ҳалилуллоҳнинг бутларни синдириши	57
Иброҳим ҳалилуллоҳнинг ўтга ташланиши	65
Иброҳим ҳалилуллоҳ ва Намруд	67
Қавмини ҳидоятга бошлиши	70
Иброҳим ҳалилуллоҳ Миср тупроғида	74
Исмоил алайҳиссалом қиссаси	77
Оби Замзамнинг отилиб чиқиши	79
Исмоил алайҳиссаломнинг қурбонлик қилиниши	82
Исмоил алайҳиссалом ва Журхум	85
Каъбатуллоҳнинг бунёд этилиши	88
Лут алайҳиссалом қиссаси	90
Шуайб алайҳиссалом қиссаси	97
Сигир қиссаси	103
Мусо алайҳиссалом қиссаси	106
Мусо алайҳиссаломнинг туғилиши ва тарбия топиши	106
Мусо алайҳиссаломнинг Мисрни тарк этиши	108

Мусо алайҳиссаломнинг Мадян	
ўлкасига келиши	110
Мусо алайҳиссаломнинг чолга куёв бўлиши	
ва ўз ватанига қайтиши	112
Пайғамбар бўлган Мусо алайҳиссалом	115
Мусо (а.с.)нинг мўъжизалари	120
Фиръавннинг ҳаддан ошиши	126
Бани Исроилнинг Мисрдан чиқиши	131
Мусо (а.с.)нинг роз айтишуви	136
Ҳазрати Хизр алайҳиссалом қиссаси	142
Қорун қиссаси	150
Толут қиссаси	157
Толут ва Довуд ўртасидаги можаро қиссаси	167
Довуд алайҳиссалом қиссаси	172
Сулаймон алайҳиссалом қиссаси	177
Сулаймон (а.с.) ва Билқис	177
Сулаймон (а.с.)нинг донишмандлиги	182
Сулаймон (а.с.) отасининг таҳтиди	184
Аюб алайҳиссалом қиссаси	187
Юнус алайҳиссалом қиссаси	195
Закариё ва Яхё алайҳимассалом қиссалари	200
Исо алайҳиссалом қиссаси	205
Исо (а.с.)нинг туғилиши	205
Исо (а.с.)нинг пайғамбар бўлиши	210
Дастурхон (моида) воқеаси	214
Хотима	218
Зулқарнайн қиссаси	222
Асҳобул-Каҳф қиссаси	225
Асҳобул-Уҳдуд қиссаси	234
Асҳобул-Фил қиссаси	244

ҚАЙДЛАР УЧУН

7400 сүз.

ҚУРЬОН ҚИССАЛАРИ

Пайғамбарлар қиссалари

«Тошкент ислом университети»
нашиёт-матбаа бирлашмаси
Тошкент – 2013

Ношир: *A. Раҳимов*
Муҳаррир: *С. Очилов*
Мусахҳиҳ: *У. Иисонбоеva*
Бадий мұхаррир: *К. Фатхулла*
Саҳифаловчилар: *З. Улугбекова, Л. Абдуллаев*

Босишига рұхсат этилди 30.07.2013 й. Бичими 84x108^{1/32}. Офсет
босма усулида босилди. Шартли босма табоги 16. Нашр табоги 16.
Адади 8000 дона. Буюртма № 52.

«Тошкент ислом университети» нашиёт-матбаа
бирлашмаси босмахонасида чоп этилди.
100011, Тошкент ш. А. Қодирий күчаси, 11.